

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТОКАР ЛЮБОВ ПЕТРІВНА

УДК 378.147:373.2.011.3-51] : 37.043.2-056.2/.3] (043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В
ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

015 Професійна освіта

01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Л. П. Токар

Науковий керівник: Шевченко Людмила Станіславівна, доктор педагогічних наук, професор

Вінниця – 2023

АНОТАЦІЯ

Токар Л. П. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2023.

Аналіз сучасного стану вітчизняних і закордонних психологічних, філософських, педагогічних і навчально-методичних, джерел, нормативних документів, дисертаційних робіт щодо підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти (ЗДО) до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі (ІОС) підтверджує актуальність цієї проблеми, вирішення якої вимагає від педагогічних закладів освіти України орієнтації на успішну інтеграцію фундаментальної і професійної підготовки.

У дисертації висвітлено сучасне бачення підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, запропоновано авторські методичні рекомендації. Основою роботи є теоретико-методологічні засади, педагогічні умови, використання інтерактивних форм, методів, технологій і засобів навчання, спрямованих на формування високого рівня знань, умінь, навичок, розвиток творчого критичного мислення особистості, життєвих цінностей, уміння враховувати психологічні особливості дітей з особливими освітніми потребами (ООП), високої адаптивності, мобільності й здатності до саморозвитку й самовдосконалення.

У дослідженні підготовку майбутніх педагогів (ЗДО) до реалізації інтерактивних технологій в ІОС визначаємо як цілісну, комплексно структурований процес, що поєднує рівень сформованості професійних знань, вмінь і навичок, критичного мислення, цінностей, особистісних якостей фахівця, готовність до постійного саморозвитку і самовдосконалення, котра визначає здатність здобувача освіти здійснювати

професійну діяльність, розуміти й аналізувати характер професійних проблем відповідно до кваліфікаційних вимог педагогічного працівника.

Доведено, що професійна підготовка майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії – це систематичний організаційно-педагогічний процес, який спрямовано на підготовку майбутніх педагогів діяти в конкретній педагогічній ситуації, застосовуючи відповідні до обставин засоби, методи й прийоми навчання дітей, зокрема, з ООП.

Встановлено, що готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є особистісним утворенням, що складається з мотиваційного, когнітивного та діяльнісно-технологічного компонентів, які формуються під час навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) й спрямовані на розуміння ними етичних знань, сформованих особистісних моральних цінностей та орієнтацій, моральної культури й поведінки. Відповідно визначено *критерії та показники* сформованості компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *мотиваційний* (соціальні настанови, мотиви, нахили, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації); *когнітивний* (обсяг і якість психолого-педагогічних та інклюзивних знань і спеціальних умінь, необхідних для успішного розв’язання педагогічних завдань і ситуацій); *практичний* (комплекс умінь і навичок здобувачів освіти педагогічних ЗВО, необхідних для опанування дидактичними методами, прийомами та засобами впровадження в освітній процес активних форм педагогічної взаємодії). Диференційовано *рівні* (високий, середній, низький) формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

На підставі результату аналізу наукової літератури і практичної підготовки здобувачів освіти ми виділили низку педагогічних умов, що забезпечують готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання*

теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО». Реалізація першої педагогічної умови – розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС націлена на формування мотиваційного компоненту підготовки майбутніх педагогів ЗДО – системи мотивів до роботи в ІОС, розумінням, що кожна дитина є суб'єктом освітньої діяльності. Для успішної організації означеного процесу під час викладання використовували проблемні лекції, написання есе-творів, диференціювання педагогічних понять, методику колективної творчої діяльності, самостійну роботу студентів із першоджерелами з наступним індивідуальним (груповим) обговоренням, перегляд запропонованих відеоматеріалів з подальшим обговоренням.

У контексті наступної педагогічної умови – *поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій* – обґрунтовано важливість впливу креативного освітнього середовища закладу вищої освіти на формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Саморозвиток студентів із запропонованими формами й методами навчання спрямовували на формування компонентів їхньої готовності до інтерактивної педагогічної взаємодії з дітьми дошкільного віку, зокрема з ООП. Такими визначено: складання педагогічних ситуацій на основі особистого досвіду з їх подальшим розв'язанням і обговоренням; зустрічі з практикуючими педагогами спеціального профілю; ділові ігри; педагогічні проєкти.

Третя педагогічна умова щодо використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» полягала в організації інтерактивного навчання здобувачів освіти, в якому нами передбачено проведення лекцій із включенням елементів бесіди,

дискусій, а також проблемних лекцій, семінарів-обговорень, семінарів «питання – відповідь», дискусій із провокаційними запитаннями, консультацій тощо. Широко практикували методику колективної творчої діяльності, організацію практичних занять із студентами безпосередньо в закладах освіти та онлайн-зустрічах із фахівцями інклюзивної освіти; застосовували онлайн-вправи та завдання сервісу PowToon і програми VideoScribe із навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», комплекс педагогічних ситуацій, алгоритми, творчі проєкти, маршрутні карти та освітні картотеки. організацію й проведення мікродосліджень в освітніх закладах.

Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Означена модель включає три блоки: теоретико-методологічний, змістово-практичний і результативний.

У теоретико-методологічний уміщено мету, наукові підходи (компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, культурологічний, аксіологічний) та загальнодидактичні (науковості, свідомості та активності в навчанні, доступності, систематичності та системності, послідовності й комплексності, наочності) і специфічні (практичної спрямованості, міждисциплінарної інтеграції, обхідного шляху, динамічний, етіопатогенетичний, рівності тощо) принципи; структурні компоненти, критерії та показники; у змістовно-практичний – етапи, зміст, форми й методи, а також педагогічні умови забезпечення підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; у результативний – результати моніторингу рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до інтерактивних форм педагогічної взаємодії в умовах ІОС та очікувана позитивна динаміка рівнів її сформованості.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*: визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів

дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі та експериментально перевірено їх ефективність; *теоретично обґрунтовано й розроблено* структурно-функціональну модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; *обґрунтовано й охарактеризовано* структурні компоненти фахової компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти (мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний); *визначено* критерії оцінки кожного зі структурних компонентів (мотиваційний, когнітивний та практичний) та три рівні (низький, середній і високий) сформованості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі; **уточнено** зміст поняття «підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі», під якою розуміємо цілісну, комплексно структуровану властивість, що поєднує рівень сформованості професійних знань, вмінь і навичок, критичного мислення, цінностей, особистісних якостей фахівця, готовність до постійного саморозвитку й самовдосконалення, котра визначає здатність майбутніх педагогів здійснювати професійну діяльність; **удосконалено** зміст, форми, методи й засоби підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; **подальшого розвитку набули** шляхи професіоналізації предметної підготовки здобувачів освіти в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в дисертації *розроблено та впроваджено* в освітній процес: авторські навчально-методичні посібники «Дошкільна педагогіка у схемах та таблицях», «Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти: виклики сучасності: фестиваль авторських ідей» та «Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній

калейдоскоп» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», удосконалену робочу програму з дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО», онлайн-вправи та завдання сервісу PowToon і програми VideoScribe із навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», комплекс педагогічних ситуацій, алгоритми, творчі проєкти, маршрутні карти та освітні картотеки. Укладено методичні рекомендації для викладачів дошкільних психолого-педагогічних дисциплін.

Результати здійсненого дослідження засвідчили позитивну динаміку рівнів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС внаслідок упровадження педагогічних умов і спроєктованої моделі, що слугує підставою для твердження, що мети дослідження досягнуто, його завдання виконано.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, майбутні педагоги закладів дошкільної освіти, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, інтерактивні технології, готовність, інклюзивна компетентність, інклюзивне навчання.

ABSTRACT

Tokar L. P. Preparation of future teachers of preschool education institutions for the implementation of interactive technologies in an inclusive educational environment. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 015 Professional education. – Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi, Vinnytsia, 2023.

The analysis of the current state of domestic and foreign psychological, philosophical, pedagogical and educational methods, sources, normative documents, and dissertations on the preparation of future teachers of preschool education institutions (ZDO) for the implementation of interactive technologies in an inclusive educational environment (IES) confirms the relevance of this problem, its solution which requires pedagogical institutions of education in Ukraine to focus on the successful integration of fundamental and professional training.

The dissertation highlights the modern vision of preparing future teachers of special education for the implementation of interactive technologies in IOS, the author's methodical recommendations are offered. The basis of the work is the theoretical and methodological principles, pedagogical conditions, the use of interactive forms, methods, technologies and teaching aids aimed at the formation of a high level of knowledge, abilities, skills, the development of creative critical thinking of the individual, life values, the ability to take into account the psychological characteristics of children with special educational needs (OOP), high adaptability, mobility and ability for self-development and self-improvement.

In the study, we define the preparation of future teachers for the implementation of interactive technologies in IOS as a holistic, complexly structured property that combines the level of formation of professional knowledge, abilities and skills, critical thinking, values, personal qualities of a specialist, readiness for constant self-development and self-improvement, which determines the ability of the student of education to carry out professional

activities, to understand and analyze the nature of professional problems in accordance with the qualification requirements of a pedagogical worker.

It has been proven that the professional training of future teachers of special education for the implementation of active forms of pedagogical interaction is a systematic organizational and pedagogical process aimed at preparing future teachers to act in a specific pedagogical situation, applying the means, methods and methods of teaching children appropriate to the circumstances, in particular, with OOP.

It has been established that the readiness of future teachers of higher education to implement interactive technologies in IOS is a personal education consisting of motivational, cognitive, and activity-technological components that are formed during training in institutions of higher education and are aimed at their understanding of ethical knowledge formed personal moral values and orientations, moral culture and behavior. Accordingly, the criteria and indicators of the formation of the components of the readiness of future pedagogues for the implementation of interactive technologies in IOS are determined: motivational (social guidelines, motives, inclinations, interests, needs, value orientations;

cognitive (amount and quality of psychological-pedagogical and inclusive knowledge and special skills necessary for successfully solving pedagogical tasks and situations); practical (complex of abilities and skills of students of pedagogical higher education institutions, necessary for mastering didactic methods, techniques and means of introducing active forms of pedagogical interaction into the educational process). Differentiated levels (high, medium, low) of formation of readiness of future pedagogues for the implementation of interactive technologies in IOS.

Based on the results of the analysis of the scientific literature and the practical training of the students of education, we identified a number of pedagogical conditions that ensure the readiness of future pedagogues for the implementation of interactive technologies in IOS: the development of positive motivation of future pedagogues for the use of interactive technologies in IOS;

combination of theoretical and practical training by modeling pedagogical situations using interactive technologies; the use of interactive learning technologies in studying the course of the educational discipline "Inclusive Education in Special Education".

The implementation of the first pedagogical condition, the development of positive motivation of future teachers of special education to use interactive technologies in IOS, is aimed at the formation of the motivational component of the training of future teachers of special education - a system of motives for working in IOS, understanding that every child is a subject of educational activity. For the successful organization of the specified process during teaching, problematic lectures, writing essays, differentiation of pedagogical concepts, methods of collective creative activity, independent work of students with primary sources followed by individual (group) discussion, viewing of proposed video materials with further discussion were used.

In the context of the following pedagogical condition – a combination of theoretical and practical training by modeling pedagogical situations with the use of interactive technologies – the importance of the influence of the creative educational environment of the higher education institution on the formation of the readiness of future pedagogues for the implementation of interactive technologies in IOS is substantiated. The self-development of students with the proposed forms and methods of education was aimed at forming the components of their readiness for interactive pedagogical interaction with preschool children, in particular with special education. These are defined as: compilation of pedagogical situations based on personal experience with their subsequent resolution and discussion; meetings with practicing teachers of a special profile; business games; pedagogical projects.

The third pedagogical condition regarding the use of interactive learning technologies in the study of the course "Inclusive Education in Special Education" consisted in the organization of interactive training of education seekers, in which we provide lectures with the inclusion of conversations, discussions, as well as

problem lectures, seminars-discussions, seminars "question - answer", discussions with provocative questions, consultations, etc. Widely practiced the methodology of collective creative activity, organization of practical classes with students directly in educational institutions and online meetings with specialists of inclusive education; used online exercises and tasks of the PowToon service and the VideoScribe program from the educational disciplines "Inclusive education" and "Correctional pedagogy", a complex of pedagogical situations, algorithms, creative projects, route maps and educational card libraries. organization and conduct of micro-research in educational institutions.

Reasoned pedagogical conditions are the basis of the developed model of training future teachers of special education for the implementation of interactive technologies in IOS. The specified model includes three blocks: theoretical-methodological, substantive-practical and effective.

The theoretical-methodological one includes the goal, scientific approaches (competent, systematic, activity-based, person-oriented, cultural, axiological) and general didactic (scientific, consciousness and activity in learning, accessibility, systematicity and systematicity, consistency and complexity, clarity) and specific (practical orientation, interdisciplinary integration, bypass, dynamic, etiopathogenetic, equality, etc.) principles; structural components, criteria and indicators; in content-practical – stages, content, forms and methods, as well as pedagogical conditions for ensuring the training of future pedagogues for the implementation of interactive technologies in IOS; in the effective - the results of monitoring the levels of readiness of future pedagogues for interactive forms of pedagogical interaction in the conditions of IOS and the expected positive dynamics of the levels of its formation.

The scientific novelty and theoretical significance of the obtained research results is that for the first time: the pedagogical conditions for the preparation of future teachers of preschool education institutions for the implementation of interactive technologies in an inclusive educational environment were defined and theoretically substantiated and their effectiveness was experimentally verified; a

structural and functional model of training future teachers of preschool education institutions for the implementation of interactive technologies in an inclusive educational environment was theoretically substantiated and developed; the structural components of the professional competence of future teachers of preschool education institutions (motivational, cognitive and activity-technological) are substantiated and characterized; evaluation criteria for each of the structural components (motivational, cognitive, and practical) and three levels (low, medium, and high) of the training of future teachers of preschool education institutions in an inclusive educational environment are defined; the content of the concept "training of future teachers of preschool education institutions in an inclusive educational environment" has been clarified, by which we understand a holistic, complexly structured property that combines the level of formation of professional knowledge, skills and abilities, critical thinking, values, personal qualities of a specialist, readiness for continuous self-development and self-improvement, which determines the ability of future teachers to carry out professional activities; improved the content, forms, methods and means of training future teachers of preschool education institutions for the implementation of interactive technologies in an inclusive educational environment; ways of professionalizing the subject training of education seekers in the educational environment of the pedagogical college gained further development.

The practical significance of the obtained research results is that the dissertation developed and implemented in the educational process: the author's educational and methodological manuals "Preschool pedagogy in schemes and tables", "Interactive methods in the training of future teachers of preschool education institutions: challenges of modernity: a festival of author's ideas " and "Interactive technologies in the training of future teachers of preschool education institutions in an inclusive educational environment. Educational kaleidoscope" for students of the specialty 012 "Preschool education", an improved work program in the discipline "Inclusive education in special education", online exercises and tasks of the PowToon service and the VideoScribe program in the educational

disciplines "Inclusive education" and "Correctional pedagogy", a set of pedagogical situations, algorithms, creative projects, route maps and educational card libraries. Methodological recommendations for teachers of preschool psychological and pedagogical disciplines have been concluded.

The results of the conducted research proved the positive dynamics of the levels of readiness of future teachers of primary education for the implementation of interactive technologies in IOS as a result of the implementation of pedagogical conditions and the designed model, which serves as a basis for the statement that the goal of the study has been achieved, its task has been fulfilled.

Key words: *children with special educational needs, future teachers of preschool education institutions, inclusive education, inclusive educational environment, interactive technologies, readiness, inclusive competence, inclusive learning.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано наукові результати дисертації:

1. **Токар Л.П.** Особливості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2019. Вип. № 54. С. 27-32. DOI: 10.31652/2412-1142-2019-54-27-31. (Індексується в міжнародній наукометричній базі Copernicus).

2. **Токар Л. П., Шевченко Л. С.** Теоретико-практична підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Випуск № 76. С. 160-163. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.35>. (Індексується в міжнародній наукометричній базі Copernicus).

3. **Токар Л.П.** Реалізація інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі закладів дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2022. Випуск 207. С. 412-415. DOI [10.36550/2415-7988-2022-1-207-412-415](https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-412-415). (Індексується в міжнародній наукометричній базі Copernicus).

4. **Токар Л.П.** Інклюзивне освітнє середовище в закладах дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2023. Випуск 208. С. 309-313. DOI [10.36550/2415-7988-2023-1-208-309-313](https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-208-309-313). (Індексується в міжнародній наукометричній базі Copernicus).

5. **Токар Л.П.** Формування професійної готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу*. Вінниця. 2018. №1(25). С. 14-17.

Наукові праці у періодичних виданнях ЄС

6. **Токар Л. П.**, Marcin Szwiec. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *PNAP. Scientific journal of polonia university periodyk naukowy akadeii polonijnej*. 41(2020) nr 4. Czestochowa. С. 80 – 86. DOI: <https://doi.org/10.23856/4110>. (Індексується в міжнародній наукометричній базі Copernicus).

7. **Токар Л. П.** Відбір і реалізація дисциплін професійної і практичної підготовки у спецкурсі «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами». *Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 6 (6) 2021. Praha České republice* С. 167-178. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6\(6\)-167-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6(6)-167-177). (Індексується в міжнародній наукометричній базі Copernicus).

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. **Токар Л. П.**, Шевченко Л. С. Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Люблін, 2020 р.* С. 114 – 118. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-2.29>.

9. **Токар Л. П.** Педагогічна культура викладача у контексті сучасної освіти. *Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у контексті сучасних освітніх реформ: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Львів, 2018.* С. 105-107.

10. **Токар Л. П.** Особливості впровадження інклюзивної освіти в освітньому просторі України. *Розвиток соціальної роботи та спеціальної освіти: реалії, досвід, перспективи: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Умань, 2019.* С. 149-151.

11. **Токар Л. П.** Сталий розвиток в умовах інклюзивної освіти дошкільників. *Актуальні проблеми виховання, розвитку та навчання дітей передшкільного віку крізь призму освіти для сталого розвитку*: матеріали всеукр. (з міжнародною участю) наук.-практ. конф. Хмельницький, 2019. С. 139-141.

12. **Токар Л. П.** Сучасний стан вітчизняної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. *Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості* : матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 2020 р. С. 151 – 154.

13. **Токар Л. П.** Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Вінниця, 2021. С. 137-141.

14. **Токар Л. П.** Інноваційні підходи в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*: матеріали міжн. (заочної) наук.-практ. конф. Хмельницький, 2022. С. 89-92.

15. **Токар Л. П.** Основні аспекти підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Інноваційні тренди в освіті та науці: від теорії до практики*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 2022. С. 122-124.

16. **Токар Л. П.** Сучасні технології взаємодії вихователя з батьками як умова реалізації партнерської педагогіки. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. Хмельницький, 2022. С. 132-134.

17. **Токар Л. П.** Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій в інклюзивному дошкільному освітньому середовищі. *Особистісно-професійне становлення педагога в контексті інтеграції*

України в європейський освітній простір: матеріали всеукр. наук.- практ. інтернет-конф. Вінниця, 2022. С. 112-117.

18. **Токар Л. П.** Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. *Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика: матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ.конференц. Умань, 2023. С. 186-188.*

Наукові праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

19. **Токар Л. П.** Дошкільна педагогіка у схемах та таблицях : методичний посібник для педагогів-практиків та студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2017. 65 с.

20. **Токар Л. П.** Тестові завдання з дошкільної педагогіки : методичний посібник для педагогів-практиків та студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2018. 147 с.

21. **Токар Л. П.** Методичні рекомендації до проведення практичних та семінарських занять з дисципліни «Дошкільна педагогіка» : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2019. 152 с.

22. **Токар Л. П.** Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти : виклики сучасності : фестиваль авторських ідей. Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2020. 68 с.

23. **Токар Л. П.** Педагогіка : робочий зошит для практичних занять навчальної дисципліни для студентів освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр». Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2020. 162 с.

24. **Токар Л. П.** Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній калейдоскоп. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2022. 192 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	31
1.1 Інклюзивне освітнє середовище в системі сучасної дошкільної освіти України. Нормативно-правовий вектор інклюзивної освіти.....	31
1.2 Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.....	43
1.3 Використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі в підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти	52
1.4 Критерії, показники та рівні готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.....	73
Висновки до першого розділу.....	84
Список використаних джерел.....	87
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	108
2.1 Модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.....	108
2.2 Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі	125

2.3 Поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій	133
2.4 Використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».....	144
Висновки до другого розділу.....	162
Список використаних джерел	167
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	186
3.1 Організація і методика проведення педагогічного експерименту..	186
3.2 Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	206
Висновки до третього розділу.....	235
Список використаних джерел	237
ВИСНОВКИ.....	244
ДОДАТКИ.....	249

ВСТУП

Актуальність. Реформування національної системи освіти, що нині відбувається в Україні, актуалізує проблеми підготовки майбутніх педагогів, здатних працювати згідно з новими методологічними орієнтирами, які окреслює Концепція Нової української школи. Серед них чільне місце посідає інклюзивна освіта, яка виступає у якості освітньої парадигми, що базується на світоглядних засадах соціальної інклюзії, оскільки рівноправність, доступність та забезпечення якості є основоположним імперативом її функціонування.

Розроблення теоретико-методологічних засад розбудови інклюзивної освіти в Україні та технологічних основ упровадження інклюзивного навчання було започатковано науковцями Інституту спеціальної педагогіки та психології імені М. Ярмаченка (В. Засенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, Е. Данілавичюте, О. Федоренко, Л. Коваль та ін.). Сьогодні визначення окреслює інклюзивну освіту як освітню систему, що забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях та у всіх освітніх ланках усім дітям без обмежень та винятків, базується на визнанні рівноправності та урахуванні розмаїтості на основі особистісно-зорієнтованої освітньої моделі шляхом упровадження інклюзивного навчання (А. Колупаєва).

В Україні на сучасному етапі розроблено низку нормативних документів, що регламентують рівні освітні та виховні умови дітей з особливими освітніми потребами (Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази МОН України, Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація», Концепція розвитку інклюзивної освіти (2010 р.). У переліку важливих завдань реалізації інклюзивної освіти в Концепції визначено удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Розбудова інклюзивної освітньої системи потребує визначення методологічних засад підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної

освіти, які беруть безпосередню участь в організації і забезпеченні ефективного функціонування інклюзивного освітнього простору на основі формування професійної здатності виконувати функції наставника, тьютора, модератора й визначати індивідуальну освітню траєкторію дитини з особливими освітніми потребами.

Розвиток сучасної дошкільної освіти в Україні передбачає гуманізацію освітнього процесу, спрямовує майбутніх педагогів на всебічне розуміння індивідуальних відмінностей дітей і врахування їх під час організації дошкільної освіти загалом. Цим зумовлене суттєве оновлення змісту, організаційних форм і технологій навчання на основі інтерактивних підходів у інклюзивному освітньому середовищі.

Проблеми вдосконалення професійної діяльності та підготовки майбутніх педагогів у системі вищої освіти відображено в дослідженнях вітчизняних науковців (К. Авраменко, Л. Артемова, В. Андрущенко, О. Антонова, Г. Беленька, А. Богуш, В. Бондар, С. Гаврилюк, Н. Гавриш, В. Галузяк, І. Дичківська, А. Кузьмінський, Т. Лісовська, С. Максименко, Т. Поніманська, М. Сметанський, В. Сухомлинський, О. Щербак та ін.); питання підготовки майбутнього педагога закладу дошкільної освіти до професійної діяльності вивчали О. Абдуліна, А. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Л. Зданевич, О. Кучерявий, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, К. Крутій, О. Писарчук та ін. Вагомим для наших педагогічних міркувань стали наукові праці, де висвітлено різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів закладів освіти до реалізації інтерактивних технологій в освітньому середовищі (К. Авраменко, Л. Акпинар, Н. Гончар, І. Зязюн, І. Дичківська, О. Кучай, М. Михайліченко, О. Пометун, О. Щербак та інші). Питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджували Н. Назарова, І. Хафізулліна, Ю. Шумилівська та ін.

Проблемі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому

середовищі присвячені праці М. Берегова (Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору), І. Дичківської (Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності), О. Кас'яненко (Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії), К. Коновалової (Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки), О. Кошіль (Підготовка майбутніх вихователів до проєктування освітнього середовища закладу дошкільної освіти), Т. Кудярьської (Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання), А. Кучай (Формування готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних педагогічних технологій у професійній діяльності), О. Лис (Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти в Україні), О. Мартинчук (Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі), Л. Черніченко (Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти). Однак проблема підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до *реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі* досліджена недостатньо.

Аналіз науково-педагогічних і методичних робіт із зазначеної проблематики дозволив виділити об'єктивно наявні **суперечності** в системі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти:

- нагальна соціальна потреба реалізації в інклюзивному освітньому середовищі інтерактивних технологій і недостатня готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до їх організації;

- значна кількість дітей, які потребують інклюзивної освіти та низький рівень професійної підготовки педагогів закладів дошкільної освіти

до реалізації інтерактивних технологій;

– реальні здобутки передового педагогічного досвіду з організації інклюзивної освіти і низька реалізація його ідей в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти.

Виявлені суперечності дозволяють на науково-теоретичному рівні окреслити проблему цього дослідження, що полягає у визначенні напрямів, підходів і засобів підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, котрі б враховували досягнення вітчизняної і зарубіжної практики.

Об'єктивні вимоги до забезпечення якості професійної діяльності й рівня підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, з одного боку, й недостатня розробленість науково-теоретичних і організаційно-методичних основ її формування в освітньому просторі педагогічного коледжу, з іншого, зумовили вибір теми дисертаційної роботи *«Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі»*.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном» (протокол № 8 від 23 грудня 2019 року) та науково-методичної теми Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» «Педагогічна компетентність педагогічних працівників – складова формування інноваційного освітнього середовища» (протокол №1 від 29 серпня 2019 року).

Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (витяг з протоколу №21 від 01 серпня 2019 року) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі

освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (витяг із рішення №6 від 26 листопада 2019 року).

Метою дослідження є визначення, теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Об'єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі буде ефективним, якщо будуть впроваджені такі педагогічні умови:

1) розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

2) поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій;

3) використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».

Для досягнення мети й перевірки гіпотези сформульовано такі **завдання** дослідження:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми формування підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі у вітчизняній, зарубіжній психолого-педагогічній науці та сучасній освітній практиці й визначити основні напрями дослідження. Конкретизувати сутність поняття «підготовка

майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі».

2. Розробити критерії, показники та визначити рівні підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій. Визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі і розробити відповідну структурно-функціональну модель її формування.

3. Експериментально перевірити ефективність реалізації педагогічних умов і розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

4. Упровадити в освітній процес закладів вищої освіти методичні рекомендації щодо підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- *визначено* й теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі та експериментально перевірено їх ефективність;

- *теоретично обґрунтовано й розроблено* структурно-функціональну модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

- *обґрунтовано й охарактеризовано* структурні компоненти фахової компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти (мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний);

- *визначено* критерії оцінки кожного зі структурних компонентів (мотиваційний, когнітивний та практичний) та три рівні (низький, середній і

високий) сформованості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі;

– **уточнено** зміст поняття «підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі», під якою розуміємо цілісну, комплексно структуровану властивість, що поєднує рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок, критичного мислення, цінностей, особистісних якостей фахівця, готовність до постійного саморозвитку й самовдосконалення, котра визначає здатність майбутніх педагогів здійснювати професійну діяльність;

– **удосконалено** зміст, форми, методи і засоби підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

– **подальшого розвитку набули** шляхи професіоналізації предметної підготовки здобувачів освіти в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в процесі роботи *розроблено та впроваджено* в освітній процес: авторські навчально-методичні посібники «Дошкільна педагогіка у схемах та таблицях», «Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти: виклики сучасності: фестиваль авторських ідей» та «Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній калейдоскоп» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», удосконалену робочу програму з дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО», онлайн-вправи та завдання сервісу PowToon і програми VideoScribe із навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», комплекс педагогічних ситуацій, алгоритми, творчі проекти, маршрутні карти та освітні картотеки. Укладено методичні рекомендації для викладачів дошкільних психолого-педагогічних дисциплін.

Для розв'язання поставлених завдань, перевірки гіпотези дослідження та досягнення мети застосовані такі **методи**:

- *теоретичні*: аналіз і синтез, порівняння і узагальнення, класифікація і систематизація з метою з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми, визначення сутності поняття «підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі», її структурних компонентів; виокремлення критеріїв, показників і рівнів сформованості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій; розробка й обґрунтування ефективності реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; вивчення та оцінка сучасного стану вітчизняної професійної освіти педагогів закладів дошкільної освіти та узагальнення вітчизняного педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми; синтез та узагальнення зарубіжного досвіду підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

- *моделювання*: розробка структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

- *емпіричні*: педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, тестування здобувачів освіти та викладачів педагогічних коледжів – для з'ясування результативності системи підготовки й ефективності визначених педагогічних умов; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний): перевірка ефективності структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

- *статистичні*: статистична обробка та інтерпретація дослідних даних і результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, відокремленого структурного підрозділу «Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка», Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського».

Основні **результати дослідження впроваджені** в практику підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти у Комунальному закладі вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (довідка №121/22-03-28-03 від 18.11.2022 р.), Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (довідка №06 /24-1 від 06.12. 2022 р.), відокремленому структурному підрозділі «Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка» (довідка №94 від 10.11.2022 р.), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (довідка № 402 від 18.10.2022 р.), Комунальному закладі вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» (довідка № 01-09/283 від 13.10.2022 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювались:

- На *всеукраїнських та міжнародних* науково-практичних конференціях: «Педагогічна культура викладача у контексті сучасної освіти» (Львів, 2018), «Особливості впровадження інклюзивної освіти в освітньому просторі України» (Умань, 2019), «Сталий розвиток в умовах інклюзивної освіти дошкільників» (Хмельницький, 2019), «Сучасний стан вітчизняної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі» (Київ, 2020), «Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі» (Люблін, 2020),

«Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі» (Вінниця, 2021), «Інноваційні підходи в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах воєнного стану» (Хмельницький, 2022), «Основні аспекти підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі» (Київ, 2022), «Сучасні технології взаємодії вихователя з батьками як умова реалізації партнерської педагогіки» (Хмельницький, 2022), «Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій в інклюзивному дошкільному освітньому середовищі» (Вінниця, 2022).

- На очному виїзному семінарі-тренінгу «Діти з ООП та їх корекція методами АВА-терапії» (Будапешт (Угорщина), 2021).

- На науково-практичному семінарі для керівників закладів дошкільної освіти міста Вінниці та педагогів Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу «Співпраця закладу дошкільної освіти та Вінницького обласного гуманітарно-педагогічного коледжу у формуванні фахової компетентності майбутніх вихователів та музичних керівників в процесі педагогічної практики» (Концепція паралельного мислення «Формула професійного становлення майбутнього фахівця», Вінниця, 2018).

- На семінарі вихователів-методистів закладів дошкільної освіти «Застосування інтерактивних методів у професійній діяльності педагога ЗДО на засадах концепції НУШ» («Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти: виклики сучасності», Вінниця, 2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота Токар Л. П. є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. Особистий внесок дисертантки в статтях: «Теоретико-практична підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі»,

написаної в співавторстві з Шевченко Л. С., полягає у визначенні основних засад змісту теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; «Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі», написаної у співавторстві з Marcin Szwiec Ph.D., Polonia University in Czestochowa, Interdisciplinary Faculty, Poland. Особистий внесок у навчально-методичному посібнику «Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній калейдоскоп» дисертантці належить розробка навчально-методичного матеріалу із розділів «Використання сучасних інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі закладів дошкільної освіти» та «Практичний досвід підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі».

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у 21 науковій праці: 2 статті одноосібно – в провідних наукових фахових виданнях України; 1 – в співавторстві; 1 стаття одноосібно – в періодичному виданні Європейського Союзу (Чехія); 1 стаття в співавторстві – в періодичному виданні Європейського Союзу (Польща); 1 одноосібно – в матеріалах зарубіжних конференцій (Польща); 9 тез одноосібно – в матеріалах конференцій; 6 навчально-методичних посібників одноосібно.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (428 найменувань, із них 24 – іноземними мовами) до кожного з них, висновків до дисертації, додатків на сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 204 сторінки, основний зміст викладено на 193 сторінках. Робота містить 16 таблиць на 24 сторінках та 12 рисунків на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток сучасної дошкільної освіти України відбувається відповідно до демократичних соціальних перетворень і пріоритетів сьогодення, які засвідчують право кожної дитини на здобуття освіти, зважаючи на її пізнавальні можливості. Безумовно, діти з особливими освітніми потребами (ООП) також не повинні залишатися без належної уваги. Адже історично так склалося, що вони були позбавлені можливостей отримувати освіту поруч зі своїми однолітками за місцем проживання. Саме тому усі діти заслуговують на середовище, яке б задовольняло їхні потреби бути здоровими, відчувати себе безпечно, захищено від будь-яких проявів жорстокого поводження, нехтування з боку дорослих. Емоційно підтримуюче, комфортне, стимулююче середовище забезпечує кожній дитині інтерес до пізнання, співпраці й особистого розвитку, сприяє навчанню. Відповідно, на рівні закладів дошкільної освіти (ЗДО) на сучасному етапі є велика потреба розвивати інклюзивну освіту, оскільки ранній і дошкільний вік є важливим для розвитку усіх дітей, а для дітей з ООП цей період має особливе значення.

1.1 Інклюзивне освітнє середовище в системі сучасної дошкільної освіти України. Нормативно-правовий вектор інклюзивної освіти

Розглянемо більш детально категорії осіб з ООП згідно затвердженого Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами [104] (рис. 1.1.).

особи, які потребують відновлення стану здоров'я у закладах загальної середньої освіти санаторного типу	особи з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарата; хворобами нервової системи; затримкою психічного розвитку	особи, які опинились у складних життєвих обставинах, влаштовані до дитячих будинків сімейного типу, соціально-реабілітаційних центрів
особи, які мають захворювання, що потребують постійного медичного нагляду	особи, які мають захворювання, що можуть бути перешкодою для проходження ЗНО, визначені МОН	особи, яким встановлено електрокардіо-стимулятор або інший електронний імплантат чи пристрій
іншими складним порушеннями розвитку (у тому числі з розладами спектру аутизму)	особи, які проживають на тимчасово-окупованій території	особи, які мають статус внутрішньо переміщених
діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту	особи, які здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опановувати зміст навчальних предметів	особи, які здобувають (ли) освіту мовою, що не належить до слов'янської групи мов (особи з особливими мовними потребами)

Рис. 1.1. Категорії осіб з особливими освітніми потребами, які потребують додаткової підтримки під час освітнього процесу

Висвітлюючи нормативно-правовий вектор розвитку сучасної дошкільної інклюзивної освіти в Україні, наголошуємо, що в Законах України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [130], «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [124], «Про охорону дитинства» [132], «Про соціальні послуги» [135], «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [134] чітко зазначено право на рівний доступ до якісної освіти осіб з ООП в масових навчальних закладах та отримання психолого-педагогічної і корекційно-розвиткової допомоги.

Варто зазначити, що діти, які потребують інклюзивної освіти, можуть і не мати інвалідності, але вони мають особливі освітні потреби. У Законі

України «Про освіту» зазначено, що «дитина з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової, постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [129].

У постанові Кабінету Міністрів України про «Порядок організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» (15.08.2011 р. зі змінами від 9 серпня 2017 р.) чітко розкрито умови щодо отримання освіти дітьми з ООП [113].

Згідно статті 12 Закону України «Про дошкільну освіту»: «Для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації корекційно-розвиткової роботи у складі закладів дошкільної освіти можуть створюватися спеціальні та інклюзивні групи для виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами», що гарантує можливість отримання дошкільної освіти для всіх дітей, які досягли відповідного віку [125].

У «Концепції розвитку інклюзивного навчання в Україні» (2010) висвітлюється, що інклюзивна освіта в Україні має забезпечувати рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами та наступність між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта [67].

Аналізуючи Конвенцію ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифіковану Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 № 789–ХІІ [64], ми констатуємо, що освіта є самоцінною і визначається найголовнішим правом кожної дитини без винятку. Н. Софій, Ю. Найда [143, с. 16-17] вказують на те, що саме тому усі діти заслуговують на середовище, яке б задовольняло їхні потреби бути здоровими, відчувати себе безпечно, захищено від будь-яких проявів жорстокого поводження, нехтування з боку дорослих. Комфортне, емоційно підтримуюче, стимулююче середовище забезпечує кожній дитині інтерес до пізнання, сприяє навчанню, співпраці й особистому розвитку.

Нами обґрунтовано, що створюючи фізично й психологічно безпечне й стимулююче середовище та забезпечуючи різноманітні ресурси, педагог сприяє розвитку і навчанню дітей через самостійне і групове дослідження, гру, взаємодію з іншими дітьми та дорослими. Забезпечуючи дітям безпечне середовище і адаптуючи його з урахуванням конкретних навчальних потреб, педагог сприяє тому, щоб діти діяли у співпраці, брали участь у різних заняттях і завданнях, не боялися ризикувати і братися за більш складні завдання як в освітньому процесі, так і в повсякденних ситуаціях [155, с. 160-163].

За результатами педагогічних розвідок за останні роки значно збільшилась кількість досліджень у сфері інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП та організації інклюзивної освіти. Вагомими для наших педагогічних міркувань щодо впровадження інклюзивної освіти в закладах дошкільної освіти є дослідження В. Засенко [43], Н. Когутяк [50], А. Колупаєвої, О. Таранченко [57], Т. Сак [139], Н. Софій, Ю. Найди [143], В. Мицько [94].

Аналізуючи дослідження наукових праць Г. Беленької [14], [15], А. Богуш [16], [17], Е. Вільчковського [22], Н. Гавриш [26], І. Дичківської [35], К. Крутій [74], Т. Поніманської [111], О. Таранченко [149] ми дійшли висновку, що розвивальне середовище дітей дошкільного віку забезпечує інтереси і потреби дитини, збагачує розвиток специфічних видів діяльності, спонукає робити свідомий вибір, ухвалює самостійні рішення, розвиває творчі здібності, а також формує особистісні якості дошкільників та життєвий досвід.

Ключовою проблемою ЮНЕСКО є створення інклюзивного середовища, в якому всі діти мають можливість брати активну участь в освітньому процесі, одержувати якісну освіту та успішно інтегруватись у суспільство (Програма «Освіта для всіх») [168].

Термін «інклюзивна освіта» вперше був зазначений у Саламанській декларації, яка була затверджена на Всесвітній конференції у 1994 році за

підтримки ЮНЕСКО, де інклюзивна освіта засновується на певній системі принципів: «кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності й освітні потреби; усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними; заклади освіти мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх вихованців, узгоджуючи різні види і темпи навчання; заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, стратегії викладання, вживаючи організаційних заходів; діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі; інклюзивна освіта – найефективніший засіб, що гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми» [140].

Вагомою в контексті нашого дослідження є думка А. Колупаєвої про те, що «інклюзія – це процес розвитку гранично доступної освіти для кожного в освітніх установах, процес ліквідації різних бар'єрів для найбільшої підтримки кожного та максимального розкриття їх потенціалу, формування освітніх процесів з постановкою адекватних цілей усіх дітей; інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку» [65].

На сучасному етапі впровадження та розвитку інклюзивної освіти вагомими є наукові здобутки А. Колупаєвої [60], Т. Сак [139], О. Таранченко [149], та ін. Про широкий спектр діагностики дошкільників наголошують А. Богуш [16], Н. Гавриш [26], Т. Поніманська [111] та ін., які пропагують ідею розвитку дітей дошкільного віку в умовах сучасного ЗДО.

Погоджуємося з думкою Т. Поніманської про те, що «нині в Україні ведеться цілеспрямований пошук способів інклюзії (включення) дітей з особливими потребами в загальнорозвивальні дошкільні заклади та школи. Створюються передумови для інтеграції дітей з особливими потребами в активне життя суспільства, що передбачає: рівний доступ до суспільства для всіх людей, у тому числі й з обмеженими можливостями, на основі

однакових громадянських прав, свобод, привілеїв; забезпечення рівних можливостей для відповідального вибору в житті; створення для дітей з особливими потребами можливостей реабілітації у природному соціальному оточенні; ефективну взаємодію освітніх закладів з батьками, залучення їх до навчального процесу; партнерство педагогів, батьків, дефектологів, психологів, фізичних реабілітологів, соціальних працівників у оцінюванні потреб і перспектив розвитку дитини, визначенні індивідуальної програми її виховання і навчання» (Т. Поніманська [111]).

У Законі України «Про охорону дитинства» наголошується, що «діти старшого дошкільного віку обов'язково охоплюються дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти. Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації і формування необхідних інтелектуальних навичок» [132].

Згідно Положення про ЗДО в Україні «для дітей з особливими освітніми потребами діють такі заклади дошкільної освіти:

- «дитячий садок – заклад дошкільної освіти для дітей віком від трьох до шести (семи) років (для дітей з особливими освітніми потребами – від трьох до семи (восьми) років), де забезпечуються їх розвиток, виховання і навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, у складі якого на підставі письмового звернення одного з батьків або іншого законного представника дитини з особливими освітніми потребами утворюються інклюзивні групи;

- ясла – заклад дошкільної освіти для дітей віком від одного до трьох років, де забезпечуються догляд за ними, а також їх розвиток і виховання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти;

- ясла-садок – заклад дошкільної освіти для дітей віком від одного до шести (семи) років (для дітей з особливими освітніми потребами – від одного до семи (восьми) років), де забезпечуються догляд за ними, розвиток, виховання і навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної

освіти, у складі якого на підставі письмового звернення одного з батьків або іншого законного представника дитини з особливими освітніми потребами утворюються інклюзивні групи;

– ясла-садок комбінованого типу – заклад дошкільної освіти для дітей віком від одного до шести (семи) років (для дітей з особливими освітніми потребами - від одного до семи (восьми) років), у складі якого можуть бути утворені групи загального розвитку, компенсуючого типу, інклюзивні, сімейні, прогулянкові, в яких забезпечується дошкільна освіта відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та з урахуванням стану здоров'я дітей, їх розумового, психологічного, фізичного розвитку;

– ясла-садок компенсуючого типу – заклад дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами віком від двох до семи (восьми) років, де забезпечується догляд за ними, розвиток, оздоровлення, виховання та навчання з урахуванням особливих освітніх потреб таких дітей та відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти. Зазначені заклади поділяються на спеціальні та санаторні;

– ясла-садок сімейного типу – заклад дошкільної освіти для дітей віком від двох місяців до шести (семи) років (для дітей з особливими освітніми потребами – від двох місяців до семи (восьми) років), які перебувають у родинних стосунках і де забезпечуються їх догляд, розвиток, виховання і навчання відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти;

– центр розвитку дитини – заклад дошкільної освіти, в якому забезпечуються фізичний, розумовий, психологічний розвиток, корекція психологічного і фізичного розвитку, оздоровлення дітей, які відвідують інші заклади освіти чи виховуються вдома» [127].

Дослідивши доповнення до Закону України «Про дошкільну освіту» зазначаємо, що у всіх типах закладів дошкільної освіти за умов реалізації права дітей на дошкільну освіту враховуються особливі освітні потреби у

навчанні і вихованні кожної дитини, зокрема дітей з особливими освітніми потребами відповідно до принципів інклюзивної освіти [125].

Основним орієнтиром у дошкільній освіті, яким керується педагогічний колектив в наданні освітніх послуг, є «Базовий компонент дошкільної освіти», в якому подано основні освітні лінії, за якими відбувається навчання та виховання дітей дошкільного віку у всіх ЗДО незалежно від типів та форм підпорядкування. Організація освітнього процесу з дітьми з ООП раннього та передшкільного віку здійснюється шляхом поєднання інваріативної та варіативної складових Базового компонента дошкільної освіти.

Аналізуючи затверджений у новій редакції Базовий компонент дошкільної освіти, ми наголошуємо, що «це державний стандарт (далі – Стандарт), що визначає вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку (6 (7) років), а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті відповідно до міжнародних стандартів якості освіти. Мета Стандарту – збереження самоцінності дошкільного дитинства, визначення особливостей та вимог до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку, забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою. Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій), стартовою платформою особистісного розвитку дитини. Стандарт спрямований на забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти всіх дітей раннього та дошкільного віку, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; утвердження людської гідності та гуманних взаємин між дітьми та батьками-вихователями в дитячих будинках сімейного типу; соціальну підтримку сім'ї та родинних стосунків. Виконання вимог Стандарту забезпечується з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей дитини в найбільш

оптимальній для кожної дитини формі» (Базовий компонент дошкільної освіти [11]).

Робота ЗДО здійснюється на основі програми виховання і навчання – державного документа, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей. ЗДО мають право самостійно обирати програму виховання дітей з комплексу варіантних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України, а також розробляти і впроваджувати власні. В останні роки наукові колективи створили низку сучасних програм, у тому числі і для дітей з ООП. Слід відмітити, що в ЗДО можуть діяти декілька програм одночасно, одна з них – основна (базова), інша – додаткова (спеціальна).

Існуючі державні програми, що передбачають навчання та виховання дітей дошкільного віку з ООП та їх поєднання з інтерактивними технологіями представлено у табл. А.1 (Додаток А).

Наголошуємо, що необхідність запровадження інклюзивної дошкільної освіти було вперше представлено у програмі виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» в розділі «Діти з особливими освітніми потребами», в якому подано освітні завдання, які педагоги мають вирішувати щодо дітей цієї категорії, виділено умови успішної педагогічної роботи, представлено її зміст та показники успішного розвитку дітей, даються поради батькам, чиї діти потребують особливої уваги [34, с. 164].

Проаналізувавши наукову літературу щодо розвитку інклюзивної освіти в Україні, погоджуємося з твердженням М. Порошенко, «що сучасний стан законодавства у сфері дошкільної інклюзивної освіти в Україні характеризується такими ознаками:

- гарантування рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, права вибору різних типів закладів дошкільної освіти і форм навчання;
- розширення практики інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти;

- реформування системи закладів дошкільної освіти дітей за місцем їх проживання;
- зростання уваги до своєчасної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини і надання їй психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг;
- індивідуалізація освітнього процесу шляхом розробки індивідуальної програми розвитку і здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого) навчання;
- введення у штати закладів дошкільної освіти посади вчителів-дефектологів, ставки асистента вихователя;
- міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (залучення батьків і представників різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами)» (М. Порошенко [112, с. 27]).

Закон України «Про освіту» вперше і чітко прописує поняття інклюзивне середовище. Це «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [129]. Тобто це має бути комфортне середовище, в якому всі діти здобувають освіту разом, а заклад дошкільної освіти готовий у будь-який час прийняти кожну дитину, прагнучи створити максимально сприятливі умови для розвитку її потенціалу.

Вагомими для наших педагогічних міркувань щодо досліджуваної проблеми є наукові праці Н. Софій та Ю. Найди, які зазначають, що «середовище має великий вплив на розвиток дитини в усіх сферах – фізичній, когнітивній, соціально-емоційній, розвитку мовлення та ін. Створюючи фізично і психологічно безпечне й стимулювальне середовище та забезпечуючи різноманітні ресурси, педагог сприяє розвитку і навчанню дітей через самостійне і групове дослідження, гру, взаємодію з іншими дітьми та дорослими. Піклуючись про те, щоб кожна дитина відчувала, що у групі їй раді, педагог тим самим виховує у дітей повагу до кожної окремої

людини; допомагає дітям зрозуміти, що кожна дитина та її сім'я є важливою частиною спільноти дошкільної групи, що у кожної дитини є можливості користуватися загальними ресурсами і простором, брати участь у їх створенні і підтримці. Забезпечуючи дітям безпечне середовище і адаптуючи його з урахуванням конкретних навчальних потреб, педагог сприяє тому, щоб діти діяли у співпраці, брали участь у різних заняттях і завданнях, не боялися ризикувати і братися за більш складні завдання як в освітньому процесі, так і в повсякденних ситуаціях. Територія дитячого садка та ресурси місцевої громади також є цінними складовими для створення безпечного та інклюзивного середовища» (Н. Софій, Ю. Найда [143, с. 16-17]).

Аналіз досліджень показав, що «для створення інклюзивного освітнього середовища потрібно: враховувати індивідуальні потреби та можливості кожної дитини; дотримуватись принципів універсального дизайну в освіті; взаємодіяти з батьками та командою закладу освіти». З огляду на вищезазначене, необхідними умовами формування інклюзивного освітнього середовища у ЗДО є: ресурсне забезпечення потреб інклюзивної освіти: нормативно-правове, програмно-методичне, інформаційне, матеріально-технічне; подолання соціальних бар'єрів у свідомості педагогів, їх страху через те, що вони не справляться, що у них немає відповідного досвіду роботи з дітьми з ООП бо, по суті, їх ніхто не вчив і не націлював на такого роду діяльність раніше; створення універсального дизайну та розумних пристосувань у закладах освіти, де може реалізуватися та досягти ситуації успіху кожна дитина, незалежно від її можливостей (адаптація і модифікація освітніх програм, навчальних матеріалів, методики їх подачі, адаптація і модифікація оцінювання освітньо-виховної діяльності, тощо); упровадження педагогіки партнерства, яка передбачає спілкування всіх учасників освітнього процесу, їх командну взаємодію на досягнення результату, що веде до встановлення сприятливого соціального та емоційного клімату у колективі; створення безбар'єрного фізичного простору, у якому діти могли б безпечно пересуватись та комфортно

почувати себе (ліфти, пандуси, підйомники, відповідне освітлення, шумоізоляція тощо) [143, с. 17].

Мета ІОС, як зазначають В. Алексєєва та В. Сошіна, – «надати всім дітям можливість найбільш повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного як членів співтовариства» [2, с. 17-18].

Серед першочергових кроків у напрямі створення інклюзивного середовища вбачаються такі: відмовитися від стереотипних поглядів на педагогів, дітей і освітній процес; формувати в закладі освіти атмосферу, засновану на ідеях інклюзії; розбудувати заклад освіти як громаду; зосереджуватися на співпраці, а не на конкуренції; прищеплювати віру в свої сили кожному (О. Таранченко [149, с. 19]).

Освітнє середовище тільки тоді буде інклюзивним, коли матиме низку ознак:

- спланований і організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- наявність сприятливого соціального та емоційного клімату;
- створені умови для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату.

Попередній аналіз досліджень та власний педагогічний досвід дозволили нам зробити висновок, що розвиток сучасної України і впровадження у європейський простір інклюзивного освітнього середовища значною мірою регулюють розвиток освітньої політики. Особливо це стосується забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на освіту. Облаштовуючи дітям безпечне освітнє середовище і адаптуючи його до конкретних освітніх потреб, педагог спонукає вихованців до того, щоб вони діяли разом, брали участь у різних видах діяльності та заняттях, не боялися експериментувати й вирішувати більш складні завдання як в освітньому процесі, так і в різноманітних життєвих ситуаціях.

Слід зазначити, що інклюзивна освіта вимагає радикальних змін від закладів дошкільної освіти. Зокрема, вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці і практичній діяльності закладів освіти, а також створення інклюзивного освітнього середовища – сукупності умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку дітей з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

Проведений нами аналіз наукових досліджень та нормативно-правових документів підкреслили низку особливостей для створення інклюзивного освітнього середовища: враховувати індивідуальні потреби та можливості кожної дитини; дотримуватись принципів універсального дизайну в освіті; взаємодіяти з батьками та командою закладу освіти.

Таким чином, ІОС – це середовище, де всі діти незалежно від своїх освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти.

Отже, створення ІОС в закладах дошкільної освіти – це та складова гуманітарної політики держави, яка свідчить наскільки її суспільство готове свідомо захищати невід’ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України. Впровадження інклюзивної освіти сприяє формуванню суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожної дитини, що своєю чергою забезпечує кращу якість освіти для всіх на засадах партнерства й толерантності.

1.2 Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Становлення інклюзивної освіти в Україні відбувається значною мірою з використанням зарубіжного досвіду. Звісно, кожна країна, як слушно відзначив П. Єгоров, не може сліпо копіювати досвід інших держав через різні політичні та економічні умови, відмінні освітні традиції, а тому шукає

свій шлях розвитку інклюзивного навчання. Розвиток вітчизняної інклюзивної освіти неефективний, якщо діяти лише шляхом формального перенесення вдалих зарубіжних моделей освітньої інтеграції в процес навчання і виховання вітчизняних загальноосвітніх закладів без їх осмислення та адаптації. Досвід показує, що розв'язання проблем розвитку інклюзивної освіти повинні базуватися на урахуванні місцевих особливостей при використанні місцевих ресурсів, в іншому випадку такі рішення будуть необґрунтованими (П. Єгоров [41]). Цю ж думку висловлює С. Стабс, який вважає гнучкість та здатність реагувати на постійні інновації основним принципом інклюзивної освіти, оскільки саме так створюється сильний, динамічний і живий організм зі здатністю до адаптації і розвитку в місцевому культурному середовищі (С. Стабс [144]).

Розглядаючи історичне підґрунтя розвитку інклюзивної освіти, слід зазначити, що дискримінацію дітей з особливими освітніми потребами засвідчує огляд ставлення до них суспільства. Ми згодні з твердженням А. Колупасової, яка зазначає: «ще з античних часів громадянське право детермінувало визнання осіб з вадами як неповноцінних, недієздатних громадян, які потребують опіки. Так, законодавство давньогрецької Спарти передбачало виявляти фізично неповносправних дітей і відокремлювати їх від здорових, оберігаючи в такий спосіб державний устрій і сповідуючи ідею «фізичної повноцінності» своїх громадян. «Нехай в силі буде той закон, що жодної каліки-дитини годувати не варто» – такі свідчення тогочасного ставлення до інвалідів залишив римський філософ Аристотель. Неповноцінність і непотрібність людей з порушеннями було визнано в основах Римського права. «Ми вбиваємо калік і топимо дітей, які народжуються слабкими і потворними. Ми вчиняємо так не через гнів та досаду, а керуючись правилами розуму: відділяти неприродне від здорового» – таке право обстоював у Давньому Римі Сенека. Саме римський суд, встановивши інститут опікунства над людьми з обмеженнями, став у подальшому зразком для вироблення законодавчих норм стосовно фізично та

психічно неповносправних. Римське право, яке стало основоположним у законодавстві більшості європейських країн, закріпило юридичний статус повної безправності людей з обмеженнями майже до 20-го століття. Законодавство захищало «повноцінну більшість» від «неповноцінної меншості», жорстко фіксуючи обмеження громадянських прав інвалідів» (А. Колупаєва [59, с. 6]).

Проводячи ретроспективний аналіз розвитку інклюзивного освітнього середовища в зарубіжних країнах, наголошуємо, що поняття «середовище» активно впроваджується з ХХ століття: педагогіка прагматизму Дж. Дьюї; предметне середовище за М. Монтесорі; Вальдорфська педагогіка Р. Штайнера; середовище виховання за Я. Корчаком; педагогіка оточуючого середовища за А. Макаренком; предметно-просторове середовище за Є. Тихеєвою (О. Кошіль [69, с. 152]).

Класики зарубіжної педагогіки, починаючи з XVII століття, стверджували про опосередкований вплив освітнього середовища на розвиток і становлення особистості. Вплив середовища на особистість у праці «Материнська школа», 1632 р., висвітлював засновник класно-урочної системи чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.). Він стверджував, що «розвиток усіх здібностей дитини варто розпочинати від самого народження, але для цього потрібна відповідна система виховання і сприятливе середовище» (Я. Коменський [62, с. 161]).

Видатний англійський філософ, просвітитель та педагог Д. Локк у своїй книзі «Думки про виховання» вистітлив велике значення виховання в дошкільному віці. За дослідженнями педагога, основними засобами виховання є оточення дитини, середовище (І. Улюкаєва [159, с. 72]).

Дітей з особливими освітніми потребами до XIX ст. здебільшого не навчали та не лікували. В основному «особливі» діти залишалися вдома з батьками або їх віддавали у притулки. Першу відому спробу навчати дітей з проблемами в розвитку зробив у 1800 році французький лікар Жан-Марк Ітар. Він розробив унікальну методику, яку опублікував у статті «Мемуари

та звіт про Віктора з Аверона». Згодом її запозичили педагоги й науковці зі США. Послідовники Ітара заснували організацію, яка проводила наукові дослідження проблем розвитку (М. Местр (M.Maistre) [184]).

У Сполучених Штатах Америки було створено перші школи для дітей з проблемами зору та слуху (1830 рік). Учні в цих школах були ізольовані та навчалися за спеціальними програмами. Так, у школах для дітей з проблемами слуху використовували альтернативні системи спілкування, мову знаків, жестів тощо. Оскільки це були великі заклади, вони часто розташовувались за сотні кілометрів від домівок учнів і діти перебували тут майже весь час.

Італійський педагог, перша в країні жінка – доктор медицини, науковець Марія Монтессорі у 1907 році, за підтримки італійського мільйонера Едуардо Таламо відкрила новий тип дошкільної установи «Будинок дитини» для захисту і виховання дітей бідняків у Римі. Вона була переконана, що до дитячої індивідуальності необхідно ставитися з повагою, слід дозволяти дітям робити вибір і заохочувати їх до розв'язання проблем. Марія Монтессорі намагалася розвивати в дітей уміння та навички, які давали б змогу надалі самим потурбуватися про себе. Основне гасло її діяльності – «Допоможи мені це зробити самому». Вона була щирим захисником безнадійних, на думку багатьох, дітей (М. Монтессорі [95, с. 104-120]).

Як результат теоретичних пошуків і практичної роботи у «Будинку дитини», в 1909 році з'явилась книга Марії Монтессорі «Метод наукової педагогіки, що застосовується до дитячого виховання в Будинках дитини». Книга мала великий успіх, її було перекладено 20 мовами світу (І. Улюкаєва [159, с. 147-148]).

Поступово в Європі, США, Австралії, Канаді батьки почали спонукати педагогів залучати дітей з ООП до звичайного освітнього середовища. Вони зрозуміли нелогічний характер спеціальних програм і мали бажання зруйнувати сталу систему освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Батьки бажали, щоб їхні діти залишалися в рідних домівках, і до них ставилися як до решти членів родини [20, с. 22].

Аналізуючи впровадження інтерактивних технологій на сучасному етапі розвитку суспільства, слід відмітити інтенсивність у різних сферах діяльності. Використання інтерактивних технологій дозволяє створити умови для підвищення якості й доступності дошкільної освіти, ефективної комунікації та співпраці, що відкриває широкі перспективи для освіти дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти.

Для створення умов особистісного розвитку дітей раннього та передшкільного віку, інтерактивні технології інклюзивної дошкільної освіти повинні бути спрямовані на задоволення індивідуальних векторів, висвітлення здібностей кожної дитини, її безпосередня участь в освітньому та суспільному процесі.

Зарубіжні країни знайомлять зі своїм досвідом використання інтерактивних технологій в освітню практику на всіх рівнях, у тому числі в сфері інклюзивної дошкільної освіти. Незважаючи на те, що заходи щодо реалізації освіти дітей з особливими освітніми потребами в кожній окремій країні мають свої індивідуальні особливості, вони демонструють інтерактивні технології в якості основного інструменту реалізації інклюзивних стратегій.

Вагомим для наших педагогічних міркувань є зарубіжний досвід упровадження інтерактивних технологій в освітню практику на всіх рівнях, у тому числі в галузі інклюзивної дошкільної освіти, що наведений у таблиці 1.1.

**Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій
в дошкільному інклюзивному освітньому середовищі**

Країна	Розвиток інклюзивної освіти. Нормативно-правове забезпечення	Використання інтерактивних технологій
США	Вирішальним документом став закон «Про освіту осіб з ОПП» (1990), у якому вперше було замінено поняття «дитина з інвалідністю» на «дитина з особливими освітніми потребами» (Ю. Носенко, Ж. Матюх [125, с.95-102]). Також існує Малята з проблемами у розвитку можуть відвідувати дитячі садки й початкові школи, а також брати участь у громадських заходах» [223].	Наприкінці XIX ст. у США повернулися до практики індивідуального навчання у формі Дальтон-плану. За цієї системи навчання роботу організовували за індивідуальними завданнями. Заняття з дітьми проводили в навчальних кабінетах. Викладачі розробляли індивідуальні завдання та надавали дітям необхідну допомогу в їх виконанні. Із Дальтон-плану були запозичені метод проекту, бригадно-лабораторний метод, робота в змінних парах [2, с. 42].
Канада	Перший закон стосовно дітей з ООП ухвалений у 1971 р., тобто на чотири роки раніше за віховий Закон США «Освіта для всіх дітей із порушеннями» ЦП- 94-142 (1975 р.) [207].	«Започатковано стратегічний проєкт загальнодержавного значення «Цифрова Канада 150» (Digital Canada 150), оновлена назва – «Цифрова Канада 150, версія 2.0» (Digital Canada 150 2.0). У найближчих стратегічних планах Канади – розгортання хмарної мережі (Canada Cloud Network). Канадські дослідники наголошують на зростанні попиту на інклюзивні сервіси, що доступні для всіх [207].

Греція	На початку 90-х років XX ст. уряд країни розпочав запровадження національної стратегії щодо інтеграції інтерактивних технологій в інклюзивну освіту, створення електронних освітніх ресурсів, сервісів, порталів. «Навчання вчителів у галузі ІТ в освіті» (Teachers' Training in ICT in Education), «Підготовка вчителів до інформаційного суспільства» (Preparation of Teachers for the Information Society)» [197; 203, с. 239-258].	Створено спеціальні регіональні центри підтримки (KEPLINET). «У роботі грецьких дослідників [16] обґрунтовано, що діти раннього віку демонструють більш високі когнітивні показники у результаті навчальної діяльності з використанням ІКТ, зокрема в аспекті розвитку пам'яті, стійкості уваги, писемної і мовленнєвої грамотності, математичного мислення, мотивації до навчання, виконання поставлених завдань та ін.» [208].
Ірландія	З 2010 р. в країні впроваджено урядову програму «Виховання та освіта в ранньому дитинстві» (Early Childhood Care and Education), згідно з якою усім дітям з 3-х років, у т.ч. тим, хто має особливі потреби, надається доступ до безкоштовної якісної дошкільної освіти (Ю. Носенко, Ж. Матюх [111, с. 95-102]).	Під егідою департаменту з 1998 року функціонує Національний центр технологій в освіті (The National Centre for Technology in Education), що є провідною національною організацією з технічної підтримки закладів освіти I й II рівнів (дошкільної і початкової та загальної). [111, с. 95-102].
Фінляндська Республіка	<i>Інклюзивна освіта у Фінляндській Республіці</i> передбачає створення диференційованого освітнього середовища, коли групу поділено на дві підгрупи: першу становлять діти з типовим розвитком, а другу - з ООП. У країні створено гнучкі умови для надання послуг дошкільної освіти, альтернативні форми відвідування (повний чи неповний день, групові й індивідуальні заняття тощо).	На державному рівні упроваджено низку проектів. Серед них такі: «програма інформаційного суспільства для освіти, підготовки і досліджень 2004-2006 (Information Society Programme for Education, Training and Research) [200]. Проекти з медіа-освіти, медійної грамотності; медіа-форум для дітей і молоді з метою розвитку навичок роботи в медійному веб-середовищі» [111, с. 95-102].

Шотландія	У країні на державному рівні запроваджено програму «Curriculum for Excellence», що забезпечує підтримку інклюзивного навчання дітей і підлітків від народження до 18 років. «Розроблено і впроваджено гнучкі навчальні плани для різних вікових категорій: від 0 до 5 років; від 3 до 5 років; від 5 до 14 років і т.д. Дана програма реалізується на засадах наступних дидактичних принципів: активність, проблемність навчання; підтримка холістичного підходу (для цілеспрямованого всебічного розвитку особистості); наступність у навчанні; навчання через гру» [213].	«На національному рівні впроваджено низку електронних ресурсів для використання на усіх рівнях освіти. Найбільш знаковими в контексті інклюзивного навчання вважаємо наступні: <i>Glow</i> – перший у світі Інтернет національного рівня, створений з освітньою метою, що консолідує різноманітні освітні ресурси для дітей, учнів і педагогів. Це свого роду цифрове середовище для підтримки навчання, доступне на всій території Шотландії. Розробка фінансується за рахунок державного бюджету.
Швеція	Шведська модель психолого-педагогічного та медико-соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами передбачає використання спеціальної допомоги як позашкільних служб, так і фахівців, які працюють за угодами в навчальних закладах, зокрема, асистентів педагога. В усіх територіальних округах країни функціонують Центри дитячої реабілітації, співробітники яких надають необхідну допомогу дітям з обмеженими можливостями. [195].	«Розробки шведського університету Certec, спрямовані на покращення навчання й комунікації дітей з особливими потребами: «<i>Проект SID – «Sensuousness, Interaction and Participation»</i>, або «<i>Чуттєвість, взаємодія та участь</i>», розпочався у 2010 р. – передбачає створення нових можливостей для дітей з особливостями розвитку, шляхом використання спеціальних інтерактивних технологій». «Середовища, створені в рамках проекту SID, спроектовані таким чином, щоб не створювати додаткові перешкоди для дітей з особливими потребами [111, с. 95-102].

Австрія	У Австрії із 80-х рр. XX ст. завдяки діяльності громадських об'єднань батьків дітей з ООП, педагогів та медиків набули поширення прогресивні ідеї суспільної рівноправності, в тому числі й у здобутті освіти. «Об'єднавши свої зусилля, вони в 1983 році запропонували Міністерству освіти реалізувати експериментальний проєкт з метою організації інтегрованого навчання дітей з ООП» [62, с. 49].	У сучасній освітній системі Австрії функціонує розгорнута мережа центрів спеціальної освіти, що супроводжують навчання дітей зазначеної категорії в закладах освіти. Серед завдань спеціалістів центрів є проведення семінарів та тренінгів із метою підвищення кваліфікації педагогів; взаємодія з адміністративними місцевими службами, медичними центрами тощо. Водночас, у педагогічних колективах шкіл Австрії обов'язковою є посади спеціальних педагогів, до обов'язків яких входить надання корекційно-реабілітаційних послуг та психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП [68, с. 108–116].

Досвід вищезазначених країн переконує в тому, що, навчаючись в інклюзивному закладі, в дітей більше можливостей в майбутньому.

У прогресивних країнах Західної Європи, а також США із 70-х років XX ст. розпочалася реформа системи спеціальної освіти, спрямована на перехід до інклюзивної та інтегрованої освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз зарубіжного досвіду використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі дозволив виявити низку спільних тенденцій, що є характерними для європейських країн: мережі, розвиток спільних міжнародних проєктів, об'єднання в міжнародні організації, досліджень, спрямованих на вивчення стану й можливостей використання інтерактивних технологій в освіті дітей з ООП, пошук ефективних шляхів реалізації інтерактивних технологій – підтримки інклюзивної освіти;

закріплення стратегії інклюзії на національному законодавчому рівні; поширення використання інтерактивних технологій в якості засобу підтримки інклюзивної освіти; упровадження інклюзивного навчання на всіх рівнях освіти – від дошкільної до освіти дорослих; розроблення й поширення доступних веб-ресурсів, мультимедійних розробок для підтримки освіти дітей з ООП.

Таким чином, організація освітньої діяльності дітей із ООП в зарубіжних країнах має свою історію, напрацювання та традиції, що зумовлені особливостями економічних, політичних та соціокультурних процесів. Спільним у діяльності для них є те, що в наукових колах і серед батьківської громадськості центральною проблемою було забезпечення доступу до освіти дітям із ООП, їх соціалізація та підготовка до доступних видів діяльності. Прогресивні представники медико-соціального та психолого-педагогічного супроводу активно досліджували систему інклюзивної освіти дітей з ООП.

1.3 Використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі в підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти

Важлива роль освіти для особистості й для благополуччя світового співтовариства визнана на міжнародному рівні. Реалії сучасного українського суспільства зумовлюють необхідність перегляду системи освіти з урахуванням вимог сучасного освітнього простору. Українська система потребує реорганізації освітніх систем та перегляду форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів, які працюватимуть у навчальних закладах. Чільне місце посідає проблема перегляду підготовки вихователів закладів дошкільної освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища, оскільки розвиток інклюзії та інклюзивної освіти є однією з нагальних потреб сьогодення.

Низка авторів (К. Авраменко [1], Л. Артемова [10], В. Андрущенко [5], О. Антонова [6], Г. Беленька [15], А. Богуш [16;17], В. Бондар [18], С. Гаврилюк [25], Н. Гавриш [26; 27], В. Галузяк [28], І. Дичківська [35; 36], А. Кузьмінський [78], Т. Лісовська [84], С. Максименко [87], Т. Поніманська [111], М. Сметанський [141], В. Сухомлинський [147; 148], О. Щербак [167] розкривають вдосконалення професійної діяльності та підготовки майбутніх педагогів у системі вищої освіти.

Т. Лісовська зазначає: «Професійна підготовка спеціалістів – складний процес, що триває впродовж усього періоду навчання студентів у ЗВО, це підготовка до різноманітної педагогічної діяльності в умовах освітніх установ різних типів і рівнів. Незважаючи на різноманіття профілів педагогічної професії, загальне в них одне – підготовка компетентного, який володіє необхідними теоретичними і практичними знаннями, вміннями педагога» (Т. Лісовська [84, с. 101–108]).

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури (табл. 1.2) дозволив зробити важливі для нашого дослідження висновки про багатовекторність поняття «готовність»: 1) це не тільки особливість чи риса індивіда, це показник змісту діяльності людини, еталон та рівень професійності; 2) готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти ми визначаємо як систему наукових знань, інтелектуальних умінь і практичних навичок, при достатній мотивації, високому рівні професійності педагогічних і психічних процесів.

Таблиця 1.2

Характеристика поняття «готовність»

Автор	Характеристика
Л. Акпинар [3, с. 28–29]	«Готовність до застосування інтерактивних технологій навчання відповідає особистісно-діяльнісному підходу, оскільки студентам треба мати цілісне уявлення про педагогічну діяльність, її функції, зміст, форми, методи тощо».

Т. Бабюк [9, с. 210–215]	Готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти полягає «в умінні діагностувати рівень розвитку дітей дошкільного віку, ставити навчальну мету та завдання, передбачати результати педагогічного впливу, раціонально відбирати форми та методи, розробляти конспекти різних форм роботи, налаштовувати педагогічний процес, організовувати дитячий колектив та сформованість певних особистісних рис».
Великий тлумачний словник сучасної української мови [21, с. 194]	«Готовність – зроблене необхідне приготування, підготовка до чого-небудь, набуття досвіду, досягнення високої майстерності».
І. Дичківська [37, с. 86]	«Загальна готовність є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності».
І. Зязюн [46]	Професійна готовність трактується як знання предмету, «методики його викладання, педагогіки й психології, рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально-типові особливості та професійно значущі якості».
З. Курлянд, Р. Хмелюк, А. Семенова [90, с. 227–228]	«Готовність – це особистісне утворення (емоційно-інтелектуальне, вольове, мотиваційне, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіхові, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізацію сил, подолання невпевненості тощо)».
А. Ліненко [94, с. 227–228]	«Цілісне утворення, що характеризує емотивно-когнітивну й вольову мобілізаційність суб'єкта в момент його залучення до певної діяльності».
Т. Лісовська [84, с. 104]	Готовність педагога – «стійка характеристика особистості, яка включає в себе позитивне ставлення до того чи того виду діяльності; адекватні вимогам діяльності риси характеру, здібності, темперамент, мотивації».

А. Лякішева, Т. Потапчук [86, с. 46-52]	Готовність майбутнього вихователя до професійної діяльності – «це інтегроване особистісне утворення, яке завдяки сформованій системі професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей забезпечує компетентне виконання професійної діяльності».

Як свідчить проведений нами аналіз літературних джерел, готовність майбутніх педагогів ЗДО до професійної діяльності полягає в засвоєнні спеціальних фахових знань та соціальних понять під час освітнього процесу в ЗВО, а також у сформованості професійно значимих якостей особистості.

Важливою в контексті нашого дослідження є думка К. Авраменко, що «вища педагогічна школа апробує нові педагогічні ідеї, розробки та обґрунтовує сучасні технології, які покликані сприяти підвищенню якості вищої педагогічної освіти взагалі та підготовки майбутніх учителів, зокрема, модернізація вищої педагогічної освіти передбачає формування вчителя-професіонала, здатного до розв’язання нагальних освітньо-виховних задач, пов’язаних із формуванням цілісної особистості» (К. Авраменко [1, с. 65–68]).

Проведений аналіз наукових досліджень дозволив нам констатувати, що пріоритетним завданням системи вищої освіти є підготовка майбутніх педагогів, що заснована на формуванні загальної готовності здобувачів освіти, а саме теоретичних знань та практичних умінь, творчих здібностей та особливостей професійної діяльності.

Вагомим для наших педагогічних міркувань є наукові праці щодо професійної підготовки майбутніх педагогів закладів освіти до реалізації інтерактивних технологій в освітньому середовищі таких авторів: К. Авраменко [1], Л. Акпинар [3], Н. Гончар [29; 30], І. Зязюн [46], І. Дичківська [35; 36], О. Кучай [80], М. Михайліченко [93], О. Пометун [105; 106; 107; 109; 110], О. Щербак [167] та інші.

Разом з тим ми наголошуємо, що підготовка майбутніх педагогів ЗДО

до роботи з дітьми, які мають ООП, багатогранна і різновекторна проблема, яка включає в себе сучасну систему знань із загальної та дошкільної педагогіки, дитячої психології та методик навчання, медичних (анатомія і фізіологія дітей дошкільного віку, основи медичних знань) і дефектологічних знань (інклюзивна освіта, арт-терапія в роботі з дітьми з вадами мовлення, дефектологія, основи логопедії, логопедична ритміка і методика навчання).

Інклюзивна освіта сприяє формуванню інструментальних професійних та спеціалізовано-професійних компетенцій, а саме: володіння практичними способами пошуку наукової і професійної інформації з використанням сучасних комп'ютерних засобів, мережевих технологій, баз даних і знань; володіння дослідницькими навичками щодо вивчення актуальних проблем розвитку інклюзивної освіти в сучасному світі; володіння базовими уявленнями про категорії осіб з ООП, які є суб'єктами інклюзивної освіти, розуміння значення комплексного підходу у наданні корекційних освітніх послуг в інклюзивному середовищі; володіння уявленнями про досвід інклюзивної освіти в Україні та інших державах світу; здатність розуміти високу соціальну значущість професії, відповідально і якісно виконувати професійні завдання, дотримуючись принципів професійної етики; володіння сучасними технологіями проектування й організації наукового дослідження у своїй професійній діяльності на основі комплексного підходу до вирішення фахових проблем (Л. Токар [158, с. 167-178]).

У межах нашого дослідження доцільно звернутися до поняття «підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти», яке науковці розглядають як багатофакторну структуру, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом – майбутнім педагогом особистісного змісту діяльності, формуванні фахової майстерності, дедалі сильнішого інтересу до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності фахової діяльності [102, с. 101].

Вчена Ю. Косенко завдяки здійсненому аналізу розвитку системи професійної підготовки кадрів дошкільної освіти в Україні у ХХ – на початку

XXI ст. виокремила три значущі положення: система професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в державі й педагогічна система як педагогічний процес – поняття не тотожні; система підготовки педагогічних кадрів для дошкільних навчальних закладів функціонує в масштабах держави, а педагогічна система реалізується в конкретному навчальному закладі; функціонування системи професійної підготовки педагогів дошкільної освіти як підсистеми педагогічної освіти зумовлене станом розвитку суспільства й завжди визначалось політикою держави в освітній галузі [68, с. 18–19]. Таким чином, дослідниця розмежовує педагогічну систему та систему підготовки фахівців педагогічної галузі. З огляду на це, в їх межах можуть бути втілені різні принципи та підходи до організації.

Вагомим для наших педагогічних міркувань щодо підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі є проведений аналіз дисертаційних досліджень українських учених, що наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Аналіз дисертаційних досліджень щодо підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Автор	Тема	Зміст
М. Берегова [13]	Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору	Дисертаційна робота присвячена формуванню високого рівня дидактичних і практичних знань, умінь та навичок майбутніх корекційних педагогів в умовах інклюзивного освітнього простору шляхом розробки методики дидактико-практичної підготовки майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору.

І. Дичківська [37]	Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності	У дисертації акцентовано увагу на тому, що в умовах реалізації нових стратегій розвитку дошкільної освіти в Україні особливого значення набуває підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Зроблено припущення, що підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності є ефективною.
О. Кас'яненко [49]	Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії	Визначено стан дослідження проблеми в науково-педагогічній літературі та освітній практиці. Вченою конкретизовано сутність основних понять дослідження: «готовність до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії».
К. Коновалова [66]	Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки	Схарактеризовано рівні сформованості професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Розроблено й апробовано модель та експериментальну методику формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки, що обіймає мотиваційний, діяльнісно-творчий та оцінно-результативний етапи.
О. Кошіль [69]	Підготовка майбутніх вихователів до проєктування освітнього середовища закладу дошкільної освіти	У дисертації проаналізовано теоретичні аспекти досліджуваної проблеми в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти; визначено структурні компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх вихователів до проєктування освітнього середовища закладу дошкільної освіти.

Т. Кудярска [75]	Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання	Дисертація присвячена підготовці майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. У роботі розкрито стан проблеми наукового пошуку у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, окреслено використання активних форм взаємодії в роботі з дітьми з ООП у структурі професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО. Визначено сутність понять «педагогічна готовність», «професійна готовність», «професійно-педагогічна готовність», «діти з особливими освітніми потребами», «активні форми навчання», «інтерактивна модель навчання», «підготовка майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання».
А. Кучай [80]	Формування готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних педагогічних технологій у професійній діяльності	У науковій роботі вперше обґрунтовано педагогічні умови: «активізація й інтеракція викладачів і студентів та запровадження системності самоосвіти в процес фахової підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти; створення необхідної інноваційної, інформаційної, матеріально-технічної бази для забезпечення зв'язку теорії й практики; формування готовності в поєднанні з виробничою педагогічною практикою та професійною діяльністю».
О. Лис [82]	Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти в Україні	Автором уточнено основні завдання державної політики України в галузі реалізації права на освіту дітей з ООП у контексті основних вимог Болонської системи освіти у частині інклюзивної освіти. При цьому за основу взято базовий компоненту дошкільної освіти.

О. Мартинчук [90]	Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі	Досліджено, що підготовка фахівців у галузі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього простору є актуальною як для сучасної практики інклюзивної освіти (необхідним компонентом у системі реформування і модернізації освіти дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення якості інклюзивної освіти в Україні), так і для теорії організації і впровадження спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами з дітьми з нормотиповим рівнем розвитку.
Л. Черніченко [164]	Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти	У дисертації вперше визначено й обґрунтовано сукупність педагогічних умов підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. Розроблено й апробовано модель підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти.

Таким чином, можна стверджувати, що проблема підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження інтерактивних технологій в ІОС є однією з ключових у сучасному дошкіллі і викликає інтерес сучасних українських учених.

Досліджуючи проблему підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, необхідно розглянути поняття «інтеракція» та «інтерактивні педагогічні технології».

Слід зазначити, що термін «інтерактивний» у 1975 році увів німецький дослідник Ганс Фріц (англ. «inter» – взаємний і «act» – діяти, що трактується як здатність до взаємодії, перебування в режимі бесіди, діалогу, дії) [92, с. 12].

На думку О. Пометун, «слово інтерактив, яке увійшло в повсякденний

ужиток, походить від англійського слова «interact», де «inter» означає – взаємний і «act» – діяти. Таким чином інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачену ціль – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність» [105, с. 8–9].

Цікавою є позиція О. Комар, що при «інтеракції кожен студент бере участь у колективному взаємодоповнювальному середовищі, заснованому на взаємодії та спілкуванні всіх його учасників у процесі навчального пізнання» [61, с. 8–9].

Ми цілком поділяємо слушну думку К. Авраменко, що «на сучасному етапі відбувається поступове й обережне включення до навчального процесу елементів інтерактивного навчання, яке забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальної і вольових сфер, дає відчуття потреби в самоосвіті, формує стійкий інтерес до предмету, зрештою, сприяє розвитку творчої особистості майбутнього педагога» (К. Авраменко [1, с. 65–68]).

Цю лінію розвивають М. Михайліченко, який зазначає, що «інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їх перевагою є те, що ті, хто навчається, засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння застосування, оцінка), збільшується у групах кількість студентів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Студенти займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їх інтерес в одержанні знань» [93, с. 415], та О. Федій, що стверджує: «інтерактивні технології покликані вибудовувати процес навчання як діалог студента і викладача в рамках засвоєння навчального матеріалу» [161, с. 482].

Таким чином, інтерактивні технології сприяють ефективній педагогічній взаємодії між викладачами та студентами, що впливає на активність освітньої діяльності та дає можливість апробовувати фахові вміння безпосередньо під час навчання у ЗВО.

На сучасному етапі, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, зауважимо, що існують різноманітні структури і класифікації інтерактивних педагогічних технологій. Так, у дисертації А. Кучай «Формування готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних педагогічних технологій у професійній діяльності» (2020 р.) розкрито типи інтерактивних педагогічних технологій [80, с. 58] (Додаток Б, табл. Б.1).

Проведений аналіз напрацювань О. Пометун, Л. Пироженко [109, с. 19–31] дозволив нам представити групи інтерактивних технологій навчання (Додаток В, табл. В.1).

Таким чином, можна стверджувати, що інтерактивні технології навчання в педагогічній діяльності на сучасному етапі різнопланові та багатофункціональні (Додаток Б, Додаток В).

Зазначимо, що протягом останніх років в освітньому середовищі набуває актуальності дослідження розвитку та застосування у педагогічній практиці сучасних технологій дистанційного навчання як важливого компонента розвитку та модернізації новітнього освітнього процесу.

Ми цілком поділяємо слушну думку О. Кучай, що «наявність онлайн-технологій навчання є життєво важливими для успішної реалізації дистанційного навчання. Тому такі технології важливо визначати як сукупність методів, форм і засобів взаємодії учасників освітнього процесу в процесі самостійного засвоєння певного масиву знань при здійсненні відповідного контролю за їх засвоєнням. Технології навчання будуються на фундаменті певного змісту і повинні відповідати вимогам його представлення. Класифікацію інформаційних технологій дистанційного навчання доцільно подати так: *презентаційні форми навчальних матеріалів* (книги та друковані матеріали, електронні тексти та публікації, комп'ютерні навчальні презентації, мультимедіа, гіпермедіа, телебачення, радіо, віртуальна реальність та моделювання, електронні підтримуючі системи); *методи подання навчальних матеріалів* (радіотрансляція, телетрансляція,

онлайн програми, онлайн сервіси, аудіо- та відео носії інформації, CD-ROM, DVD, USBфлеш накопичувач, Інтернет); *види взаємодії учасників освітнього процесу* (телеконференції, електронна пошта, групові мережі). Застосування сучасних технологій дозволяє структурувати дистанційне навчання так: викладач встановлює онлайн-зв'язок зі своїми студентами за допомогою онлайн-сервісів, наприклад, таких як Google Classroom або Khan Academy» (О. Кучай [79, с. 77–85]).

На додаток до зазначених онлайн-сервісів, які застосовуються у дистанційному навчанні, викладачі також можуть зустрічатися зі своїми студентами за допомогою онлайн-платформ для відео конференцій, таких як Zoom або Skype. Деякі викладачі читають цілі лекції через онлайн-сервіси, а деякі просто використовують їх, щоб перевірити студентів і переконатися, що вони розуміють матеріал. Час використання Zoom, Skype або будь-якої іншої платформи для прямих віртуальних конференцій може відрізнятися у застосуванні різними викладачами, але вони також є важливим інструментом для дистанційного навчання [79, с. 82].

Застосування онлайн-платформи Moodle забезпечує технічну організацію дистанційного навчання, яка дозволяє підтримувати баланс теорії та практики та різноманітних видів завдань. Цей вид онлайн-платформи дає студентами можливість переглядати презентації з окремих предметів навчальних дисциплін, проходити тестування, самостійно опрацьовувати додатковий теоретичний матеріал, виконувати завдання для самостійної роботи, обговорювати проблемні питання на форумах тощо. Основними перевагами застосування Moodle для організації дистанційного навчання є: гнучкість системи, зручність, модульність, інтерактивність, різні форми контролю знань, журнал успішності, планування подій тощо [99, с. 38–43].

На основі досліджень та аналізу педагогічної літератури К. Дмитренко [39, с. 38–49], В. Садкіна [138, с. 108-151] нами виділено сучасні інтерактивні технології онлайн-навчання (Додаток Д, таблиця Д.1).

У руслі нашого дослідження зазначимо, що діяльність педагога ЗДО, спрямована на вміння працювати з дітьми з ООП в умовах ІОС, не має однозначного алгоритму розв'язання, тому необхідно, щоб у професійній діяльності він був здатний до саморозвитку, до постійного творчого пошуку, до прояву активності, гуманізму, оскільки здатність особистості до розвитку, самоорганізації, саморегуляції себе як суб'єкта діяльності пояснюється саме її професійною компетентністю.

Аналіз проблеми щодо підготовки майбутніх педагогів ЗДО в ІОС засвідчив потребу у наукових розвідках з метою вивчення й уточнення особливостей використання інтерактивних технологій у методичній роботі закладу щодо здійснення ефективного психолого-педагогічного та корекційно-реабілітаційного супроводу дітей, підвищення професійної компетентності педагогів у сфері виховання дітей з ООП. Зважаючи на важливість формування готовності педагогів ЗДО до роботи з дітьми в умовах ІОС й на те, що в Україні дане поняття є маловживаним і недостатньо дослідженим, існує перспектива подальших більш глибоких і детальніших досліджень суті цього соціально-психологічного та педагогічного феномена, практичних шляхів його формування.

На основі вивчення робіт К. Дмитренко [39, с. 38–49]; Т. Савелюк, Н. Глущенко, Л. Стадник [40, с. 6–59]; Л. Юрченко, Т. Малюченко [38, с. 52–61] нами виділено групи інтерактивних технологій інклюзивного навчання та їх змістову характеристику (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Групи інтерактивних технологій інклюзивного навчання

Інтерактивні технології	Змістова характеристика
Технологія різнорівневої диференціації	Технологія пов'язана з рівнем засвоєння дітьми програмового матеріалу. За такої технології управління пізнавальною діяльністю здійснюється з метою навчання кожної дитини на рівні її індивідуальних можливостей і здібностей через систему малих груп.

Продовження таблиці 1.4

Технологія функціональної диференціації	Технологія, яка передбачає організацію роботи в групах із розподілом функцій, тобто коли кожна дитина робить свій внесок у загальний результат, виконуючи своє завдання.
Технологія змішаної диференціації (модель зведених груп)	Це об'єднана форма двох видів диференціації навчання – за інтересами й за рівнем розвитку. Для вивчення навчальних дисциплін уся освітня паралель перегруповується. Утворюють три зведені групи.
Технології корекції початкових і поведінкових труднощів	Спеціальні логопедичні технології та технології спеціальної педагогіки, спрямовані на корегування порушення.
Технології, спрямовані на розвиток соціальних (життєвих) компетентностей дітей	Виділяють 3 типи технологій, спрямованих на підвищення соціальної компетенції: пряме навчання соціальних навичок; формування соціальних навичок через наслідування; організація групових видів активності, зокрема й ігрових.
Соціогрупові технології (Є. Є. Шулешко, В. М. Букатов)	Використання соціогрупових технологій дає змогу успішно інтегрувати дітей в умови загальноосвітнього простору, допомагає всім дітям набувати навичок взаємодії з однолітками та створює при цьому кожній дитині сприятливі умови для індивідуального розвитку у своєму темпі. Технології передбачають дидактичні ігри, сконструйовані на основі театральних вправ, вуличних і навчальних вправ.
Технології оцінювання досягнень за інклюзивного підходу	Предметом оцінювання є процес досягнення освітніх результатів, а також усвідомлення кожною дитиною свого процесу навчання.
Здоров'язбережні технології під час роботи з дітьми з обмеженими освітніми можливостями	Забезпечують необхідність комплексного підходу до організації здоров'язбережного простору в освіті для дітей з обмеженими освітніми можливостями. Реалізуються на основі особистісно-орієнтованого підходу й належать до тих життєво важливих чинників, завдяки яким діти вчаться жити разом.
Технології, що індивідуалізують освітній процес	Педагог інклюзивної групи має зважати на тонкощі залучення до роботи дитини з ООП пізнавальної діяльності, поведінки, комунікації. Індивідуалізація тут здійснюється завдяки тому, що дітям пропонують не однакові завдання, а такі, що варіюються залежно від індивідуальних особливостей.

Отже, ми виокремили низку інтерактивних технологій інклюзивного навчання, які можна успішно застосовувати в інклюзивній діяльності педагога на занятті, серед них: технології, спрямовані на опанування ключових компетентностей під час спільного навчання дітей з ООП (технології диференційованого навчання, технології індивідуалізації освітнього процесу); технології коригування навчальних і поведінкових труднощів, що виникають у дітей в освітньому процесі; технології, спрямовані на формування соціальних (життєвих) компетентностей, зокрема, прийняття, толерантності; технології оцінювання досягнень за інклюзивного підходу.

Аналіз досліджень дозволив нам дійти висновку, що на сучасному етапі інтерактивні освітні технології завжди відповідають пріоритетним напрямам освіти, прагненням педагогів та спеціалістів, які працюють з дітьми з ООП, надати своїй професійній діяльності інтерактивний характер.

З огляду на це, на основі досліджень та аналізу психологічної та педагогічної літератури (К. Дмитренко [39, с. 38–49]; І. Мартиненко [88, с. 42–110]; Т. Савелюк, Н. Глущенко, Л. Стадник [40, с. 6–59]; В. Садкіна [138, с. 108-151]; Л. Юрченко, Т. Малюченко [38, с. 52–61]) нами виділено інтерактивні технології в ІОС.

АВА-терапія (метод прикладного аналізу поведінки). Метод АВА для роботи з особливими дітьми вперше було використано доктором Іваром Ловаасом і його колегами з Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі 1963 року. Метод затверджено службою охорони здоров'я США й американською асоціацією психологів. Він пройшов наукове тестування, яке підтверджує практичність, якість і ефективність програми. Цей метод використовують у корекційній педагогіці для вирішення завдань, пов'язаних особливостями у навчанні та поведінці. АВА-терапію використовують для роботи з дітьми та дорослими, у яких спостерігають особливості в сприйнятті й засвоєнні інформації, розвитку мовлення та пам'яті. В основі АВА-терапії лежить взаєморозуміння взаємозв'язку поведінки й

навколишнього середовища. Допомагає в роботі з порушеннями концентрації уваги, соціалізації, пам'яті та навчання.

Анімалотерапія (Зоотерапія). Першовідкривач терапії – психіатр із Нью-Йорка Борис Левінсон. Мета такої терапії полягає у поліпшенні соціальних, емоційних, або когнітивних функцій пацієнта. Прихильники стверджують, що тварини можуть бути корисні для навчання та збільшують мотивацію до життя її учасників. Терапевт, який приносить із собою домашню тварину, може виконувати роль посередника між твариною і пацієнтом, вказуючи на безпечність тварини. Тварини, що використовуються в терапії, можуть бути домашніми, сільськогосподарськими або навіть морськими ссавцями (наприклад, дельфіни). Широке поширення анімалотерапія знайшла в західних країнах. У США існує міжнародна організація терапії тваринами.

Гудзикотерапія. Допомагає дітям ліпше засвоїти сенсорні еталони (колір, форма, величина, число) на рівні розуміння, навчитися співвідносити предмети за кольором та розміром, збагатити тактильний досвід. Розвиток дрібної моторики, злагодження в роботі рук і очей – невід'ємний аспект у розвитку та корекції зорового сприймання. Гудзикотерапія з дітьми з ООП вимагає особливого підходу, терпіння. Головне правило, якого слід дотримуватися, – рівень складності завдань має відповідати віковій дитини.

Кольоротерапія. Кольоротерапія – це найдавніша наука. Це один з розділів психотерапії. Кольоротерапія може проводитися у вигляді кольорорелаксації. Може використовуватися і окремо, і в поєднанні з музикотерапією. Метод заснований на тому, що кожна з біологічно активних зон організму реагує на один із кольорів : колір впливає на орган зору, а через нього – на нервову систему. Вплив кольору на підсвідомість не менший, ніж вчасно сказане слово. Тому створюють цікаві програми, розробки вправ та занять, у поєднанні з нестандартними техніками роботи в образотворчому мистецтві.

Крупотерапія. Одна з методик, що дозволяє розкрити індивідуальність

кожної дитини, розв'язати її психологічні проблеми. Це і тренування дрібної моторики рук, і розвиток уяви та фантазії. Крім цього, занурення рук у крупу – гарний заспокійливий засіб для малечі, що особливо корисно для гіперактивних дітей. Гра з крупою – природним екологічно чистим матеріалом – допомагає педагогам вирішити низку навчальних та корекційних завдань.

Казкотерапія. Це інтегрована діяльність, у якій дії уявної ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, що спрямоване на самостійність, активність, творчість, регулювання дитиною власного емоційного стану. Дітям з ООП частину корекційних занять доцільно проводити в формі казки.

Лялькотерапія (Імаготерапія). Це метод психологічної допомоги з використанням лялькового театру та розділ психотерапії, що використовує в якості основного прийому психокорекційний вплив ляльки як проміжний об'єкт взаємодії дитини і дорослого. Ляльок можна використовувати для діагностування емоційного стану дитини. Лялька допомагає подолати комунікаційні страхи, мовленнєвий негативізм, стимулює мовленнєву активність дитини.

Музикотерапія. Впливаючи на психоемоційний стан людини, музика спричиняє певні гормональні та біохімічні зміни в організмі, позитивно впливає на інтенсивність обмінних процесів. Позитивні емоції, що виникають під час звучання музики, стимулюють інтелектуальну діяльність дитини. Особливо важливою ланкою музикотерапії є формування сенсорного розвитку, а саме – музично-сенсорних здібностей дітей. Сприймання музики не потребує підготовки та доступне дітям різного віку. Музикотерапію проводять в індивідуальній, підгруповій і груповій формах.

Стоун-терапія. Лікуванням камінням, оздоровча й лікувальна технологія, заснована на поєднанні термо- та рефлексотерапії. У ЗДО стоун-терапію застосовують не як лікувальний засіб, а як вид гри з елементами масажу. Діти з раннього віку мають змогу гратися камінням. У роботі з дошкільнятами використовують спрощений масаж камінням.

Пісочна терапія – одна з найцікавіших і найперспективніших методик психотерапії. Пісок – це унікальний матеріал, а заняття з ним захопливий процес, який спонукає до творчості, розслабляє та надихає. Мета пісочної терапії – корекція поведінкових та емоційних розладів, порушення самоконтролю у всіх видах діяльності дітей з ООП.

Кінетичний пісок. Самостійна й імпровізована діяльність із кінетичним піском посилює бажання дитини дізнатися щось нове. Дитина намагається експериментувати з піском, створює цікаві фігури. Будь-які вправи з ним розвивають тактильну чутливість, яка є запорукою «ручного інтелекту». Активні і пасивні ігри з піском сприяють розвиткові пізнавальних процесів, зокрема сприймання, уваги, пам'яті, мовлення.

Пісочна анімація. Працюючи з дітьми в рамках пісочної анімації, головним завданням є не лише навчити дітей техніки малювання на піску спеціальними прийомами, а й отримати задоволення від самого процесу та розв'язати психологічні проблеми вихованців. Заняття з пісочної анімації розвивають не лише дрібну моторику та фантазію, а й мовлення дітей, дозволяють глибше зрозуміти внутрішній стан дитини, допомагають реагувати на негативні переживання та зняти психоемоційне напруження (агресія, тривожність, сором'язливість).

Психологічні ігри на піску. Спрямовані на розвиток творчого мислення та уяви, довільної уваги, знижують тривожність і агресивність, сором'язливість і замкнутість, формують навички спілкування.

Бломберг-терапія ритмічними рухами. Автор методики, Гарольд Бломберг, використовував ритмічні вправи для допомоги дітям з тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату. Суть методики полягає в тому, що за допомогою ритмічних рухів відбувається стимуляція пропріоцепторів, пов'язаних із стовбуром мозку, мозочком, лімбічною системою, а потім і корою головного мозку. Стимуляція йде від однієї півкулі до іншої через рухи невеликої амплітуди із заданим ритмом. Методику призначено для дітей з ООП: ДЦП; СДУГ (синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю);

афективних дітей з порушенням вольової регуляції (агресивних, істеричних, з опозиційною поведінкою); ЗПР; ЗМР; дітей з низькою успішністю; дисграфією; дислексією; аутизмом; синдромом Дауна.

Логоритміка. Це низка вправ, завдань, ігор, що поєднує в собі музику і рухи, музику і слово. Це сприяє розвитку слухової уваги та фонематичного слуху, міміки, загальної та дрібної моторики, розвитку і корекції слухозорово-рухової координації.

Методика Марії Монтессорі. Це створення предметно-просторового середовища, у якому дитина може найповніше реалізувати свої природні здібності та задатки. Діяльність дитини має бути вільною та самостійною. Педагог використовує у роботі самонавчальні засоби – матеріали, з якими працює вихованець, наслідуючи педагога, діючи за зразком, а потім самостійно виконує їх. Індивідуалізація розвитку дошкільників реалізується через взаємодію з матеріалами, з урахуванням права вибору дітей, природних потреб та вікових особливостей. Дитина починає відчувати, позитивно сприймати дійсність через свою практичну діяльність.

Методика Floortime (Флортайм). Автор методики – доктор медичних наук, один із видатних фахівців в області вивчення та корекції аутизму – Стенлі Грінспен. Floortime (Флортайм) – базується на концепції DIR (D – Developmental –розвивати; I – Individual difference – індивідуальні особливості; R – Relationship based – ґрунтується на взаєминах). Суть методики полягає в ігровій взаємодії дорослого і дитини. Корекційну програму складають з урахуванням переважного сенсорного профілю дитини, індивідуальних обмежень та оцінки стадій емоційного розвитку дитини.

Ниткографія. Викладання за допомогою мотузки або грубої нитки контурних зображень різних предметів, тобто «малювання» за допомогою нитки. Цей метод дає змогу вирішувати одночасно кілька дидактичних завдань : удосконалювати зорове сприймання дітей; розвивати зорово-моторну координацію; формувати плавність, ритмічність і точність рухів;

готувати руку дитини до письма.

Пальчиковий ігротренінг (розвиток дрібної моторики). Рухи пальців рук стимулюють розвиток центральної нервової системи та пришвидшують мовлення дитини, вони є одним із чинників його формування. Для ігор використовують горішки, прищіпки, шишки, торбинки з крупою, клубочки, шнурівки, «сухий басейн», а також пальчикові вправи.

Психосоматична гімнастика та ритміка. Є одним із методів корекційно-розвивальної роботи, метою якого є психофізичне розвантаження, – психосоматична гімнастика або психогімнастика, яка безпосередньо впливає на розвиток дитини. Психогімнастика допомагає дітям вивчати різні емоції, вчить ними керувати, удосконалює комунікативні навички, сприяє розвитку емоційної лексики дітей, що забезпечує моральний та соціальний розвиток дитини. Психогімнастичні вправи сприяють розвитку психічних функцій (увага, пам'ять, сприйняття), нормалізують м'язовий тонус.

Су-Джок терапія в корекційній роботі. Є однією з нетрадиційних інтерактивних технологій («Су» – кисть, «Джок» – стопа). Розробив південнокорейський професор Пак Чве Ву. Методика базується на взаємовпливі окремих ділянок тіла за принципом подібності. На кистях і стопах є високоактивні точки, що відповідають за роботу внутрішніх органів і певних ділянок тіла. Су-Джок терапія – досягнення східної медицини, що активізує розвиток мовлення дитини.

Тістопластика. Одна із нових образотворчих технологій. Тісто – чудовий матеріал для мистецтва. Борошно, сіль, вода – доступні екологічно чисті матеріали. Дітям дуже корисне це заняття, адже воно розвиває фантазію, знімає надлишкове емоційне напруження, вчить посидючості та відповідальності. Завдяки такому виду діяльності поліпшується робота внутрішніх органів, адже робота з тістом сприяє природному масажу біологічно активних точок.

Технологія раннього навчання Глена Домана. Глен Доман –

американський лікар-нейрорітург, який займався розробкою системи реабілітації дітей із важкими порушеннями в роботі мозку. В цій програмі особливу увагу приділяють карткам із комбінаціями яскравих точок, зображеннями різних предметів зі словами. Глен Доман удосконалив свою програму, і вже понад півстоліття вона є однією з найпопулярніших у ранній педагогіці. Основний постулат методики : «Мозок росте лише тоді, коли він працює». Під час навчання за методикою, стимулюючи зорові органи чуття, досягається різке посилення активності мозку загалом. Дитина мимоволі засвоює назву предмета. У такий спосіб збагачується словниковий запас дитини.

Теасх / Структуроване навчання. Автор методики – Ерік Чоплер, засновник відділення Теасх-терапії – методики, яка дозволяє дітям з ООП навчатися. Цю методику активно використовують для навчання дітей з ООП в ЗДО, школах та індивідуальній роботі. В основі методики – ідея структурованого навчання, коли групову кімнату поділено на зони, в кожній з яких дитина навчається окремим навичкам та умінням. До таких навичок належать : академічні навички (математика, письмо, читання); навички самообслуговування (самостійно одягатися, прибирати після себе, приготувати бутерброд); соціальні навички та орієнтація в навколишньому середовищі; комунікативні вміння.

Фізкультурна ЗС терапія. Автор методики – Пол Кожокару (Румунія), інструктор бойових мистецтв з 20-річним стажем, 8 років з яких він працює з особливими дітьми. ЗС терапія заснована на трьох принципах: усвідомленість, координація, концентрація. Методика допомагає дитині усвідомити і пізнати себе, навчитися володіти своїм тілом, розкрити свій потенціал. У 90% дітей від 3 до 8 років відмічають позитивні зміни після занять. Ефективність терапії залежить від віку дітей і від виду порушень.

Таким чином, проведений нами аналіз сучасних корекційно-реабілітаційних технологій в ІОС дає змогу констатувати, що готовність педагога ЗДО до роботи з дітьми з ООП, а, отже, і його компетентність має

проявлятися: в майстерності його роботи; в умінні організовувати освітню, корекційно-розвиткову роботу з дітьми з ООП за нозологіями (порушення зору, слуху, мовлення, розумового розвитку, опорно-рухового апарату); створювати позитивну емоційну налаштованість на заняття, різні види діяльності; вмінні вибирати відповідні прийоми виховного впливу на дітей; цілком відповідально вести просвітницьку роботу серед батьків (або осіб, що їх замінюють), що виховують дітей з ООП.

Отже, підготовка майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС обумовлена здатністю майбутніх педагогів ЗДО здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, ураховуючи різні освітні потреби дітей і забезпечуючи залучення дитини з ООП в середовище ЗДО та створення освітньо-виховних умов.

У контексті сказаного зазначимо, що навчання дітей з ООП в умовах спеціалізованих груп закладів дошкільної освіти передбачає вдосконалення ІОС, де педагог ЗДО повністю відкритий до спілкування, де забезпечується дотримання прав і потреб дітей, розвиток їх здібностей та забезпечується перспектива бути успішним. Саме педагог ЗДО та його компетентність відіграють важливу роль у навчанні дітей з ООП.

1.4 Критерії, показники та рівні готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Проаналізувавши низку наукових досліджень про готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі ми прийшли до висновку, що для готовності до роботи з дітьми з ООП важливе значення має не тільки навчально-методична підготовка, а й розвиток соціальних, емоційно-вольових і характерологічних якостей особистості майбутнього педагога, зокрема ЗДО. З огляду на це, ми погоджуємось з результатами наукового

дослідженням Лалак Н. В., Граб Л. М. та Лешко Х. Ю., які стверджують, що «серед характерних ознак зазначеної готовності конкретизовані такі показники як: здатність позитивно ставитися до суб'єкта (вихованця), об'єкта (педагогічного процесу) та способів освітньої діяльності; персональна зацікавленість у результатах педагогічної діяльності; ознайомлення зі структурою особистості, її віковими змінами, метою та засобами педагогічного впливу на її формування та розвиток; уміння організовувати та здійснювати розвивальний вплив на учасників освітнього процесу; здатність налагоджувати комунікацію з дітьми, передавати їм свій досвід, знання відповідно до змісту і способів досягнення соціально значущих цілей. Відтак, закономірним є твердження фахівців, що дієвими аспектами формування готовності майбутніх педагогів закладів освіти до роботи в умовах інклюзивного навчання є розвиток особистісних і професійних якостей студентів, їх комунікативно-творчих умінь та здатності до рефлексії, оскільки, від рівня особистого позитивного ставлення педагогів до взаємодії з дітьми різних нозологічних груп безпосередньо залежить успішність їхньої адаптації дитини в освітньому середовищі» [81, с. 100–107].

Актуальною в контексті досліджуваної проблеми є думка О. Мартинчук, яка зазначає, що «зміст підготовки майбутніх педагогів до виконання професійних завдань в умовах інклюзивного навчання містить такі структурні компоненти готовності: *дидактична* – готовність визначати та розв'язувати загальні й індивідуальні завдання розвитку, освіта дітей із особливостями розвитку в загальноосвітньому просторі; здатність враховувати в організації освітнього процесу їх психологічних, вікових, індивідуальних особливостей, враховуючи психофізичний стан кожної дитини; готовність здійснювати керівництво пізнавальною діяльністю дітей, давати адекватну оцінку їх діяльності, враховуючи спеціальні дидактичні принципи; *виховна* – здатність оцінювати з психолого-педагогічної позиції особливості поведінки, вчинків, реакцій вихованців, готовність використовувати виховні прийоми відповідно до вікових, компенсаторних і

психологічних можливостей дітей різних нозологічних груп; *комунікативна* – уміння налагоджувати із різними категоріями дітей довірливі відносини, встановлювати емоційний контакт і позитивну взаємодію з їх батьками; запобігати виникненню конфліктних ситуацій між вихованцями та за необхідності їх розв’язувати; *методична* – готовність до визначення дидактичних завдань, проєктування, планування, реалізації та діагностики освітнього процесу і фахового коректування результатів навчання; *трансформаційна* – відбір і перетворення навчального, дидактичного і методичного матеріалу з метою задоволення освітніх потреб дітей із особливими освітніми потребами» (О. Мартинчук [90, с. 72–74]).

Ми цілком поділяємо слушну думку Т. Кудярьської про те, що «у формуванні готовності майбутніх педагогів ЗДО до взаємодії з дошкільниками в умовах інклюзивного навчання фахівці виокремлюють два напрями (навчання майбутніх педагогів у ЗВО; практична професійна діяльність), для яких властиві три основні етапи (підготовчий, основний і операційно-діяльнісний). Відповідно перший із етапів формування готовності фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в інклюзивному освітньому середовищі – підготовчий – забезпечує вмотивованість майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до взаємодії з дітьми з ООП в результаті навчання в педагогічних вузах. Другий – основний – реалізується під час навчання у ЗВО та впродовж періодів проходження виробничої практики в дошкільних закладах освіти. Третій – операційно-діяльнісний – відбувається безпосередньо впродовж педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі» (Т. Кудярьська [75, с. 85-86]).

Аналіз літератури дає змогу констатувати, що «для базового рівня характерне недостатнє усвідомлення й неповне прийняття майбутніми педагогами ЗДО ідеології та філософії інклюзивного навчання, відсутність у них бажання працювати з дітьми з особливостями розвитку, частковість уявлень про форми, методи та засоби ефективного навчання дітей різних нозологічних груп. Достатній рівень відзначається умовною відповідністю

критеріям готовності майбутніх педагогів ЗДО до взаємодії з дітьми в інклюзивному середовищі, що виявляється в слабкій мотивації до одержання знань у галузі корекційної педагогіки, недиференційованими теоретичними уявленнями про організацію інклюзивного навчання, слабким засвоєнням способів розв'язання професійних завдань в умовах інклюзивного навчання. *Високий* рівень характеризує відповідність майбутніх педагогів ЗДО критеріям і показникам готовності до інклюзивного навчання дітей: усвідомленість, самостійність, рефлексивність у пошуку розв'язання освітньо-професійних завдань, розуміння та прийняття ідеології інклюзивного навчання, особистісна орієнтованість і спрямованість свідомості на інклюзивну форму освіти дітей» (Т. Кудярьська [75, с. 85-86]).

Таким чином, для забезпечення єдиного підходу до оцінювання прояву показників кожного критерію готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, виокремлено такі рівні: високий, середній і низький.

В результаті аналізу наукових досліджень характеристики та структури професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО ми можемо виділити компоненти, які оптимально забезпечують формування готовності до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний (див. рис. 2.1). Від того, наскільки сформований кожен з них, безпосередньо залежить здатність майбутніх педагогів здійснювати професійну діяльність в ІОС [70, с. 87].

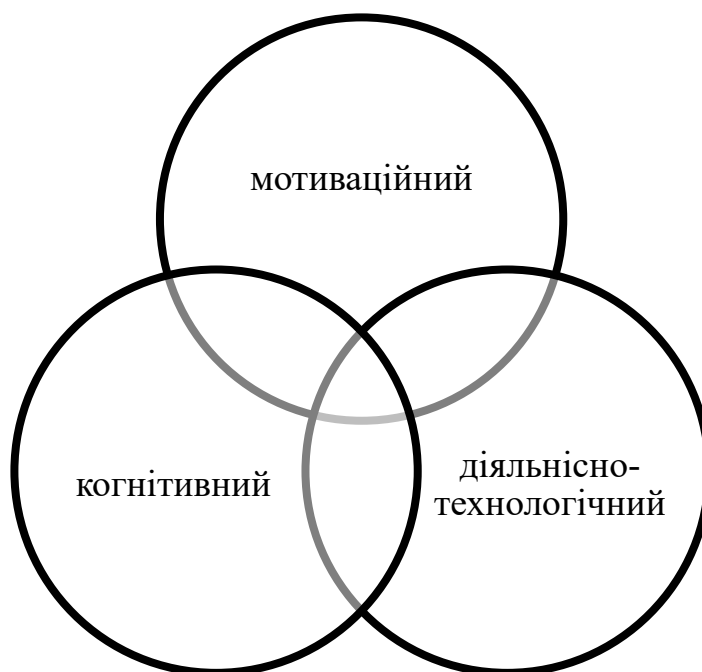

Рис. 2.1. Структурні компоненти готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС

Джерело: розроблено авторкою

На основі вищезазначених структурних компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС нами розроблено порівняльну характеристику сформованості компонентів та критеріїв готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (Додаток В, табл. В.1).

Потрібно зазначити, що для об'єктивної оцінки компонентів готовності до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, визначено критерії та їх показники. Отже, проаналізуємо більш детально компоненти, відповідні їм критерії та показники, що розкривають їх сутність у межах нашого дослідження.

Мотиваційний компонент

Вибору майбутньої професійної діяльності сприяє мотив (від лат. «moveo» – «штовхаю», «рухаю»). Важливою в контексті нашого дослідження є думка А. Дербеньової, яка вважає, що «мотив формує професійні установки, інтереси, прагнення працювати в умовах інклюзивної освіти. Сукупність мотивів, потреб та інтересів особистості становлять

основу динамічного процесу – мотивації» (А. Дербеньова [32, с. 7]).

Найбільш досконалою, на наш погляд, є характеристика мотиваційного компоненту за Л. Шевченко, яка зазначає, що мотиваційний компонент полягає в усвідомленні і розвитку потреби в інтерактивній інклюзивній діяльності; особистісно-позитивному ставленні майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; «стійкому інтересові до реалізації інтерактивних технологій, професійно-ціннісних мотивах, науково-пізнавальних цілях; почутті задоволення від виконуваної роботи; прагненні досягти успіхів під час реалізації інтерактивних технологій» (Л. Шевченко [103, с. 135]).

В основу мотиваційного компонента готовності до впровадження інтерактивних технологій входять мотиви інклюзивної діяльності. Погоджуємося з думкою Т. Кудярьської, яка зазначає, що «власне інклюзивні мотиви безпосередньо причетні до інклюзивної діяльності, зокрема, відповідності підготовки педагога до розв'язання завдань інклюзивної діяльності; самостійність постановки і здатності розв'язання різнопланових «інклюзивних» проблем; ефективна взаємодія в команді супроводу. Мотиви особистісного розвитку передбачають необхідність регулювання емоційно-вольовою сферою в різних педагогічних ситуаціях; долати проблеми, пов'язані з інклюзивною діяльністю та професійним самовдосконаленням; конкурентоспроможність і здатність реалізовувати свої творчі задуми у педагогічній діяльності» (Т. Кудярьська [75, с. 88]).

Отже, *мотиваційний компонент* визначає ставлення до інтерактивних технологій, а також мотиваційну готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі, що включає їх знання і вміння, здатність до реалізації завдань із управління власними мотиваційними станами. Таким чином, зазначаємо, що для оцінки *мотиваційного компоненту* готовності до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі, визначено *мотиваційний критерій*.

Показниками *мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО* до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є :

- мотиваційна готовність до вдосконалення власної професійної діяльності; до реалізації інтерактивних технологій;
- усвідомлення необхідності опанування здатністю реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- ціннісне ставлення до реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- позитивне відношення до функціонування інклюзивного навчання як важливої умови особистісного розвитку, соціальної адаптації та інтеграції в суспільство дітей з ООП.

Вагомим чинником сформованості мотиваційного компонента у майбутніх педагогів ЗДО стає продуктивна робота на заняттях з таких дисциплін: «Інклюзивна освіта», «Інноваційні технології в дошкільній освіті», «Арт-терапія в роботі з дітьми з вадами мовлення», «Логопедична ритміка і методика навчання», «Основи логопедії» та «Дефектологія».

Таким чином, мотиваційний компонент являє собою основу у формуванні здатності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, оскільки від того, як вони мотивують свою готовність до інтерактивної діяльності, залежать досягнуті результати у вихованні та навчанні дітей та характер їхньої участі в реалізації інтерактивних технологій.

У контексті вищезазначеного слід наголосити, що *мотиваційний компонент* готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є вагомим підґрунтям для дослідження інших структурних компонентів.

Серед них *когнітивний компонент*.

Проблему інклюзивної готовності педагогів досліджували І. Демченко [31] та І. Хозраткулова [162], які розглядали когнітивний компонент як такий, що «визначає наміри, задум, бажання, припущення зробити, здійснити що-небудь і здатність (володіння необхідним для вирішення

завдання «способом») педагога сприймати і усвідомлювати інклюзивну освіту як суспільне явище, її концептуальну ідею, сутність, чинники, що визначають її ефективність, а також знання, що характеризують особистість «особливих» дітей, особливості їхньої навчальної діяльності, уявлення про організацію і зміст освітнього процесу в умовах інклюзивного закладу освіти, ролі суб'єктів інклюзивного освітнього простору у створенні комфортного адаптивного освітнього середовища для кожної дитини» (І. Хозраткулова [162, с. 279-284]).

Когнітивний компонент віддзеркалює систему спеціальних знань, умінь та навичок, а також здатність до їх вдосконалення та застосування у професійній діяльності.

Когнітивний компонент готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС включає в себе систему психолого-педагогічних та інклюзивних знань, а також спеціальних інклюзивних знань і вмінь, які необхідні для успішного розв'язання педагогічних ситуацій та завдань, що пов'язана з професійною взаємодією в умовах інклюзивного навчання.

Критерієм його сформованості виступає когнітивна готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Показниками когнітивного критерію є :

- знання про інклюзивне освітнє середовище в дошкільній освіті, про сутність понять «інклюзія», «інклюзивне освітнє середовище», «інтерактивні технології»; закономірності реалізації інтерактивних технологій;
- вміння аналізувати особливості розвитку та ресурсні можливості дітей з ООП;
- здатність налагоджувати комунікацію із дітьми з ООП та членами команди супроводу;
- адаптація навчального матеріалу до можливостей дітей різних нозологічних груп, створення індивідуальної програми розвитку,

застосування прийомів підтримки та організації співпраці усіх дітей групи, залучення батьків до освітнього процесу.

Ми цілком погоджуємось з думкою О. Таранченко, що першоосновою «у структурі когнітивного компонента готовності майбутніх педагогів ЗДО є знання у галузі психології (загальної, дітей раннього та дошкільного віку, вікової та спеціальної), а також знання, якими опановують студенти під час вивчення філософії, етики, соціології. Осмислення необхідності відповідального ставлення до формування готовності впроваджувати активні форми взаємодії з дітьми з ООП в умовах інклюзії, виражається в потребі усвідомлювати цінність людського життя, поваги до її особистості, ідентичності, виявляти інклюзивну самосвідомість, знати правила педагогічного етикету, оцінювати соціальне значення інклюзії. Це забезпечується комплексом філософських, етичних, соціологічних знань: сенс життя людини, самосвідомість, свідомість; цінності особистості; мораль і людська природа; етика педагогічної діяльності; людина та суспільні відносини; еволюції ставлення суспільства та держави до осіб із особливими потребами; соціальна модель ставлення до осіб з ООП; сучасні моделі суспільного ставлення до осіб із особливими потребами; соціокультурні основи впровадження інклюзивного навчання» (О. Таранченко [150]).

Отже, *когнітивний компонент* готовності майбутніх педагогів ЗДО містить в собі систему знань з нормативних навчальних дисциплін (гуманітарних, соціально-економічних, природничо-наукової підготовки, професійної і практичної підготовки), вивчення яких передбачено навчальними планами педагогічних ЗВО, і спрямований на опанування студентами знань, необхідних для реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Діяльнісно-технологічний компонент готовності майбутніх педагогів до впровадження активних форм взаємодій в умовах інклюзивного навчання, згідно з дослідженням О. Огієнка, «передбачає здатність підтримувати дітей різних нозологічних груп, сприяти їх навчанню, соціальному й емоційному розвитку; володіння уміннями добирати та

застосовувати ефективні методи, засоби та прийоми педагогічної діяльності для задоволення освітніх потреб вихованців з особливостями розвитку. Також він включає уміння розв'язувати педагогічні проблеми в умовах інклюзії, а саме визначати проблему, знаходити шляхи й етапи її розв'язання, конструювати різноманітні варіанти реалізації освітніх завдань та аналізу результатів їх застосування в умовах інклюзивного освітнього середовища» (О. Огієнко [98, с. 159–162]).

Ми цілком розділяємо думку Л. Шевченко, яка зазначає, що *«діяльнісно-технологічний компонент розглядається як практична готовність до застосування майбутніми педагогами знань і уявлень про інтерактивні технології. Даний компонент базується на загальних прийомах і способах інтелектуальної діяльності (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація)»* (Л. Шевченко [103, с. 139]).

Діяльнісно-технологічний компонент готовності майбутніх педагогів ЗДО до виконання професійних обов'язків у інклюзивному освітньому середовищі, як зазначає Т.Соловей, *«відображає їх здатність виконувати конкретні функції соціально-педагогічної діяльності, застосовувати ефективні способи сприяння інклюзивному навчанні дітей із ООП в закладі освіти, розв'язувати соціально-педагогічні проблеми, пов'язані з цим, оперувати прийомами самостійного виконання педагогічних завдань, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність»* (Т. Соловей [142, с. 220–223]).

Критерієм сформованості діяльнісно-технологічного компонента є практична готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Показниками діяльнісно-технологічної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є :

- уміння необхідні для формування цілей освітнього процесу, пошукової роботи та планування;
- готовність планувати педагогічну діяльність у ЗДО з метою

реалізації інтерактивних технологій в ІОС;

- оволодіння новими знаннями й уміннями в організації педагогічної взаємодії з вихованцями інклюзивних груп;
- здатність вдосконалювати форми організації навчання, виховання та соціалізації дітей з ООП;
- здатність оперувати засобами та прийомами використання інтерактивних педагогічних технологій;
- здатність реалізовувати інтерактивні технології в практичній діяльності.

Отже, в структуру *діяльнісно-технологічного* компоненту входять вміння аналізувати та трактувати поведінку дітей з ООП, прогнозувати реакцію ровесників, підбирати доцільні прийоми педагогічного впливу, керувати пізнавальною діяльністю дітей та адекватно оцінювати результати діяльності, що відображають їхню *практичну готовність* до здійснення інтерактивної педагогічної діяльності.

Таким чином, вивчення наукової літератури і наше власне дослідження дало змогу визначити три рівні сформованості підготовки майбутніх педагогів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта до реалізації інтерактивних технологій: високий (повністю готовий), середній (частково готовий), низький (не готовий) та основні критерії: мотиваційний, когнітивний та практичний. Кожний із критеріїв містить показники (мотиваційний критерій – соціальні, освітні, професійні; когнітивний – теоретично-наукові знання, практично-фахові знання; діяльнісно-технологічний – уміння застосовувати інтерактивні педагогічні технології в ІОС), що сприятиме можливості точніше розкривати характеристики того або іншого рівнів та стане основою для нашого експериментального дослідження у визначенні стану проблеми в сучасному освітньому процесі та педагогічному досвіді. Зв'язки і залежності, що існують між компонентами готовності, забезпечують їх взаємозв'язок та цілісність.

Визначення компонентів, критеріїв та показників дозволяє простежити

розвиток рівнів формування підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, визначити рівень розвитку показників в структурі готовності, визначити найбільш ефективні технології та методики та виділити педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Висновки до першого розділу

Створення ІОС в закладах освіти – це та складова гуманітарної політики держави, яка свідчить наскільки її суспільство готове свідомо захищати невід’ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України. Впровадження інклюзивної освіти сприяє формуванню суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожної дитини, що, у свою чергу, забезпечує кращу якість освіти для всіх на засадах партнерства і толерантності.

Аналіз зарубіжного досвіду використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі дозволив виявити низку спільних тенденцій, що є характерними для європейських країн: мережі, розвиток спільних міжнародних проєктів, об’єднання в міжнародні організації, досліджень, спрямованих на вивчення стану й можливостей використання інтерактивних технологій в освіті дітей з ООП, пошук ефективних шляхів реалізації інтерактивних технологій – підтримки інклюзивної освіти; закріплення стратегії інклюзії на національному законодавчому рівні; поширення використання інтерактивних технологій в якості засобу підтримки інклюзивної освіти; упровадження інклюзивного навчання на всіх рівнях освіти – від дошкільної до освіти дорослих; розроблення й поширення доступних веб-ресурсів, мультимедійних розробок для підтримки освіти дітей з ООП.

Визначено, що готовність до педагогічної діяльності майбутніх педагогів ЗДО в умовах інклюзивної освіти є показником їхньої здатності вирішувати освітні проблеми, збагачувати готовність майбутніх педагогів впроваджувати інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО; прагнення займатися самоосвітою та саморозвитком.

Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі обумовлена здатністю майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, ураховуючи різні освітні потреби дітей і забезпечуючи залучення дитини з особливими освітніми потребами в середовище закладів дошкільної освіти та створення освітньо-виховних умов.

Таким чином, вивчення наукової літератури і наше власне дослідження дало змогу визначити три рівні сформованості підготовки майбутніх педагогів зі спеціальності 012 Дошкільна освіта до реалізації інтерактивних технологій : високий (повністю готовий), середній (частково готовий), низький (не готовий) та основні критерії: мотиваційний, когнітивний та практичний. Кожний із критеріїв містить показники (мотиваційний критерій – соціальні, освітні, професійні; когнітивний – теоретично-наукові знання, практично-фахові знання; діяльнісно-технологічний – уміння застосовувати інтерактивні педагогічні технології в ІОС), що сприятиме можливості точніше розкривати характеристики того або іншого рівнів та стане основою для нашого експериментального дослідження у визначенні стану проблеми в сучасному освітньому процесі та педагогічному досвіді. Зв'язки і залежності, що існують між компонентами готовності, забезпечують їх взаємозв'язок та цілісність.

Визначення компонентів, критеріїв та показників дозволяє простежити розвиток рівнів формування підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, визначити рівень розвитку показників в структурі готовності, визначити найбільш ефективні технології

та методики та виділити педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Основний зміст розділу розкрито у публікаціях автора: [153; 154; 155; 156; 157; 158].

Список використаних джерел

1. Авраменко К. Роль інтерактивних технологій у змісті методичної підготовки майбутніх учителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2012. Вип. 42, ч. 2. С. 65–68.
2. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. № 6(8). К. : Університет «Україна», 2009.
3. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Слово, 2014. 285 с.
4. Алексєєнко Т. Ф., Артемова Л. В., Баглаєва Н. І. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді. Київ: ДЦССМ, 2002. 348 с.
5. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5–9.
6. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: монографія. 2-ге вид., допов. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2004. 276 с.
7. Артемова Л. В., Косенко Ю. М. Модель ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства*: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. до 80-ї річниці НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 1. С. 84–86.
8. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи: навч.-метод. посіб. для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. Київ: Кондор, 2012. 272 с.
9. Бабюк Т., Перепелюк І. Готовність вихователя до формування еколого-валеологічної поведінки старших дошкільників. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 1(26), ч. 2. С. 209.
10. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.

11. Базовий компонент дошкільної освіти від 12.01.2021 № 33
URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti> (дата звернення: 11.09.2021).
12. Балакірська Л. В. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами. *Методичні орієнтири*. 2011. № 6. С. 11-13.
13. Берегова М. І. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору. Київ : НПУ, 2019. 235 с.
14. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світич, 2006. 304 с.
15. Беленька Г.В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2012. 495 с.
16. Богущ А. М. Українське дошкілля: здобутки і перспективи. *Освіта*. 2012. 12-19 верес. (№ 39/40). С. 10-11.
17. Богущ А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.
18. Бондар В. І., Засенко В. В. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Київ, 2011. 247 с.
19. Бондар К. М. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, переробл. І допов. Кривий Ріг, 2019. 170 с.
20. Василюк А., Корсак К., Яковець Н. Нариси з порівняльної педагогіки. Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002. 119 с.
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.
22. Вільчковський Є.С. Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Львів: ВНТЛ, 1998. 336 с.
23. Вікарі Стефано У нас дитина з аутизмом. Допомога сім'ям із дітьми з аутизмом. Практичні рекомендації для батьків і педагогів. Харків:

Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019. 112 с.

24. Винничук Р. В. Аксіологічний та культурологічний підходи як аспекти методології сучасної підготовки фахівців у вищій школі. *Молодий вчений*. 2018. № 2.2 (54.2) лютий. С 93–96.

25. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Умань, 2016. 39 с.

26. Гавриш Н. В. Болонські освітні ініціативи щодо професійної підготовки фахівців з дошкільної та початкової освіти. *Освіта Донбасу*. 2005. № 24. С. 57.

27. Гавриш Н., Брежнєва О. Оптимізація засвоєння майбутніми педагогами теоретичних знань у процесі вивчення фахових дисциплін. *Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка*. Дрогобич, 2017. Вип. 4/36. С. 43–53.

28. Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка: навч. посібн. Вінниця: Віноблдрукарня, 2001. 200 с.

29. Гончар Н. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 308 с.

30. Гончар Н. Формування готовності майбутніх вихователів до підготовки дітей до школи шляхом використання інтерактивних технологій. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* 2016. Вип. 2. С. 45–48.

31. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : дис. докт. пед. наук : 13.00.04 ; 13.00.03. Умань, 2016. 716 с.

32. Дербеньова А. Г. Усе про мотивацію. Харків : Вид. група Основа, 2012. 207 с.

33. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В.І.

Бондаря, В.М. Синьова; [упоряд. В.М. Тімашова]. Київ: «МП Леся», 2011. 528 с.

34. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Беленька Г. В. та ін. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. 2016. 492 с.

35. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навч. посіб. Київ: Слово, 2013. 447 с.

36. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К. : Академвидав, 2004. 352 с.

37. Дичківська І. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Харків : ХНПУ, 2018. 194 с.

38. Діти з розладами аутистичного спектра : план корекційно-розвиткової роботи / авт. кол. : Л. О. Юрченко, Л. В. Олтаржевська, Т. А. Малюченко та ін.; упор. В. В. Семизорова. Вид. 4-те. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 104 с.

39. Дмитренко К. А. Працюємо з особливою дитиною у «звичайній» школі / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос. Харків : ВГ «Основа», 2020. 120 с.

40. Дошкільнята з ООП. Сучасні технології навчання / Т. Савелюк, Н. Глущенко, Л. Стадник та ін.; упоряд. В. Семизорова, Н. Радоміцька. Київ : ВГ «Шкільний світ», 2019. 132 с.

41. Єгоров П. Р. Теоретичні підходи до інклюзивної освіти людей з особливими освітніми потребами / П.Р. Єгоров. – Режим доступу:http://teoriapractica.rUms/files/arhiv_zhumala/2012/3/pedagogika/egorov.pdf.

42. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version> (дата звернення: 19.01.2019).

43. Засенко В. В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти

(українсько-канадський досвід). Київ, 2004. С. 25-26.

44. Запорожченко Ю.Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти / Інформаційні технології в освіті: Зб. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2013. № 15. С. 138-145.

45. Зданевич Л.В. Системно-структурна концептуальна модель підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності: монографія Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 173-192.

46. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.

47. Інклюзивна освіта. Досвід Канади: посібник для батьків. Київ: Паливода А.В., 2012. 120с.

48. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. ; під заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.

49. Кас'яненко О. М. Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. Мукачево : МДУ, 2018. 240 с.

50. Когутяк Н. М. Закономірності перцептивного розвитку у ранньому онтогенезі: на межі нормативів. Науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал «Психологія особистості». Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2016. Вип. 1(7). С. 182–191.

51. Колупаєва А.А., Софій Н. З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. Київ: ФОП Придатченко П.М., 128 с.

52. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / Алла Колупаєва [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53.

53. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми

потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Наук. світ, 2010. 196 с.

54. Колупаєва А. А., Софій Н.З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. Київ: ФО-П Парашин І.С., 2010. 128 с.

55. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Дефектологія. 2009. № 4. С. 3-4.

56. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт- Книга, 2009. 272 с.

57. Колупаєва А.А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. Київ: АТОПОЛ, 2010. 96 с.

58. Колупаєва А. А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Київ : Літопис-ХХ, 2010. 38 с.

59. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 308 с.

60. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Вид. допов. та переробл. Київ: АТОПОЛ, 2011. 274 с.

61. Комар О. Інтерація як основа освітнього співробітництва на уроках у початковій школі. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань, 2019. Вип. 1. С. 64–70.

62. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. / Під ред. А.І. Піскунова. М.: Педагогіка, 1982. С.161.

63. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174 (дата звернення: 23.12.2019).

64. Конвенція ООН про права дитини : прийнята 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року). URL: www.chl.kiev.ua/UKR/konv u.htm.

65. Конвенція про права інвалідів, ратифікована Законом № 1767-УІ від 16.12.2009. Офіційний вісник України. 2009. № 101. Ст. 34-96.

66. Коновалова К. І. Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса: ПНПУ, 2018. 309.

67. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2010. №34-35-36. С. 42-50.

68. Косенко Ю. Система професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні з позиції історико-педагогічного дослідження. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. Вип. 51. С. 17-22.

69. Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: генеза та сутнісний зміст поняття / Освітологічний дискурс. 2017. № 3-4. С. 150-162.

70. Кошіль О. П. Підготовка майбутніх вихователів до проєктування освітнього середовища закладу дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : КУБГ, 2021. 309 с.

71. Кравченко Г. Ю., Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта. Харків: Ранок, 2014. 144 с.

72. Крок за кроком : програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання) / Л. І. Ткаченко, І. В. Деуля, І. А. Шаповалова. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 72 с.

73. Крокер Ш. Політика підтримки інклюзії (Канадський досвід). Дефектологія. 2009. № 4. С. 4-6.

74. Крутий К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія : 2 ч. Київ: Освіта, 2009. 302 с.

75. Кудярьська Т. Р. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання: дис. ... доктора філософії : 015 «Професійна

освіта». Івано-Франківськ : ДВНЗ «ПНУ», 2021. 337 с.

76. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія та методика. Монографія. Луцьк, 2013. 292 с.

77. Кузава І. Б. Психолого-педагогічні аспекти організації дошкільної інклюзивної освіти: монографія, Луцьк: ВМА «ТЕРЕН», 2013. 264 с.

78. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Знання-Прес, 2004. 445 с.

79. Кучай О. Сучасні технології дистанційного навчання. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. №2. С. 77–85.

80. Кучай А. І. Формування готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних педагогічних технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань : УДПУ, 2020. 341 с.

81. Лалак Н. В., Граб Л. М., Лешко Х. Ю. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями в умовах інклюзії. *Психологія: теорія і практика*. 2019. Вип. 1 (3). С. 100–107.

82. Лис О. Г. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти в Україні : дис. ... канд. юр. наук / Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 210 с.

83. Ліненко А. Ф. Готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 125–132.

84. Лісовська Т. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 2. С. 101–108.

85. Лорман Т., Деспелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник / пер. з англ. Т. Клекота. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.

86. Лякішева А., Потапчук Т. Актуальні проблеми готовності

майбутніх вихователів до професійної діяльності. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 1. С. 46–52.

87. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с.

88. Мартиненко І. В. комунікативний тренінг для дошкільників з порушенням мовлення : Навчально-методичний посібник / Харків : Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 120 с.

89. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки: збірник наук. праць* / Педагогічний інститут Київського університету ім. Б. Грінченка Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету ім. Б.Грінченка. Київ, 2012. Вип. 8. С. 72–74.

90. Мартинчук О. В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі: монографія. К. : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.

91. Маслов В.І. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці. Післядипломна освіта в Україні. 2008. № 1. С. 3-9.

92. Миронова С. Особливості інклюзивної дошкільної освіти. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 11. С. 8-15.

93. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навч. посіб. Київ: Компрінт, 2016. 583 с.

94. Мицько В.М., Сидорик Ю.Р. Психологічна зрілість як умова професійної ефєктивності та стресостійкості вчителів інклюзивних класів. Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22 листопада 2019 р., м. Чернівці). Чернівці, 2019. С. 154–159.

95. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в «Будинках дитини» / Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / за заг. Редакцією З. Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. С. 104-120.

96. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 17.04.2020).

97. Носенко Ю. Г., Матюх Ж. В. Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті. *Нова педагогічна думка* № 4 (84). 2015. С. 95–102.

98. Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 7 (33). С. 154–162.

99. Осадча К., Осадчий В., Спірін О., Круглик В. Реалізація індивідуалізації та персоналізації навчання засобами MOODLE. *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). С. 38–43. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/228274/227419>.

100. Ониськів М. С., Білінська О. С. Використання інтегрованих технологій у процесі особистісно-зорієнтованого навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Дитина з особливими потребами*. 2019. № 2. С. 2–3.

101. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2007. 495 с.

102. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.

103. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : монографія / Людмила Станіславівна Шевченко. Вінниця : ТОВ «Друк», 2018. 396 с.

104. Писарчук О.Т. Організація освітньо-розвивального середовища на засадах ситуативного спрямування процесу професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти. *Інноваційний потенціал професійної*

підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти: зб. наук. праць / за заг. ред. О.А. Федій; відп. ред. Н.В. Ковалевська. Полтава: Шевченко Р. В., 2015. Вип. 2. С. 331-340.

105. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А.С.К., 2007. 142 с.

106. Пометун О. Інтерактивні методи та системи навчання. Київ: Шкільний світ, 2007. 112 с.

107. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2005. 192 с.

108. Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І. та ін. Інтерактивні технології: теорія та методика: метод. посіб. для викладачів ПТУ, коледжів та всіх тих, хто цікавиться застосуванням інтерактивних технологій у навчальному процесі задля його вдосконалення. Умань – Київ, 2008. 94 с.

109. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання. *Відкритий урок*. 2003. № 3–4. С. 19–31.

110. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Київ: А.П.Н., 2002. 136 с.

111. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2015. 456 с.

112. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

113. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011р. №872.Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п> (Дата звернення: 17.04.2020).

114. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / Т. В. Сак, Л. І. Прохоренко, Г. Б. Соколова; за ред. Л. І. Прохоренко. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 312 с.

115. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Довкілля і розвиток мовлення». Методичні рекомендації / А. В. Міненко, О. І. Мякушко; за ред. О. І. Мякушко. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 125 с.

116. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Музичне виховання». Василевська О. та ін. Сайт МОН. Лист МОН України від 12.04.2013 №1/11-6940.

117. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Образотворча діяльність» : методичні рекомендації; практикум з образотворчого мистецтва / С. В. Трикоз. К. : 2014. 135 с.

118. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату / А. Г. Шевцов. К. : 2012. 232 с.

119. Програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / В. В. Тарасун, Т. О. Куценко, І. М. Дуброва та ін.; за ред. Т. В. Скрипник. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с.

120. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення» / І. В. Кравцова, Л. Л. Стахова. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 80 с.

121. Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років : програма розвитку дітей з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років / І. М. Гудим, Л. С. Вавіна. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 106 с.

122. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я». Методичні рекомендації / І. В. Гладченко. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 152 с.

123. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок». Методичні рекомендації / А. М. Висоцька. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 128 с.

124. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 28 грудня 2007 р.

№107-УІ.ЦББ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.(дата звернення: 05.04.2021).

125. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07. 2001 № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (Дата звернення: 17.04.2020).

126. Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами (Документ 952-2018-п, чинний, поточна редакція — Прийняття від 14.11.2018).

127. Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 №86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2021-%D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2021-%D0%BF) (дата звернення: 20.03.2021).

128. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12 липня 2017 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 617 від 22.08.2018) // Урядовий кур’єр. 2017. № 137.

129. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII // Урядовий кур’єр від 04.10.2017. - №186 (Згідно з внесеними змінами (Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 09.08.2019, підстава - 2745-VIII, № 38–39, ст. 380).

130. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 19 грудня 2017 р. №2249-VIII.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 05.03.2021).

131. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р. №2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 22. Ст. 981.

132. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14) (дата звернення: 20.11.2019)

133. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова

Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789–XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 13. Ст. 145.

134. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6.10.2005 р. № 2961-ІУ. Відомості Верховної Ради. 2006. № 2/3. Ст. 36.

135. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>. (дата звернення: 15.04.2020).

136. Робоча програма навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Л. П. Токар. Вінниця: КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2022. 20 с.

137. Руденко Л.М. Питання догляду за особами з розумовою відсталістю в сучасній дефектології : навч. посіб. Київ: ДІА, 2007. 128 с.

138. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. – 2-ге видання, доповнене. – Х. : ВГ «Основа», 2021. 160 с.

139. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс. та навч.- метод. посіб. Київ: Плеяди, 2011. 168 с.

140. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 14.10.2020).

141. Сметанський М. І. Роль педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх учителів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ – Вінниця: Вінниця, 2004. Вип. 4. С. 106–112.

142. Соловей Т. В., Чайковський М. Є. Змістовні компоненти професійної компетентності соціального працівника інклюзивного закладу освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних*

технологій Університету «Україна». Хмельницький, 2013. № 1(7). С. 220–224.

143. Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти : навч. посібн. ЮНІСЕФ, ВФ ««Крок за кроком», 2019. 66 с.

144. Стабс С. Інклюзивна освіта при обмежених ресурсах (Sue Stubbs, Inclusive Education Where There are few resources) : посібник / С. Стабс. - Oslo, 2002.

145. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: посібник. Київ: Академвидав, 2003. 502 с.

146. Стежки у світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом / Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. [та ін.]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 248 с.

147. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 1. 654 с.

148. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. шк., 1977. Т. 5. 639 с.

149. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2011. №1. С. 19.

150. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ: А.С.К., 2012. 124 с.

151. Тарасенко Г. С. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. ст. / ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. 322 с.

152. Ткач Х. Я. Обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення. На основі поведінкового підходу : практичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 136 с.

153. Токар Л. П. Особливості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2019. Вип. № 54. С. 27-32. DOI: 10.31652/2412-1142-2019-54-27-31.

154. Токар Л. П., Marcin Szwiec. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *PNAP. Scientific journal of polonia university periodyk naukowy akadeii polonijnej*. 41(2020) nr 4. Czestochowa. С. 80 – 86. DOI: <https://doi.org/10.23856/4110>.

155. Токар Л. П., Шевченко Л. С. Теоретико-практична підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Випуск № 76. С. 160-163. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.35>.

156. Токар Л. П., Шевченко Л. С. Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС: матеріали міжн. наук.-практ. конф.* Люблін, 2020 р. С. 114 – 118. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-2.29>.

157. Токар Л. П. Сучасний стан вітчизняної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 22 травня 2020 р. К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. С. 151 – 154.

158. Токар Л. П. Відбір і реалізація дисциплін професійної і

практичної підготовки у спецкурсі «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами». *Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 6 (6) 2021. Praha České republice C. 167-178. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6\(6\)-167-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6(6)-167-177).*

159. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки. Видавничий Дім «Слово», 2016. 424 с.

160. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. Київ: Рад. шк., 1983. Т. 1. С. 214–218.

161. Федій О. Інтерактивні методи викладання курсів дисциплін з естетотерапії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2008. № 18. С. 480–485.

162. Хозраткулова І. А. Проблеми впровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер.: «Психологічні науки»: зб. наук. праць. Миколаїв: МДУ ім. В.О. Сухомлинського, 2010. Вип. 5. Т. 2. С. 279-284.

163. Чеботарьова О. Дитина із церебральним паралічем: що мають знати батьки. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання*. 2011. № 4 (60). С. 14-18.

164. Черніченко Л. А. Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти : дис. ... доктора філософії : 011. Умань : УДПУ, 2020. 330 с.

165. Шведська модель інклюзивної освіти: веб-сайт. URL: http://http://inkluz5.blogspot.com/2017/04/blog-post_66.html (дата звернення 06.05.2021).

166. Шнайдер В. І., Кулик О. О., Фінько Г. М. Організація індивідуального навчання: метод. реком. на допомогу педагогам ЗОШ та

спеціальних закладів, реабілітаційних центрів, фахівцям психолого-медико-педагогічних консультацій, педагогам, психологам, батькам. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2007. 148с.

167. Щербак О. І. Нові технології у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / Академія пед. наук України. Харків: ОВС, 2002. Ч. 2. С. 171–182.

168. Юрченко О.А. Реалізація програм ЮНЕСКО в освітньому просторі України: Одеський вектор. / О.А. Юрченко // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. Наук. праць Між нар. Наук. конф., 26-27 квіт. 2013 р., Одеса. –Одеса: ВМВ, 2013. С.425-430.

169. Abykanova B., Nugumanova S., Yelezhanova S. et al. The use of interactive learning technology in institutions of higher learning. *International Journal of Environmental and Science Education*. 2016. 11(18). P. 12528–12539.

170. Emanuelson I. Integrering og konsek-vensar av integreringsideologien. I: Haug P. (red.) *Spesialpedagogiske utfordringer*. Universi-etsforl-aget, Oslo. 1995.

171. Bunch G. An analysis of the move to inclusive education in Canada. What works. *Revista Electronica Interuniversitaria de Formacion del Profesorado*. 2015. № 18(1). P. 1-15.

172. Bratitsis T. Kindergarten children's motivation and collaboration being triggered via computer while creating digital stories: A case study / Bratitsis T., Kotopoulos T., Mandila K. // *International Journal of Knowledge and Learning*. - 8 (3-4). 2012. P. 239-258.

173. Dakar Framework for Action, Education for All: Meeting Our Collective Commitments [Electronic resource] / Adopted by the World Education Forum Dakar, Senegal, 26-28 April 2000. - Paris : UNESCO, 2000.-77p.-Access mode: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf>.

174. Digital Canada 150 U RL: [https://www .ic.gc.ca/eic/site/028.nsf](https://www.ic.gc.ca/eic/site/028.nsf)

/vwapj/D C 150E N.pdf/\$FILE /D C 150-E N .p d f (Last accessed: 17.08.2019).

175. Educational Services of America Wins International Innovation Award from Citrix URL:<http://www.prnewswire.com/news-releases/educational-services-of-america-wins-internationalinnovation-award-from-citrix-151024215.html> (Last accessed: 15.08.2019).

176. Fesakis G. Using the internet for communicative learning activities in kindergarten: The case of the “Shapes Planet” / Fesakis G., Sofroniou C., Mavroudi E. // Early Childhood Education Journal. - 38(5). - 2011. - P. 385-392.

177. Hutchinson N. L. Inclusion of Exceptional Learners in Canadian Schools: A Practical Handbook for Teacher, 5th Edition. Toronto, Ontario: Pearson Canada Inc. 2017.

178. Phillips R. “Try to understand us”: Aboriginal elders’ views on exceptionality. Brock Education. 2010. № 20(1). P. 64-79.

179. ICTs in Education for People with Special Needs : specialized training course [Electronic resource]. - Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education. -160 p.-Access mode: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214644.pdf>.

180. Information and Communication Technology (ICT) in Special Needs Education (SNE) [Electronic resource]. - Denmark : European Agency for Development in Special Needs Education, 2001. - 39 p. - Access mode: https://www.european-agency.org/sites/default/files/information-and-communication-technology-ict-in-special-needs-education-sne_ict_sne_en.pdf.

181. Information Society Programme for Education, Training and Research [Electronic resource]. - Helsinki : Helsinki University Press, 2004. - 22 p. - Access mode: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_231_opm14.pdf?lang=en.

182. Learning Disabilities and Young Children: Identification and Intervention [Electronic resource] / National Joint Committee on Learning Disabilities. - Access mode: <http://www.ldonline.org/article/11511/>.

183. Liua X. The Use of ICT in Preschool Education in Greece and China: A Comparative Study [Electronic resource] / Xia Liua, Eugenia I. Tokib, Jenny Pangea // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. № 112. - 2014. P. 1167-1176.-<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814012981>

184. Maistre M. de. *Acualite de Jean Itard. Psychologie de l'enfant et pedagogie experimentale.* – Paris, 1974. [Electronic resource]. <https://vocabulary.ru/termin/itar-zhan-mark-gaspar.html>.

185. Kwok K., Ghrear S., Li V. et al. Children can learn new facts equally well from interactive media versus face to face instruction. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5078753/> (дата звернення: 30.10.2020).

186. Maslow A. H. *Towards a psychology of being*. 2nd ed. New York: Van Nostrand, 1968. URL: <https://www.worldcat.org/title/toward-a-psychology-of-being/oclc/223343> (дата звернення: 16.01.2020).

187. Nacher Vicente & Garcia-Sanjuan Fernando & Jaen Javier. *Interactive Technologies for Preschool Game-Based Instruction: Experiences and Future Challenges.* *Entertainment Computing.* (2016). URL: https://www.researchgate.net/publication/305396717_Interactive_Technologies_for_Preschool_Game-Based_Instruction_Experiences_and_Future_Challenges (дата звернення: 23.11.2020).

188. *Recognizing the potential of ICT in early childhood education : Analytical survey* [Electronic resource]. - Moscow : NESCO Institute for Information Technologies in Education, 2011.-148 p. - Access mode: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214673.pdf>.

189. Six principles of IDEA: The Individuals with Disabilities Act. Cited 2012, 28 May [Electronic resource]. - Available from: <http://www.askresource.org> (дата звернення: 20.11.2019).

190. The European Agency for Special Needs and Inclusive Education [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.european-agency.org>.

191. *The Information and Communication Technology for Inclusion: Developments and Opportunities for European Countries* [Electronic resource]. -

Brussels : European Agency for Development in Special Needs Education, 2013.
- 42 P. -Access mode: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/ICT%20for%20Inclusion-EN.pdf>.

192. Toki E.I. Development of digital multimedia resources to support early intervention for young children at-risk for learning disabilities / Toki Eugenia I., Drosos Konstantinos, Simitzi Dimitra // Pedagogy - Theory & Praxis. - №5. - 2012. - P. 129-142.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1 Модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Педагог нової формації перебуває в авангарді суспільних та освітніх перетворень, умотивований, компетентний, виконує в освітньому процесі ролі наставника, коуча, фасилітатора та тьютора. Такий педагог має академічну свободу й розвивається професійно впродовж життя, самостійно й творчо здобуває інформацію, організовує дитиноцентричний освітній процес із максимальним наближенням навчання й виховання конкретної дитини до її сенситивних періодів розвитку сутності, здібностей, можливостей, потреб, запитів, настанов і життєвих планів. Залежно від потреб суспільства, формує бачення сучасного світу та місце в ньому, закладаючи надійне підґрунтя для навчання впродовж життя [162, с.105-107].

Моделювання є основною категорією теорії пізнання, на якій ґрунтуються теоретичні й експериментальні методи наукового дослідження. Розробка моделі зумовлена необхідністю удосконалення процесу підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Запропонована нами модель педагогічної системи дозволяє оцінити зв'язки та відношення між різними факторами впливу на неї та виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності [110, с.8]. Укладаючи модель майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, ми прагнули зробити її інформативною, зручною у користуванні, несуперечною

іншим педагогічним об'єктам системи, виявити механізми управління даним процесом через вплив на окремі її компоненти [102].

Моделювання педагогічного процесу є одним з найважливіших складників сучасної педагогіки і психології, оскільки зростає значущість проектування та впровадження нових інноваційних технологій, відповідних передовим теоретичним ідеям інклюзивної освіти. Для побудови моделі підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти звернемося до основних понять означеного процесу [85, с. 69].

Ми повністю розділяємо думку О. Мартинчук, яка стверджує, що «у загальному вигляді модель – це матеріальний або мисленнєво уявлювальний об'єкт, який у процесі вивчення заміщує об'єкт-оригінал, зберігаючи деякі важливі для даного дослідження типові його риси. Модель є необхідною для того, щоб зрозуміти, по-перше, якою є структура певного об'єкту, основні його властивості, закони розвитку і взаємодії з довкіллям; по-друге, навчитись керувати об'єктом або процесом і визначати найкращі способи керування при заданих цілях і критеріях; по-третє, прогнозуючи наслідки реалізації заданих способів і форм впливу на об'єкт. Процес побудови моделі називається моделюванням, отже, моделювання – це процес вивчення будови і властивостей оригіналу за допомогою моделі. Технологія моделювання вимагає від дослідника уміння ставити проблему і завдання, прогнозувати результати дослідження, проводити оцінювання, визначати головні і другорядні факти для побудови моделі, добирати відповідні адекватні аналогії» (О. Мартинчук, [99, с. 263]).

Л. Шевченко зазначає, що «універсальність методу моделювання базується на можливості його застосування на різних етапах дослідження. В процесі моделювання стає зрозумілим, що структура і функціонування розробленої моделі залежить від низки чинників, а саме: зовнішня і внутрішня диверсифікації середньої, професійно-технічної та вищої освіти;

можливості педагогічного ВНЗ; урахування регіональних потреб» (Л. Шевченко, [113, с. 162-163]).

Погоджуємося з думкою Л. Черніченко, яка запевняє, що «відмінною особливістю моделі є те, що з її допомогою можна оцінювати наслідки будь-яких перетворень без експериментів на цьому об'єкті. У певному сенсі модель замінює сам об'єкт в процесах планування, прийняття рішень і управління. Під моделлю будемо розуміти штучно створений об'єкт у вигляді схеми, конструкцій, знакових форм, який подібний до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює в більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта. Отже, модель готовності студентів – майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти в загальному вигляді повинна являти собою розгорнуту характеристику кінцевого результату спеціально організованого і спрямованого процесу, в якій визначено вимоги до майбутнього логопеда в позначеному аспекті. У цій моделі повинні знайти своє відображення і вимоги, що відображають специфіку нашого часу, і вимоги, що пред'являються до фахівців цієї професії» (Л. Черніченко, [174, с. 116]).

Таким чином, вагомим засобом формування підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є розроблення моделі в освітньому процесі. Слід зазначити, що визначені нами педагогічні умови, що забезпечують формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС були покладені в основу розробленої моделі.

Моделлю підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є комплекс складових – блоків, що забезпечують оптимальну можливість для досягнення мети – підвищення результативності професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО одночасно з розвитком інтерактивних практичних вмінь і навичок, що необхідні для розвитку педагогічного процесу в умовах інклюзивної освіти.

Модель містить відповідні блоки:

– *Теоретично-методологічний*, що містить мету підготовки майбутніх педагогів ЗДО; *наукові підходи*: компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, культурологічний, аксіологічний; *принципи загальнодидактичні* (науковості, свідомості та активності у навчанні, доступності, систематичності, послідовності й комплексності, наочності) та *специфічні* (практичної спрямованості, узгодженості змісту і форм навчання, міждисциплінарної інтеграції, обхідного шляху, динамічний, етіопатогенетичний, рівності тощо) підготовки майбутніх педагогів ЗДО до до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; *компоненти готовності* майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний; *система діагностики і моніторингу* якості професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; *критерії та показники* сформованості компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *мотиваційний* (соціальні настанови, мотиви, нахили, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації); *когнітивний* (обсяг і якість психолого-педагогічних та інклюзивних знань і спеціальних умінь, необхідних для успішного розв'язання педагогічних завдань і ситуацій); *практичний* (комплекс умінь і навичок здобувачів освіти педагогічних ЗВО, необхідних для опанування дидактичними методами, прийомами та засобами впровадження в освітній процес активних форм педагогічної взаємодії). *Рівні готовності* (високий, середній, низький).

– *Змістовно-практичний* блок, що містить *етапи формування підготовки* майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (мотиваційний, пізнавально-практичний, результативний); *методи; форми; засоби; технології; педагогічні умови* формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання теоретичної та практичної

підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання інтерактивних технологій навчання в реалізації курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».

– *Результативний*: сформованість готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

У нашому дослідженні метою створення моделі є підготовка сучасного компетентного педагога ЗДО, здатного адаптувати свої вміння до кожної дитини, готового до вивчення, узагальнення, інтерпретації, реалізації інтерактивного досвіду і створення власної інтерактивної освітньої продукції, використання сучасних розробок в науці та техніці для ефективної розбудови освітнього процесу – формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (рис. 2.1).

Проблема підготовки здобувачів освіти до впровадження інтерактивних технологій в умовах інклюзивної освіти реалізується за допомогою таких методологічних підходів: компетентнісний; системний; діяльнісний; особистісно-зорієнтований; культурологічний та аксіологічний. Кожний із підходів, що представлені у моделі має досить вагоме значення, оскільки це зумовлює розуміння змісту підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (рис. 2.1).

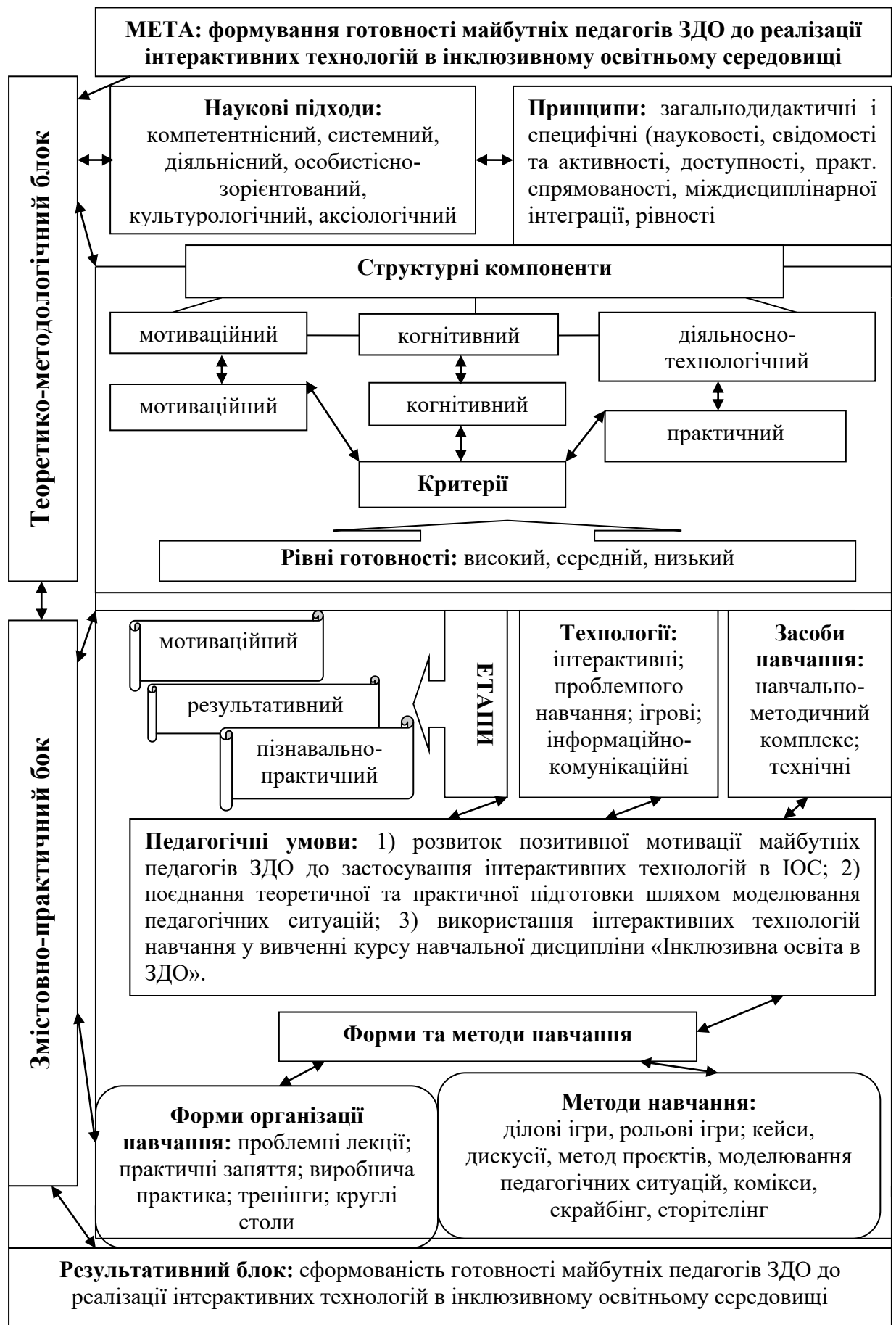

Рис. 2.1. Модель підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Викладачі ЗВО на сучасному етапі застосовують нові підходи до навчання і виховання здобувачів освіти – майбутніх педагогів ЗДО з метою оволодіння ними професійними вміннями, завдяки яким формується професійна готовність. Складовою професійної готовності є готовність до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. Одним із таких підходів є компетентнісний [161, с. 14-17].

Ми повністю погоджуємося з дослідженням О. Мартинчук, яка зазначала, що «реалізація компетентнісного підходу у сфері фахової підготовки педагогів ЗДО до роботи в умовах інклюзії «здійснюється, насамперед, у напрямі формування умінь орієнтуватися в різних ситуаціях професійної діяльності, ефективно вирішувати проблеми, які виникають у процесі виконання функціональних обов'язків. Відтак, зміст і технології підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзивного навчання вибудовуються на основі компетентнісного підходу, який визначається як сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу й оцінювання освітніх результатів» (О. Мартинчук, [101]).

Вважаємо, що одним із важливих підходів до впровадження моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є *системний підхід*. Наше дослідження полягає в тому, що системний підхід дозволяє розглянути процес підготовки здобувачів освіти до реалізації інтерактивних технологій в ІОС як цілісну систему; виділити системо-творчий чинник формування такої компетентності в майбутнього педагога ЗДО, а саме мету і результат; сконструювати систему її формування, виявити її складові компоненти, розкрити діалектику їх взаємозв'язку; розкрити обумовлені компонентами внутрішні зв'язки, а також основні умови існування даної системи.

Наступним підходом, що дав змогу більш детально схарактеризувати проблему підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, є *діяльнісний*

підхід. Діяльнісний підхід передбачає створення умов для активізації пізнавальної діяльності студентів, завдяки чому відбуватиметься свідоме опанування системою знань і умінь, набуття певного досвіду, спрямованого на формування компетентностей і компетенцій у пізнавальній діяльності на продуктивному й творчому рівнях.

Оскільки освітня діяльність в умовах інклюзивного навчання є досить складною системою взаємин між вихованцями та педагогами – діяльнісний підхід тісно пов'язаний з *особистісно-зорієнтованим підходом*, який має дитиноцентровану спрямованість і визначає кожного вихованця головною цінністю освітнього процесу.

Наступним підходом до реалізації моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО є *аксіологічний підхід*, оскільки підготовка майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій передбачає формування в них гуманістичного світогляду, їх моральних якостей, цінностей та переконань.

Аксіологічний підхід у професійно-педагогічній підготовці майбутніх педагогів, зокрема закладів дошкільної освіти, до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання допомагає студентам аналізувати проблеми ціннісного ставлення до самого феномену інклюзивного навчання та людини з особливостями розвитку в цих умовах. Як слушно відзначає Є.Шиянов, аксіологічний підхід органічно притаманний саме гуманістичній педагогіці, оскільки людина розглядається в ній як найвища суспільна цінність та самоціль суспільного розвитку.

Формування ціннісних орієнтацій більшість сучасних учених вважають одним із головних аспектів підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивних умовах, оскільки запорукою педагогічної взаємодії в цьому процесі є визнання цінності особистості дитини незалежно від її порушення.

Оскільки загальна культура майбутніх педагогів ЗДО передбачає сформованість їхніх загальнолюдських цінностей, вважаємо за доцільне

розглянути підготовку фахівців означеної спеціальності до впровадження активних форм педагогічної взаємодії з позицій *культурологічного підходу*.

Р. Винничук зазначає, що «культурологічний підхід до підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти сприяє створенню оптимальних умов засвоєння надбань загальнолюдської і національної культури, усвідомленню і самореалізації особистістю своїх культурних потреб, інтересів і здібностей. За таких умов освітнє середовище стає культурно-освітнім, в якому забезпечується культурний розвиток особистості, набуття нею досвіду культурної поведінки, надання їй педагогічної допомоги і підтримки в культурній самоідентифікації та самореалізації творчого потенціалу» (Р. Винничук, [28, с. 93–96]).

Таким чином, при застосуванні культурологічного підходу формується бачення освітнього процесу через призму поняття культури, тобто розуміння її як культурного процесу, який відбувається у відповідному до потреб людини культуровідповідному середовищі. Всі його компоненти наповнені ціннісним смислом і слугують особистості, що вільно проявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення у світі культурних цінностей [14].

До теоретико-методологічного блоку моделі також належать, *принципи навчання* (систематичності, послідовності і комплексності; практичної спрямованості; доступності; індивідуального підходу; науковості навчання; міждисциплінарної інтеграції; свідомості та активності у навчанні; безбар'єрності та соціалізації та ін.). Системний підхід вимагає реалізації загальнодидактичних принципів (систематичності, послідовності та комплексності) і специфічного принципу – практичної спрямованості.

Принцип систематичності, послідовності та комплексності означає, що опанування знаннями та набуття умінь і навичок відбувається систематично і поетапно. Реалізація даного принципу відбувається в певному порядку, коли кожний новий навчальний елемент базується на попередніх і логічно пов'язується з наступними. Практикою доведено, що при дотриманні

логічних зв'язків запам'ятовується більший обсяг навчального матеріалу. Систематичність і послідовність дозволяють досягти високих якісних показників освітньої діяльності студентів.

Принцип практичної спрямованості спирається на методологічні положення про єдність теорії і практики. Його реалізація в процесі навчання забезпечує розкриття прикладного аспекту основ наук, практичної значущості вивчення навчальних дисциплін. Результативність цього принципу значною мірою залежить від дотримання правильного співвідношення теоретичних і практичних занять, що має бути передбачено навчальними програмами закладів вищої освіти.

Особистісно-зорієнтований підхід передбачає врахування загальнодидактичних *принципів доступності й індивідуального підходу*. В основі принципу доступності покладено структурну послідовність: від простого – до складного, від відомого – до невідомого, від близького – до далекого. Також в цьому принципі важливим є врахування особистісних і навчальних можливостей студента. Принцип індивідуального підходу забезпечує можливість поглиблювати знання та опановувати уміння і навички, актуальними для кожного члена студентського колективу, відповідно до рівня розвитку, знань і вмінь, працездатності, пізнавальної активності, самостійності тощо.

Компетентнісний підхід використовує загальнодидактичний принцип *науковості навчання*, що передбачає формування та розвиток у студентів наукового світогляду, вироблення умінь і навичок наукового пошуку, засвоєння способів наукової організації праці, розробки науково-обґрунтованих проєктів у сфері пошуку шляхів впровадження інклюзивного навчання.

Принцип міждисциплінарної інтеграції вимагає об'єднання знань із різних навчальних дисциплін у навчально-методичний комплекс. Цей принцип дидактики дозволяє всебічно вивчати певну категорію або процес, що вивчається, а також забезпечити наступність в освіті та оптимізувати

процес підготовки майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм педагогічної взаємодії.

Оскільки діяльнісний підхід передбачає активну і безпосередню участь студентів у професійно-педагогічній підготовці, то оптимально реалізувати на практиці цей підхід дає змогу *принцип свідомості та активності у навчанні*.

Ефективне опанування знаннями і розвиток відбуваються лише у власній пізнавальній діяльності, завдяки цілеспрямованим систематичним зусиллям для досягнення запланованого освітнього результату. Свідомість супроводжує пізнавальну активність й означає розуміння цілей, мотивоване прагнення до їх досягнення. Тому потрібний зв'язок усіх можливих видів діяльності студента у ЗВО та поза ним: навчально-пізнавальної, суспільно-політичної, трудової, спортивної, волонтерської, художньо-творчої.

Аксіологічний та культурологічний підходи, розташовані у теоретико-методологічному блоці моделі, передбачають застосування усіх названих принципів, проте найважливішим серед них є *принципи безбар'єрності та соціалізації*. Принцип безбар'єрності включає створення безбар'єрного доступу студентів до усіх видів та форм освітньої діяльності. Принцип соціалізації – залучення та включення кожного члена студентського колективу у загальноосвітній простір, незалежно від їх здібностей, стану здоров'я та досягнень.

Виокремленні нами принципи реалізуються в тісному взаємозв'язку, взаємодоповнюючи один одного.

Етапами процесу формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є мотиваційний, пізнавально-практичний та результативний.

На мотиваційному етапі готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в ІОС має формувати: позитивне ставлення майбутніх педагогів ЗДО до професійної діяльності, інтерес до застосування інтерактивних технологій в

інклюзивному середовищі ЗДО; мотивацію до саморозвитку, самопізнання, самоосвіти, самовдосконалення при досягненні рівня конкурентоспроможного фахівця на ринку праці.

Першочерговими завданнями мотиваційного етапу в системі формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі стали: формування позитивного ставлення майбутніх педагогів ЗДО до освітнього процесу та професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі; виховання у майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти стійкого інтересу до оволодіння методикою застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі у майбутній професійній діяльності.

Теоретичними основами мотиваційного етапу формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі є вивчення в закладах вищої освіти загальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, визначених галузевим стандартом вищої освіти: «Педагогіка дошкільна», «Історія дошкільної педагогіки», «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень», «Інноваційні технології в освіті», «Теорія та методика розвитку рідної мови дітей дошкільного віку», «Навчання і виховання дітей в різновікових групах», «Педагогічна творчість», «Теорія і методика співпраці ЗДО з родинами», «Методичні основи роботи вихователя-методиста ЗДО», «Психологія дитячої творчості» та ін.

Завдяки поставленій меті щодо реалізації означених цілей і завдань мотиваційного етапу нашого дослідження до експериментальної перевірки сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС було передбачено такий комплекс заходів: проведення діагностування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; впровадження в практичний та теоретичний курси дошкільних психолого-

педагогічних і фахових дисциплін щодо застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО; викладання курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».

Метою пізнавально-практичного експериментального етапу формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до впровадження інтерактивних технологій в ІОС є реалізація формування готовності до використання інтерактивних технологій, здійснення теоретико-практичної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до професійної діяльності в закладах дошкільної освіти. Теоретична підготовка майбутніх педагогів ЗДО поєднує актуалізацію, засвоєння і узагальнення нових теоретико-методологічних знань про застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. Практична підготовка майбутніх педагогів ЗДО спрямована на поетапне, поступове формування готовності до застосування інтерактивних технологій із дітьми дошкільного віку в інклюзивному освітньому середовищі.

Завдання пізнавально-практичного етапу формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС у професійній діяльності: активне впровадження теоретичних та застосування практичних знань реалізації готовності застосовувати інтерактивні технології в ІОС із дисциплін психолого-педагогічного циклу та професійної практичної підготовки в освітньому процесі ЗДО; формування готовності відповідно до виду, змісту і тематики занять, умінь оцінювати й аналізувати їх ефективність та доцільність в освітній діяльності самостійно обирати і застосовувати інтерактивні технології в ІОС; застосовувати вміння на практиці впроваджувати теоретичні знання про особливості, завдання, класифікації та специфіку реалізації інтерактивних технологій в ІОС в ЗДО.

Реалізація в освітньому процесі коледжу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» передбачає оволодіння майбутніми педагогами ЗДО компетентностями щодо концептуальних засад інклюзивної освіти, системи державно-громадського управління інклюзивною освітою,

формування в здобувачів освіти необхідних знань, які є чинниками їх професійної підготовки до практичної діяльності; ознайомлення здобувачів освіти з різними стилями навчання, видами інтерактивних технологій, особливостями освітнього процесу в умовах ІОС.

Формами становлення готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на основному етапі експериментального дослідження стали заняття з навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО», що включали у себе лекції, семінарські та практичні заняття, педагогічну практику в ЗДО та самостійну роботу здобувачів освіти.

Під час проходження педагогічної практики в ЗДО майбутніми педагогами, окрім традиційних методів та форм роботи в інклюзивному освітньому середовищі, застосовувати інтерактивні технології, з якими здобувачі освіти мали можливість ознайомитися під час лекційних, практичних занять та семінарів в коледжах. Разом з тим, майбутні педагоги ЗДО самостійно розробляли інноваційні сучасні інтерактивні технології, які використовували під час педагогічної практики з дітьми раннього та дошкільного віку в ІОС.

На думку І. Кузави «ще під час самокерованого (самостійного) навчання освітній матеріал оформлено так, що в ньому містяться всі необхідні способи вирішення завдань та рекомендації до них, що дає можливість майбутнім педагогам виконувати освітні завдання самостійно, без допомоги викладача. Самокероване навчання є особливо важливим для тих студентів, хто не мав змоги бути присутнім на занятті (хвороба, інші поважні причини) і, отримавши консультацію від викладача, зможе завдяки самоосвіті опрацювати та надолужити пропущений матеріал» [84, с. 21–26].

Самостійна робота містить мету та завдання підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій під час практичної діяльності та спонукає до створення авторських (нових) сучасних інтерактивних технологій [163, с.149–151].

Методами самостійної роботи із застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі є: науково-дослідна робота, що передбачає проведення аналізу моделей організації інклюзії у вітчизняній практиці, вивчення технологій, методів, прийомів. В якості навчальних моделей (семіотичної імітаційної і соціальної) виступають індивідуальні корекційно-освітні маршрути, карти і щоденники супроводу, організаційні моделі інклюзивного навчання; створення авторських та апробація діючих інтерактивних технологій в ІОС під час професійної діяльності, на практиці, зокрема в ЗДО; виконання творчих, креативних проєктів, що мотивує майбутніх педагогів ЗДО самостійно знаходити інформацію та розробляти інноваційні та сучасні інтерактивні технології в ІОС; сучасні інформаційно-комунікаційні технології: онлайн-вправи та завдання сервісу PowToon і програми VideoScribe із навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», комплекс педагогічних ситуацій, алгоритми, творчі проєкти, маршрутні карти та освітні картотеки та інші освітні матеріали, розміщені в комп'ютерних мережах.

Технологіями готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на основному етапі в умовах експериментального дослідження стали: творчі проєкти, карти пам'яті, алгоритми, креативні освітні картотеки, маршрутні карти, сторітелінг, комікси, освітні кейси та інклюзивні калейдоскопи [54].

На результативному етапі формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС здобувачі освіти закріплюють отримані теоретичні та практичні знання щодо готовності реалізації інтерактивних технологій. Визначені мету та завдання реалізують завдяки залученню майбутніх педагогів ЗДО до самостійної практичної діяльності із застосуванням інтерактивних технологій: перспективні плани роботи на рік, конспекти занять освітньої діяльності та картки індивідуальних занять для дітей з ООП, адаптована освітня програма, індивідуальна картка розвитку дитини, проєкт організації інклюзивного

навчання в ЗДО та модель освітньої діяльності в інклюзивному просторі ЗДО, програма самоосвіти педагогів.

Поетапна підготовка майбутніх педагогів ЗДО до зазначеного виду діяльності відбувається в процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін, дисциплін фахового блоку, традиційних, інноваційних курсів і спецкурсу, що допомагає студентам більш глибоко пізнати специфіку педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, а також у позааудиторній діяльності (наукова робота, педагогічна практика, волонтерська діяльність, самостійна робота тощо) [156, с.30].

Отже, модель підготовки здобувачів освіти — майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти являє собою розгорнуту характеристику кінцевого результату спеціально організованого і спрямованого процесу, в якій визначено вимоги до підготовки майбутнього педагога закладу дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. У цій моделі знайшли своє відображення і вимоги, що відображають специфіку нашого часу, і вимоги, що пред'являються до майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Основні перспективи дослідження пов'язані із застосуванням отриманих результатів в організації та оптимізації педагогічного процесу у сфері професійної підготовки, підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти.

Аналіз наукових досліджень компонентів, критеріїв та показників готовності майбутніх педагогів ЗДО засвідчили необхідність теоретичного обґрунтування педагогічних умов майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Насамперед з'ясуємо сутність поняття «педагогічна умова». Слід зазначити, що єдиного і однозначного трактування цього поняття не має. «Педагогічні умови» визначаються як «сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення певних завдань» (Великий тлумачний словник сучасної

української мови [25, с. 1506]); «сукупність зовнішніх об'єктів і внутрішніх обставин, що визначають існування, функціонування та розвиток, ефективне вирішення проблеми» (Г. Алексєєва [5, с. 69]); «сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності» (О. Беляк [18, с. 7]).

А. Найн під педагогічними умовами розуміє «сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у дослідженні завдань» (А. Найн [106]).

Погоджуємося з думкою А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий, які під педагогічними умовами розуміють «чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому їх поділяють на: зовнішні – позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки освітнього процесу; місце навчання, приміщення, клімат, тощо; внутрішні (індивідуальні) – індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо)» (А. Алексюк [4]).

Таким чином, поняття «педагогічні умови» безпосередньо пов'язане з вирішенням суто педагогічних проблем. Поняття «педагогічні» означає обставини, що пов'язані з організацією освітнього процесу, які необхідні для професійного зростання майбутніх вихователів ЗДО в ІОС [157, с.80-86].

Важливим чинником підготовки майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС є забезпечення педагогічних умов для розвитку професійних орієнтацій, якостей, умінь та професійних компетенцій. Так, О. Мартинчук виділяє «професійно-ціннісні орієнтації педагога, який працює з дітьми з ООП, серед яких: визнання цінності особистості дитини незалежно від форми та ступеня порушення її розвитку; спрямованість на особистісний розвиток дитини, а не тільки на розв'язання завдань; усвідомлення рівня своєї відповідальності як носія культури та її транслятора для дітей з особливими потребами; розуміння творчої сутності педагогічної діяльності з дітьми, що потребує великих духовних та енергетичних затрат тощо. До професійно-

особистісних якостей педагога, який працює з дітьми зазначеної категорії, вчена відносить милосердя, емпатію, толерантність, педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю і саморегуляції. Відповідно серед професійно-особистісних умінь педагога в роботі з дітьми з особливими потребами відзначаються креативність, творчий підхід до вирішення проблем, завдань педагогічної діяльності; уміння дотримуватися конфіденційності службової інформації та особистісних таємниць вихованця» (О. Мартинчук [100, с. 114]).

У руслі нашого дослідження ми визначаємо педагогічні умови як спеціально створене освітнє середовище, що сприяє підготовці майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, й сукупність засобів, об'єктивних можливостей освітнього процесу ЗВО, які спрямовані на досягнення мети.

На основі результатів аналізу наукової літератури і практичної підготовки здобувачів освіти ми виділили низку педагогічних умов, що забезпечують готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».*

2.2 Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Реалізація першої педагогічної умови *розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС*

націлена на формування мотиваційного компоненту підготовки майбутніх педагогів ЗДО – системи мотивів до роботи в ІОС, розумінням, що кожна дитина є суб'єктом освітньої діяльності. Погоджуємося з думкою Х. Дмитерко-Карабин, що «мотиви можуть виконувати спонукальну, спрямовуючу та регулюючу функцію. Спонукальна функція виражає внутрішню потребу особистості в певній професійній діяльності, що має позитивний вплив на її активізацію для успішного виконання професійних завдань. Для спрямовуючої функції властиве визначення характеру та мети професійної діяльності. У той час як регулююча функція дозволяє визначити ціннісні орієнтири в змісті та професійній діяльності» (Х. Дмитерко-Карабин [43, с. 23–32]).

Розвиток системи інклюзивної освіти потребує від педагогічної науки й практики нових методів, форм навчання й виховання дітей з ООП. Останні кілька років увагу українського суспільства спрямовано на інтерактивні освітні технології. Як свідчить аналіз джерел, впровадження інтерактивних технологій у освітній процес закладів з інклюзивною формою навчання гарантує позитивні результати, зокрема, можливості індивідуального різнобічного розвитку кожної особи, її творчого потенціалу, а також сприяє зацікавленості певним предметом [158, с.160-163].

Підготовка педагогів ЗДО до роботи з дітьми з ООП, багатогранна і багатоаспектна проблема. Вивчення інклюзивної освіти включає особливі вимоги до професійної та особистісної підготовки майбутніх педагогів ЗДО. Крім предметних та методичних знань, вмінь та навичок майбутнього педагога, особливим є знання психологічних закономірностей, особливостей вікового і особистісного розвитку дітей дошкільного віку в умовах ІОС. Саме тому важливою умовою розвитку позитивної мотивації є формування пізнавального інтересу у майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до інклюзивного освітнього середовища [159, с.114].

На основі власних спостережень та педагогічного досвіду помічаємо, що в педагогічних коледжах у майбутніх педагогів закладів дошкільної

освіти дещо нестійкі уявлення про інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі.

Дослідження, початкового рівня розвитку готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС проведене з використанням анкети «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО» (Додаток К), показало, що вільно орієнтуються у понятті «інтерактивні технології в ІОС» 38% майбутніх педагогів ЗДО, інші мають нестійкі уявлення про використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Шанобливе ставлення до дітей з ООП та до інклюзивної освіти проявили тільки 24% майбутніх педагогів ЗДО. Під час відповіді на запитання «Як Ви ставитеся до дітей з особливими освітніми потребами та до інклюзивної освіти» респонденти відзначали таке: *«Моє ставлення шанобливе та відповідальне. Необхідно вчитися, щоб допомагати особливим дітям»; «Інклюзивне навчання дає змогу здобувати освіту всім дітям без винятку»; «Розвиток інклюзивної освіти сприяє толерантному відношенню до категорії дітей з особливими освітніми потребами»; «Основною функцією інклюзивної освіти є приймати кожну дитину такою, якою вона є»; «Якщо діти з особливими освітніми потребами вчитимуться разом зі здоровими дітьми, то зміняться суспільні погляди на інклюзивну освіту»*. Такі відповіді свідчать про розуміння майбутніми педагогами ЗДО цінності одержання практичного соціального досвіду роботи з дітьми з ООП; необхідності формування позитивної громадської думки до осіб із ООП; соціальної значущості інклюзивної освіти.

Розуміння актуальності для сучасної освіти проблеми застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі продемонстрували 75% респондентів. Це підтверджується їхніми відповідями: *«Мені необхідно знати інтерактивні технології та їх застосування в умовах інклюзивного освітнього середовища для того, щоб допомагати дітям із особливими освітніми потребами»; «Перебуваючи на*

педагогічній практиці в ЗДО я відчувала труднощі при застосуванні інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі»; «Важливо допомогти дітям з особливими освітніми потребами повірити в себе, це можливо в умовах інклюзивного освітнього середовища».

Слід зазначити, що готовність працювати з дітьми, які мають ООП, й організовувати їхнє спільне навчання зі здоровими однолітками, проявили лише 38% майбутніх педагогів ЗДО. Популярною відповіддю на питання «Чи готові ви працювати з дітьми з ООП» була така: *«Мені бракує спеціальних практичних вмінь та знань для організації освітнього процесу в інклюзивному освітньому середовищі, а також знань про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами».*

Під час відповіді на питання «Чи готові Ви працювати з дітьми з ООП в інклюзивному освітньому середовищі», відповіді респондентів умовно розділилися на дві групи: позитивні та негативні. До першої групи віднесли висловлювання, в яких було бажання та прагнення працювати в інклюзивному освітньому середовищі – 11%. До прикладу наведемо висловлювання: *«Я маю бажання допомогти дітям з особливими освітніми потребами адаптуватися серед своїх однолітків»; «У мене виникають труднощі у виборі методів та технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами»; «Мені важливо навчати дітей з особливими освітніми потребами».*

У другій групі до головних мотивів були віднесені необхідність підпорядкування державним стандартам або вимогам адміністрації – 41%. Можна було зустріти такі відповіді: *«Працювати з дітьми з особливими освітніми потребами не готова, але без проходження педагогічної практики не отримаю диплом»; «Зміни державного стандарту спричинили необхідність навчання всіх дітей за місцем проживання»; «Мені не подобається працювати з дітьми з особливими освітніми потребами».*

Опрацювавши анкети, ми прийшли до таких результатів: 15% респондентів зацікавлені в правильній організації інклюзивного освітнього

середовища в практичній діяльності, прагнуть одержати необхідні знання та демонструють шанобливе ставлення до дітей з ООП та інклюзивної освіти; 71% майбутніх педагогів ЗДО мають інтерес до спільного навчання дітей з ООП, але до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища не готові з об'єктивних причин: не мають практичних навичок та вмінь; 14% студентів демонструють недостатню зацікавленість проблемою інклюзивної освіти та сприймають цю проблему як необхідність (соціальне замовлення з боку батьків, що виховують дітей із ООП; вимоги адміністрації).

Ставлення майбутніх педагогів ЗДО до дітей з ООП та до реалізації інклюзивного навчання в освітнє середовище, рівень обізнаності про філософію, принципи та завдання інклюзивного навчання здійснювалося також за допомогою методики оцінки роботи педагога Л. Мітіної (Додаток Л). Проводили експертизу відеоматеріалів, наданих респондентами (записи фрагментів заняття за участю дітей із ООП). Досліджено, що майбутні педагоги ЗДО з низьким рівнем готовності відсутні, проте 85% респондентів важко надавати персоніфіковану підтримку та корекційну допомогу дітям означеної категорії. 15% студентів продемонстрували високий рівень прийняття дітей цієї категорії. Це встановлено під час аналізу представлених відео-фрагментів занять. Так, зустрічалися фрагменти, в яких майбутні педагоги ЗДО демонстрували незначне усунення від дітей із ООП на користь усієї групи (64% респондентів); не включали дитину з особливими освітніми потребами в обговорення освітнього завдання (57% майбутніх педагогів); не застосовували спеціальні методи і прийоми організації заняття (пояснення матеріалу, привернення уваги) з дитиною з ООП (69% майбутніх педагогів). Усе це вказує на недостатній рівень знань про виховання та розвиток дітей з ООП, а також низький рівень обізнаності психоемоційного стану таких дітей.

Третьою методикою під час вивчення мотиваційного критерію стала методика діагностики професійної педагогічної толерантності «Межі педагогічної толерантності» (автор Ю. Макаров). Респондентам було запропоновано вибрати з усіх заданих формулювань тільки ті, які

відображають їхню професійну позицію. Виявлено, що 14% майбутніх педагогів ЗДО мають низький рівень професійної педагогічної толерантності, що проявлялося в категоричності вибраних відповідей респондентів, авторитарності та жорсткості щодо відношення до дітей з ООП, а також відсторонення від цих дітей. До прикладу: *«Педагог закладу дошкільної освіти має мати власну думку з будь-якого питання»*; *«Якщо дитина не погоджується з очевидним, то це означає, що вона або не розумна, або вперта, або нічого не розуміє»*; *«Мене, інколи, сердить дитина, яка не розуміє пояснень та вказівок»*. Такі відповіді суперечать основним ідеям інклюзивного навчання.

53% майбутніх педагогів ЗДО показали середній рівень педагогічної толерантності. Відповіді цієї групи респондентів не були такі категоричні, як в групі з низьким рівнем. До прикладу: *«Не можна брати близько до серця емоційні проблеми та переживання кожної дитини, оскільки, в такому разі робота педагога стане нестерпною»*; *«Інколи, будь-чії вчинки, що не можна пояснити і сприйняти, через певний час знаходять виправдання в моїй душі»*; *«Карати дитину – це лише педагогічний прийом, що виховує її як особистість»*. Така особистісна позиція свідчить про те, що майбутній педагог ЗДО не зовсім орієнтується в основних принципах та завданнях інклюзивного навчання, а також не виділяє кожну дитину як цінність, в тому числі з ООП.

Високий рівень педагогічної толерантності був зазначений у 33% майбутніх педагогів ЗДО. Популярні відповіді у цієї групи респондентів були такі: *«Дитина завжди залишається дитиною, щоб вона не зробила»*; *«В усьому підтримувати вихованця, забезпечуючи його розвиток – ось основне завдання досвідченого педагога ЗДО»*; *«Я намагаюся зрозуміти людину, якщо її позиція здається дуже важливою»*. Такі відповіді вказують на толерантне відношення здобувачів освіти до думки інших людей; підтверджують високий потенціал до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища;

свідчать про сприйняття дітей з ООП і інтерпретують бажання створити доброзичливі стосунки в дитячому середовищі.

Отже, здійснюючи підготовку майбутніх педагогів ЗДО в ІОС, одних знань, отриманих під час вивчення названих вище дисциплін, недостатньо. Було виявлено причини, що заважають цілісній підготовці майбутніх педагогів ЗДО в ІОС, на основі аналізу освітніх стандартів. Серед них, такі: недостатня кількість годин, що відведена на вивчення спеціальних розділів «Інклюзивної освіти» та спеціальних дисциплін; застосування в освітньому процесі репродуктивних методів, відсутність чітко визначеного складу ключових компетентностей, що необхідні для здійснення мети та завдання інклюзивної освіти.

Для ефективного впровадження в Україні ідей інклюзивної освіти необхідно удосконалити процес підготовки майбутніх педагогів ЗДО, розставляючи відповідні акценти в змісті дисциплін. Доцільно більше уваги та часу приділити практичній підготовці здобувачів освіти.

Розглядаючи питання навчання та виховання дітей дошкільного віку з ООП в ЗДО, ми хочемо звернути увагу на те, що застосування інтерактивних технологій під час інклюзивного навчання та виховання буде сприяти інтеграції такої дитини в суспільство однолітків, компенсації її фізичних недоліків засобами інтерактивних інформаційних технологій, що в цілому повинно позитивно позначитися на формуванні її особистості. Розглядаючи особистість, як засіб функціонування людини в суспільстві ми не ізолюємо її в спеціалізованому закладі освіти, а в повній мірі долучаємо до всіх видів суспільних зв'язків починаючи з дошкільного віку.

У дошкільній освіті освітньо-виховним орієнтиром, яким керуються педагогічний колектив у наданні освітніх послуг є Державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізується програмами, навчально-методичним забезпеченням та «Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні», що затверджуються Міністерством освіти і науки України, в якому подано основні освітні лінії, за якими відбувається навчання та виховання

дітей дошкільного віку у всіх закладах дошкільної освіти незалежно від типів та форм підпорядкування. Так, інваріативна частина «Базового компоненту дошкільної освіти в Україні» містить такі освітні лінії: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Дитина в світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини». До варіативної частини включені такі освітні лінії: «Комп'ютерна грамотність», «Іноземна мова» та «Шахи». Організація освітнього процесу з дітьми з особливими потребами дошкільного віку може відбуватися шляхом поєднання інваріативної складової та варіативної. Так, для розвитку дитини за освітньою лінією «Дитина в світі культури» можливо створювати презентації з урахуванням психічних та фізичних особливостей дітей [165, с. 151-154].

Упровадження інтерактивних технологій у галузь дошкільної освіти, процеси навчання, виховання й розвитку дошкільнят з ООП є однією з найновіших актуальних науково-педагогічних проблем і знаковою світовою тенденцією [105, с. 95-102].

Мотивація дітей до креативності з ранніх років, має позитивний вплив на їх подальшу освіту та соціалізацію. Згідно «результатів дослідження Національного об'єднаного комітету з питань навчання дітей з ООП США (National Joint Committee on Learning Disabilities), було встановлено, що діти з ООП, які мали доступ до якісних освітніх послуг у ранньому віці, демонструють більш високі навчальні результати у початковій школі» [105, с. 95-102].

Для ефективного залучення в освітній процес дітей з ООП необхідна реалізація низки умов, зокрема проектування індивідуальних освітніх траєкторій, упровадження нових педагогічних підходів, методів і засобів. Інтерактивні технології, що дозволяють комбінувати різні форми представлення інформації (текст, графіка, аудіо, відео, анімація і т. д.), спрощують доступ до дидактичних матеріалів, їх надання у спосіб, прийнятний для кожної дитини, сприяють індивідуалізації навчання та більш

ефективному розвитку основних психічних процесів [166, с. 137-141].

Таким чином, попередній аналіз і організаційні пропозиції дозволили нам зробити висновок, що інклюзивне навчання та виховання дітей дошкільного віку з ООП повинно враховувати вік дитини, її психофізіологічні можливості, інтереси та здібності. При використанні інтерактивних технологій для навчання та виховання дітей з ООП потрібно враховувати «Базовий компонент дошкільної світи в Україні», всю нормативно-правову базу країни [168, с. 122-124], присвячену проблемі дошкільної інклюзивної освіти, та вже наявні корекційно-розвивальні програми з грифом МОН України (Додаток А).

2.3 Поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій

Другою педагогічною умовою є *поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій*.

Важливим аспектом у підготовці майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС виступає креативне освітнє середовище ЗВО, яке враховує всебічний розвиток особистості в освітньому процесі та розвиває її позитивний потенціал [167, с. 89].

З метою організації успішного освітнього процесу в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО впроваджують інтерактивні технології. Суть інтерактивних технологій полягає у постійній, активній взаємодії всіх учасників освітнього процесу, що проявляється у спілкуванні, обміні інформацією, спільному розв'язанні проблем, моделюванні ситуацій, оцінюванню дій колег і власної поведінки. Інтерактивні технології допомагають задіяти не тільки досвід, свідомість дитини, але й її почуття, вольові риси та емоції. І це дуже важливо. Чим сильніше дитина сприймає,

переживає, відчуває предмети та явища навколишнього світу, тим краще вона усвідомлює їхню суть, тим надійніше вони закріплюються в досвіді її поведінки та діяльності [109, с. 2–3].

Разом з тим, проблема підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС ще недостатньо досліджена як у теоретичному так і в практичному аспектах.

Діти з ООП – поняття, яке широко охоплює всіх дітей, чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Йдеться про дітей із особливостями психофізичного розвитку, обдарованих, а також дітей із соціально вразливих груп (вихованців дитячих будинків та ін.).

У контексті інклюзивної освіти педагогічна технологія охоплює всі аспекти, елементи педагогічної системи – від постановки цілей до проєктування всього освітнього процесу і перевірки його результативності.

Ми цілком поділяємо думку А. Кучай, яка стверджує, що «сьогодні відбувається інтенсифікація традиційних форм і впровадження нових інтерактивних педагогічних технологій, інтерактивних форм та методів освітньої діяльності, перехід від методики догматичного до методики інтерактивного, інноваційного навчання, формування в майбутніх педагогів ЗДО теоретичних знань про застосування інтерактивних педагогічних технологій у практично-освітній діяльності. Використання активних методів і технологій не тільки забезпечує активізацію творчо-освітньої діяльності здобувачів освіти, а й тісний зв'язок теорії та практики. Характерна особливість останніх – імітація досліджуваної діяльності або процесу. Неімітаційними є активні види традиційних занять: лекції, лабораторні роботи та інші, а імітаційні заняття – це заняття нового типу – неігрові та ігрові» (А. Кучай [88, с. 61–62]).

Характеризуючи другу педагогічну умову *поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій* ми звернулися до методики оцінки здатності майбутнього педагога вирішувати педагогічні ситуації, яка

дозволила оцінити розуміння майбутніми педагогами ЗДО значущості педагогічних ситуацій, наявність знань про спосіб і ресурси вирішення, а також сформованість уміння виявляти позитивні та негативні тенденції в організації інклюзивного навчання, контролювати й оцінювати власну професійну діяльність.

Респондентам було запропоновано розв'язати такі *педагогічні ситуації*:

1. Інклюзивну групу ЗДО відвідує дитина, яка має діагноз дитячий церебральний параліч (ДЦП). Спостерігається тетрапарез (ураження усіх кінцівок). Розумові здібності збережені. Визначаються інтелектуальні порушення легкого ступеня. Спостерігається дизартрія (порушення звуковимови внаслідок паралічу артикуляційних м'язів). Адміністрація ЗДО піднімає питання на педагогічній раді про створення в інклюзивній групі безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища у зв'язку з порушенням структури універсального дизайну та принципів розумного пристосування (відсутність пандусів та підйомних пристроїв).

Ситуативне завдання: Спроекувати модель сучасного інклюзивного освітнього середовища в ЗДО (див. Додаток Ф., табл. Ф.1).

2. У ЗДО в інклюзивній групі навчаються 15 дітей старшого дошкільного віку, серед них 2 дітей з ООП мають загальний рівень недорозвитку мовлення. Разом з тим, проявляється синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, який визначається основними критеріями (симптомокомплексами): неухважність, гіперактивність та імпульсивність.

Ситуативне завдання: Розробити алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу (див. Додаток Ф., табл. Ф.2).

3. Інклюзивну групу ЗДО відвідує дитина з розладами аутистичного спектра (РАС). У дитини спостерігаються порушення соціальної взаємодії (надає перевагу самотності, не терпить дотиків до себе, неадекватно реагує на присутність мами). Також яскраво виражені проблеми комунікації (мало і неохоче говорить, не цікавиться навколишнім світом, не реагує на прохання,

не вступає в діалог) та стереотипність поведінки (безупинно повторює одні й ті самі прості рухи, зовсім не здатна до адаптації, некомфортно в присутності незнайомих людей).

Ситуативне завдання: розробити креативну освітню картотеку «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами (див. Додаток Ф., табл. Ф.3).

4. У інклюзивній групі ЗДО навчаються 15 дітей. У однієї дитини з ООП спостерігається порушення когнітивного розвитку. У дитячому колективі почуває себе некомфортно. Особливості поведінки, зумовлені хворобливими проявами нервової системи, сприймаються вихователем як невихованість та впертість. Водночас і дитина на заняттях не розуміє вихователя. З нею не хочуть грати однолітки, часто ображають. У дитини накопичується почуття тривожності та страху, виникає депресія, що ускладнює хворобливий стан.

Ситуативне завдання: спроектувати poradник щодо толерантного ставлення до дітей з ООП в дитячому та дорослому колективах за допомогою інтерактивної технології «Комікси» (див. Додаток Ф., табл. Ф.4).

5. У інклюзивній групі ЗДО здобуває освіту 20 дітей, з яких двоє з ООП. Педагог ЗДО систематично використовує інтерактивні методи та технології навчання: арт-терапевтичні технології (музикотерапія, казкотерапія, лялькотерапія); техніки розвитку моторики (кінезотерапія, Суджок терапія); інформаційні технології (мультимедійні засоби корекції та розвитку). Діти з ООП не завжди включаються в роботу, не зацікавлені у більшості режимних моментів.

Ситуативне завдання: розробити освітній проєкт для дітей з ООП в ЗДО «Фестиваль авторських ідей «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля» (див. Додаток Ф., табл. Ф.5).

Зауважимо, що технологія підготовки майбутніх педагогів ЗДО розглядається як системний спосіб організації спільної діяльності тих, хто навчається (майбутніх педагогів ЗДО) і того, хто навчає (викладача), що

дозволяє формування мотиваційного, когнітивного та діяльнісно-технологічного компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС за допомогою вирішення педагогічних ситуацій.

Вивчення та вирішення педагогічних ситуацій здійснювалося в певній послідовності та включало п'ять взаємопов'язаних періодів: інформаційно-просвітницький (ознайомлення із ситуацією); дослідницький (педагогічного аналізу); проєктний (цілепокладання та планування); конструктивно-виконавчий (конструювання вирішення педагогічної ситуації і реалізація); рефлексивний.

Таким чином, ми вивели загальну формулу вирішення педагогічних ситуацій (див. рис. 2.2).

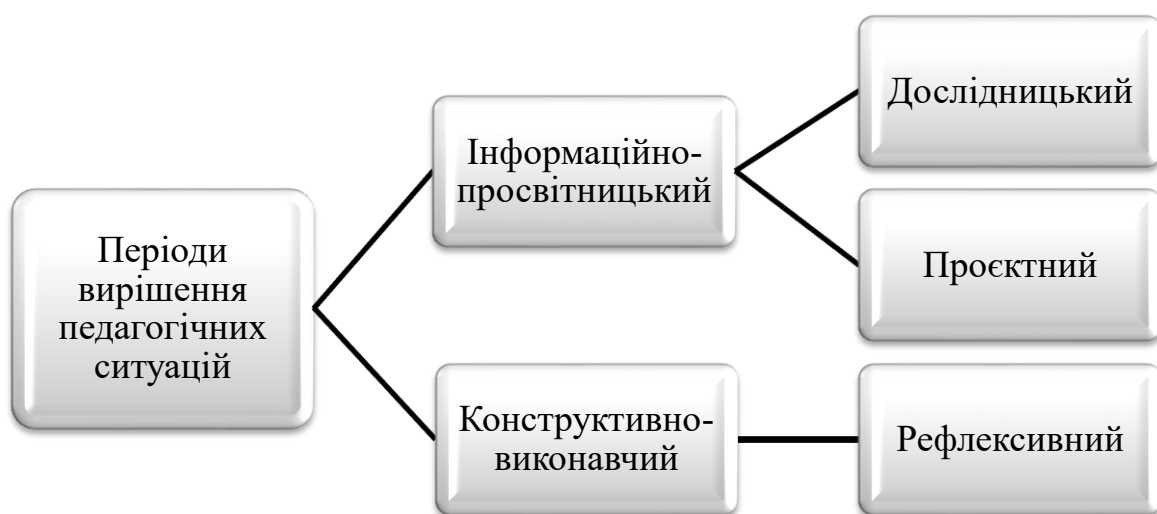

Рис. 2.2. Формула вирішення педагогічних ситуацій

Розглянемо кожний із представлених періодів вирішення педагогічних ситуацій з описом застосування інтерактивних технологій (табл. 2.1).

Періоди вирішення педагогічних ситуацій

Періоди	Зміст
Інформаційно-просвітницький	Основне завдання періоду – знайомство майбутніх педагогів ЗДО з педагогічною ситуацією, розуміння умов і питань, усвідомлення себе в якості основного діяча. Ознайомлення з її розв’язанням готувало майбутніх педагогів ЗДО до сприйняття змісту ситуації та налаштовувало на одержання конкретного результату. Це забезпечувалося за допомогою певної структури педагогічної ситуації, яка включала загальне формулювання педагогічної ситуації, ситуативне завдання, шляхи розв’язання педагогічної ситуації, результативні завдання, критеріїв оцінки (результат). Обов’язковою умовою, що дозволяє мотивувати учасників, було проведення дискусії. Спочатку дискусія організовувалася в невеликих підгрупах (3-4 особи), потім здійснювалося загальне обговорення. Такий підхід зумовлений тим, що в груповій дискусії майбутні педагоги ЗДО діставали можливість проявити власну професійну позицію, продемонструвати рівень своєї професійної компетентності, а також поступово включатися в процес вирішення педагогічної ситуації. Основними <i>формами роботи</i> на цьому етапі стали дискусія, дебати, групова робота. Для формування у майбутніх педагогів ЗДО мотиваційної готовності до роботи в умовах ІОС ми використали такі методичні прийоми, як написання есе, критичний аналіз ситуацій та ін. З метою розвитку когнітивної готовності застосовувалися такі прийоми: парна або групова мозкова атака, заповнення таблиці «Знаємо, хочемо дізнатися, дізналися», розбиття на кластери й ін. Такі методичні прийоми, як ведення бортового журналу, робота в рольових позиціях («автор», «критик», що «розуміє», «контролер» та ін.) дозволили удосконалювати діяльнісно-технологічну готовність майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС. <i>Результатом роботи</i> першого періоду стало формування в учасників осмислення діяльності в рамках педагогічної ситуації. Перехід на інший етап не здійснювався до тих пір, поки в усіх не виникне виразне уявлення про зміст майбутньої роботи.

Дослідницький	Наступний період полягав в тому, щоб майбутні педагоги ЗДО провели аналіз власних труднощів, сформулювали основну проблему та виділили наявні і необхідні знання для вирішення педагогічної ситуації. Дослідницький період був виділений цілеспрямовано, оскільки це дозволило майбутнім педагогам ЗДО знайти джерело власних труднощів для вирішення проблеми й організувати подальшу конструктивну діяльність. Використовувалися такі форми роботи: спільне обговорення, індивідуальна, парна та групова робота. Організація вирішення педагогічної ситуації цього періоду була такою. Спочатку майбутнім педагогам ЗДО пропонувалося в індивідуальному порядку проаналізувати, яких теоретичних знань у них бракує для вирішення педагогічної ситуації. Далі студенти об'єднувалися в пари. В процесі обговорення з колегою список теоретичних знань, що бракує, або збільшувався, або залишався незмінним (у разі збігу думок). Далі майбутні педагоги ЗДО об'єднувалися в міні-групи (3-4 особи), потім у великі групи (до 6 осіб). Обговорення проблеми закінчувалося колективно. Така організація роботи дозволила систематизувати всі професійні труднощі майбутніх педагогів ЗДО, намітити шляхи подолання цих труднощів. Для формування мотиваційної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС застосовувалися такі методичні прийоми: робота з цитатами з наукових джерел, знайомство з ключовими термінами, вільне письмове завдання, візуалізація й ін. З метою розвитку когнітивної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС використовувалися такі прийоми, як подвійний щоденник (таблиця, де відзначається інформація, яку педагог знає і не знає), маркувальна таблиця (студенту варто було прочитати представлені вирази і маркувати їх певним чином: «+» – згоден; «-» – не згоден; «?» – сумніваюся), тестові роботи, підготовка невеликого повідомлення, доповіді.

Проектний	Для вирішення педагогічних ситуацій принциповою стала організація проектного періоду. Цей період дозволив майбутнім педагогам ЗДО конкретно окреслити результат, який має бути внаслідок вирішення завдання, визначити систему проміжних цілей і способів їх отримання, сконструювати план дій. У цей період використовують як групову, так і фронтальну форму роботи із застосуванням діалогової форми спілкування; від організаційно-діяльнісної гри до лекції. Для активізації мотиваційної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС нами застосовувалися такі методичні прийоми: навідні питання, аналіз випадків, сценаріювання рішення, ключові слова тощо. Основними прийомами, стимулюючими вдосконалення когнітивної готовності, стали такі як моделювання ситуації, колективне обговорення виділеної проблеми і пошук її рішення, підготовка покрокового плану.
Конструктивно-виконавчий	Метою цього періоду було вирішення педагогічної ситуації, причому для однієї і тієї ж ситуації можна було знайти безліч способів вирішення. Це залежало від багатьох чинників: від практичного досвіду майбутнього педагога ЗДО, сформованості професійно-особистісних цінностей, арсеналу педагогічних засобів, методів і прийомів, особистісного відношення до педагогічної ситуації тощо. В процесі конструювання передбачалося, що у кожної людини в пам'яті зберігаються різні моделі рішення життєвих і педагогічних ситуацій, які вони можуть застосувати до відповідного завдання. Актуалізувати суб'єктну позицію майбутніх педагогів ЗДО дозволили різноманітні (індивідуальні і групові) форми роботи, такі як тренінги, організаційно-діяльнісні та ділові ігри, перегляд відеоматеріалів, усний інструктаж, професійні майстерні, практикум, письмовий інструктаж, консультування й ін..

Рефлексивний	Рефлексія в рамках нашого дослідження дозволила проаналізувати результат і процес вивчення змісту теми, фіксувати ці результати, а також усвідомити ціннісну значущість своєї професійної роботи у сфері інклюзивної освіти. Це здійснювалося під час використання різних форм роботи: фронтальних, групових, парних та індивідуальних. Використовувалися різноманітні методичні прийоми: набір питань рефлексій, есе, ведення щоденника рефлексії, шерінг, сінквейн, інтерв'ювання, повернення до кластерів, вільний лист, парне підведення підсумків та ін.. Для здійснення особистісної рефлексії учасникам пропонувався прийом «П'ятихвилинне есе» - треба було записати свої враження (думки) щодо процесу вирішення педагогічної ситуації; вказати, якого нового досвіду набуто. Отже, кожна тема закінчувалася рефлексією, але залежно від змісту застосовувалися різні методичні прийоми як в усній, так і писемній формах. Основним результатом на цьому етапі стало осмислення і зміна власної професійної позиції, конструювання на основі одержаних знань, умінь і практичного досвіду нової педагогічної діяльності.

В результаті самоаналізу та подальшої оцінки експертів узагальнено такі висновки: більшість майбутніх педагогів ЗДО (69%) розуміють особливе значення інклюзивної освіти, її цінність по відношенню до дітей з ООП. Так, під час розв'язання першої ситуації респондентами відзначалося, що *«діти з ООП мають право знаходитись в освітньому середовищі поруч зі здоровими дітьми»*; *«основним завдання закладу дошкільної освіти є рівні права на освіту для усіх дітей без винятку»*; *«запобігти дискримінації допоможе професійне звернення до законодавчих документів і державних стандартів»*.

Приклади інтерпретують: справедливе оцінювання майбутніми педагогами ЗДО власної професійної діяльності відповідно до сучасних оновлених нормативно-правових стандартів; знання способів організації інклюзивної освіти в педагогічній практиці продемонстрували 22% майбутніх педагоги дошкільної освіти: проблеми виникають під час

проєктування ситуацій включення дитини з ООП в загальноосвітнє середовище і створенні інклюзивного середовища. Актуальними варіантами організації спільної діяльності дітей з нормотиповим розвитком і особливими освітніми потребами стали такі: організація та проведення ігрової діяльності з наданням ролі дитині з особливими освітніми потребами; посилений контроль з боку дорослих за діями дитини з ООП, індивідуальна та групова робота з дітьми.

Це свідчить про одноманітне використання майбутніми педагогами ЗДО засобів, ресурсів та відсутність аналізу труднощів і проблем дітей з ООП і дитячого колективу в цілому:

– знання інтерактивних технологій організації педагогічної взаємодії між усіма учасниками інклюзивного освітнього середовища показали 32% майбутніх педагогів ЗДО. Значна частина респондентів (63%) не змогла використати інтерактивні технології формування толерантного відношення до дітей з ООП в дитячому і дорослому колективах. Проаналізуємо це на прикладах: *«В такому випадку, необхідно викликати батьків здорових дітей і поговорити з ними»*; *«Слід організувати спільну зустріч батьків, чиї діти опинилися в конфліктній ситуації»*. Така відповідь свідчить про недостатню сформованість у майбутніх педагогів ЗДО здатності адекватно оцінювати ситуацію, що склалася в інклюзивній групі, використовувати ефективні та відмовлятися від неефективних інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

– здатність контролювати й оцінювати результати проєктування інклюзивного освітнього середовища була відзначена у 9% майбутніх педагогів ЗДО. В своїх відповідях респонденти змогли виділити ресурси, яких бракує, і запропонувати варіанти вдосконалення інклюзивного освітнього середовища: *«Для адаптації дитини з ООП слід оновити список необхідних ресурсів, наприклад, у групах з універсальним дизайном застосовувати допоміжні технології»*; *«Спеціальні програми і навчально-методичні комплекси підсилюють проведення індивідуальних корекційних*

занять»; *«Для планування індивідуальної освітньої траєкторії слід провести додаткове обстеження дитини з особливими освітніми потребами»*. Зауважимо, що роботу команди медико-соціального та психолого-педагогічного супроводу, без якої неможлива реалізація індивідуальної траєкторії розвитку дитини, респондентами не виділено;

– індивідуальні плани самоосвіти змогли представити лише 12% майбутніх педагогів ЗДО. Решта учасників констатувального етапу дослідження зводили свої відповіді тільки до заповнення теоретичних знань у сфері інклюзивної освіти. Значна частина респондентів (87%) відповіли так: *«При нагоді я запишуся на курсову підготовку з інклюзивної освіти дітей дошкільного віку»*; *«Слід оновити теоретичні знання про особливості розвитку дітей із ООП»*; *«Мені треба вивчити та засвоїти інтерактивні технології організації інклюзивного освітнього середовища»*. Ці відповіді не системні, вирвані з контексту і наводять на висновок, що майбутні педагоги ЗДО не надають великого значення складанню індивідуальної програми самоосвіти з питань інклюзивного навчання.

За результатами цієї методики зафіксоване наступне: 4% майбутніх педагогів ЗДО мають високий рівень сформованості практичного критерію готовності до роботи в умовах ІОС, 81% майбутніх педагогів ЗДО мають середній рівень і 15% здобувачів освіти – низький.

Отже, поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС характеризується синтезом теоретичних інклюзивних знань, практичних навичок і вмінь, особистісно-значущих і професійно важливих якостей, необхідних для готовності здобувачів освіти успішно здійснювати педагогічну діяльність та здатності користуватися ними для розв'язання стандартних і нестандартних психолого-педагогічних ситуацій і проблем, пов'язаних з освітою дітей дошкільного віку з ООП в ІОС.

2.4 Використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО»

Третьою педагогічною умовою є *використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО»*. Ознакою сучасного розвитку освіти в Україні є становлення дистанційного навчання, розробка та впровадження інтерактивних технологій. Усвідомлення позитивних аспектів поєднання практичної та освітньої діяльності за спеціальністю в нових умовах розвитку освіти дозволяє переосмислити місце й роль сучасної інклюзивної освіти.

Вимоги до педагогів ЗДО переглядають згідно з викликами сучасного соціуму та потребами дітей, але очевидно, що основними серед них є: любов до дітей, що дає змогу прийняти кожну дитину з усіма її індивідуальними особливостями; комунікативність, що дає змогу налагодити контакт з дитиною і використати його для її розвитку; емпатія, що робить процес взаємодії педагога закладу дошкільної освіти і дитини емоційно забарвленим і забезпечує ефективність виховного впливу; професійна підготовленість до виконання основних функцій: оздоровчої, освітньої, виховної, просвітницької, самоосвіти [169, с. 132-134].

Успіх у вихованні кожної конкретної особистості залежить від низки чинників і умов, однак це не зменшує ролі професійного педагога. Бо саме він виступає своєрідним координатором, коментатором, опонентом, фільтратором усіх виховних впливів на дитину. Педагог ЗДО – особистість, яка опосередковує вплив суспільства на дитину, є тим антистресором, що захищає дитину від небажаних впливів оточуючої дійсності і виступає її свідомим провідником в ІОС; це фахівець, який сьогодні працює в системі дошкільної освіти, володіє педагогічними технологіями, що відповідають новим суспільним цілям та рівню розвитку науки про дитину. Він повинен вміти працювати в умовах ринку, розуміти, що тільки високий професіоналізм, творчість, ініціатива допоможуть йому знайти своє місце та

самореалізуватися в професії, а також вміти використовувати в освітній діяльності інтерактивні педагогічні технології.

Реформа вищої школи сприяє розробці інтерактивних технологій навчання, створенню нових навчальних посібників. Запорукою її реалізації є ефективна підготовка та перепідготовка педагогів ЗДО, формування нового педагогічного мислення, надання ефективної методичної допомоги.

З огляду на вищезазначене констатуємо, що освіта дітей з ООП в ЗДО передбачає вдосконалення ІОС, де педагог ЗДО повністю відкритий до спілкування, де забезпечується дотримання прав і потреб дітей, розвиток їх здібностей та забезпечується перспектива бути успішним. Саме педагог ЗДО та його компетентність відіграють важливу роль у навчанні дітей з ООП.

Оскільки життя в суспільстві та світогляд людини за своїм змістом мають інтегрований характер, то система знань, умінь і навичок майбутніх педагогів ЗДО повинна також бути інтегрованою. Необхідно врахувати такий важливий чинник: жодна окремо взята навчальна дисципліна неспроможна забезпечити формування світоглядної культури майбутнього фахівця.

Особливе місце у підготовці майбутніх фахівців ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС займають дисципліни професійної і практичної підготовки, а саме: «Психологія дитяча», «Психологія дитячої творчості», «Педагогічна творчість», «Педагогіка дошкільна», «Історія дошкільної педагогіки», «Інклюзивна освіта», «Соціально-психологічний супровід дітей з ООП», «Клінічні основи дефектології», «Логопедична ритміка і методика навчання», «Психологія мовлення і психодіагностика», «Корекційна дошкільна психопедагогіка», «Корекційна педагогіка» та «Інклюзивна освіта».

У результаті вивчення курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» (див. додаток Ж) здобувачі освіти матимуть навички роботи з науковою, навчальною, фаховою літературою і сучасного пошуку нової інформації; аналізу реальних соціально-педагогічних ситуацій в ІОС; вибору методів, моделей, засобів навчання і виховання дітей з ООП; аналізу

ефективності їх застосування в інклюзивній практиці, самовиховання, самовдосконалення і самостійної роботи.

Ми цілком поділяємо слушну думку М. Швед, яка вважала, що сучасний фахівець, який працює в ІОС, повинен володіти відповідними знаннями, а також сучасними методами і прийомами психолого-педагогічної взаємодії з людьми з обмеженими можливостями здоров'я, бути добре обізнаними із сучасним науковим і практичним доробком з проблем інклюзії. На думку М. Швед недоцільно очікувати, що всі випускники педагогічних вищих закладів освіти стануть експертами з питань інклюзивного навчання. Натомість, педагоги-початківці повинні мати ґрунтовні базові знання, які дадуть їм змогу ефективно працювати одразу після закінчення закладу освіти та забезпечать фундамент для подальшого професійного самовдосконалення (Л. Токар [156, 157]).

Отже, існує необхідність відбору та реалізації змісту дисциплін професійної та практичної підготовки у курсі навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» [145].

Відтак, у цілях підвищення ефективності процесу підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС ми запропонували курс навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО», що викладається для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Програма курсу розрахована на 75 годин (2,5 кредити). З них 20 год. – лекційних, 10 год. – практичних та 45 год. – самостійна робота. Форма контролю – залік (див. додаток Ж).

Метою курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» є: оволодіння майбутніми педагогами ЗДО компетентностями щодо концептуальних засад інклюзивної освіти, системи державно-громадського управління інклюзивною освітою, формування в здобувачів освіти необхідних знань, які є чинниками їх професійної підготовки до практичної діяльності; ознайомлення здобувачів освіти з різними стилями навчання,

видами інтерактивних технологій, особливостями освітнього процесу в умовах ІОС.

Основними завданнями вивчення курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» є: засвоєння змісту основних принципів і цінностей інклюзивної освіти; оволодіння знаннями щодо міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти, зарубіжного досвіду; оволодіння основними методами інклюзивного навчання у ЗДО; оволодіння технологіями оцінювання результатів інклюзивного навчання дітей з ООП; забезпечення високого рівня професійної та практичної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в умовах ІОС.

Процес вивчення програми курсу спрямований на формування таких компетентностей:

➤ *Компетентності загальні (КЗ):* КЗ-2. *Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.* Здійснювати професійну діяльність за принципами толерантності, безоціночності іншої особистості; вирішувати конфліктні ситуації і надавати підтримку в нових, проблемних і кризових ситуаціях. КЗ-3. *Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.* Мати потребу вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень; самостійно набувати і використовувати нові знання і уміння. КЗ-5. *Здатність працювати в команді.* Вміння ставити актуальні завдання, спрямовувати свої зусилля на досягнення цілей, вмотивовувати всіх суб'єктів соціальної взаємодії, що забезпечують інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами на їх розв'язання; будувати свою діяльність відповідно до моральних, духовних, етичних і правових норм, працюючи в команді. Володіти навичками самоорганізації і саморегуляції.

➤ *Компетентності фахові (КФ):* КФ-3. *Здатність організовувати інклюзивне навчання у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних, науково обґрунтованих, традиційних та інноваційних засобів, методів,*

прийомів, технологій. Створювати максимально сприятливі умови для розвитку, навчання і виховання дітей незалежно від рівня їх можливостей та особливостей розвитку. *КФ-5. Здатність до співпраці з різними категоріями фахівців.* Вміти ефективно взаємодіяти з працівниками закладу дошкільної освіти, всіма учасниками освітнього процесу в умовах реалізації інклюзивного навчання дошкільників з особливими освітніми потребами, органами управління і самоврядування; налагоджувати професійну комунікацію; враховувати зв'язок і вплив власної діяльності на сумарний результат роботи колективу.

Програма курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» у своїй структурі містить такі *результати навчання*: *ПРН 1.* Володіти законодавчою базою щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування дошкільної інклюзивної освіти в Україні. *ПРН 2.* Знати сучасні концепції, завдання, зміст, методи, організаційні форми і засоби інклюзивного навчання дошкільників з особливими освітніми потребами; особливості та інструментарій психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в ЗДО; методи діагностики та корекції психофізичного розвитку дітей дошкільного віку. *ПРН 3.* Розуміти заклад дошкільної освіти як педагогічну систему: значення, зміст, порядок розробки і затвердження статуту ЗДО; комплектування інклюзивних та загальних груп, порядок прийому, відрахування та збереження місць за дитиною, вимоги до відкриття інклюзивних груп. Знати режим роботи закладу, організацію освітнього процесу за реалізації інклюзивної моделі навчання, функції учасників освітнього процесу в ЗДО та психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами. *ПРН 5.* Знати посадові обов'язки вихователя групи з інклюзивним навчанням, асистента вихователя, методиста з дошкільної освіти районного (міського) управління освіти, функції діяльності науково-методичного центру (методкабінету) району (міста). *ПРН 6.* Знати зміст нормативних документів щодо визначення порядку організації інклюзивного

навчання в ЗДО, здійснення інноваційної освітньої діяльності, створення експериментальних навчальних закладів та майданчиків. Називати ознаки передового педагогічного досвіду, етапи і процедуру його вивчення, узагальнення і поширення. *ПРН 8.* Володіти вміннями стратегічного і оперативного планування. Розробляти різні види планів: перспективний, річний, календарний, план окремого заходу.

Зміст курсу складається з двох послідовних, взаємопов'язаних змістових модулів, які ґрунтуються на класичних педагогічних теоріях видатних вітчизняних і зарубіжних вчених, сучасних концепціях інклюзивного навчання, даних наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки та дитячої психології, передовому і новаторському педагогічному досвіду: змістовий модуль I. «Теоретичні та законодавчо-нормативні основи в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі»; змістовий модуль II. «Практичні аспекти реалізації інтерактивних технологій в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі».

Закономірно, що теоретична підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі здійснюється під час проведення лекційних занять. Метою лекцій є ознайомлення здобувачів освіти із сутністю інноватики, інноваційності, інноваційного навчання, класифікації педагогічних нововведень. Лекційний матеріал спрямований на вивчення пріоритетних завдань модернізації сучасної освіти, важливим аспектом якої стало впровадження інклюзивної форми навчання. Під час лекційних занять особливе місце відводиться системним, модульними та локальними інноваційним інтерактивним технологіям. Навчальною програмою з курсу «Інклюзивна освіта в ЗДО» (див. додаток Ж) передбачено ознайомлення майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти з авторськими інноваційними освітніми технологіями (див. табл. 2.2.).

Авторські інноваційні освітні технології

Назва авторської освітньої технології	Автор технології
«Будинок вільної дитини»	М. Монтессорі
«Йєна-план-школа»	П. Петерсен
Антропософські школи (вальдорфська педагогіка)	Р. Штейнер
«Школа успіху і радості»	С. Френе
«Школа для життя, через життя»	Ж.-О. Декролі
Технологія розвитку творчої особистості	Г. Альтшуллер
Технологія фізичного виховання дітей	М. Єфименко

Окремим блоком програми означеного курсу, що забезпечує підготовку майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі, є ознайомлення з теоретико-практичними особливостями таких освітніх інновацій, як: інтерактивне навчання (його сутність, класифікація, види інтерактивних технологій); технологія проблемного навчання (проблемна ситуація, типи проблемних ситуацій, постановка проблеми на занятті та шляхи її розв'язання); технологія колективного навчання (форми, методи колективного навчання, створення динамічних груп, навчання один одного в групах); інтеграція в освітньому процесі ЗДО (інтегрований підхід, тематичне планування інтегрованих занять, технологія інтегрованого заняття за структурними етапами, методика побудови інтегрованих занять); проєктна технологія (мета і завдання технології, типи проєктів, вимоги до проєктів, алгоритм роботи над проєктом); ігрова технологія (класифікація ігор, етапи проведення ігор, підбір та використання ігор на заняттях); технологія особистісно-орієнтованого навчання (мета, завдання й особливості технології, основні вимоги).

Розглянемо більш детально зміст змістового модуля II «Практичні аспекти реалізації інтерактивних технологій в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі» програми курсу «Інклюзивна освіта в ЗДО».

Змістовий модуль вищезазначеної програми представлений такими темами (див. додаток Ж):

1. Соціально-педагогічна діяльність педагогів ЗДО в умовах ІОС.
2. Специфіка освітнього процесу з дітьми дошкільного віку з ООП.
3. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання.
4. Технології формування в дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків із ООП.
5. Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО.

Усі теми взаємопов'язані між собою та мають свою специфіку, що в сукупності забезпечує формування мотиваційного, когнітивного та діяльнісно-технологічного компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. У рамках нашого дослідження, у роботу з вивчення кожної теми практичного модуля включена одна педагогічна ситуація, під час розв'язання якої майбутнім педагогам ЗДО пропонувалося спланувати маршрут виходу з окресленої ситуації, додати інформацію, якої не вистачає, промоніторити отриману інформацію, провести порівняльні дослідження, інтерпретувати проєкт або модель розв'язання даної ситуації (див. додаток Ф).

Розкриття педагогічної ситуації в кожній темі має певну структуру: загальне формулювання педагогічної ситуації, ситуативне завдання, шляхи розв'язання педагогічної ситуації, результативні завдання (завдання, що сприяють вирішенню педагогічної ситуації) та результат вирішення педагогічної ситуації (критерії оцінки результату).

Проаналізуємо кожну з названих тем.

Тема 1. Соціально-педагогічна діяльність педагога ЗДО в умовах ІОС.

Ця тема формує знання здобувачів освіти щодо термінологічних понять інклюзивної освіти та про моделі організації соціально-педагогічної діяльності майбутніх педагогів ЗДО в умовах ІОС у вітчизняній і зарубіжній

практиці. Метою вивчення теми став розвиток у майбутніх педагогів ЗДО розуміння основних цільових, ціннісних установок інклюзивної освіти та умов організації корекційно-розвивальної діяльності. Реалізація мети здійснювалася за допомогою таких завдань:

1. Пригадати (пояснити) майбутніми педагогами ЗДО специфіку інклюзивної освіти як моделі соціального устрою.
2. Розкрити схожість та відмінність сучасних тенденцій організації корекційно-розвивальної діяльності педагогів ЗДО в умовах ІОС у вітчизняній і зарубіжній практиці.
3. Познайомити з критеріями та показниками готовності майбутніх педагогів ЗДО до організації корекційно-розвивальної діяльності в ЗДО в умовах ІОС.

Представимо зміст педагогічної ситуації цієї теми в табл. Ф.1 (див. додаток Ф). Під час розв'язання представленої педагогічної ситуації студенти уточнювали значення таких понять, як «корекційно-розвивальна діяльність педагога», «інклюзивна освіта», «діти з особливими освітніми потребами», «безбар'єрне середовище», «універсальний дизайн», «готовність закладу дошкільної освіти до реалізації інклюзивної освіти». Аналізувався зарубіжний та вітчизняний досвід організації соціально-педагогічної діяльності педагогів в умовах ІОС. Це є важливим, оскільки проведення майбутніми педагогами ЗДО порівняльного аналізу дозволяє проаналізувати основні положення державних нормативних документів, що регламентують створення безбар'єрного середовища, визначити основні принципи універсального дизайну в ЗДО.

Додаткові завдання сформульовані так, щоб стимулювати активне включення кожного здобувача освіти та забезпечити розроблення таких результатів діяльності, як модель сучасного ІОС в ЗДО; перелік державних нормативних документів, що регламентують створення безбар'єрного середовища у вигляді таблиці; карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО».

Особливу значущість відповідно до заявленої методологічної бази набуває розвиток ціннісно-змістового ставлення до осіб із ООП, до педагогічної взаємодії з ними, в тому числі з боку дітей вікової норми та їхніх батьків, педагогічних працівників ЗДО. На основі практичних досліджень, розглянутих документальних відеофільмів учасники експерименту виробляли власну думку відносно організації соціально-педагогічної діяльності педагогів ЗДО з дітьми з ООП та забезпечення умов їхнього навчання в ІОС.

Контроль за засвоєнням знань, умінь майбутніми педагогами ЗДО здійснювався за допомогою отримання кінцевих результатів, тобто за результатами розв'язання педагогічної ситуації. Перелік питань, запропонованих у цій темі, дозволив майбутнім педагогам ЗДО зануритися в проблему організації соціально-педагогічної діяльності майбутніх педагогів ЗДО в ІОС. Для оцінки якості засвоєння змісту теми була розроблена карта характеристик засвоєння майбутніми педагогами ЗДО рівнів змісту практичної бази програми (рівневі характеристики) (див. Додаток С, табл. С.1).

Тема 2. Специфіка освітнього процесу з дітьми ООП. Відповідно до діагностичних результатів, одержаних на констатувальному етапі дослідження, визначили необхідним включити в програму питання організації корекційно-освітньої діяльності з дітьми з ООП. Мета вивчення теми – розвиток у студентів знань про психомоторний розвиток дітей різних нозологічних груп й умінь виявляти їхні особливі освітні потреби. Основними завданнями вивчення теми стали:

1. Пригадати загальні та специфічні особливості розвитку дітей з загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, а також з гіперактивним розладом з дефіцитом уваги(ГРДУ).

2. Сприяти формуванню в студентів уміння виявляти особливі освітні потреби дітей різних нозологічних груп за допомогою психолого-педагогічної діагностики.

3. Визначити структуру порушень у дітей з ООП.

4. Сформулювати основні правила та умови їх дотримання при роботі з гіперактивними дітьми.

Представимо зміст педагогічної ситуації цієї теми в таблиці Ф.2 (див. додаток Ф).

Зміст теми включає вивчення таких питань: загальні та специфічні особливості розвитку дітей із ООП; особливі освітні потреби дітей різних нозологічних груп; корекційно-освітня робота педагога ЗДО; синдром дефіциту уваги з гіперактивністю з мовленнєвими порушеннями.

У представленій темі контроль за засвоєнням знань і вмінь майбутніх педагогів ЗДО здійснювався також за допомогою тестування і за результатами розв'язання педагогічних ситуацій: мультимедійна презентація «Особливості навчання гіперактивних дітей в ІОС ЗДО»; схеми, що розкривають структуру порушень у дітей (див. завдання); алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу.

Тема 3. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання. Ця тема призначена для ознайомлення майбутніх педагогів ЗДО з технологіями організації ІОС, методами, формами та прийомами корекційно-освітньої роботи з дітьми з ООП. Згідно з принципом актуалізації результатів підготовки, були створені такі практичні ситуації, які провокували студентів до необхідності застосування одержаних знань і вмінь. До прикладу, після вивчення технології психолого-педагогічного супроводу дітей із ООП, студентам було рекомендовано скласти алгоритм розроблення адаптованої освітньої програми для дитини з ООП (за вибором).

Мета вивчення теми – розвиток у майбутніх педагогів ЗДО уміння застосовувати технології організації ІОС, а також використовувати різноманітні методи, прийоми та форми освітньо-корекційної роботи з дітьми з ООП. Основними завданнями вивчення теми стали наступні:

1. Сприяти розвитку в майбутніх педагогів ЗДО уміння адекватно застосовувати сучасні інтерактивні технології та методи організації ІОС.

2. Учити майбутніх педагогів ЗДО розробляти адаптовані освітні програми та плани освітньо-корекційної роботи з дітьми з ООП в ІОС.

3. Розвивати у майбутніх педагогів ЗДО вміння проєктувати корекційно-розвивальне середовище для спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком і з ООП.

4. Сприяти професійній самоосвіті та розвитку майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Працюючи над змістом теми, здобувачі освіти розв'язували педагогічну ситуацію, описану в таблиці Ф.3 (див. Додаток Ф).

При вивченні даної теми розглядалися такі інтерактивні технології організації ІОС: арт-терапевтичні технології (музикотерапія, казкотерапія, лялькотерапія); техніки розвитку моторики (кінезотерапія, Су-Джок терапія); інформаційні технології (мультимедійні засоби корекції та розвитку).

Окрім технологій, у змісті теми вивчалися методи, прийоми і форми роботи з дітьми з ООП, розглядалися особливості проєктування ІОС. Значний час відводився на формування у здобувачів освіти умінь розробляти адаптовані освітні програми (перспективні планування), орієнтовані на задоволення ООП дітей різних нозологічних груп. Доцільність такого розгляду теми зумовлена виявленими на констатувальному етапі дослідження професійними проблемами майбутніх педагогів ЗДО.

Контроль за засвоєнням змісту теми здійснювався із застосуванням не лише традиційних методів (тестування, вирішення педагогічних ситуацій), але і за допомогою методу зворотного зв'язку, рефлексії.

Тема 4. Технології формування у дітей з нормотиповим розвитком толерантного відношення до однолітків із особливостями розвитку.

Тема призначена для вивчення відношення суспільства до дітей з ООП та знайомства з сучасними підходами до формування толерантного відношення в ЗДО. Метою вивчення теми став розвиток у майбутніх педагогів ЗДО вміння застосовувати інтерактивні технології формування толерантного відношення до дітей з ООП в ЗДО і дорослому колективі.

Завдання вивчення теми наступні:

1. Розробити бортовий журнал «Виховання толерантного відношення здорових дітей до однолітків з ООП».
2. Представте рішення поняття «толерантність» у вигляді маршрутної карти.
3. Спроектуйте poradnik щодо толерантного ставлення до дітей з ООП в дитячому та дорослому колективах за допомогою інтерактивної технології «Комікси».
4. Учити студентів розробляти програми для формування в ЗДО і дорослому колективі толерантного відношення до дітей із ООП.
5. Сприяти професійній самоосвіті майбутніх педагогів ЗДО, розвитку у них здібностей виявляти й аналізувати проблеми організації інклюзивної практики.

Під час вивчення цієї теми педагоги розв'язували такі педагогічні ситуації (див. табл. Ф.4 у додатку Ф).

Для вирішення педагогічної ситуації в її зміст були включені такі питання: когнітивні розлади, пізнавальні або когнітивні функції, володіння теоретично-практичним матеріалом щодо освітньо-виховного процесу дітей з ООП та формування толерантного відношення в дитячому і в дорослому колективі.

Контроль за засвоєнням змісту цієї теми здійснювався за допомогою тестування, рішення педагогічної ситуації, ділових ігор. За результатами вивчення цієї теми у майбутніх педагогів ЗДО, що беруть участь в експериментальній роботі, встановлювався один з трьох рівнів готовності до роботи в умовах ІОС.

Тема 5. Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО. Інноваційні освітні технології завжди відповідають пріоритетним напрямкам освіти, визначеним державою. Педагоги, які використовують інтерактивні технології в корекційно-розвивальній роботі, прагнуть розвинути у дітей з ООП індивідуальні можливості, не

обмежуючись формуванням «програмових завдань» (знань, умінь та навичок). В сучасних ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі використовують інтерактивні технології психолого-педагогічного впливу: метод сенсорно-інтегративної логотерапії Маріанни Линської для немовленнєвих дітей; психосоматична гімнастика та ритміка; техніки розвитку моторики; арт-терапевтичні технології; сенсомоторні ігри та вправи; соціальні історії для навчання дітей альтернативній поведінці та соціальним навичкам; методи та вправи для корекції поведінки у дітей з ООП. Метою вивчення теми є розвиток в майбутніх педагогів ЗДО умінь застосовувати інтерактивні технології під час педагогічної взаємодії з дітьми з ООП. Вирішення поставленої мети здійснювалося за допомогою таких завдань:

1. Визначити, які теоретичні знання допоможуть розв'язати завдання.
2. Дослідити місце технології інтерактивного навчання в ряду інноваційних педагогічних технологій.
3. Підготувати освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання» та на їх основі міні доповідь у формі сторітелінг.
4. Розробити освітній проєкт для дітей з ООП в ЗДО «Фестиваль авторських ідей «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкільця»
5. Оформити остаточний варіант розв'язання завдання.

Під час вивчення цієї теми вирішувалася педагогічна ситуація (див. табл. Ф.5 у додатку Ф).

Протягом розв'язання педагогічної ситуації майбутні педагоги ЗДО визначали місце технології інтерактивного навчання в ряду інтерактивних педагогічних технологій. Порівнювалися пасивне, активне та інтерактивне навчання за визначеними критеріями порівняння. Важливим було проєктування структури заняття з дітьми дошкільного віку в ІОС із застосуванням відповідних груп інтерактивних методів.

Такі види діяльності були зумовлені тим, що інтерактивне навчання забезпечує ефективну взаємодію в системі «дитина – педагог», «дитина – дитина». Тому так важливо майбутнім педагогам ЗДО володіти теоретичними та практичними знаннями у використанні інтерактивних технологій у роботі з дітьми з нормотиповим розвитком та ООП, застосовувати різні методи співпраці з батьками й іншими педагогами, продумувати структуру заняття, враховуючи ООП дітей та можливість організації інтерактивної взаємодії. Контроль за засвоєнням змісту теми здійснювався під час представлення результатів виконаного освітнього проєкту.

У разі незасвоєння або недостатньо глибокого засвоєння майбутніми педагогами ЗДО навчального матеріалу була можливість для повернення, повторного вивчення змісту теми з використанням інших методів, прийомів до повного розуміння інформації, що вивчається. Представлені в кожній темі педагогічні ситуації дозволяли розвивати професійну компетентність майбутніх педагогів ЗДО у сфері організації ІОС.

Отже, програма підготовки педагогів до роботи в ЗДО в умовах ІОС: спрямована на розвиток професійної компетентності майбутніх педагогів ЗДО в сфері організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком і з ООП; структурована відповідно до виявлених тенденцій розвитку інклюзивного навчання у вітчизняній практиці; передбачає вирішення майбутніми педагогами ЗДО педагогічних ситуацій з кожної презентованої теми; забезпечує формування мотиваційного, когнітивного та діяльнісно-технологічного компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Зважаючи на те, що готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС проявляється в умінні проєктувати заняття, то, закономірно, формуванню цих умінь в освітній діяльності здобувачів освіти відводиться важливе значення. Під час практичних занять майбутні педагоги ЗДО ознайомлюються з основними етапами проєктування занять:

психолого-педагогічними аспектами організації заняття. Важливим результатом цього є усвідомлення здобувачами освіти необхідності чіткого дотримання конкретних вимог до структури заняття, його підготовки, організації, змісту, процесу навчання та техніки проведення, так як комплексне врахування всіх вимог забезпечить успіх заняття; мотиваційно-організаційний етап. Ознайомлення студентів із різними шляхами мотивації освітньої діяльності (бесіда, створення проблемної ситуації, використання інтерактивної вправи «Мозкова атака», опрацювання тексту періодичних видань, діяльність за технологією «Незакінчене речення», виготовлення саморобних наочних посібників, використання творчих завдань, використання художньої та науково-популярної літератури, створення ситуації успіху, діяльнісний підхід до навчання, діяльність за допомогою екстраполяції, використання пізнавальних ігор та ігрових ситуацій); виконавчо-діяльнісний етап заняття. Оволодіння майбутніми педагогами загальними підходами до організації виконавчо-діялісного етапу, формування умінь організовувати навчально-пізнавальну діяльність вихованців у рамках комунікативно-діалогової та ігрової моделей; повторення і закріплення навчального матеріалу. Ознайомлення майбутніх педагогів ЗДО із основними вимогами до організації повторення вивченого матеріалу, навчання підбирати завдання для поточного повторення, порівнювати реальні результати з очікуваними, аналізувати одержаний результат, установлювати факти, аналізувати причини, планувати дії щодо подальшого вивчення тієї чи іншої теми [160, с.167-178].

Серед різновидів інтерактивних технологій педагогічної взаємодії, які застосовуються під час освітнього процесу педагогічних ЗВО, є робота в малих групах і парах. Така форма організації роботи майбутніх педагогів ЗДО дозволяє їм опанувати навички співпраці та пересвідчитися в ефективності міжособистісної взаємодії. Застосування цієї форми інтерактивної взаємодії створює умови для оптимізації колективної роботи та командного виконання практичного завдання завдяки продукуванню творчих

ідей усіма членами групи. Здобувачі освіти на практиці вчатьсЯ допомагати один одному, роблячи свій внесок у реалізацію завдань проєкту. Діяльність студентів у мікрогрупах передбачає чіткий розподіл між ними завдань та дотримання регламенту їх виконання [170, с. 112-117].

Ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС досягається завдяки застосуванню таких методів і прийомів організації освітньої діяльності здобувачів освіти, як проблемні питання, метод контент-аналізу, тестові завдання, ділові ігри, дискусії, індивідуальні, творчі завдання, мікрОВикладання, моделювання, завдання аналітичного, конструктивного дослідницького характеру тощо. Водночас, розв'язання педагогічних завдань у процесі професійної підготовки майбутнього педагога актуалізує ознайомлення майбутніх педагогів ЗДО і опанування ними уміннями застосовувати інтерактивні технології. Майбутні педагоги ЗДО при визначенні методів повинні орієнтуватися на позицію викладача (методиста) у виборі засобів взаємодії. Такий підхід сприяє формуванню у здобувачів освіти цілісного наукового світогляду, виробляє індивідуальний стиль діяльності, поведінки. Оволодіння педагогічним інструментарієм впливу відбувається різними засобами: шляхом переконань, вимог, особистісного прикладу, авторитету, заохочення тощо [171, с. 35-37].

Забезпечення в ЗВО педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є важливим структурним елементом їх професійно-педагогічної підготовки.

Реформування сучасної освіти з врахуванням європейських стандартів, важливою складовою яких є впровадження інклюзивного навчання, передбачає, насамперед, підготовку фахівця з інноваційним педагогічним мисленням, здатного виконувати професійні обов'язки в оновленому освітньому середовищі закладу освіти. Зміст, форми і методи підготовки майбутніх педагогів ЗДО спрямовані на формування в здобувачів освіти здатності долати антиінноваційні бар'єри, визначати педагогічні цілі й

успішно їх досягати, впроваджуючи інноваційні технології навчання, працювати над особистісним й професійним зростанням.

Таким чином, курс навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» реалізує освітню функцію, оскільки його зміст охоплює систему знань та умінь з інклюзивної освіти, дефектології і основ логопедії, а також поняття розвитку, навчання та виховання дітей з ООП в інклюзивних групах ЗДО, особливостей комплексного діагностичного обстеження дітей з ООП та комплектування освітніх установ для них. Вивчення дисципліни сприяє формуванню професійної компетентності у майбутніх педагогів ЗДО через засвоєння ними науково-теоретичних та організаційно-методичних засад впровадження інтерактивних технологій у освітній процес дітей із ООП в умовах ІОС.

Висновки до другого розділу

Для ґрунтового розуміння змісту питання про підготовку майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС нами розроблена структурно-функціональна модель. Моделлю підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є комплекс складових – блоків, що забезпечують оптимальну можливість для досягнення мети – підвищення результативності професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО одночасно з розвитком інтерактивних практичних вмінь і навичок, що необхідні для розвитку педагогічного процесу в умовах інклюзивної освіти.

Модель містить відповідні блоки: *Теоретично-методологічний*, що містить мету підготовки майбутніх педагогів ЗДО; *наукові підходи*: компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, культурологічний, аксіологічний; *принципи загальнодидактичні* (науковості, свідомості та активності у навчанні, доступності, систематичності, послідовності й комплексності, наочності) та *специфічні* (практичної спрямованості, узгодженості змісту і форм навчання, міждисциплінарної інтеграції, обхідного шляху, динамічний, етіопатогенетичний, рівності тощо) підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; *компоненти готовності* майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний; *система діагностики і моніторингу* якості професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; *критерії та показники* сформованості компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *мотиваційний* (соціальні настанови, мотиви, нахили, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації); *когнітивний* (обсяг і якість психолого-педагогічних та інклюзивних знань і спеціальних умінь, необхідних для успішного розв'язання педагогічних завдань і ситуацій); *практичний* (комплекс умінь і навичок здобувачів освіти педагогічних ЗВО, необхідних для опанування

дидактичними методами, прийомами та засобами впровадження в освітній процес активних форм педагогічної взаємодії). *Рівні готовності* (високий, середній, низький). *Змістовно-практичний блок*, що містить *етапи формування підготовки* майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (мотиваційний, пізнавально-практичний, результативний); *методи; форми; засоби; технології; педагогічні умови* формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання інтерактивних технологій навчання в реалізації курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО». *Результативний*: сформованість готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Проблема підготовки здобувачів освіти до впровадження інтерактивних технологій в умовах інклюзивної освіти реалізується за допомогою таких методологічних підходів: компетентнісний; системний; діяльнісний; особистісно-зорієнтований; культурологічний та аксіологічний. Кожний із підходів, що представлені у моделі має досить вагоме значення, оскільки це зумовлює розуміння змісту підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури та власний досвід роботи в педагогічному коледжі дозволили виокремити сукупність педагогічних умов, що забезпечують успішне функціонування структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання*

інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».

Поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС характеризується синтезом теоретичних інклюзивних знань, практичних навичок і вмінь, особистісно-значущих і професійно важливих якостей, необхідних для готовності здобувачів освіти успішно здійснювати педагогічну діяльність та здатності користуватися ними для розв'язання стандартних і нестандартних психолого-педагогічних ситуацій і проблем, пов'язаних з освітою дітей дошкільного віку з ООП в ІОС. В освітній процес педагогічних коледжів впроваджено: авторські навчально-методичні посібники «Дошкільна педагогіка у схемах та таблицях», «Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти: виклики сучасності: фестиваль авторських ідей» та «Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній калейдоскоп» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», удосконалену робочу програму з дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО», онлайн-вправи та завдання сервісу PowToon і програми VideoScribe із навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», комплекс педагогічних ситуацій, алгоритми, творчі проєкти, маршрутні карти та освітні картотеки.

Зазначено, що ефективними способами вивчення інтерактивних освітніх технологій в ІОС ЗДО є впровадження в освітній процес методів і прийомів, що мотивують до навчання. До них відносимо: *кейс-метод*, застосування якого розвиває різні види мислення (абстрактне, логічне, аналітичне), комунікативні здібності, практичні вміння, соціальні вміння; *технології інтерактивного навчання*, що сприяють розвитку інтелектуальної активності, допитливості, компетентності, вміння дискутувати, незалежності мислення, пробуджують інтерес до навчання, сприяють ефективнішому

засвоєнню навчального матеріалу, здійснюють зворотний зв'язок між «викладачем – студентом», формують життєві навички.

Обґрунтовано, що стимулювання прагнення до особистісного самовдосконалення на заняттях з інклюзивної освіти можливо здійснити шляхом впровадження в освітній процес педагогічного коледжу засобів ІКТ, навчально-дослідницької та самостійної діяльності. Використання їх сприяє формуванню активної пізнавальної та розумової діяльності здобувачів освіти, виробленню основних навичок спілкування всередині й за межами навчального колективу, створенню сприятливої психологічної атмосфери на заняттях, створенню можливостей для самостійної діяльності, формуванню навичок самоаналізу, самооцінки та рефлексії.

Модель підготовки майбутніх педагогів закладів ЗДО до роботи в умовах інклюзивного середовища, що відображає зміст і технологію підготовки. Метою такої підготовки майбутніх педагогів ЗДО став розвиток їхньої професійної компетентності, яка розглядається як здатність вирішувати п'ять груп педагогічних ситуацій, пов'язаних з інклюзивною освітою. Зміст підготовки майбутніх педагогів ЗДО представлений програмою, яка включає п'ять взаємозв'язаних тем, які визначені на підставі виділених критеріїв розвитку інклюзивної освіти та виявлених на констатувальному етапі дослідження професійних труднощів майбутніх педагогів ЗДО. Показовою ознакою названої програми стало включення в кожен тему педагогічних ситуацій, вирішення яких занурювало здобувачів освіти в саму сутність проблеми, проєктування шляхів вирішення та вибудовування алгоритму виходу з проблеми.

Таким чином, курс навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО» реалізує освітню функцію, оскільки його зміст охоплює комплекс знань та умінь з інклюзивної освіти, дефектології і основ логопедії, а також питання розвитку, навчання та виховання дітей з ООП в інклюзивних групах ЗДО, особливостей комплексного діагностичного обстеження дітей та комплектування освітніх установ для них. Вивчення дисципліни сприяє

формуванню професійної компетентності у майбутніх педагогів ЗДО через засвоєння ними науково-теоретичних та організаційно-методичних засад впровадження інтерактивних технологій у освітній процес дітей із ООП в умовах ІОС.

Зміст другого розділу дисертаційного дослідження висвітлено в публікаціях [145, 156; 157; 158; 159; 160; 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171].

Список використаних джерел

1. Авраменко К. Роль інтерактивних технологій у змісті методичної підготовки майбутніх учителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2012. Вип. 42, ч. 2. С. 65–68.
2. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. № 6(8). К. : Університет «Україна», 2009. С. 17–18.
3. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Слово, 2014. 285 с.
4. Алексюк А. М. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
5. Алексєєва Г. М. Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання комп'ютерних технологій у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2011. № 20(73). С. 69–72.
6. Алексєєнко Т. Ф., Артемова Л. В., Баглаєва Н. І. Педагогічний словник для молодих батьків / АПН України. Ін-т пробл. виховання, Держ. центр соц. служб для молоді. Київ: ДЦССМ, 2002. 348 с.
7. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5–9.
8. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: монографія. 2-ге вид., допов. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2004. 276 с.
9. Артемова Л. В., Косенко Ю. М. Модель ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства*: матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. до 80-ї річниці НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2000. Вип. 1. С. 84–86.

10. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи: навч.-метод. посіб. для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. Київ: Кондор, 2012. 272 с.
11. Бабюк Т., Перепелюк І. Готовність вихователя до формування еколого-валеологічної поведінки старших дошкільників. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 1(26), ч. 2. С. 209.
12. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
13. Базовий компонент дошкільної освіти від 12.01.2021 № 33 URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti> (дата звернення: 11.09.2021).
14. Бастун М.В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення. URL: http://lib.iitta.gov.ua/6594/1/Bastun_6.pdf (дата звернення: 12.07.2020).
15. Берегова М. І. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору / Марія Ігорівна Берегова. – Київ : НПУ, 2019. – 235 с.
16. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світич, 2006. 304 с.
17. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2012. 495 с.
18. Беляк О. Використання міжпредметних зв'язків як важлива педагогічна умова розвитку комунікативних якостей мовлення в майбутніх учителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2012. Вип. 43. С. 7–13.
19. Богуш А. М. Українське дошкілля: здобутки і перспективи. *Освіта*. 2012. 12-19 верес. (№ 39/40). С. 10-11.

20. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.
21. Бондар В. І., Засенко В. В. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Київ, 2011. 247 с.
22. Бондар К. М. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, переробл. І допов. Кривий Ріг, 2019. 170 с.
23. Бородіна О. С. Науково-методична модель формування інклюзивної компетентності Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія: збірник статей. Ялта: РВВ КГУ, 2013. Вип. 41, ч. 6. С. 61-67.
24. Брендон Т., Чарлтон Д. Досвід Англії в створенні та розвитку центру підготовки педагогів до інклюзивної освіти. *International Journal of Inclusive Education*. 2011. № 1. С. 15-23.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.
26. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
27. Вільчковський Є. С. Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Львів: ВНТЛ, 1998. 336 с.
28. Винничук Р. В. Аксіологічний та культурологічний підходи як аспекти методології сучасної підготовки фахівців у вищій школі. *Молодий вчений*. 2018. № 2.2 (54.2) лютий. С 93–96.
29. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Умань, 2016. 39 с.
30. Гавриш Н. В. Болонські освітні ініціативи щодо професійної підготовки фахівців з дошкільної та початкової освіти . *Освіта Донбасу*. 2005. №24. С. 57.
31. Гавриш Н., Брежнєва О. Оптимізація засвоєння майбутніми педагогами теоретичних знань у процесі вивчення фахових дисциплін.

- Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка.* Дрогобич, 2017. Вип. 4/36. С. 43–53.
32. Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка: навч. посібн. Вінниця: Віноблдрукарня, 2001. 200 с.
  33. Голуб Н., Голуб В. Особливості навчання дітей з порушеннями інтелекту. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2011. № 36. С. 170-175.
  34. Гончар Н. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до використання інтерактивних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 308 с.
  35. Гончар Н. Формування готовності майбутніх вихователів до підготовки дітей до школи шляхом використання інтерактивних технологій. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* 2016. Вип. 2. С. 45–48.
  36. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ: Райдуга, 1994. 61с.
  37. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за ред. В.І. Бондаря, В.М. Синьова; [упоряд. В.М. Тімашова]. Київ: «МП Леся», 2011. 528с.
  38. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Беленька Г. В. та ін. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. 2016. 492 с.
  39. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навч. посіб. Київ: Слово, 2013. 447 с.
  40. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
  41. Дичківська І. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Харків : ХНПУ, 2018. 194.
  42. Діти з розладами аутистичного спектра : план корекційно-розвиткової роботи / авт. кол. : Л. О. Юрченко, Л. В. Олтаржевська, Т. А. Малюченко та ін.; упор. В. В. Семизорова. Вид. 4-те. Тернопіль :

Мандрівець, 2020. 104 с.

43. Дмитерко-Карабин Х. М. Мотиваційна готовність до професійної діяльності як психологічна проблема. *Науковий віник Прикарпатського національного у-ту ім. В. Стефаника*. Серія : Філософія, соціологія, психологія : зб. наук. пр. Івано-Франківськ : Вид-во «Плай» Прикарпатського ун-ту, 2004. Вип. 9. Ч. 2. С. 23–32.

44. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-уклад. Н.П. Наволокова. Харків : Вид. Група «Основа», 2009. 176 с.

45. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version> (дата звернення: 19.01.2019).

46. Загальна характеристика принципів навчання. URL: <http://ua.textreferat.com/referat-12823-1.html> (дата звернення: 18.12.2021).

47. Загвязінський В. И. Інноваційні процеси в освіті та педагогічній науці. Т., 1990. С. 15-27.

48. Засенко В. В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід). Київ, 2004. С. 25-26.

49. Запорожченко Ю.Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. Херсон: ХДУ, 2013. № 15. С. 138-145.

50. Зданевич Л.В. Системно-структурна концептуальна модель підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності: монографія Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 173-192.

51. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.

52. Інклюзивна освіта. Досвід Канади: посібник для батьків. Київ: Паливода А.В., 2012. 120с.

53. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. ; під заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.

54. Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти: виклики сучасності. Фестиваль авторських ідей / автор-уклад. Л. П. Токар. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2021. 26 с.

55. Кас'яненко О. М. Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. Мукачево : МДУ, 2018. 240 с.

56. Когутяк Н.М. Закономірності перцептивного розвитку у ранньому онтогенезі: на межі нормативів. Науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал «Психологія особистості». Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2016. Вип. 1(7). С. 182–191.

57. Колупаєва А.А., Софій Н. З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. Київ: ФОП Придатченко П.М., 128 с.

58. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / Алла Колупаєва [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53.

59. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Наук. світ, 2010. 196 с.

60. Колупаєва А. А., Софій Н.З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. Київ: ФО-П Парашин І.С., 2010. 128 с.

61. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Дефектологія. 2009. № 4. С. 3-4.

62. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт- Книга, 2009. 272 с.

63. Колупаєва А.А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів:

навч.-метод. посіб. Київ: АТОПОЛ, 2010. 96 с.

64. Колупаєва А. А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Київ : Літопис-ХХ, 2010. 38 с.

65. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 308 с.

66. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Вид. допов. та переробл. Київ: АТОПОЛ, 2011. 274 с.

67. Комар О. Інтерація як основа освітнього співробітництва на уроках у початковій школі. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Умань, 2019. Вип. 1. С. 64–70.

68. Коменський Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. / Под ред. А.И. Пискунова. М.: Педагогика, 1982. С.161.

69. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174 (дата звернення: 23.12.2019).

70. Конвенція ООН про права дитини : прийнята 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року). URL: www.chl.kiev.ua/UKR/konv u.htm.

71. Конвенція про права інвалідів, ратифікована Законом № 1767-УІ від 16.12.2009. Офіційний вісник України. 2009. № 101. Ст. 34-96.

72. Коновалова К. І. Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса : ПНПУ, 2018. 309 с.

73. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2010. №34-35-36. С. 42-50.

74. Косенко Ю. Система професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні з позиції історико-педагогічного дослідження. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. Вип. 51. С. 17-22.

75. Костюк В. М. Запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах України. Митна справа. 2011. № 6 (78). С. 84-88.

76. Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: генеза та сутнісний зміст поняття / Освітологічний дискурс. 2017. №3-4. С. 150-162.

77. Кошіль О. П. Підготовка майбутніх вихователів до проєктування освітнього середовища закладу дошкільної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : КУБГ, 2021. 309 с.

78. Кравченко Г. Ю., Сіліна Г. О. Інклюзивна освіта. Харків: Ранок, 2014. 144 с.

79. Крок за кроком : програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання) / Л. І. Ткаченко, І. В. Деуля, І. А. Шаповалова. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 72 с.

80. Крокер Ш. Політика підтримки інклюзії (Канадський досвід). Дефектологія. 2009. № 4. С. 4-6.

81. Кудярьська Т. Р. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання: дис. ... доктора філософії : 015 «Професійна освіта». Івано-Франківськ : ДВНЗ «ПНУ», 2021. 337 с.

82. Коршунова О. В. Теоретико-методологічні основи инклюзии в освіті. Науково- методичний електронний журнал «Концепт». 2016. Т. 8. С. 16-20.

83. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія : у 2 ч. Київ: Освіта, 2009. 302 с.

84. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку:теорія та методика. Монографія. Луцьк, 2013. 292 с.

85. Кузава І. Б. Психолого-педагогічні аспекти організації дошкільної

інклюзивної освіти: монографія, Луцьк: ВМА «ТЕРЕН», 2013. 264 с.

86. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Знання-Прес, 2004. 445 с.

87. Кучай А. До питання про критерії, показники, рівні сформованості готовності до застосування інтерактивних педагогічних технологій навчання в закладах дошкільної освіти майбутніми педагогами у професійній діяльності. *Wiadomosci o postepie naukowym i rzeczywistych badaniach naukowych wspolczesnosci*: kolekcja prac naukowych «LOGOZ» z materiatami Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (Krakow, 17 czerwca 2019 r.). Krakow: OP «Europejska platforma naukowa», 2019. T. 6. S. 42–48.

88. Кучай А. І. Формування готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до застосування інтерактивних педагогічних технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань : УДПУ, 2020. 341 с.

89. Кучерук О.С. Характеристика мотиваційно-ціннісного компоненту інклюзивної компетентності майбутнього вчителя. URL : [http : //enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/13460/1/Kucheruk.pdf](http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/13460/1/Kucheruk.pdf) (дата звернення: 20.04.2021).

90. Лалак Н. В., Граб Л. М., Лешко Х. Ю. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями в умовах інклюзії. *Психологія: теорія і практика*. 2019. Вип. 1 (3). С.100–107.

91. Лис О. Г. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти в Україні : дис. ... канд. юр. Наук. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 210 с.

92. Ліненко А. Ф. Готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 125–132.

93. Лісовська Т. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 2. С. 101–108.

94. Лорман Т., Деппелер Дж., Харві Д. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практичний посібник / пер. з англ. Т. Клекота. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.

95. Лякішева А., Потапчук Т. Актуальні проблеми готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 1. С. 46–52.

96. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 232 с.

97. Максименко С. Д., Пелех О. М. Фахівця потрібно моделювати: наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності. *Рідна школа*. 1994. № 3–4. С. 68–72.

98. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах ікклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки: збірник наук. праць* / Педагогічний інститут Київського університету ім. Б. Грінченка Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету ім. Б.Грінченка. Київ, 2012. Вип. 8. С. 72–74.

99. Мартинчук О. В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. К. : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.

100. Мартинчук О. В. Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному середовищі : дис.... д-ра. пед. наук. Київ, 2019. 614 с.

101. Мартинчук О.В. Сучасні вимоги до професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах інклюзивного навчання. URL: <http://www.psych.kiev.ua> (дата звернення: 03.05.2020).

102. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навч. посіб. Київ: КОМПРИНТ, 2016. 583 с.

103. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в «Будинках дитини» / Хрестоматія з історії дошкільної

педагогіки / за заг. Редакцією З. Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. С. 104-120.

104. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 17.04.2020).

105. Носенко Ю. Г., Матюх Ж. В. Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті. *Нова педагогічна думка* № 4 (84). 2015. С. 95–102.

106. Найн А. Я. Про методологічний апарат дисертаційних досліджень. *Педагогіка*, 1995. № 5. С.44-49.

107. Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 7 (33). С. 154–162.

108. Особливості організації інклюзивного дошкільного навчального закладу. «Дошкільна і початкова освіта: досягнення, проблеми, перспективи» - «Своєчасне виявлення та корекція розвитку дітей з особливими потребами як важлива умова успішної їх підготовки до школи». Мукачєво, 2012 С. 62-63.

109. Ониськів М. С., Білінська О. С. Використання інтегрованих технологій у процесі особистісно-зорієнтованого навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Дитина з особливими потребами*. 2019. № 2. С. 2–3.

110. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2007. 495 с.

111. Педагогічна психологія: навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. Київ: Центр учбової літератури. 2012. 384 с.

112. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П.

Драгоманова, 2009. 310 с.

113. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : монографія / Людмила Станіславівна Шевченко. Вінниця : ТОВ «Друк», 2018. 396 с.

114. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А.С.К., 2007. 142 с.

115. Пометун О. Інтерактивні методи та системи навчання. Київ: Шкільний світ, 2007. 112 с.

116. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2005. 192 с.

117. Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І. та ін. Інтерактивні технології: теорія та методика: метод. посіб. для викладачів ПТУ, коледжів та всіх тих, хто цікавиться застосуванням інтерактивних технологій у навчальному процесі задля його вдосконалення. Умань – Київ, 2008. 94 с.

118. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Київ: А.П.Н., 2002. 136 с.

119. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2015. 456с.

120. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

121. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011р. №872.Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-п> (Дата звернення: 17.04.2020).

122. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / Т. В. Сак, Л. І. Прохоренко, Г. Б. Соколова. Мандрівець, 2020. 312 с.

123. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Довкілля і розвиток мовлення». Методичні рекомендації / А. В. Міненко, О. І. Мякушко. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 125 с.

124. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Музичне виховання». Василевська О. та ін. Сайт МОН. Лист МОН України від 12.04.2013 №1/11-6940.

125. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Образотворча діяльність» : методичні рекомендації; практикум з образотворчого мистецтва / С. В. Трикоз. К. : 2014. 135 с.

126. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату / А. Г. Шевцов. К. : 2012. 232 с.

127. Програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / В. В. Тарасун, Т. О. Куценко, І. М. Дуброва та ін.; за ред. Т. В. Скрипник. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с.

128. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення» / І. В. Кравцова, Л. Л. Стахова. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 80 с.

129. Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років : програма розвитку дітей з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років / І. М. Гудим, Л. С. Вавіна. К. : Імекс-ЛТД, 2014. 106 с.

130. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я». Методичні рекомендації / І. В. Гладченко. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 152 с.

131. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок». Методичні рекомендації / А. М. Висоцька. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 128 с.

132. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 28 грудня 2007 р. №107-УІ.ЦББ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.(дата звернення: 05.04.2021).

133. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07. 2001 № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (Дата звернення: 17.04.2020).

134. Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами (Документ 952-2018-п, чинний, поточна редакція — Прийняття від 14.11.2018).

135. Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 №86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2021-%D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2021-%D0%BF) (дата звернення: 20.03.2021).

136. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12 липня 2017 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 617 від 22.08.2018) // Урядовий кур'єр. 2017. № 137.

137. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII // Урядовий кур'єр від 04.10.2017. - №186 (Згідно з внесеними змінами (Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 09.08.2019, підстава - 2745-VIII, № 38–39, ст. 380).

138. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 19 грудня 2017 р. №2249-VIII.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 05.03.2021).

139. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р. №2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 22. С. 981.

140. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14) (дата звернення: 20.11.2019).

141. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789–XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 13. С. 145.

142. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6.10.2005 р. № 2961- ІУ. Відомості Верховної Ради. 2006. № 2/3. С. 36.

143. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>. (дата звернення: 15.04.2020).

144. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А. А. Київ : ТОВ ВПЦ «Літопис-XX». 2010. 255 с.

145. Робоча програма навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» для студентів закладів вищої освіти / Л. П. Токар. Вінниця: КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2021. 14 с.

146. Сак Т. В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч. курс. та навч.-метод. посіб. Київ: Плеяди, 2011. 168 с.

147. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 14.10.2020).

148. Синьов В., Шевцов А. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні. Дефектологія. 2004. № 2. С. 6-11.

149. Сіліна Г.О. Увага: особлива дитина: навчання та виховання учнів у системі інклюзивної освіт -метод.рекомед. Харків : ХАНО, 2011. 80 с.

150. Сметанський М. І. Роль педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх учителів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ – Вінниця: Вінниця, 2004. Вип. 4. С. 106–112.

151. Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: poradник для педагогів закладів дошкільної освіти : навч. посібн. ЮНІСЕФ, ВФ ««Крок за кроком», 2019. 66 с.

152. Стежки у світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом / Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. [та ін.]. К. : Імекс-ЛТД, 2014. 248 с.

153. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А.А. Колупасової. Київ: А.С.К., 2012. 124 с.

154. Тарасенко Г. С. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. ст. / ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. 322 с.

155. Ткач Х. Я. Обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення. На основі поведінкового підходу : практичний посібник . Тернопіль : Мандрівець, 2021. 136 с.

156. Токар Л. П. Особливості підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2019. Вип. № 54. С. 27-32. DOI: 10.31652/2412-1142-2019-54-27-31.

157. Токар Л. П., Marcin Szwiec. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *PNAP. Scientific journal of polonia university periodyk naukowy akadeii polonijnej*. 41(2020) nr 4. Czestochowa. С. 80 – 86. DOI: <https://doi.org/10.23856/4110>.

158. Токар Л. П., Шевченко Л. С. Теоретико-практична підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2020. Випуск № 76. С. 160-163. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.76.35>.

159. Токар Л. П., Шевченко Л. С. Розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Люблін, 2020 р. С. 114 – 118. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-2.29>.*

160. Токар Л. П. Відбір і реалізація дисциплін професійної і практичної підготовки у спецкурсі «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами». *Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 6 (6) 2021. Praha České republice С. 167-178. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6\(6\)-167-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6(6)-167-177).*

161. Токар Л.П. Формування професійної готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу. Вінниця. 2018. №1(25). С. 14-17.*

162. Токар Л. П. Педагогічна культура викладача у контексті сучасної освіти. *Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у контексті сучасних освітніх реформ: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Львів, 2018. С. 105-107.*

163. Токар Л. П. Особливості впровадження інклюзивної освіти в освітньому просторі України. *Розвиток соціальної роботи та спеціальної освіти: реалії, досвід, перспективи: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Умань, 2019. С. 149-151.*

164. Токар Л. П. Сталий розвиток в умовах інклюзивної освіти дошкільників. *Актуальні проблеми виховання, розвитку та навчання дітей передшкільного віку крізь призму освіти для сталого розвитку: матеріали всеукр. (з міжнародною участю) наук.-практ. конф. Хмельницький, 2019. С. 139-141.*

165. Токар Л. П. Сучасний стан вітчизняної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. *Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості* : матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 2020 р. С. 151 – 154.

166. Токар Л. П. Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Вінниця, 2021. С. 137-141.

167. Токар Л. П. Інноваційні підходи в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*: матеріали міжн. (заочної) наук.-практ. конф. Хмельницький, 2022. С. 89-92.

168. Токар Л. П. Основні аспекти підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. *Інноваційні тренди в освіті та науці: від теорії до практики*: матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 2022. С. 122-124.

169. Токар Л. П. Сучасні технології взаємодії вихователя з батьками як умова реалізації партнерської педагогіки. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. Хмельницький, 2022. С. 132-134.

170. Токар Л. П. Зарубіжний досвід використання інтерактивних технологій в інклюзивному дошкільному освітньому середовищі. *Особистісно-професійне становлення педагога в контексті інтеграції України в європейський освітній простір*: матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Вінниця, 2022. С. 112-117. (<https://www.vspu.edu.ua/science/new-style/confer.php>).

171. Токар Л. П. Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі.

Освітній калейдоскоп. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2022. 162 с.

172. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки. К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. 424 с.

173. Федій О. Інтерактивні методи викладання курсів дисциплін з естетотерапії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2008. № 18. С. 480–485.

174. Черніченко Л. А. Підготовка майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти : дис. ... доктора філософії : 011. Умань : УДПУ, 2020. – 330 с.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

3.1 Організація і методика проведення педагогічного експерименту

Теоретичний аналіз основних підходів до проблеми реалізації інтерактивних технологій в ІОС є основою методологічного обґрунтування виділених нами педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів ЗДО і впровадження запропонованої структурно-функціональної моделі в практику підготовки фахівців цього профілю. Запропонована нами модель спрямована на підвищення рівня підготовки професійно грамотного й конкурентоспроможного фахівця [57, с. 168].

Дослідження стану підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС здійснювалось на базі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (Наказ № 121/22-03-28-03 від 18.11.2022 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Наказ №06 /24-1 від 06.12. 2022 р.), відокремленого структурного підрозділу «Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка» (Наказ №94 від 10.11.2022 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Наказ № 402 від 18.10.2022 р.), Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» (Наказ № 01-09/283 від 13.10.2022 р.).

Головною метою педагогічного експерименту є перевірка правильності запропонованих нами комплексу педагогічних умов: 1) розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних

технологій в ІОС; 2) поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; 3) використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».

Відповідно до мети педагогічного експерименту нами були сформульовані завдання, що поетапно вирішувались упродовж роботи:

1. Визначити рівень готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

2. Розробити програму, що відображає зміст і технологію підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

3. Виявити та реалізувати інтерактивні технології, що удосконалюють педагогічну діяльність майбутніх педагогів ЗДО в умовах ІОС.

4. Апробувати програму підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Педагогічний експеримент проводився у три етапи:

1) *констатувальний етап* (2019-2020 рр.) був спрямований на виявлення реального стану підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС для розробки ефективних педагогічних умов;

2) *формульальний етап* (2021-2022 рр.) – передбачав узагальнення результатів початкового етапу експерименту, активну дію на об'єкт дослідження по перевірці ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС;

3) *підсумковий етап* (2022 р.) – здійснювався моніторинг рівнів сформованості підготовки майбутніх педагогів ЗДО, аналіз, систематизація, узагальнення результатів дослідження та їх статистична обробка, формулювались основні висновки, оформлялись результати дослідження, визначались перспективи подальших досліджень.

У контексті констатувального етапу дослідження визнали необхідним встановити рівень готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Для цього була розроблена програма

дослідження рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. В завдання програми дослідження входило:

- підбір і розроблення діагностичного інструментарію для виявлення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- обґрунтування рівневих характеристик, що свідчать про стан готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- оброблення одержаних даних із їх подальшим співвідношенням із виділеними рівневими характеристиками;
- аналіз готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відповідно до п'яти означених критеріїв: мотиваційного, когнітивного та практичного.

Всього в педагогічному експериментальному дослідженні взяли участь 496 осіб. У проведенні констатувального етапу експерименту (2019-2020 рр.) брало участь 496 студентів 2-4 курсів спеціальності 012 «Дошкільна освіта». До експериментальної групи (ЕГ) було відібрано 251 студент спеціальності 012 «Дошкільна освіта». До контрольної групи (КГ) 245 студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Рівень підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС встановлювався з використанням трьох критеріїв і трьох показників до кожного з цих критеріїв, які стали основою для підбору і розроблення необхідного діагностичного інструментарію.

Для розв'язання поставлених завдань, перевірки гіпотези дослідження та виконання мети застосовані такі методи:

1. *Теоретичні* (аналіз і синтез, порівняння і узагальнення, класифікація і систематизація, аналогія).
2. *Моделювання*: розробка моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

3. *Емпіричні*: бесіда, анкетування, педагогічне спостереження, експертиза та самоекспертиза, розв'язання педагогічних ситуацій, експертна оцінка продуктів діяльності, самоаудит, тестування, контрольні зрізи, педагогічний експеримент.

– З метою дослідження та виявлення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, нами була розроблена відповідна *методика* (додаток 3, табл. 3.1). Завданнями методики дослідження стали: підбір і розробка діагностичних методик для виявлення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; обґрунтування критеріїв та показників, які свідчать про стан готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; обробка результатів отриманих даних з їх подальшим співвіднесенням з виділеними рівневими характеристиками; аналіз готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відповідно до критеріїв: мотиваційного, когнітивного та практичного.

В якості дослідження застосовувалися такі адаптовані та модифіковані нами під завдання дослідження методики: методика оцінки роботи педагога [22] (додаток Л), методика діагностики професійної педагогічної толерантності [27] (додаток М). Окрім цього, використовувалися низка розроблених нами методик: методика оцінки результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО (плани роботи, конспекти, моделі та проєкти в ЗДО) (додаток Н), чек-лист оцінки результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО (додаток Н, таблиця Н.1), маршрут оцінювання готовності ЗДО до організації інклюзивної освіти (додаток Н, таблиця Н.2), методика оцінювання здатності вирішення педагогічних ситуацій шляхом впровадження інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі (додаток С, табл. С.1); а також анкета: «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО» (додаток К) та авторський опитувач «Аналіз труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО» (додаток Р, таблиця Р.1).

Експериментальне педагогічне дослідження включало:

- 1) проведення дослідження згідно з розробленою програмою та підібраних методик;
- 2) опрацювання результатів за кожною методикою окремо та виділення рівнів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: високого, середнього та низького;
- 3) визначення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС за кожним критерієм шляхом підрахунку загальної кількості балів;
- 4) аналіз результатів за кожним критерієм.

Програмою були передбачені такі форми оцінювання:

- індивідуальна (персоніфікована) оцінка експертом рівня розвитку мотиваційного, когнітивного та практичного критеріїв у кожного майбутнього педагога ЗДО для реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- самооцінка особистісної готовності майбутнім педагогом ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Сформованість мотиваційного компоненту досліджувалась за допомогою анкетування та експертизи. Запропоновані методики були спрямовані на вивчення мотивації й особистісного інтересу майбутніх педагогів ЗДО у роботі в умовах ІОС (анкета «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО», методика оцінки роботи педагога) та на виявлення професійної педагогічної толерантності (див. додаток 3, табл. 3.1). Перелічені методики дали нам можливість дослідити ставлення кожного майбутнього педагога ЗДО до дітей із ООП: демонструє позитивне ставлення або ні, чи шанобливо звертається до всіх дітей, уникає або надає підтримку дітям із ООП.

Для виявлення когнітивного компоненту готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС використали такі методи оцінки, як експертиза (самоекспертиза), експертна оцінка результатів діяльності, самоаудит. Використовувалася розроблена нами методика оцінки

таких результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО, як алгоритми, освітні картотеки та проєкти, модель сучасного ІОС в ЗДО. Ця методика дозволяла оцінити здатність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС – наприклад, розробити алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу.

Для визначення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відповідно до практичного критерію застосовувалися такі методи оцінки, як вирішення педагогічних ситуацій, самоаудит. Дані матеріали оцінювалися експертами та викладачами ЗВО. Узагальнення даних щодо кожного з критеріїв, вказаних в таблиці Е.1 у додатку Е, дозволяло присвоїти майбутнім педагогам ЗДО один із трьох рівнів готовності до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: підрахунок здійснювався шляхом підсумовування балів за кожним критерієм.

Рівнева оцінка готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС за кожним критерієм (Див. табл. Е.1, дод. Е), дозволила конкретизувати проблеми їхньої підготовки до роботи в умовах ІОС та визначити результативний компонент програми дослідження.

Заплановані перспективи дослідження:

- визначити ставлення майбутніх педагогів ЗДО до дітей з ООП та реалізація інклюзії в ІОС; рівень обізнаності майбутніх педагогів ЗДО про філософію, принципи та завдання інклюзивної освіти;
- дослідити, як майбутні педагоги ЗДО організовують ІОС в своїй педагогічній практиці;
- розкрити зміни в професійній діяльності майбутніх педагогів ЗДО, що відбуваються в разі навчання дітей з ООП в ІОС;
- визначити стосунки, що складаються в усіх учасників ІОС та на яких принципах вони побудовані.

Результати, одержані на констатувальному етапі дослідження, дозволили проаналізувати особливості мотиваційного, когнітивного та

практичного критеріїв готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС та сформулювати відповідні висновки.

Услід за констатувальним етапом дослідження проводився формувальний етап, який полягав у розробці й апробації програми, що включає зміст і технологію підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Метою формувального етапу педагогічного дослідження стало визначення ефективності підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відповідно до змісту та технологій, запропонованих програмою.

Апробація програми на формувальному етапі дослідження здійснювалася в різних організаційних умовах. У першому випадку зміст підготовки вбудовувався в структуру навчального плану професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». Експериментально-дослідницька робота проводилася в період з 2019-2020 н. р. до 2021-2022 н. р. на базі експериментальних закладів вищої освіти. Як відзначалося вище, учасниками апробації стали 496 студентів.

Організація занять із розробленої програми здійснювалася три-чотири рази на місяць впродовж навчального року. Заняття проводилися як в традиційних (лекція, семінар), так і в інноваційних формах (до прикладу, майстер-класи, тренінги, робота з кейсами, фокус-групові дослідження, проєкти й ін.).

По завершенні дослідження застосовувалися ті ж методики вивчення готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (Див. табл. 3.1, додаток 3). Рівень готовності визначався за трьома критеріями та показниками до кожного з критеріїв.

В порівнянні з констатувальним етапом, дослідження, дещо змінилося і включало такі кроки:

- 1) Проведення дослідження згідно з розробленою програмою та підібраних методик.

2) Оброблення результатів дослідження, одержаних за кожною діагностичною методикою.

3) Визначення рівня готовності за кожним критерієм завдяки підрахунку загальної кількості балів.

4) Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів дослідження.

Під час оцінювання використовувалися індивідуальна (персоніфікована) оцінка експертом рівня розвитку мотиваційного, когнітивного та практичного критеріїв готовності майбутнього педагога ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; самооцінка. Зауважимо, що кількість майбутніх педагогів ЗДО, що беруть участь у дослідженні, не змінилася.

Підсумовуючи вищезазначене, наголошуємо на тому, що:

1. Організація дослідно-експериментальної роботи була спрямована на визначення діагностичного інструментарію та специфіки його використання для подальшої структуризації змісту підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. В зміст програми дослідження були включені такі матеріали, які сприяли виявленню мотиваційного, когнітивного та практичного критеріїв готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Це не тільки відповідає вибраним теоретико-методологічним підходам, а й, забезпечує визначення кола професійних проблем та труднощів при виконанні означеної діяльності.

2. Кількісний та якісний склад здобувачів освіти склали майбутні педагоги ЗДО, які навчаються в експериментальних ЗВО. Підхід до визначення експериментальної вибірки загалом дозволяв одержати достовірні дані, характерні для наявних вітчизняних практик інклюзивної освіти.

3. Формувальна частина дослідження організовувалася таким чином: зміст підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС здійснювався в процесі їхньої професійної перепідготовки;

завдання розв'язувалося в умовах пролонгованого і безперервного навчання зазначеної категорії здобувачів освіти, що забезпечувало найбільш ефективну форму підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Як відзначалося вище, аналіз готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС здійснювався відповідно до підготовленої нами програми. Зауважимо, що професійний рівень респондентів (496 осіб) був різний.

Згідно програми дослідження перш за все розглянемо сформованість *мотиваційного* критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (див. п. 2.2).

Результати обстеження респондентів в аспекті сформованості в них мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС були узагальнені. Це стало основою для виявлення підсумкового рівня.

Результати дослідження сформованості мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Результати сформованості мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі

Рівні сформованості	Констатувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%
високий	40	15,9	43	17,6
середній	129	51,4	124	50,6
низький	82	32,7	78	31,8

Представимо динаміку сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі на рис. 3.1.

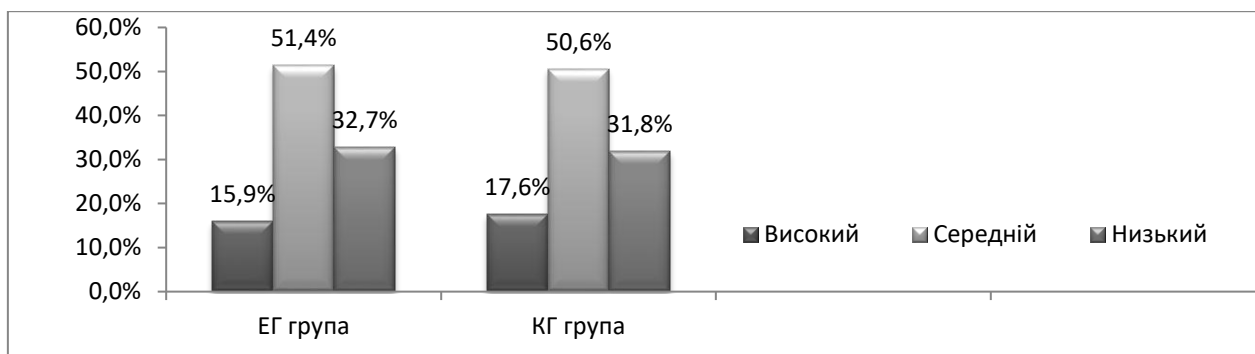

Рис. 3.1. Динаміка сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі за мотиваційним критерієм

Отже, в експериментальній групі високий рівень сформованості мотиваційного критерію був зафіксований у 15,9% студентів, середній рівень відмічений у 51,4% і низький рівень виявлений у 32,7% майбутніх педагогів ЗДО. У контрольній групі високий рівень сформованості мотиваційного критерію був зафіксований у 17,6% майбутніх педагогів ЗДО, середній рівень відмічений у 50,6% і низький рівень виявлений у 31,8% майбутніх педагогів ЗДО.

Показники сформованості *когнітивного критерію* готовності майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС досліджувалися за допомогою модифікованої та адаптованої авторкою під завдання дослідження методики оцінки роботи педагога (МОРП) (Додаток Л) та методики оцінки результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО (Додаток Н).

В результаті першої методики досліджувалися такі твердження: отримання майбутніми педагогами ЗДО інформації про індивідуальні освітні потреби та потенційні можливості дитини та її розвиток в умовах ІОС; організація інклюзивного середовища в освітньо-виховному просторі ЗДО;

реалізація педагогічної співпраці між усіма суб'єктами ІОС; представлення майбутніми педагогами ЗДО уміння застосовувати інтерактивні технології в ІОС; демонстрація здобувачами освіти можливості використовувати інтерактивні технології для розвитку дітей з ООП; підтримка майбутніми педагогами ЗДО дітей з ООП.

Досліджено, що вагомими знаннями особливостей розвитку дітей з ООП володіють лише 19% майбутніх педагогів ЗДО. Можливість проаналізувати труднощі і проблеми дітей з ООП демонструють 12% студентів. Планування ІОС в умовах освітнього простору ЗДО викликало труднощі у більшості респондентів. Майбутні педагоги ЗДО при плануванні освітньої роботи не завжди враховували особливих освітніх потреб дітей, що зумовлено відсутністю відповідних знань.

Часткову готовність і здатність до реалізації інтерактивних технологій між усіма учасниками ІОС продемонстрували 58% майбутніх педагогів ЗДО. На фрагментах занять цієї групи респондентів спостерігалися вміння створювати ситуації, в яких діти з нормотиповим розвитком надають підтримку дітям з ООП; ставлять запитання дітям з ООП, що показує міру їх володіння навчальним матеріалом; демонструють відкритість і співпрацю з дітьми з ООП.

У практичній діяльності в 62% майбутніх педагогів ЗДО відслідковується реалізація індивідуально-диференційованого підходу до дітей з ООП; 34% майбутніх педагогів ЗДО використовують інтерактивні технології навчання дітей з ООП; 38% студентів роблять спроби залучити дітей з ООП в освітній процес за допомогою інтерактивних технологій. Аналізуючи представлені заняття, ми прийшли до висновку, що до інтерактивних технологій студенти відносять сучасні формати освіти (інноваційні, он-лайн), що забезпечують особливу організацію освітнього середовища. Наприклад, універсальний дизайн передбачає максимальне врахування ООП дітей та способів подання освітньої інформації (дитині із ДЦП розробляється індивідуальна програма розвитку, що сприятиме

досягненню найкращих результатів), модифікація завдань і вправ (діти вікової норми малюють за допомогою пензля, а дитині з ДЦП – долонею).

У підсумку за першою методикою були представлені такі результати: низький рівень відмічався у 15% майбутніх педагогів ЗДО, середній рівень – 71% майбутніх фахівців, високий рівень – у 8% студентів.

Констатувальний експеримент дозволив виявити рівень знань майбутніх педагогів ЗДО про зміст, структуру, методику використання інтерактивних технологій у ЗДО. Наявність значної кількості здобувачів освіти з достатньо низьким рівнем оволодіння знаннями в сфері сучасних педагогічних технологій свідчить про необхідність підвищеної уваги до формування *когнітивного критерію* готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Результати сформованості когнітивного критерію готовності
майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС
на констатувальному етапі**

Рівні сформованості	Констатувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%
високий	37	14,7	38	15,5
середній	84	33,5	84	34,3
низький	130	51,8	123	50,2

Динаміка сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі представлена на рис. 3.2.

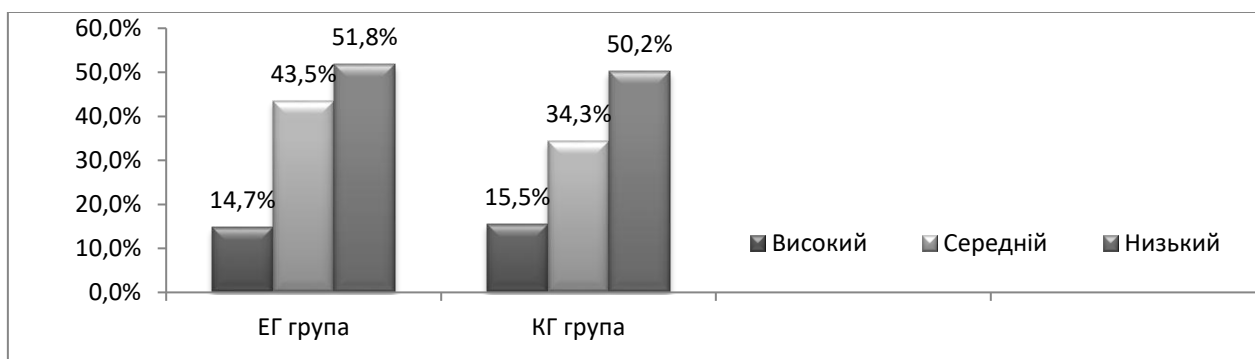

Рис. 3.2. Динаміка сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі за когнітивним критерієм

Таким чином, в експериментальній групі в 51,8% майбутніх педагогів ЗДО відзначається низький рівень сформованості когнітивного критерію, у 33,5% майбутніх педагогів ЗДО – середній рівень. Високий рівень відмічений у 14,7% здобувачів освіти. В контрольній групі в 50,2% студентів відзначається низький рівень сформованості когнітивного критерію, у 34,3% майбутніх педагогів ЗДО – середній рівень. Високий рівень відмічений у 15,5% майбутніх педагогів ЗДО.

Для дослідження *практичного критерію* готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС використовувалися дві діагностичні методики: авторський опитувач «Аналіз труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО» (див. Додаток Р, табл. Р.1), методика оцінювання здатності вирішення педагогічних ситуацій шляхом впровадження інтерактивних технологій в ІОС (див. Додаток С, табл. С.1).

Результатами опитувача виявили наступне: 28% майбутніх педагогів ЗДО важко визначити зміст медико-соціального та психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в ІОС. У відповідях респондентів супровід розуміється тільки як індивідуальна робота вчителя-логопеда і/або вчителя-дефектолога, а безпосереднє включення вихователя (інструктора з фізичного виховання, асистента вихователя) в процес супроводу дітей з ООП не передбачається; 50% респондентів відчувають значні складнощі в

проектуванні освітнього процесу з урахуванням включення дітей із ООП в загальне освітнє середовище. Найчастіше відповідали так: *«Труднощі виникають при організації освітньої діяльності в ІОС, в тому числі, під час формулювання цілей і завдань, визначення загального змісту інклюзивної освіти для дітей з ООП»*; 72% майбутніх педагогів ЗДО визначають в якості основного завдання оцінювання прогресу розвитку усіх дітей, включених в ІОС. Продемонструємо це прикладами відповідей майбутніх педагогів ЗДО: *«Дуже важко оцінювати дітей з ООП, так як їх освітні можливості відрізняються від освітніх можливостей однолітків, що нормально розвиваються»*; *«Виникають значні труднощі у межах сприймання дітей з ООП»*; *«Серед усіх завдань, мені найважче підбирати інтерактивні технології, які допомогли б правильно оцінити рівень розвитку дітей з ООП та їх потенційні можливості»*; 63% майбутніх педагогів ЗДО виділили як професійну проблему відбір і реалізацію практичних завдань, що відповідають особливостям розвитку дітей із ООП. Найчастіше респонденти відповідали так: *«Мені дуже складно підібрати інтерактивні технології (вправи, завдання), які б допомогли дитині з ООП разом з її здоровими однолітками освоїти навчальну інформацію»*; *«Виникають труднощі при проведенні практичних занять з дітьми з ООП»*.

Вище перелічені приклади свідчать про те, що адекватно аналізують власну педагогічну діяльність – 63% здобувачів освіти, здатні виділити наявні проблеми – 58% майбутніх педагогів ЗДО, рефлексія, виявити рівень своєї професійної компетентності у сфері організації інклюзивного навчання – 59,5% майбутніх педагогів ЗДО.

Дослідивши теоретичну сторону інклюзивної освіти, ми зафіксували результати оцінки професійно-діяльнісних умінь майбутніх педагогів ЗДО. Загалом здобувачі освіти показали наявність уміння аналізувати контекст труднощів і проблем власної професійної діяльності. Незважаючи на це, оцінити результати професійних і особистісних досягнень, адекватно оцінити власну професійну компетентність змогли не всі.

Наступна методика дозволила оцінити розуміння майбутніми педагогами ЗДО значення педагогічних ситуацій, володіння знаннями про ресурси та технології рішення, а також сформованість умінь виявляти позитивні та негативні тенденції в організації інклюзивної освіти, контролювати й оцінювати власну професійну діяльність (див. п. 2.3).

Узагальнюючи кількісні дані, які ми одержали за двома проведеними методиками, можна зробити висновок, що майбутні педагоги ЗДО: розуміють необхідність інклюзивної освіти з питань організації ІОС, уточнення особливостей розвитку дітей з ООП, а також планування інтерактивних технологій в практичній діяльності ІОС; висловлюють необхідність володіння навичками використання інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі з дітьми з ООП; визнають потребу в одержанні додаткових знань про особливості організації освітнього процесу і формування партнерських стосунків з усіма учасниками ІОС.

Результати дослідження практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відображено в табл. 3.3. і рис. 3.3.

Таблиця 3.3

**Результати сформованості практичного критерію готовності
майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС
на констатувальному етапі**

Рівні сформованості	Констатувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%
високий	29	11,6	28	11,4
середній	108	43,0	107	43,7
низький	114	45,4	110	44,9

Представимо динаміку сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі на рис. 3.3.

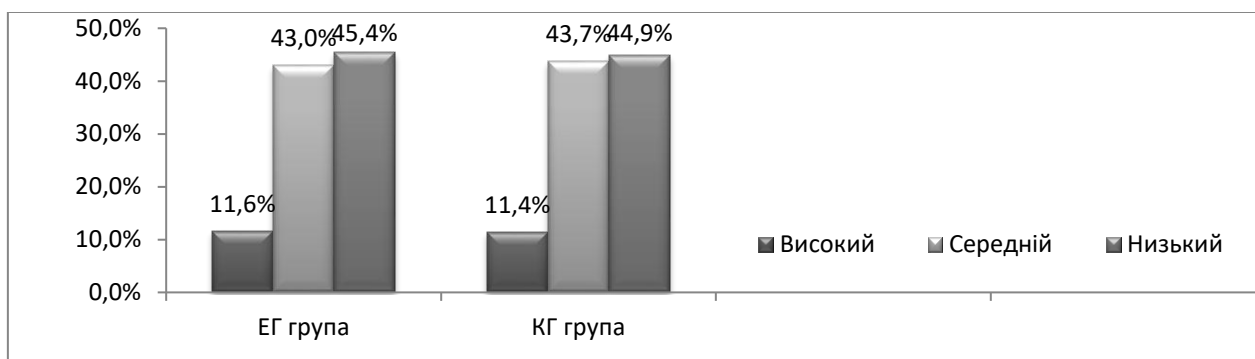

Рис. 3.3. Динаміка сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі за практичним критерієм

Таким чином, в експериментальній групі високий рівень сформованості практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС спостерігається в 11,6% майбутніх педагогів ЗДО, середній рівень – у 43% майбутніх педагогів ЗДО і низький рівень – у 45,4% студентів. У контрольній групі високий рівень сформованості практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС спостерігається в 11,4% майбутніх педагогів ЗДО, середній рівень – у 43,7% майбутніх педагогів ЗДО і низький рівень – у 44,9% студентів.

Отже, за допомогою використання опитувачів, тестових методик, самоаналізу були одержані емпіричні дані результатів констатувального експерименту, що дозволяють визначити рівень готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, що включає такі компоненти: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний.

Аналіз за цими компонентами рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, дозволив визначити (згідно з табл. 3.1., дод. 3) загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до означеної діяльності, який представлений у табл. 3.4. і графічно на рис. 3.4.

Таблиця 3.4

Загальний рівень результатів сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі

Рівні сформованості	Констатувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%
високий	35	14,0	36	14,7
середній	107	42,6	105	42,9
низький	109	43,4	104	42,4

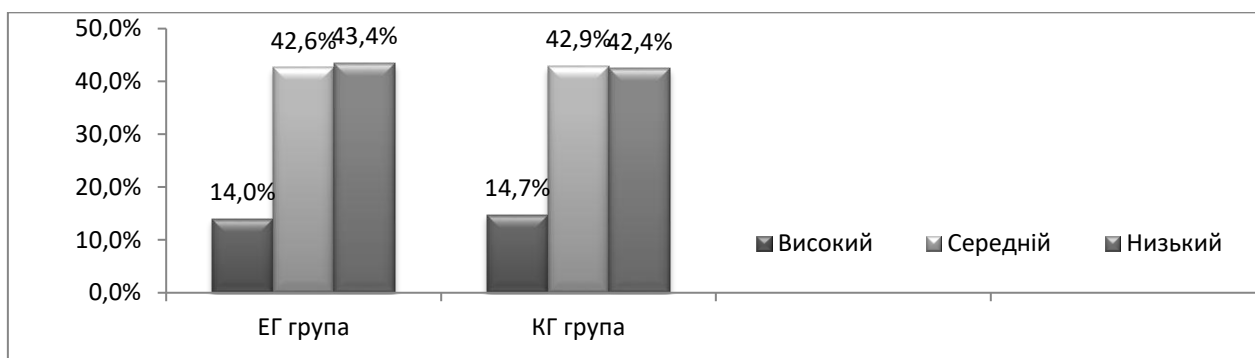

Рис. 3.4. Загальна динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному етапі.

Аналіз відповідних даних дозволяє зробити наступні висновки.

У період проведення діагностики готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС сформована недостатньо. Це підтверджується наявністю значних показників середнього та низького рівнів за кожним із розглянутих критеріїв. Більшість респондентів позитивно налаштовані на розвиток інклюзивної освіти в освітньому процесі ЗДО. Цілком або частково погоджуються з тим, що інклюзивна освіта має бути однією з форм навчання дітей із ООП, не всі майбутні педагоги ЗДО мотивовані на реалізацію ідей інклюзивної освіти у власній педагогічній практиці.

Перш ніж описати впровадження розробленої моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС і педагогічних умов її реалізації, перевіримо, чи реально відібрані експериментальна та контрольна групи з вибраними розподілами майбутніх педагогів ЗДО за рівнями сформованості вихідної готовності не мають статистично значущих відмін і можуть розглядатися як аналогічні за складом. Для цього скористуємося критерієм χ^2 К. Пірсона за формулою 3.1:

$$\chi^2_{\text{емпір}} = N \cdot M \cdot \sum_{i=1}^L \frac{\left(\frac{n_i}{N} - \frac{m_i}{M}\right)^2}{\frac{n_i}{N} + \frac{m_i}{M}}$$

де N і M – кількість майбутніх педагогів ЗДО в експериментальній і контрольній групах;

n_i, m_i – кількість членів майбутніх педагогів ЗДО в експериментальній і контрольній групах, що продемонстрували i - тий рівень готовності;

L – кількість виділених рівнів.

Охарактеризуємо «нульову гіпотезу» H_0 : допустимо, що розподіл респондентів за рівнями сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання у дослідних групах, що задіяні в експерименті, є однаковим. Якщо значення $\chi^2_{\text{емпір}}$ за попарного зіставлення рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС в експериментальній і контрольній групах менше $\chi^2_{\text{крит}}$, то гіпотеза уважатиметься підтвердженою.

Результати застосування критерію χ^2 наведено в табл. 3.5

Обрахуємо критерій $\chi^2_{\text{емпір}}$ попарно для експериментальної і контрольної груп, одержаних за рівнями сформованості майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Інструментом для розрахунків результатів дослідження ми обрали програму для роботи з електронними таблицями Microsoft Excel з офісного пакета Microsoft Office 2007. Результати, що наведені у табл. 3.1, 3.2, 3.3, 3.4 обчислюємо за допомогою формули 3.1.

Знайдемо $\chi^2_{\text{крит}}$ для рівня значущості $\alpha = 0,05$ і числа ступенів свободи варіації $\nu = k-1$, де k – кількість оцінок, $\nu = 3-1=2$ за таблицею [84, с. 181].

Результати наших розрахунків представлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Значення критерію χ^2 на початковому зрізі констатувального етапу педагогічного експерименту

Групи КГ і ЕГ	Розраховане значення $\chi^2_{\text{емпір}}$	$\chi^2_{\text{крит}}$ за рівнем значущості 0,05
ЕГ і КГ (мотиваційний критерій)	0,298	5, 989
ЕГ і КГ (когнітивний критерій)	0,186	
ЕГ і КГ (практичний критерій)	0,026	
ЕГ і КГ (загальний рівень готовності)	0,074	

Результати застосування χ^2 за рівнем значущості 0,05 засвідчили, що між експериментальною і контрольною групами, в експерименті відсутні статистично суттєві розбіжності сформованості вихідної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (отже, «нульова гіпотеза» H_0 підтвердилася), тому що всі значення $\chi^2_{\text{емпір}}$ нижчі критичних $\chi^2_{\text{емпір}} < \chi^2_{\text{крит}}$.

Констатувальний експеримент носив діагностичний характер, бо переслідував завдання виявити початковий рівень розвитку готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Підводячи підсумки констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, ми зробили такі висновки.

1. У досліджуваних виявлено переважно середній, а також низький рівні за мотиваційним критерієм готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Респонденти демонструють інтерес до проблем освіти дітей із ООП спільно з їх здоровими однолітками, але готовність до практичної діяльності в умовах інклюзивної освіти проявляється у незначній кількості майбутніх педагогів ЗДО. Основна причина такого результату – відсутність спеціальних знань про освітньо-виховні особливості дітей з ООП.

2. Когнітивний критерій готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС характеризується як розвинений на недостатньому рівні. Це зумовлено невмінням майбутніх педагогів ЗДО планувати освітній процес в ІОС з урахуванням індивідуального підходу, незнанням інтерактивних технологій організації інклюзивної освіти в педагогічній практиці та невмінням здійснювати персоніфікований супровід дітей з ООП в ІОС. Розуміння того, що в умовах інклюзивної освіти педагогічний колектив ЗДО має працювати як єдина команда, нині в респондентів недостатній.

3. У групі досліджуваних виявлений переважно недостатній рівень сформованості практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. В респондентів спостерігаються значні труднощі в розв'язанні педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій в ІОС. Майбутні педагоги ЗДО продемонстрували недостатній рівень компетентності в сфері проведення аналізу й оцінки наявних ресурсів і можливостей для організації інклюзивної практики, не змогли об'єктивно оцінити власну педагогічну діяльність у сфері організації освітньо-виховної діяльності в ІОС.

Проведене на констатувальному етапі дослідження свідчить про актуальність проблеми та підтверджує потребу у підготовці майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС з дітьми з ООП.

3.2 Аналіз результатів педагогічного експерименту

Як було відзначено в теоретичній частині нашого дослідження, технологія організації підготовки майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС має здійснюватися з використанням інтерактивних технологій. Впливаючи на інтегральні характеристики людини (потреби, мотиви, ціннісні орієнтації тощо), інтерактивні технології орієнтовані на професійно-особистісний розвиток майбутніх педагогів ЗДО і дозволяють персоніфікувати увесь процес підготовки. До таких технологій відносимо технологію контекстного навчання, технологію розвитку критичного мислення, технологію групової роботи, технологію навчання методом кейсів, технологію фокус-групової роботи, технологію проєктування індивідуального корекційно-освітнього маршруту та ін.. [58, с. 12]. У рамках нашого дослідження перераховані інтерактивні технології вбудовувалися в усі етапи реалізації вирішення професійних завдань до тем і забезпечували активізацію діяльності майбутніх педагогів. Опис інтерактивних технологій та особливості їх застосування в процесі реалізації програми представлені в додатках (див. Додаток Т).

Формувальний етап педагогічного експерименту дозволив виявити ефективність реалізованої програми та технології організації підготовки майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС.

Розглянемо детальніше аналіз результативності змісту і технології підготовки майбутніх педагогів ЗДО в ІОС. На формувальному етапі дослідження застосовувалася та сама програма вивчення готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, що й на констатувальному етапі.

Кількість респондентів, що беруть участь в дослідженні, залишилася тією самою (496 осіб). Проте слід підкреслити зміни в системі освіти, що сталися за останні роки, і торкнулися таких показників, як самоосвіта та досвід професійної діяльності. Це безпосередньо стосується онлайн освіти та освіти у період воєнного часу.

Методики вивчення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, які були використані в програмі на констатувальному етапі дослідження, не змінилися. Процедура оцінювання і визначення рівня готовності також залишилася незмінною. Детальніше зупинимося на результатах, одержаних на формувальному етапі дослідження. Відповідно до програми дослідження виявляли сформованість мотиваційного, когнітивного та практичного критеріїв.

Розглянемо результати сформованості мотиваційного критерію, одержані на формувальному етапі. Проведене анкетування (див. Додаток К) дозволило виявити такі тенденції: вільно орієнтуються у понятті «інтерактивні технології в ІОС» (100%); цінності інклюзії розуміють усі випробовувані (100%); зацікавленість у вирішенні завдань інклюзивної освіти виявляють усі майбутні педагоги (100%); шанобливе ставлення до дітей з ООП та до інклюзивної освіти демонструють усі учасники дослідження (100%); готовність використовувати інтерактивні методи навчання у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами демонструють не всі майбутні фахівці (83%); готовність організовувати сумісне навчання дітей із нормотиповим розвитком і особливостями розвитку демонструють не всі педагоги (84%), проте ці дані на 46% вищі, ніж на констатувальному етапі дослідження.

Продемонструємо виявлені тенденції прикладами. Так, під час відповіді на питання «Як Ви розумієте поняття «інтерактивні технології в ІОС» (їх методи, завдання)?» респонденти фіксували не лише визначення, а й доповнювали інформацією зі змісту теми 1, а саме: розкривали методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах ІОС, характеризували

основні закономірності розвитку спільного навчання дітей здорових і з ООП в ІОС, принципи інклюзивної освіти.

«Технології інклюзивної освіти – це технології, які створюють умови для якісної доступної освіти усіх дітей без винятку. Виокремлюють дві групи інклюзивних технологій: організаційні та педагогічні. Основна ідея інклюзивної освіти – постійний моніторинг умов навчання щодо врахування потреб і можливостей всіх учасників освітнього процесу. Виявляючи бар'єри, які виникають у дітей з ООП в освітньому середовищі, його учасники приєднуються до проектування змін, що створюють більш ефективні освітні умови. Проектування та програмування є необхідними технологіями для реалізації принципів інклюзивної освіти»; «Для того, щоб навчати дітей, які мають особливі потреби, до повноцінного життя у соціумі, слід добре володіти методиками та вправами інтерактивних технологій в інклюзивному середовищі. Завдання педагога – допомогти дитині з ООП самовиразитися і самореалізуватися»; «Одним із найголовніших завдань педагога, я вважаю, стоїть завдання – навчити здорових дітей відноситися до дітей із ООП гуманно та стримано. Тому маю сама демонструвати гуманне відношення, розуміння проблем інклюзії»; «Інклюзивна освіта дозволяє дітям із особливими освітніми потребами повірити у себе й у свої сили. Трапляються випадки, коли особливі діти є прикладом для здорових дітей. На мою думку це ї є основною метою та цінністю інклюзивної освіти».

Зазначені відповіді свідчать про те, що майбутні педагоги ЗДО виділяють інтерактивні технології в ІОС, як необхідний інструмент для освітньо-виховної діяльності в ЗДО. Це дозволяє зробити висновок про те, що значимість використання інтерактивних технологій в ІОС не лише точно і повно розуміється респондентами, а й розділяється, привноситься до власної професійної діяльності.

Відповідаючи на питання «На Вашу думку, чи є переваги застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі в ЗДО у

порівнянні із традиційними технологіями?» майбутні педагоги також відзначали не лише переваги реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО, а й аналізували використання традиційних педагогічних технологій в інклюзивній освіті. *«Одним із шляхів реалізації роботи з дітьми з ООП є технології навчання в ІОС, серед них: технології індивідуалізації освітнього процесу, технології спільного викладання в інклюзивній групі, технології подолання навчальних і поведінкових труднощів, технології адаптації освітнього середовища. Та, зважаючи на зміни в освітньому процесі за останні роки, у роботі з дітьми з особливими потребами, я віддаю перевагу інтерактивним технологіям»;* *«Педагоги, які працюють з дітьми з ООП, мають орієнтуватися на особистість кожної дитини, на її індивідуальні та вікові особливості. Це досягається шляхом впровадження інтерактивних технологій в інклюзивне освітнє середовище. Перебуваючи на педагогічній практиці в інклюзивній групі ЗДО, я переконалася у результативності та ефективності інтерактивних технологій, а саме: діти краще засвоюють навчальний матеріал, краще контактують зі своїми однолітками».*

Ці відповіді дозволяють зафіксувати в майбутніх педагогів ЗДО глибоке розуміння інтерактивних технологій в ІОС і їх істинне призначення для розвитку освіти і суспільства у цілому.

Питання, пов'язане з відношенням респондентів до дітей із ООП, також викликало позитивні відгуки. Найбільше спостерігалися такі відповіді: *«Я добре відношусь до всіх дітей, незалежно від їх психофізіологічних особливостей»;* *«Діти з особливими освітніми потребами, на мою думку, повинні спільно навчаючись зі здоровими дітьми. Це сприяє, в першу чергу, толерантному відношенню до них, а по-друге, діти з ООП швидше адаптуються до умов освітнього середовища»;* *«Я з великою повагою відношусь до дітей з ООП, а ще велике захоплення та повагу у мене викликають батьки таких дітей, які постійно займаються самоосвітою та саморозвитком»;* *«Я толерантно ставлюся до дітей із особливостями*

розвитку і вважаю своїм обов'язком забезпечити їх соціалізацію та включення не лише в освітній процес, а й у соціальне життя».

Представлені відповіді доводять занурення майбутніх педагогів ЗДО в організацію інклюзивного навчання дітей з ООП, сформованість їхніх педагогічних цінностей відносно інклюзивної освіти в цілому та до осіб із ООП зокрема.

Цікавими стали відповіді на питання *«Чи відчуваєте Ви труднощі при застосуванні інтерактивних технологій в освітній діяльності ЗДО з дітьми з особливими освітніми потребами?»*. Якщо на констатувальному етапі дослідження в більшості випадків зустрічалися відповіді загального характеру, то на формувальному етапі відповіді майбутніх педагогів ЗДО змінилися. *«З кожним проведеним заняттям, з кожним аналізом та спостереженням, я розумію, що труднощів при застосуванні інтерактивних технологій стає все більше і більше. Слід краще знати методiku та використовувати свої знання на практиці»*; *«Я зіткнулася з тим, що мені подобається допомагати дитині з ООП. Відчуваю, що зможу ще краще організувати роботу та допомогти такій дитині соціалізуватися, стати потрібною у цьому світі. Адже це буде показником і моєї потребності»*; *«Я впевнена, що труднощі будуть завжди, головне постійно займатись самоосвітою та саморозвитком, вивчати нові технології та методики»*.

У представлених прикладах знову фіксуємо не лише відповідь на поставлене питання, а й зміни, пов'язані з ціннісними професійними перетвореннями майбутніх педагогів ЗДО.

Слід зазначити, що відповіді на питання про готовність до роботи з дітьми з ООП, не всі відповіді були позитивними. Представимо деякі: *«Я не готова до роботи з дітьми з ООП, оскільки не володію знаннями про технології та їх використання»*; *«Не уявляю себе педагогом інклюзивної групи, хоча і добре знаю матеріал та володію практичними навичками»*; *«Готовність працювати – це означає уміти включати всіх дітей та одночасно думати і про дітей здорових, і про дітей з особливими потребами»*.

Поки моя професійна компетентність не дозволяє говорити про повну готовність (є ще деякі помилки)».

Такі відповіді свідчать про те, що майбутні педагоги ЗДО готові далі навчатися й одержувати необхідні професійні знання в сфері організації інклюзивного освітнього середовища. Порівняно з даними на констатувальному етапі дослідження, готовність до роботи в умовах інклюзії продемонстрували вже 86% майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, що на 48% більше.

Порівняємо кількісні та якісні показники на констатувальному і формуальному етапах за цією методикою. До позитивної динаміки можна віднести збільшення кількості майбутніх педагогів ЗДО, мотивованих на реалізацію ідей і завдань використання інтерактивних технологій в інклюзивній освіті з 38% до 63%. Також відзначається зростання у більшій кількості респондентів розуміння цінності інклюзивної освіти і включення дітей з ООП в освітній процес ЗДО.

За другою методикою аналогічно відзначаються позитивні зміни (див. Додаток 3, табл. 3.1).

Об'єктом дослідження в цьому випадку стало ставлення майбутніх педагогів ЗДО до дітей з ООП та реалізація інклюзивної освіти. В результаті зазначаємо, що низький рівень не був виявлений на відміну від констатувального етапу. Середній рівень ставлення до дітей з ООП простежується в 69% випадків, що на 16% менше, ніж на констатувальному етапі. У цієї категорії майбутніх педагогів ЗДО зберігаються труднощі в наданні індивідуальної підтримки. Позитивна динаміка за цією методикою відзначена в 34% випадків; 49% продемонстрували високий рівень прийняття усіх дітей.

У процесі перегляду представлених відеофрагментів занять, а також інших заходів, відзначили, що майбутні педагоги ЗДО включають дітей з ООП в загальне обговорення або спільну діяльність і під час цього надають персональну підтримку (допомагають вирізувати або домальовувати деталь;

притримують дітей, яким складно пересуватися; збільшують малюнки для дітей з порушеннями зору тощо). Було відзначено, що значна частина відеоматеріалів містить фрагменти, де діти з нормотиповим розвитком виявляються у позиції супроводжуваних дітей з ООП. Ні в одному фрагменті не було засвідчено нешанобливе, недоброзичливе відношення до вихованців з ООП.

За третьою модифікованої та адаптованої авторкою під завдання дослідження методикою («Межі педагогічної толерантності») (див. Додаток М, табл. М.1) зафіксовані наступні зміни. Низький рівень не виявлений, середній рівень педагогічної толерантності виявлено у 54% майбутніх педагогів ЗДО; високий рівень виявлений в 46% майбутніх педагогів ЗДО, для прикладу, на констатувальному етапі високий рівень був в 33% випадків.

Частим вибором стало: *«У мене досить здібностей, щоб досягти високого професійного рівня»*; *«Добрий педагог – це тільки той, хто завжди і в усьому є позитивним прикладом для дітей у поведінці на роботі, особистому житті»*; *«Професійний педагог завжди прагне до того, щоб заспокоїти дітей, колег, зберегти гарні відносини»*; *«Якщо позиція іншого здається йому дуже важливою, я намагаюся йти йому на зустріч»* та ін..

Під час порівняння сформованості мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному та формуальному етапах дослідження були виявлені такі кількісні показники (див. табл. 3.5 і рис. 3.5).

Таблиця 3.5

Рівень сформованості мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту

Рівні сформованості	Констатувальний етап				Формувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)		Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
високий	40	15,9	43	17,6	65	25,9	44	18,0
середній	129	51,4	124	50,6	146	58,2	124	50,6
низький	82	32,7	78	31,8	40	15,9	77	31,4

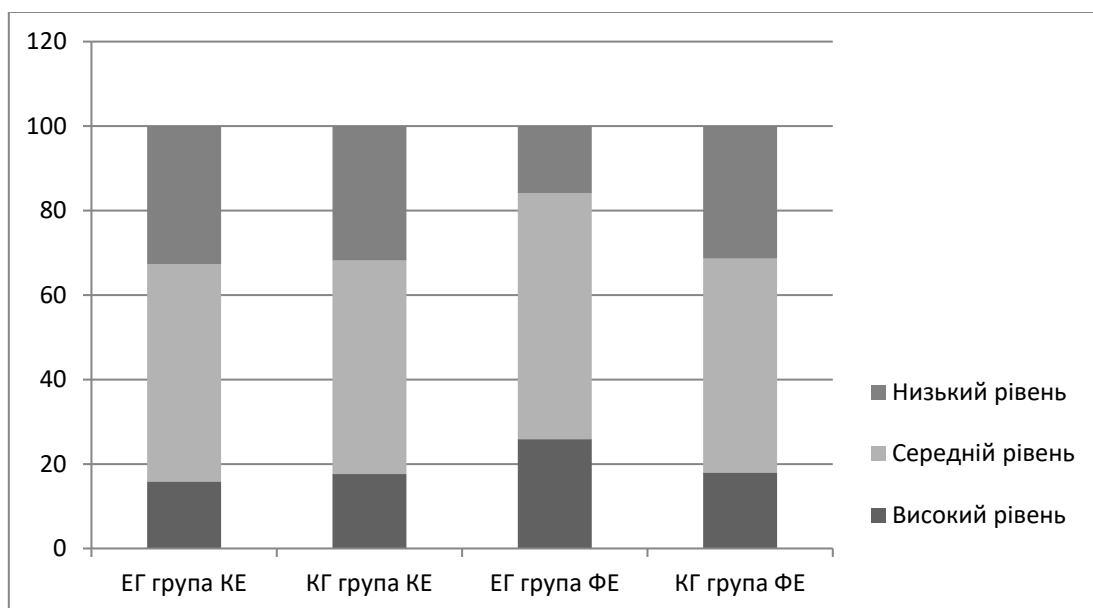

Рис. 3.5. Динаміка рівнів сформованості мотиваційного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту

Отже, на формуальному етапі дослідження в експериментальній групі показники низького рівня становлять 15,9% (знизилися на 16,8%), в контрольній групі показники низького рівня становлять 31,4% (знизилися лише на 0,4%); показники середнього рівня в експериментальній групі становлять 58,2% (збільшилися на 6,8%), в контрольній групі показники середнього рівня становлять 50,6% (залишилися без змін). Це закономірно призвело до підвищення в експериментальній групі на 10% високого рівня та становить 25,9%, у контрольній групі підвищення відбулося лише 0,4% і становить 18%.

Аналізуючи кількісні та якісні дані можна зробити такі висновки:

1. Збільшенню кількості майбутніх педагогів ЗДО, що знають і розуміють поняття інклюзивної освіти, реалізація та впровадження інтерактивних технологій в ІОС, уміють проявляти толерантне відношення, особистісну зацікавленість відносно дітей з ООП, сприяв зміст теми 1 «Соціально-педагогічна діяльність педагога ЗДО в умовах інклюзивного освітнього середовища» [46].

2. Мотивуванню майбутніх педагогів ЗДО до активних дій під час організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком та з ООП сприяло використання інтерактивних технологій, зокрема таких як технологія фокус-групового навчання, технологія контекстного навчання та ін..

3. Емоційному та толерантному розвитку у майбутніх педагогів ЗДО сприяв перегляд і аналіз відеоматеріалів: «Збірка короткометражних мультфільмів з глибоким змістом»: «День і ніч», «Всесвітній день доброти», «Скарлет проти раку», «Подарунок», «Сила командної роботи»; соціальних роликів: «Перемогти рак легше, коли нас оточує любов», «Ми за інклюзивну освіту»; документального фільму «Експеримент» та серії художніх фільмів «1+1»; «Диво», «Людина, яка змінила все», «Обдарована», «Дитсадковий поліцейський» та ін.[55].

4. Особливе значення у формуванні мотиваційного компонента належить педагогічним ситуаціям, чітка структура яких сприяла визначенню межі власних знань і незнань, виділенню проблемного питання, алгоритмізації дій за вирішенням ситуації й одержанню конкретного результату його вирішення [56].

Порівняємо динаміку кількісних та якісних показників, одержаних під час вивчення когнітивного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Як показали одержані за першою методикою дані (див. Додаток 3, табл. 3.1), розуміння психолого-педагогічних особливостей розвитку дітей із ООП збільшилося з 19% до 54%. Проте здатність аналізувати труднощі і проблеми таких дітей показали лише 26% студентів, що всього на 14% більше. Це зумовлено тим, що одержані знання про структуру розвитку хоч і є системними, проте, є необхідність їх постійного закріплення і розвитку на основі отриманих знань, умінь та навичок. Відмічається потреба в організації тренінгового заняття щодо проведення діагностики та виявлення у дітей дошкільного віку особливих освітніх потреб.

Так, в процесі аналізу відеоматеріалів зафіксували наступне: майбутні педагоги ЗДО демонструють уміння спостерігати за дітьми в умовах ІОС; встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, що визначають ту або іншу поведінку та стан дітей; можуть проєктувати попередні шляхи вирішення проблеми. Причому, багато респондентів продемонстрували уміння контролювати і бачити всіх дітей, у тому числі з ООП; зацікавлені в конкретних діях дітей з ООП та виявляють уміння здійснювати оцінювання розвитку дітей дошкільного віку з ООП в освітньому процесі. Крім того, майбутні педагоги ЗДО сприяли оцінюванню всіх дітей своєї власної роботи та роботи у один одного, що сприяє рефлексивному формуванню правильних реакцій та умінь у дітей раннього та дошкільного віку.

Така ж ситуація складається під час аналізу проєктувальних умінь майбутніх педагогів ЗДО зі створення інклюзивного освітнього середовища в умовах інклюзивної освіти. Якщо на констатувальному етапі дослідження за цим показником показали абсолютний 0, то на формувальному етапі відзначається позитивна динаміка. Так, 12% майбутніх педагогів ЗДО продемонстрували практичне вміння, що демонструвало використання інтерактивних ситуацій, що передбачають включення найбільш дієвих варіантів вирішення завдання, а також створення і доступного, інклюзивного середовища та підтримки всіх дітей без винятку. Зауважимо, що були виявлені і помилки: надмірна увага до дітей із ООП, заняття занадто наповнене різноманітними завданнями і вправами, гіперпідтримка і недостатня самостійність дітей та ін..

Як позитивний факт варто зазначити сформованість у 58% майбутніх педагогів ЗДО здатності залучати дітей дошкільного віку з ООП в ІОС. Залучення здійснювалося спочатку за допомогою індивідуалізованих завдань, які потім переводилися в розряд диференційованих і далі завдання виконувалися спільно з усіма дітьми. Майбутні педагоги ЗДО організовували додаткове переключення дитини з ООП з одного виду діяльності на інший, використали завдання та вправи з опорою на декілька аналізаторів тощо.

Удосконалювалася здатність випробовуваних відбирати і реалізовувати адекватні способи педагогічної взаємодії між усіма учасниками інклюзивного процесу на 12% (з 58% до 70%). На формувальному етапі респонденти впроваджують індивідуальні схвалення, що сприяють підтримці дітей під час труднощів в освітньо-виховній роботі; стимулюють їхній інтерес до спілкування і взаємодії в навчанні; передають позитивний настрій під час спілкування з дітьми; створюють ситуації відкритого обговорення та співпраці дітей один з одним. Майбутні педагоги ЗДО надають дітям можливість вибору провідних засобів комунікації, що сприяє кращій результативності в освітньо-виховному середовищі ЗДО. Під час пояснення нового матеріалу майбутніми педагогами ЗДО використовувалися інноваційно-корекційні методи і прийоми, спрямовані на покращення освітнього результату. Значна частина респондентів організовувала колективну мотивовану діяльність дітей дошкільного віку з метою створення позитивної атмосфери в групі.

Отже, на формувальному етапі дослідження, разом за першою методикою були виявлені такі показники: низький рівень відмічався у 12% майбутніх педагогів ЗДО, що на 9% менше; середній рівень зафіксований у 69%; високий рівень відмічений у 19% майбутніх педагогів ЗДО, що на 11 % більше.

Другою методикою, за допомогою якої визначався рівень сформованості когнітивного критерію, стала методика оцінювання результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО (див. додаток Н, табл. Н.1). Експертній оцінці піддалися такі результати діяльності майбутніх педагогів ЗДО: перспективний план роботи на рік (додаток П, табл. П.1); конспекти занять освітньої діяльності та картки індивідуальних занять для дітей з ООП (додаток П.1, додаток П.2); адаптована освітня програма (додаток П, табл. П.2); індивідуальна картка розвитку дитини (додаток П. 3); проєкт організації інклюзивного навчання в ЗДО (додаток П, табл. П.3) та модель освітньої

діяльності дітей в інклюзивному просторі ЗДО (додаток П, рис. П.1); програма самоосвіти педагогів (додаток П, табл. П.4); та есе.

Розглянемо детальніше результати діяльності майбутніх педагогів ЗДО. Зразки аналізу наданих перспективних планів роботи на навчальний рік дозволив виявити такі позитивні тенденції: знизилася кількість майбутніх педагогів ЗДО, яким важко вдавалось спланувати організаційну роботу (з 58,5% до 35,7%); збільшилася кількість майбутніх педагогів ЗДО (з 41,3 % до 65,5%), що враховують у плануванні індивідуальні особливості дітей з ООП (у більшості закладів дошкільної освіти змінилася форма плану); робиться акцент на таких напрямках роботи: психолого-педагогічний та медико-соціальний супровід дітей з ООП; методика роботи щодо виховання толерантного ставлення до дітей з ООП.

Розглянемо оглядово декілька зразків, що підтверджують перераховані позитивні тенденції результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО.

Зразок 1. *Організаційна робота перспективного плану роботи на рік (додаток П, табл. П.1) та індивідуальної картки розвитку дитини з ООП (розладами аутистичного спектра) (додаток П.3).*

Метою перспективного планування є – сприяти адаптації до умов ЗДО з додатковими послугами логопеда, психолога, вчителя-дефектолога.

Організаційна робота передбачала вирішення таких завдань: обстежити мову дітей логопедичної групи, заповнити мовні картки, діагностичні картки; скласти індивідуальний план корекційної роботи на кожну дитину; надати інформацію мовлення дітей адміністрації ЗДО; ознайомити вихователів, батьків, керівника музичного, практичного психолога з результатами обстеження дітей; скласти графік роботи, ознайомити з ним вихователів, батьків; оформити документацію для проведення психолого-медико-педагогічної комісії з відбору дітей у логопедичні групи; брати активну участь у психолого-медико-педагогічному консиліумі ЗДО.

Крім організаційної роботи перспективне планування передбачає профілактичну, корекційну, методичну спрямованість, роботу з вихователями та музичним керівником та роботу з батьками.

Даний зразок містить у собі: діагностику; облік індивідуальних особливостей дітей; орієнтування на «ріст» умінь (від розуміння знань, до осмислення та творчого перенесення в свою освітньо-практичну діяльність); відображення принципів інклюзивної освіти та позитивних тенденцій її розвитку. У даному зразку звертаємо увагу на розділі 6 «Робота з батьками» (див. додаток П, табл. П.1). Слід відмітити, що позитивним моментом роботи з батьками є орієнтування на індивідуалізацію та включення дітей із ООП в освітній процес. Таким чином, акцентуємо увагу на таких формах роботи з батьками: групові батьківські збори, індивідуальні консультації, майстер-класи, індивідуальні заняття, спільні ранки та розваги, зошити для домашніх завдань батьків з дітьми

В результаті аналізу конспектів занять були виявлені такі позитивні характеристики: застосовуються інтерактивні способи включення дітей з ООП ІОС; використовуються ігри та вправи, що сприяють розвитку сенсомоторної сфери, психічних процесів і довільності всієї психічної діяльності дітей; відзначається інтерактивний напрямок усього освітнього процесу. Позитивна динаміка була зафіксована у 69% майбутніх педагогів ЗДО. Проте, зберігаються проблеми у реалізації інтерактивних технологій в ІОС: це було зафіксовано у 31% майбутніх педагогів ЗДО.

Продемонстровані майбутніми педагогами ЗДО результати зумовлені тим, що під час вивчення тем 3 і 5 розглядалися особливості роботи команди психолого-педагогічного супроводу, різноманітні технології організації інклюзивного навчання та технологія інтерактивного навчання. В змісті тем обґрунтовувалась необхідність ведення певної документації, пропонувалися різні форми та способи її заповнення, відпрацьовувалося уміння складати індивідуальні траєкторії розвитку дітей із ООП в умовах інклюзивної освіти, підбирати групи інтерактивних методів відповідно до структури заняття.

Аналізуючи представлені розробки документів щодо забезпечення індивідуального психолого-педагогічного супроводу дітей, варто позначити такі тенденції: близько 62% майбутніх педагогів ЗДО розуміють відмінності між індивідуальною й адаптованою освітніми програмами, індивідуальним корекційно-освітнім маршрутом та картками; 32% майбутніх педагогів ЗДО під час розроблення адаптованої освітньої програми чи індивідуальної програми розвитку враховують індивідуальні особливості дитини з ООП, фіксують кількісні та якісні зміни в часі та змісті освітньої програми, визначають критерії й показники оцінки сформованості необхідних умінь і навичок, а також соціальних компетенцій в інтегрованої дитини з ООП; описують особливості включення цієї дитини й особливості проведення роботи; 18% майбутніх педагогів ЗДО під час складання адаптованої освітньої програми відображають індивідуальні мету, завдання й основні напрями корекційно-розвивальної роботи; визначають механізм та особливості її реалізації (розклад, карта та форма навчання); описують очікувані результати і способи їх оцінювання; 36% майбутніх педагогів ЗДО під час розроблення індивідуального корекційно-освітнього маршруту фіксують особливості психологічної, корекційної, педагогічної та лікувально-профілактичної допомоги; описують спеціальні умови, їх тривалість і конкретне завдання для дитини з ООП, підбираються відповідні інтерактивні методи навчання; формуються критерії досягнень і відповідне оцінювання.

У зв'язку з тим, що перелічену вище документацію майбутні педагоги ЗДО не показали на констатувальному етапі дослідження, провести порівняльний аналіз не представляється можливим. Це є, на нашу думку, важливим критерієм, що характеризує когнітивний критерій готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Окрім документів, орієнтованих на індивідуалізацію інклюзивної освіти, проводився аналіз проєкту організації інклюзивної освіти в ЗДО. Під час аналізу цього результату педагогічної діяльності виявилися такі проблеми:

актуальність організації інклюзивної освіти в конкретному ЗДО формується без опори на конкретні факти та кількісні показники; сформульовані мета та завдання (не діагностичні); відзначається збільшення або теоретичного, або емпіричного обґрунтування; опис проєкту неповний, відмічається нелогічність викладу; система критеріїв і показників також нечітка та не відображає результативність проєкту.

У цілому представлені проєкти мають чітко описані кроки та дії, у вигляді конкретних заходів, необхідних для організації інклюзивного навчання в ЗДО.

Аналіз розроблення програм самоосвіти також здійснювався тільки на формувальному етапі дослідження. Варто зазначити, що майбутні педагоги ЗДО розуміють, які професійні завдання під час організації інклюзивної освіти їм необхідно вирішувати, які знання, вміння і способи самоосвіти потрібні для розв'язання представлених педагогічних ситуацій; фіксується покрокове досягнення поставлених цілей відносно інклюзивної освіти. Ці тенденції простежуються в 72% майбутніх педагогів ЗДО.

Експертизі також був підданий такий результат діяльності майбутніх педагогів ЗДО, як есе. За результатами аналізу варто зазначити, що всі майбутні педагоги ЗДО представили особистісну оцінку інклюзивної освіти, було виявлено глибоке розуміння проблем дітей з ООП, ціннісне відношення до інклюзії; наводяться реальні приклади організації інклюзивної освіти в ЗДО.

Представимо зразки есе, в яких відображається все вищезазначене.

Зразок 1. *«Чи потрібна сьогодні інклюзивна освіта? Як реформувати систему спеціальної освіти і чи потрібна вона? На ці питання сьогодні ще немає однозначної відповіді, проте існує багато думок науковців, педагогів, батьків дітей з особливостями розвитку. Одні – вважають, що краще, коли особливі діти навчаються в спеціальному закладі, адже там працюють висококваліфіковані фахівці, з великим досвідом роботи. Другі – впевнені, що у звичайному закладі такі діти краще соціалізуються, адаптуються. Треті*

– схильні до думки що обидві форми навчання малоефективні, тому варто їх змінювати, допрацьовувати, тобто реформувати. На мою думку, в цій ситуації праві всі. В Україні немає досконалої системи навчання дітей з особливими освітніми потребами. У світі взагалі немає нічого ідеального, адже досконалості немає меж. Тому, варто поглянути на кожну систему з різних сторін, знайти її сильні і слабкі сторони. Тоді це буде об'єктивна оцінка. Хочу почати із інклюзії, адже це система в якій я працюю 2 роки і маю невеликий досвід її впровадження та реалізації. Варто зазначити, що ця система освіти офіційно почала впроваджуватися в нашої країні з 2017 року і стрімко набирає своїх обертів. У провідних країнах світу особливі діти навчаються у звичайних закладах освіти, в них вже немає як такого поняття «інклюзивна освіта», це є для них нормою. Інклюзивна освіта дає дітям з особливими освітніми потребами та їхнім батькам шанс навчатися у звичайній групі, з дітьми з нормотиповим розвитком. У такій групі діти разом навчаються, беруть участь у різних заходах, таким чином соціалізуються. Це дуже добре! Але, поглянувши з іншого боку, для того, щоб взаємодія дітей мала позитивний вплив, без проявів булінгу, свою роботу з налагодження відносин, виховання толерантного ставлення, повинні виконувати психолог, вихователь, асистент вихователя та інші. В інклюзивному закладі діти з ООП навчаються за адаптованою чи модифікованою програмою в залежності від їхніх психофізичних особливостей. Важливо, щоб вихователь інклюзивної групи був ознайомлений з цими характеристиками, труднощами дитини та враховував їх при підготовці та проведенні заняття. Головну роль у реалізації інклюзії в ЗДО відіграє команда психолого-педагогічного супроводу. Саме її робота має бути злагодженою та розпланованою. Якщо створенням індивідуального освітнього маршруту займається лише асистент вихователя, це велика помилка. Батьки є активними учасниками команди та повинні взаємодіяти заради всебічного розвитку своєї дитини. Якщо це не так, то і на результативність навчання це впливатиме певною мірою. Фахівці ІРЦ

також відіграють велику роль у розвитку психічних процесів, фізичному розвитку та загального розвитку дітей з ООП та мають взаємодіяти з колективом ЗДО. Тому, я вважаю, що інклюзивна освіта в Україні має розвиватися. Це повинно стосуватися організованої підготовки як фахівців, які працюють з особливими дітьми, так і батьків дітей з особливими потребами, так і всіх учасників освітнього процесу. Ми маємо усвідомлювати, що суспільство має розвиватися, набувати таких цінностей, які стануть кроком до гуманного ставлення до всіх його учасників, не зважаючи на їхні особливості. Адже всі ми рівні!

За законами України, діти з особливостями розвитку та їхні батьки можуть обирати одну із типів системи освіти. На сьогодні, важливу роль відіграють спеціальні заклади освіти. Я вважаю, що на сучасному етапі вони потребують кардинальних змін. Великий плюс такої системи в тому, що фахівці, які працюють з дітьми мають спеціальну освіту, знають характерні особливості їхнього розвитку та підходи, необхідні у навчанні дітей з порушеннями зору і слабозорих, з порушеннями слуху і слабочуючих, з порушеннями мовлення, з порушеннями інтелектуального розвитку, із порушеннями опорно-рухового апарату та затримкою психічного розвитку. Недоліками такої системи є те, що вона уніфікована, тобто унеможлиблює будь-які зміни в навчальних програмах та додатках до них; діти є ізольованими, соціально не адаптованими до навколишнього світу.

Тому, на сучасному етапі розвитку спеціальної освіти зазначені аспекти необхідно реформувати. Спрямувати політику на забезпечення універсального освітнього простору в усіх спеціальних установах. Що буде включати соціалізацію дітей, надання їм корекційно-розвиткових та освітніх послуг. Думаю, що в Україні повинні функціонувати обидва типи системи спеціальної освіти. Батьки та діти - мати право на вибір такої системи, яка є для них найзручнішою та найрезультативнішою. А кожна з систем – не стояти на місці, вдосконалюватися та розвиватися».

(з есе студентки 21-Д(б) групи, спеціальності 012

Дошкільна освіта, ОС «Бакалавр», Бородій Ольги)

Зразок 2. « Якщо інклюзивне середовище дошкільної групи комфортне, добре організоване і привабливе, то воно сприяє навчанню і розвитку дитини. Коли середовище відображає інтереси дітей, їм подобається перебувати в ньому, а це підвищує їхню здатність навчатися. Добре організоване середовище сприяє грі, самостійності, соціалізації і знаходженню рішень. У цьому випадку інклюзивне фізичне середовище розширює можливості дітей, дає змогу розвивати саморегуляцію і самодисципліну. Тоді не педагог контролює дітей, а середовище створює умови для того, щоб це відбувалось природним чином».

(з есе студентки 21-Д(б) групи, спеціальності 012

Дошкільна освіта, ОС «Бакалавр», Кузьменко Тетяни)

Приклад 3. « Людина – істота соціальна. Вона адаптується до умов навколишнього світу разом з іншими людьми, вступає з ними у взаємозв'язки та утворює стійкі групи. У цих групах люди надають допомогу одне одному, долають труднощі, вирішують проблеми. Надзвичайної уваги, підтримки, захисту та допомоги в умовах сьогодення потребують діти, найбільше – діти з особливими освітніми потребами (ООП), які відрізняються фізично та ментально. Безболісне входження дитини з ООП у колектив однолітків можливе за дотримання педагогами принципу індивідуалізації. Він передбачає, насамперед, комплектування груп з меншою кількістю дітей, ніж зазвичай. Роботу вузьких спеціалістів (вчителя-логопеда, вчителя-дефектолога, практичного психолога, асистента вихователя) та вихователів груп спрямовують на різнобічне вивчення індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини та урахування їх в освітньому процесі. Педагоги, які працюють з дітьми з ООП, мають орієнтуватися на особистість кожної дитини, на її індивідуальні та вікові особливості, що досягається створенням у групі умов доброзичливості та психологічної безпеки».

(з есе директора КЗ «ДНЗ №38 Вінницької міської ради»

З наведених прикладів видно, що у кожного майбутнього педагога ЗДО та педагогічного колективу є своє відношення до інклюзивної освіти, але усі розуміють необхідність побудови цієї системи, включення спеціальних засобів, створення спеціальних умов та індивідуального освітнього супроводу.

У підсумку цієї методики були такі результати: низький рівень зареєстрований у 8% майбутніх педагогів ЗДО, це на 32% менше, ніж на констатувальному етапі. Середній рівень був відмічений у 72% майбутніх педагогів ЗДО, що на 11% більше, ніж за попередньої діагностики. Високий рівень зафіксований у 20% майбутніх педагогів ЗДО, на констатувальному етапі високий рівень не був виявлений. Під час виявлення рівня сформованості когнітивного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на формуальному етапі дослідження, також як і на констатувальному, застосовували методику оцінки готовності майбутніх педагогів до інклюзивного навчання. За результатами діагностування відзначається таке: зростання психологічної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; наявність стратегії і тактики розвитку інклюзивної освіти в ЗДО; розробка індивідуальних планів та карток, присвячених організації інклюзивного навчання; проєктування програми впровадження інклюзії в практику ЗДО; підготовка спеціальних умов (матеріально-технічних, фінансових, навчально-методичних, інформаційних, кадрових).

Таким чином, за результатами аналізу трьох методик були виявлені рівні сформованості когнітивного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, що представлені в табл. 3.6 і на рис. 3.6.

Таблиця 3.6

Рівень сформованості когнітивного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту

Рівні сформованості	Констатувальний етап				Формувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)		Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
високий	37	14,7	38	15,5	70	27,9	41	16,7
середній	84	33,5	84	34,3	124	49,4	129	52,7
низький	130	51,8	123	50,2	57	22,7	75	30,6

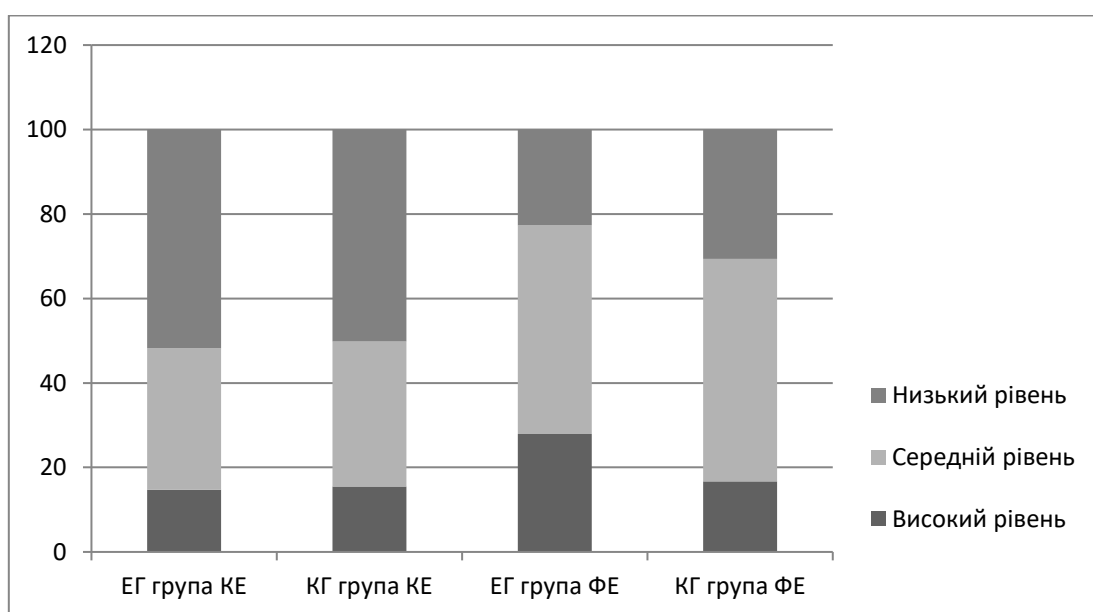

Рис. 3.6. Динаміка рівнів сформованості когнітивного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту

Відповідно до показників за кожною методикою були визначені рівні сформованості когнітивного критерію. Високий рівень відзначений в експериментальній групі у 27,9% майбутніх педагогів ЗДО, що на 13,2% більше, ніж на констатувальному етапі, в контрольній групі високий рівень на формувальному етапі експерименту становить 16,7%, що лише на 1,2% вище ніж на констатувальному етапі. Середній рівень в порівнянні з попередніми даними в експериментальній групі збільшився на 15,9% (з

33,5% до 49,4%), а низький рівень зменшився на 29,1% (з 51,8% до 22,7%), і в контрольній групі середній рівень в порівнянні з попередніми даними збільшився на 18,4% (з 34,3% до 52,7%), а низький рівень змінився на 19,6% у бік зменшення (з 50,2% до 30,6%).

Отже, за цим критерієм було встановлено наступне:

1. Відзначається динаміка розвитку когнітивного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Це зумовлено тим, що сформовані в освітній діяльності знання негайно застосовувалися в практиці організації інклюзивної освіти.

2. Найбільший результат за цим критерієм був виявлений у майбутніх педагогів ЗДО, що проходили підготовку в умовах дослідно-експериментальної діяльності одного ЗДО, коли навчалися разом із педагогічним колективом. Це давало більше можливостей для занурення в практичну діяльність і паралельно здійснювалося формування команди психолого-педагогічного супроводу з фахівців, готових до організації сумісного навчання дітей з нормотиповим розвитком та з ООП.

3. Позитивним фактом у розвитку операційних і діяльнісних умінь стало розробка програми самоосвіти, в якій майбутні педагоги ЗДО, в більшості випадків, проєктують подальший поетапний і цілеспрямований саморозвиток у сфері організації інклюзивної практики.

4. Особливе значення для результатів дослідження стала розробка майбутніми педагогами ЗДО таких документів, як індивідуальні й адаптовані освітні програми, індивідуальні корекційно-освітні маршрути, проєкти організації інклюзивної освіти в ЗДО.

Практичний критерій готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, включав дві діагностичних методики: авторський опитувач «Аналіз труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО» (див. додаток Р, табл. Р.1), методика оцінки здатності педагога вирішувати педагогічні ситуації шляхом впровадження інтерактивних технологій в ІОС (див. додаток С, табл. С.1).

Результатами дослідження за першою методикою стало таке: зменшилася кількість студентів на 15%, в яких виникають труднощі під час визначення освітнього маршруту для кожної дитини, що навчається в умовах інклюзивного навчання (13%); знизилася кількість студентів на 35%, що відчують труднощі в проєктуванні освітнього процесу з урахуванням включення дітей із ООП в освітнє середовище (15%); збільшилася кількість студентів на 11%, що уміють аналізувати контекст труднощів і проблем у професійній діяльності (83%); підвищилася кількість майбутніх педагогів ЗДО на 16%, здатних виділяти професійну проблему, підбирати практичні завдання, що відповідають особливостям розвитку дітей із ООП (79%).

Відзначається, що адекватна самооцінка готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС проявляється у 88% студентів, що на 25% більше, ніж на констатувальному етапі дослідження; здатність виділяти наявні проблеми простежується у 71% майбутніх педагогів ЗДО (на 13% більше, ніж на констатувальному етапі дослідження); виявляти рівень своєї професійної компетентності у сфері організації інклюзивного навчання – у 67% майбутніх педагогів ЗДО (на 7,5% більше, ніж на констатувальному етапі дослідження).

У цілому, за результатами опитувача зафіксовані такі дані: збільшився показник високого рівня на 20% і склав 43%, зменшився показник достатнього рівня на 14% і склав 49%, зменшився показник базового рівня на 6% і склав 8%.

Оцінка розуміння майбутнім педагогом ЗДО значущості професійних завдань, знань способів вирішення, а також сформованості вміння контролювати й оцінювати власну професійну діяльність здійснювалася за допомогою другої методики. Оцінні показники, професійні завдання не змінилися.

За результатами самоаналізу й експертної оцінки були зроблені такі висновки: усі майбутні педагоги розуміють значущість представлених професійних завдань; знання способів вирішення перерахованих

професійних завдань продемонстрували 86% майбутніх педагогів ЗДО; знання необхідних ресурсів для вирішення професійних завдань зафіксували вже у 56% студентів, що на 24% більше, ніж на констатувальному етапі дослідження; уміння контролювати власні дії в процесі вирішення професійних завдань показали 27% студентів, що на 18% більше, ніж на констатувальному етапі.

Отже, за результатами цієї методики зафіксовано наступне: 27% майбутніх педагогів ЗДО мають високий рівень сформованості практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (це на 23% більше результатів попередньої діагностики); 62% майбутніх педагогів ЗДО мають середній рівень (це на 19% менше) і 5% студентів – низький і це на 10% менше.

У цілому за двома методиками зафіксовані такі показники: високий рівень розвитку практичного критерію відзначається у 35% майбутніх педагогів ЗДО, що на 21% більше. Виявлена динаміка і в показниках достатнього та базового рівнів. На формувальному етапі сталося зниження на 4% середнього рівня і на 27% низького.

Порівняльні дані за практичним критерієм готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС представлені в табл. 3.7 і на рис. 3.7.

Таблиця 3.7

Рівень сформованості практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту

Рівні сформованості	Констатувальний етап				Формувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)		Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
високий	29	11,6	28	11,4	64	25,5	53	21,6
середній	108	43,0	107	43,7	120	47,8	93	37,9
низький	114	45,4	110	44,9	67	26,7	99	40,5

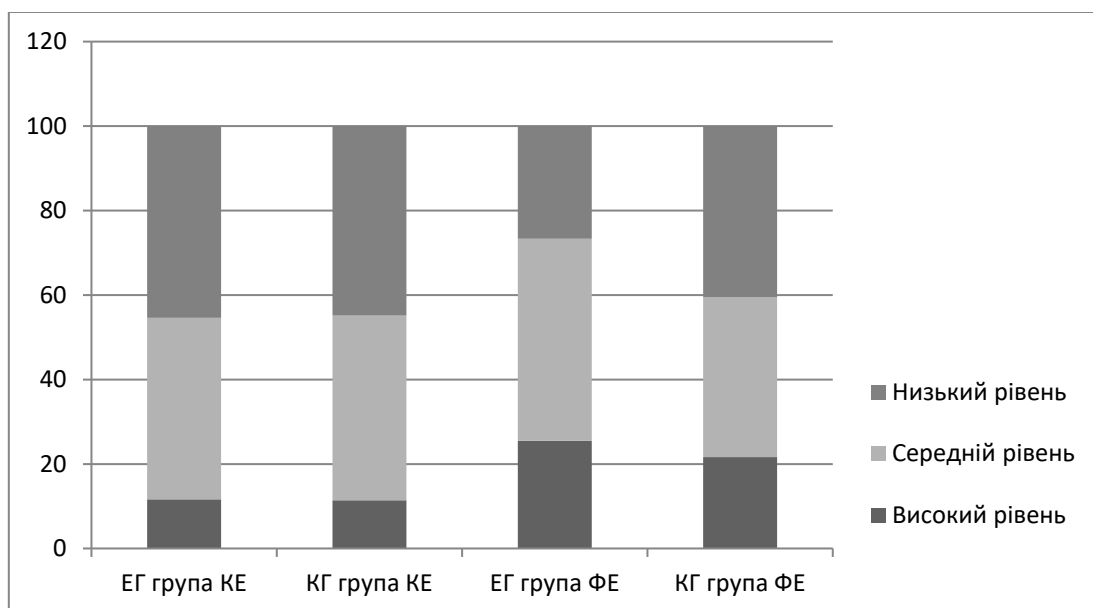

Рис. 3.7. Динаміка рівнів сформованості практичного критерію готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту.

Проаналізувавши кількісні та якісні показники за цим критерієм, виділили такі тенденції:

1. Як позитивну лінію в розвитку готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відзначаємо наявність сумнівів і хвилювань у тих, хто пройшов навчання за програмою. Це зумовлено тим, що занурюючись у зміст спеціальної педагогіки і психології, педагоги відзначають значущість глибинних знань відносно структури розвитку, що відхиляється, способів організації корекційної роботи і забезпечення розвитку всіх дітей, що знаходяться в умовах інклюзивного освітнього середовища.

2. Сталося усвідомлення необхідності постійної додаткової самоосвіти в питаннях організації інклюзивного навчання, уточнення особливостей розвитку дітей із ООП і побудови обхідних шляхів корекції порушених функцій.

3. Значимим для нашого дослідження є стійке прагнення майбутніх педагогів ЗДО до одержання якісних результатів індивідуального психолого-

педагогічного супроводу дітей з ООП в умовах інклюзивного освітнього середовища.

4. Позитивною тенденцією стає сформованість у майбутніх педагогів ЗДО вміння виділяти наявні професійні проблеми, переводити їх в площину професійних завдань, проєктувати шляхи рішення і вибудовувати алгоритми виходу з проблем. Це вміння якісно міняє професійну діяльність майбутніх педагогів ЗДО (змінюються цілі, завдання, вибирання засобів і способів побудови інклюзивного освітнього процесу, підходи до аналізу й оцінки своєї педагогічної роботи).

5. З'явилося розуміння значущості не самої організації інклюзивної освіти як формального факту, а мети його здійснення. Майбутні педагоги ЗДО орієнтуються на результат інклюзивної освіти, в якості якої стає соціалізація дітей із ООП.

Проаналізуємо динаміку змін загального рівня сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС на констатувальному та формувальному етапах експерименту (див. табл. 3.8 і рис. 3.8).

Таблиця 3.8

**Загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів
ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС
експериментальної та контрольної груп до і після експерименту**

Рівні сформованості	Констатувальний етап				Формувальний етап			
	Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)		Експериментальна група (n=251 особа)		Контрольна група (n=245 осіб)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
високий	35	14,0	36	14,7	67	26,7	46	18,8
середній	107	42,6	105	42,9	130	51,8	115	46,9
низький	109	43,4	104	42,4	54	21,5	84	34,3

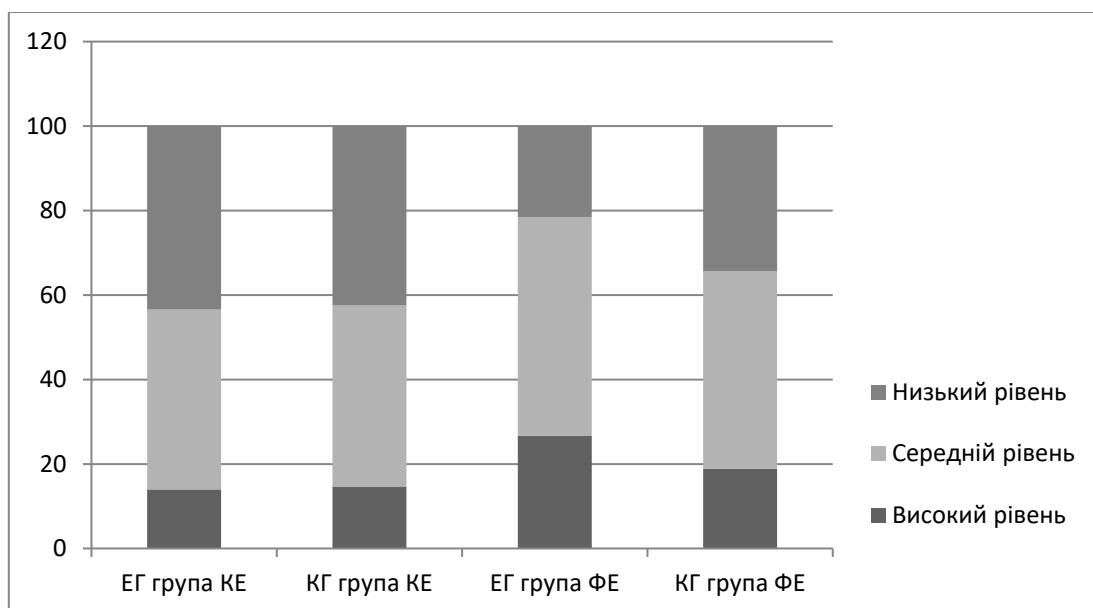

Рис. 3.8. Динаміка загальних рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної та контрольної груп до і після експерименту.

Кількісний та якісний аналіз сформованості рівнів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС свідчить про те, що кількість респондентів, які показали високий рівень компонентів готовності в експериментальній групі, збільшився на 12,7% (з 14% до 26,7%), у свою чергу в контрольній групі цей показник збільшився лише на 4,1% (з 14,7% до 18,8%). Кількість студентів експериментальної групи, що продемонстрували низький показник (низький рівень), після проведення формувального експерименту знизилася на 21,9% (з 43,4% до 21,5%), а в контрольній групі – на 8,1% (з 42,4% до 34,3%).

У процесі аналізу одержаних результатів на констатувальному етапі дослідження нами відзначено, що майбутні педагоги ЗДО, які навчаються в команді в умовах дослідно-експериментальної діяльності, активніше взаємодіють з дітьми з ООП, які намагаються апробувати вивчені технології одразу ж, відповідально підходять до розроблення індивідуальних програм розвитку та активно беруть участь у роботі команди психолого-педагогічного супроводу.

Для статистичного опрацювання результатів експерименту було проведено порівняння рівня розвитку готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС в експериментальній і контрольній групах за допомогою критерію, емпіричне значення якого обчислимо за формулою 3.1.

Критерій χ^2 , що дозволяє перевірити нульову гіпотезу про розподіл за рівнями сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС у дослідних групах, що задіяні в експерименті, є однаковим.

Спершу, обчислимо емпіричне значення $\chi^2_{\text{емпір}}$ для даних контрольної та експериментальної груп. Вкладаємо дані з табл. 3.5, 3.6, 3.7, 3.8 у формулу 3.1. Інструментом для розрахунків результатів дослідження ми обрали програму для роботи з електронними таблицями Microsoft Excel з офісного пакета Microsoft Office 2007 (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Значення критерію χ^2 на початковому зрізі констатувального етапу педагогічного експерименту

Групи КГ і ЕГ	Розраховане значення $\chi^2_{\text{емпір}}$	$\chi^2_{\text{крит}}$ за рівнем значущості 0,05
ЕГ і КГ (мотиваційний критерій)	21,291	5, 989
ЕГ і КГ (когнітивний критерій)	12,178	
ЕГ і КГ (практичний критерій)	19,699	
ЕГ і КГ (загальний рівень готовності)	19,387	

Порівняємо критичні значення $\chi^2_{\text{крит}}$ з емпіричними $\chi^2_{\text{емпір}}$.

Одержана різниця результатів на завершення формульованого етапу експерименту є статистично значущою $\chi^2_{\text{емпір}} > \chi^2_{\text{крит}}$ (21,291 >

5,989; 12,178 > 5,989; 19,699 > 5,989; 19,387 > 5,989). Як зазначають перевірені дані, рівень розвитку готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС експериментальної групи значимо вищий, ніж у майбутніх педагогів ЗДО контрольної групи.

Використання зазначених педагогічних умов професійної підготовки готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС дає право ефективніше розвивати готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивної педагогічної взаємодії в умовах інклюзивної освіти. Це положення перевірене і доведене нами експериментально.

Отже, мета – досягнута, завдання – виконані, гіпотеза – доведена.

Підводячи підсумки формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, можна зробити такі висновки:

1. Аналіз одержаних результатів формувального етапу дослідження дозволяє стверджувати, що підготовка майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС за допомогою програми підготовки та в умовах командної роботи, результативно впливає на розвиток професійної компетентності усього педагогічного колективу та формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

2. Виявлення негативних і позитивних тенденцій в розвитку інклюзивної освіти, встановлення груп педагогічних ситуацій, які характеризують зміст підготовки майбутніх педагогів ЗДО до інклюзивної освіти, дозволили систематизувати зміст тем навчальної програми і сприяли розвитку в майбутніх педагогів ЗДО мотиваційно-ціннісної спрямованості на інклюзивне навчання.

3. Результати формувального етапу дослідження свідчать, що зміст програми підготовки майбутніх педагогів ЗДО, орієнтований на формування здатності до вирішення ряду педагогічних ситуацій інклюзивної освіти, сприяв розвитку діяльнісно-технологічної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

4. Включення інтерактивних технологій в якості засобу підготовки і системного способу організації спільної діяльності суб'єктів підготовки сприяло розвитку оцінно-рефлексивних умінь майбутніх педагогів ЗДО в сфері організації інклюзивної практики.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дослідження нами описана дослідно-експериментальна робота, що включала констатувальний і формувальний етапи. На констатувальному етапі дослідження встановлено, що у майбутніх педагогів ЗДО недостатньо сформована здатність до вирішення педагогічних ситуацій, які виникають в процесі організації інклюзивної освіти. Рівень розвитку професійної компетентності сформований недостатньо, що проявляється в фрагментарності практичних знань про інклюзивну освіту; складнощах у виборі інтерактивних технологій, прийомів і методів розвитку дітей з ООП під час спільної діяльності з дітьми з норнотиповим розвитком; труднощах проєктування корекційно-освітнього процесу з урахуванням особливих освітніх потреб дітей; недостатності практичних навичок організації в дитячому колективі партнерських стосунків з усіма учасниками інклюзивного освітнього середовища.

Організація підготовки майбутніх педагогів ЗДО до зазначеної вище діяльності включає такі етапи: занурення в діяльність за вирішенням професійних завдань; проблематизація; цілепокладання і планування; конструювання вирішення професійного завдання та його реалізація; рефлексія здійснюваної діяльності.

Застосування гуманітарних технологій, орієнтованих на професійно-особистісний розвиток майбутніх педагогів, дозволяє персоніфікувати їхню підготовку і сформувати в них ціннісне відношення до дітей із особливостями розвитку.

Визначено, що готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є плановим результатом їхньої підготовки і включає мотиваційну, когнітивну та діяльнісно-технологічну готовність майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

На формувальному етапі дослідження за допомогою методів математичної статистики доведено, що у майбутніх педагогів ЗДО

відмічається позитивна динаміка, що проявляється в таких аспектах: мотиваційні зміни (перетворення установок, що склалися, ціннісних орієнтацій, мотивів професійної поведінки та діяльності, зміна її спрямованості і т. д.); розвиток здатності вирішувати педагогічні ситуації в сфері організації інклюзивної освіти (розуміти особливості розвитку дітей із ООП; проектувати і реалізовувати адаптовані освітні програми, здійснювати підбір інтерактивних форм педагогічної взаємодії); розвитку діяльнісно-технологічних умінь (виокремлювати проблеми, аналізувати їх, переводити в площину професійних завдань, проектувати шляхи вирішення та вибудовувати алгоритм виходу з проблеми). Ці аспекти дозволяють вносити конструктивні зміни в професійну діяльність майбутніх педагогів ЗДО (змінюються завдання, вибір засобів і способів організації освітньо-корекційної діяльності, підходи до аналізу й оцінки своєї педагогічної діяльності).

В результаті аналізу одержаних показників формувального етапу дослідження було засвідчено, що майбутні педагоги ЗДО, які навчаються в умовах дослідно-експериментальної діяльності, краще взаємодіють з дітьми з ООП, намагаються одразу ж апробувати вивчені технології, відповідально підходять до розроблення індивідуальних програм розвитку й активно беруть участь в роботі команди психолого-педагогічного супроводу. Це дозволяє стверджувати, що підготовка майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС, організована за допомогою програми, результативно впливає на розвиток професійної компетентності всього педагогічного колективу та формування готовності ЗДО до реалізації інклюзивної практики.

Одержані результати вказують на прогностичність розроблених у дослідженні змісту і технології підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Зміст третього розділу дисертаційного дослідження висвітлено в публікаціях [46,55,57,58].

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 12.01.2021 № 33
URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osviti> (дата звернення: 11.09.2021).
2. Вавіна Л. С., Ремажевська В. М. Розвиваємо у дитини вміння бачити: від народження до 6 років: поради батькам. Київ: Літера ЛТД, 2008. С. 77-126.
3. Вікарі Стефано У нас дитина з аутизмом. Допомога сім'ям із дітьми з аутизмом. Практичні рекомендації для батьків і педагогів. Харків: Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019. 112 с.
4. Гавриш Н., Брежнєва О., Кіндрат І., Рейпольська О. Розумне виховання сучасних дошкільнят: методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 176 с.
5. Гавриш Н. В. Філософія для дітей. Цікаві уроки для молодших школярів: методичний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 232 с.
6. Дені М. Цифрове дитинство. Гаджети і ТБ: заборонити не можна дозволити: пер. з фр. Ганни Кирієнко. Київ: АРТБУКС, 2021. С. 19-63.
7. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
8. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Беленька Г. В. та ін. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. 2016. 492 с.
9. Діти з розладами аутистичного спектра: план корекційно-розвиткової роботи / авт. кол.: Л. О. Юрченко, Л. В. Олтаржевська, Т. А. Малюченко та ін.; упор. В. В. Семизорова. Вид. 4-те. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 104 с.
10. Дошкільнята з ООП. Сучасні технології навчання / Т. Савелюк, Н. Глущенко, Л. Стадник, та ін.; упоряд. В. Семизорова, Н. Радоміцька. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2019. 132 с.

11. Душка А. Л. Дитина з розладами аутистичного спектра : наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С.4-9.
12. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навчально-методичний посібник / упорядники: Патрикеева О. О., Дятленко Н. М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 100 с.
13. Інклюзія в ЗДО / упоряд. Л. А. Швайка. Харків: Вид. група «Основа», 2019. С. 24-61.
14. Інклюзивна освіта в ЗПО. Організація навчання / О. В. Боровська, Л. В. Вікарій, П. М. Герасименко; упоряд. О. В. Власенко. Київ: «Видавнича група «Шкільний світ», 2018. 120 с.
15. Калуська Л. В. Казкова розмовляночка за малюнками: посібник для роботи з дітьми 6-го року життя та дітьми з особливими освітніми потребами за опорними малюнками. Тернопіль: Мандрівець, 2020. С. 4-9.
16. Кисла О. Ф. Корекційна педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. С. 43-49.
17. Колупаєва А. А. Інклюзивна практика: технології навчання. Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 49-71.
18. Коношевський Л.Л., Шахіна І.Ю. Обробка психологічних досліджень засобами ІКТ : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2011. 200 с.
19. Костенко Т.М. Дитина з порушенням зору: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 11-24.
20. Крок за кроком : програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання) / Л. І. Ткаченко, І. В. Деуля, І. А. Шаповалова. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 72 с.
21. Литовченко С.В., Жук В. В., Таранченко О. М. Дитина з порушенням слуху: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 23-33.

22. Лунячек В. Е. Педагогічний менеджмент : навчальний посібник. 2-вид., випр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.
23. Максименко Д. С. Здоров'я дитини в сучасному інформаційному середовищі. Практична психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 224 с.
24. Максименко Д. С. Різнокольорове дитинство: ігротерапія, казкотерапія, ізотерапія, музикотерапія. Практична психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 192 с.
25. Мартиненко І. В. Комунікативний тренінг для дошкільників з порушеннями мовлення: навч.-метод. посібник. Харків: видавн. «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. С. 107-113.
26. Маріо ді П'єтро Розійдіться, я йду! Гіперактивна дитина. Практичні рекомендації для дітей, батьків і педагогів. Харків: Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019. 96 с.
27. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 150 с.
28. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосовуваний до дитячого виховання в «Будинках дитини» / Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / за заг. Редакцією З. Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. С. 104-120.
29. Моргун І. С. Логопедичний зошит. Київ: ТОВ «Видавнича група «Шкільний світ», 2019. 144 с.
30. Навчально-розвивальні творчі модулі до навчальної дисципліни «Інноваційні технології в освіті»: методичні рекомендації з технологій мотиваційного пробудження інтересу дошкільників до навчання та під час занять / уклад. А. П. Дмитренко. Суми: Університетська книга, 2022. 32 с.
31. Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в закладі дошкільної освіти. Старший дошкільний вік : 6-ий рік життя / упоряд. В. В. Семизорова. Тернопіль : Мандрівець, 2020.

136 с.

32. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. С. 134-209.

33. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : монографія / Людмила Станіславівна Шевченко. Вінниця : ТОВ «Друк», 2018. 396 с.

34. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Академвидав, 2015. 456с.

35. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

36. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / Т. В. Сак, Л. І. Прохоренко, Г. Б. Соколова; за заг. д-ра психол. Наук Л. І. Прохоренко. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 312 с.

37. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Довкілля і розвиток мовлення». Методичні рекомендації / А. В.Міненко, О. І. Мякушко. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 125 с.

38. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Образотворча діяльність» : методичні рекомендації; практикум з образотворчого мистецтва / С. В. Трикоз. К. : 2014. 135 с.

39. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату / А. Г. Шевцов. К. : 2012. 232 с.

40. Програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / В. В. Тарасун, Т. О. Куценко, І. М. Дуброва та ін.; за ред. Т. В. Скрипник. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с.

41. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення» / І. В. Кравцова, Л. Л. Стахова. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 80 с.

42. Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років : програма розвитку дітей з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років / І. М. Гудим, Л. С. Вавіна. К. : Імекс-ЛТД, 2014. 106 с.

43. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я». Методичні рекомендації/ І. В. Гладченко. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 152 с.

44. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок». Методичні рекомендації/А. М. Висоцька. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 128 с.

45. Прохоренко Л. І. Дитина із труднощами у навчанні: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 13-19.

46. Робоча програма навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» для студентів закладів вищої освіти / Л. П. Токар. Вінниця: КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2021. 14 с.

47. Руденко А. В. Ігри і казки, які лікують. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 208 с.

48. Сак Т. В. Особлива дитина: від народження до 6 років: поради батькам. Київ: Літера ЛТД, 2008. С. 98-143.

49. Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти : навч. посібн. ЮНІСЕФ, ВФ ««Крок за кроком», 2019. 66 с.

50. Стежки у світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом / Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. [та ін.]. К. : Імекс-ЛТД, 2014. 248 с.

51. Сухіна І. В. Гіперактивна дитина: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 35-37.

52. Ткач Христина. Обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушенням мовлення. На основі поведінкового підходу: практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2021. 136 с.

53. Токар Л. П. Тестові завдання з дошкільної педагогіки : методичний посібник для педагогів-практиків та студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2018. 147 с.

54. Токар Л. П. Методичні рекомендації до проведення практичних та семінарських занять з дисципліни «Дошкільна педагогіка» : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта». Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2019. 152 с.

55. Токар Л. П. Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти : виклики сучасності : фестиваль авторських ідей. Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2020. 68 с.

56. Токар Л. П. Педагогіка : робочий зошит для практичних занять навчальної дисципліни для студентів освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр». Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2020. 162 с.

57. Токар Л. П. Відбір і реалізація дисциплін професійної і практичної підготовки у спецкурсі «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами». *Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 6 (6) 2021. Praha České republice C. 167-178. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6\(6\)-167-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-6(6)-167-177).*

58. Токар Л. П. Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній калейдоскоп. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2022. 192 с.

59. Томашевська Н. В. Логопедія: ігри та завдання. Харків: Видавничий дім «Пегас», 2015. 64 с.

60. Трикоз С. В., Блеч Г. О. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 10-24.

61. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В. Дитина із синдромом Дауна: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 11-24.

62. Чеботарьова О. В., Коваль Л. В., Данілавічюте Е. А. Дитина із церебральним паралічем: наук.-популярне вид. Серія «Інклюзивне навчання». Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 15-20.

ВИСНОВКИ

Результати теоретичного аналізу й педагогічного експерименту з проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі дозволили зробити *наступні висновки*:

1. На основі теоретичного аналізу науково-педагогічної, навчально-методичної літератури, нормативних документів, дисертаційних робіт та досвіду навчальної практики з підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі з'ясовано стан розробленості окресленої проблеми дослідження та виявлено одну з головних суперечностей: між потребою суспільства в підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі з високим рівнем фахової компетентності і обмеженими можливостями нинішньої системи вищої освіти підготовки такого фахівця.

Конкретизовано сутність поняття готовність до педагогічної діяльності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в умовах інклюзивної освіти як показник їхньої здатності вирішувати освітні проблеми, збагачувати освітню готовність застосувати інтерактивні педагогічні технології в діяльності з дітьми дошкільного віку, новинки дошкільної освіти; прагнення займатися самоосвітою, саморозвитком.

2. Встановлено, що для ґрунтовного розуміння змісту питання про підготовку майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС нами розроблена структурно-функціональна модель. Моделлю підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС є комплекс складових – блоків, що забезпечують оптимальну можливість для досягнення мети – підвищення результативності професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО одночасно з розвитком інтерактивних

практичних вмінь і навичок, що необхідні для розвитку педагогічного процесу в умовах інклюзивної освіти.

Модель містить відповідні блоки: *Теоретично-методологічний*, що містить мету підготовки майбутніх педагогів ЗДО; *наукові підходи*: компетентнісний, системний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, культурологічний, аксіологічний; *принципи загальнодидактичні* (науковості, свідомості та активності у навчанні, доступності, систематичності, послідовності й комплексності, наочності) та *специфічні* (практичної спрямованості, узгодженості змісту і форм навчання, міждисциплінарної інтеграції, обхідного шляху, динамічний, етіопатогенетичний, рівності тощо) підготовки майбутніх педагогів ЗДО до до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; *компоненти готовності* майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: мотиваційний, когнітивний та діяльнісно-технологічний; *система діагностики і моніторингу* якості професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС; *критерії та показники* сформованості компонентів готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *мотиваційний* (соціальні настанови, мотиви, нахили, інтереси, потреби, ціннісні орієнтації); *когнітивний* (обсяг і якість психолого-педагогічних та інклюзивних знань і спеціальних умінь, необхідних для успішного розв'язання педагогічних завдань і ситуацій); *практичний* (комплекс умінь і навичок здобувачів освіти педагогічних ЗВО, необхідних для опанування дидактичними методами, прийомами та засобами впровадження в освітній процес активних форм педагогічної взаємодії). *Рівні готовності* (високий, середній, низький). *Змістовно-практичний блок*, що містить *етапи формування підготовки* майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС (мотиваційний, пізнавально-практичний, результативний); *методи; форми; засоби; технології; педагогічні умови* формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до

застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання інтерактивних технологій навчання в реалізації курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО». *Результативний:* сформованість готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Проблема підготовки здобувачів освіти до впровадження інтерактивних технологій в умовах інклюзивної освіти реалізується за допомогою таких методологічних підходів: компетентнісний; системний; діяльнісний; особистісно-зорієнтований; культурологічний та аксіологічний. Кожний із підходів, що представлені у моделі має досить вагоме значення, оскільки це зумовлює розуміння змісту підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

Виокремлено та теоретично обґрунтовано такі педагогічні умови, що забезпечують успішне функціонування структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС: *розвиток позитивної мотивації майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в ІОС; поєднання теоретичної та практичної підготовки шляхом моделювання педагогічних ситуацій з використанням інтерактивних технологій; використання інтерактивних технологій навчання у вивченні курсу навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО».*

3. Експериментально перевірено та за допомогою статистичних методів, що підготовка майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС за допомогою програми підготовки та в умовах командної роботи, результативно впливає на розвиток професійної компетентності усього педагогічного колективу та формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС. Виявлення негативних і позитивних тенденцій в розвитку інклюзивної освіти, встановлення груп педагогічних ситуацій, які характеризують зміст

підготовки майбутніх педагогів ЗДО до інклюзивної освіти, дозволили систематизувати зміст тем навчальної програми і сприяли розвитку в майбутніх педагогів ЗДО мотиваційно-ціннісної спрямованості на інклюзивне навчання. Результати формувального етапу дослідження свідчать, що зміст програми підготовки майбутніх педагогів ЗДО, орієнтований на формування здатності до вирішення ряду педагогічних ситуацій інклюзивної освіти, сприяв розвитку діяльнісно-технологічної готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.

4. Впроваджено та укладено в освітній процес педагогічних коледжів: авторські навчально-методичні посібники «Дошкільна педагогіка у схемах та таблицях», «Інтерактивні методи у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти: виклики сучасності: фестиваль авторських ідей» та «Інтерактивні технології у підготовці майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в інклюзивному освітньому середовищі. Освітній калейдоскоп» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», удосконалену робочу програму з дисципліни «Інклюзивна освіта в ЗДО», онлайн-вправи та завдання сервісу PowToon і програми VideoScribe із навчальних дисциплін «Інклюзивна освіта» та «Корекційна педагогіка», комплекс педагогічних ситуацій, алгоритми, творчі проєкти, маршрутні карти та освітні картотеки.

5. Проведеним дослідженням й аналізом одержаних результатів підтверджено висунуту гіпотезу, що дозволяє зробити висновок про досягнення мети дослідження та розв'язання поставлених завдань.

Результати дослідження є певним внеском у розв'язання проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі, водночас, не вичерпують усіх можливостей запропонованої автором моделі та методики.

У проведеному дисертаційному дослідженні окреслено низку можливих шляхів вирішення проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. Подальші дослідження автор вбачає за такими перспективними напрямками:

1) розробка альтернативних методик діагностики підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі;

2) розширення й вдосконалення методики підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

ДОДАТКИ

Додаток А

Програми виховання та навчання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами у поєднанні з інтерактивними технологіями

Таблиця А.1

Назва програми	Автори	Цільова група дітей	Інтерактивний супровід
Діти з розладом аутистичного спектра [42]	Л. О. Юрченко, Л. В. Олтаржевська	Діти з розладами аутистичного спектра	Арт-терапевтичні технології, мультимедійні засоби корекції
Обстеження мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення [161]	Х. Я. Ткач	Діти з аутизмом і тяжкими порушеннями мовлення	Арт-терапевтичні технології, мультимедійні засоби корекції, візуальний розклад
Програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» [126]	Т. В. Скрипник	Діти з розладами аутистичного спектра	Арт-терапевтичні технології, мультимедійні засоби корекції та розвитку, технології ситуативного моделювання
Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» [120]	Т. В. Сак, Л. І. Прохоренко, Г. Б. Соколова	Діти дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років	Розвивальні ігри для дошкільників, відеопрезентації
Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Довкілля і розвиток мовлення». Метод.рекоменд.[121]	А. В. Міненко, О. І. Мякушко	Діти дошкільного віку з розумовою відсталістю	Презентації «Microsoft PowerPoint». Звуковий запис для наслідування та розвитку слухової пам'яті

Продовження табл. А.1

Назва програми	Автори	Цільова група дітей	Інтерактивний супровід
Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Музичне виховання» [122]	О. Василевська	Діти дошкільного віку з розумовою відсталістю	Арт-терапевтичні технології
Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Образотворча діяльність» [123]	С. В. Трикоз	Діти дошкільного віку з розумовою відсталістю	Мультимедійні засоби та презентації відповідно до тем, розглянутих у програмі
Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату [125]	А. Г. Шевцов	Діти дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату	Музичний супровід рухової активності з використання ПК за компенсуючим принципом
Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років : програма розвитку дітей з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років [127]	І. М. Гудим	Діти дошкільного віку з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років	Аудіо-супровід занять
Програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання) «Крок за кроком» [76]	Л. І. Ткаченко, І. В. Деуля, І. А. Шаповалова	Діти старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання)	Програма «Живий звук». Презентації «Microsoft PowerPoint»

Продовження табл. А.1

Назва програми	Автори	Цільова група дітей	Інтерактивний супровід
Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення» [128]	І. В. Кравцова, Л. Л. Стахова	Діти дошкільного віку з загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення	Програма «Живий звук», мультимедійні засоби корекції та розвитку, технології ситуативного моделювання
Стежки у світ : програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом [159]	В. В. Жук, С. В. Литовченко, Н. Л. Максименко	Діти дошкільного віку зі зниженим слухом	Програма «Живий звук». Презентації «Microsoft PowerPoint». Універсальний комп'ютерний сурдотехнічний комплекс
Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я» [130]	І. В. Гладченко	Діти дошкільного віку з розумовою відсталістю	Музичний супровід рухової активності. Використання мультимедійних засобів за тематикою програми
Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок»	А. М. Висоцька	Діти дошкільного віку з розумовою відсталістю	Ознайомлення дітей з ПК. Презентації «Microsoft PowerPoint». Звуковий запис для наслідування та розвитку слухової пам'яті

Додаток Б

Типи інтерактивних педагогічних технологій

(за А. Кучай)

Таблиця Б.1

Структура інтерактивних педагогічних технологій			
Освітньо-навчальні	Діяльнісно-виховні	Творчорозвивальні	Соціально-взаємодіючі
«Тварини», «Що було б, якби...», «Історія із чарівної скриньки», «Світ геометричних фігур», «Придумай запитання», «Хмарочос», «Цифри і сусіди» і ін.	«Чарівний клубок», «Знайомство», «Павутина», «Що я люблю робити?», «Мандрівки», «Привітання», «Передбачення», «Добрі вчинки», «Вітання» і ін.	«Ехо», «Історія із продовженням», «Актори», «Карти Проппа», «Мозковий штурм (атака)», «Очевидний напис», «Фентезі малюнки», «Логіки світу» і ін.	«Свіча», «Комплімент», «Дитина дня», «Полілог», «Дружна, весела родина», «Моя сім'я», «Я допомагаю іншим», творчокреативні ігри і ін.

Додаток В
Групи інтерактивних технологій навчання
(за О. Пометун, Л. Пироженко)

Технології кооперативного навчання

Парна і групова робота організовується як на засвоєння, так і застосування знань, умінь та навичок. Це може відбуватися одразу ж після викладу педагогом нового матеріалу, на початку нового заняття замість опитування, на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню знань, умінь та навичок або бути частиною повторювально-узагальнюючого заняття.

Робота в парах

Мета: технологія особливо ефективна на початкових етапах навчання дітей роботі у малих групах. Її можна використовувати для досягнення будь-яких дидактичних цілей: засвоєння знань; закріплення нового матеріалу; перевірки раніше вивченого тощо.

За умов парної роботи всі учні отримують можливість висловлювати свою думку, говорити. Робота в парах дає можливість дітям подумати, обмінятися ідеями спочатку з партнером і лише потім озвучити їх перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння переконувати й вести дискусію.

Використання такого виду співпраці сприяє тому, що учасники не можуть ухилитись від виконання завдання. Під час роботи в парах можна швидко виконати завдання, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Робота в малих групах

Мета: роботу в групах варто використовувати для вирішення складних проблем, що потребують колективного розуму. Якщо витрачені зусилля й час не гарантують бажаного результату, краще вибрати парну роботу або будьяку з наведених вище технологій для швидкої взаємодії. Організовувати

малі групи тільки в тих випадках, коли задача вимагає спільної, а не індивідуальної роботи.

Технології колективно-групового навчання

Обговорення проблеми в загальному колі

Мета: це загальновідома технологія, яка застосовується, як правило, в комбінації з іншими. Її метою є прояснення певних положень, привертання уваги дітей до складних або проблемних питань в навчальному матеріалі, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо. Педагоги мають заохочувати всіх до рівної участі та дискусії. Методичні вказівки: бажано розташувати стільці або парти по колу.

Всі обговорюють ідеї чи події, що стосуються якоїсь певної теми. Обговорення будується навколо запланованої або імпровізованої теми, яку слід визначати зрозуміло для всіх присутніх до початку обговорення. Учасники висловлюються за бажанням. Обговорення триває, доки є бажання висловитись. Вчитель бере слово (якщо вважає за потрібне) наприкінці обговорення. Він може висловити свою думку.

Мікрофон

Мета: різновидом загальногрупового обговорення є технологія – мікрофон, яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Незакінчені речення

Мета: цей прийом часто поєднується з – мікрофоном і надає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота з такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті, й переконливо.

Два – чотири – всі разом

Мета: використовується при вивченні блоку інформації або при узагальненні та повторенні вивченого. Технологія дозволяє дітям узяти участь у передачі своїх знань іншим. Використання цього методу дає

загальну картину понять і фактів, що їх необхідно вивчити під час заняття, а також викликає певні питання та підвищує інтерес до навчання.

Ажурна пилка

Мета: технологія використовується для створення на занятті ситуації, яка дозволяє учням працювати разом із метою засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу. Ефективна у тих випадках, коли початкова інформація повинна бути донесена до дітей перед проведенням основного (базисного) заняття або доповнює таке заняття. Заохочує дітей допомагати один одному вчитися, навчаючи.

Case-method

Мета: технологія корисна при аналізі певних ситуацій, випадків із життя: правових, історичних, моральних тощо, в яких стикаються інтереси людей, життєві погляди, позиції. Такі ситуації можуть аналізуватись учасниками індивідуально, в парах, у групах або піддаватись аналізу в загальному колі. Такий аналіз потребує певного підходу, алгоритму. Технологія вчить задавати питання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати та виносити рішення. Ситуації, випадки слугують для учасників конкретними прикладами для ідей та узагальнень, забезпечують основу для високого рівня абстрагування та мислення, демонструють людські почуття та емоції, зацікавлюють усіх та захоплюють уяву, допомагають зв'язати навчання з досвідом реального життя, дають шанс реального застосування знань.

Технології ситуативного моделювання

Модель навчання у грі – це побудова навчального процесу за допомогою включення дитини у гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються). Використання гри в навчальному процесі завжди стикається з протиріччям: навчання є завжди процесом цілеспрямованим, а гра за своєю природою має невизначений результат (інтригу). Тому завдання педагога при застосуванні ігор у навчанні полягає у підпорядкуванні гри визначеній дидактичній меті.

Останнім часом в організації самої гри відбувається зміщення акцентів з драматизації (форм, зовнішніх ознак гри) на її внутрішню сутність (моделювання події, явища, виконання певних ролей). В західній дидактиці поступово відходять від терміну гра, який асоціюється з розвагами, і вживають поняття симуляція, імітація тощо. Ігрова модель навчання покликана реалізовувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей: забезпечення контролю виведення емоцій; надання дитині можливості самовизначення; надихання і допомога розвитку творчої уяви; надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті; надання можливості висловлювати свої думки.

Розігрування ситуації за ролями

Імітує реальність призначення ролей учасникам та учасникам і наданням їм можливості діяти – наче насправді. Кожна особа в рольовій грі має чітко знати зміст своєї ролі та мету рольової гри взагалі.

Технології опрацювання дискусійних питань

Дискусія може застосовуватись різновид обговорення в широкому колі якогось спірного питання.

Мета: сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. У світовій практиці використання дискусії у навчанні набули поширення різні варіанти організації обміну думок між учасниками, різні технології проведення дискусії, опрацювання дискусійних питань.

Метод ПРЕС

З цієї невеличкої технології (для неї ми зберегли назву – метод ПРЕС) варто почати роботу над навчанням учнів дискутувати.

Мета: використовується при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, в яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Метод учить дітей виробляти й

формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших.

Мозковий штурм

Використовується для вироблення уміння приймати декілька рішень конкретної проблеми, спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дозволяє їм вільно висловлювати свої думки.

Мета: зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учасників протягом обмеженого часу.

Займи позицію

Цей метод корисний на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами.

Мета: використовується на початку заняття для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування учасниками певною інформацією з проблеми і усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її вирішення. Слід використовувати дві протилежні думки, які не мають одної (правильної) відповіді.

Карусель

Мета: одночасне включення всіх учасників в активну роботу з різними партнерами по спілкуванню для обговорення дискусійних питань. Ця технологія застосовується:

- для обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій;
- для збору інформації з якої-небудь теми; для інтенсивної перевірки обсягу й глибини наявних знань (наприклад, термінів).
- для розвитку вмінь аргументувати власну позицію.

Інтерактивні технології навчання			
Інтерактивні технології колективного (кооперативного) навчання	Інтерактивні технології колективно-групового навчання	Інтерактивні технології ситуативного моделювання	Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань
«Робота в парах», «Два – чотири – всі разом», «Ротаційні (змінювані) трійки», «Робота в малих групах», «Карусель», «Діалог», «Коло ідей», «Спільний проєкт», «Акваріум»	«Обговорення проблем у колі», «Незакінчені речення», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Броунівський рух», «Дерево рішень», «Кейс-метод», «Джигсо», «Вирішення проблем»	«Розігрування ситуації за ролями», «Драматизація», «Програвання сценки», «Імітаційні ігри», «Рольова гра» і ін.	«Метод ПРЕС», «Дебати», «Займи позицію», «Незакінчений ланцюжок», «Оціночна дискусія», «Зміни позицію», «Континуум» і ін.

Додаток Д

Сучасні інтерактивні технології онлайн-навчання

для підготовки майбутніх педагогів ЗДО в ІОС

Таблиця Д.1

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Презентація	Це набір сторінок-слайдів, що послідовно змінюють одна одну, на кожній з яких можна розмістити будь-який текст, малюнки, схеми, відео-, аудіофрагменти, анімацію, 3D-графіку, використовуючи при цьому різні елементи оформлення. Види презентацій: слайдові, потокова, віртуальна. Слайдова презентація — це набір картинок-слайдів з певної теми, що зберігаються у файлі спеціального формату. На слайді можна вміщувати довільну текстову, графічну, відеоінформацію, анімації, звук. Слайдова презентація надає можливість інтерактивної взаємодії користувача з презентацією, розширює можливості керування порядком показу слайдів. Потокова презентація — це вид подання мультимедійних даних, що зібрані й перекодовані в потоковий файл (фільм). Найпопулярнішим і найпотужнішим інструментом для цього завжди вважався PowerPoint. Проте часи змінюються і сьогодні у нього з'явилися потужні конкуренти, яке ні в чому не поступаються , а де в чому може і перевершують продукт Microsoft . Одним з таких перспективних проєктів є <u>онлайнний сервіс Prezi</u>. Prezi - це хмарний сервіс, який служить для створення презентацій. Перш за все необхідно перейти за адресою http://prezi.com і пройти нескладний процес реєстрації. Зробити це можна за допомогою своєї адреси електронної пошти або використовуючи облікові дані в соціальній мережі Facebook. Основна і головна відмінність від PowerPoint полягає в тому, що тут ви працюєте не з окремими слайдами, а з усією робочою областю, на якій можете як завгодно розміщувати необхідні вам елементи.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Освітні онлайн-платформи	Добре структуровані освітні сайти, які володіють великими постійно поповнюваними ресурсами. Розрізняють МООС (безкоштовні) і SPOC (платні) - освітні платформи. Принцип роботи практично однаковий і являє собою систему, що містить такі елементи: відеолекції, завдання, які мають термін виконання(дедлайн); спілкування на форумах між учасниками курсів (community); сертифікат (у разі успішного завершення навчання). Сучасні, результативні та дієві форми методичної роботи з педагогами: <i>Ресурсний центр</i> – сприяє залученню педагогів до оновлення стратегії діяльності закладів дошкільної освіти. <i>Методичний дайджест</i> – удосконалює роботу щодо реалізації актуальних завдань освіти міста; гармонійно розвивати загальні, професійні й педагогічні здібності працівників; максимально розкривати творчий потенціал кожного педагога. <i>Школа інноваційних технологій</i> має на меті: систематизувати інноваційну діяльність в закладах дошкільної освіти; поширювати апробовані на практиці ефективні інновації та методичні надбання. <i>«Країна online - Дошкілля»</i> – популяризація діяльності закладів дошкільної освіти, окремих педагогів; підняття іміджу дошкілля. <i>PlatforM</i> - методична форма обміну досвідом роботи. <i>Освіторія «АПгрейд»</i> (для вихователів). <i>Майданчик «СпорТур»</i> (для інструкторів з фізичного виховання). <i>Майстерня «МайстерМуз»</i> (для музичних керівників). <i>Методична лабораторія «Крок»</i> (для вихователів та вихователів-методистів). <i>Педагогічний клуб «Майстерня успіху»</i> (для педагогів, які мають педагогічне звання «вихователь-методист» або прагнуть до присвоєння). <i>ПлатфорМа «Метод»</i> (для вихователів-методистів). <i>Наукові студії «Основа»</i> (для педагогів). <i>Освіторія «Хвиля»</i> (зустрічі для керівників та педагогів, у яких є потреба з того чи того питання).

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Освітні онлайн-платформи	<i>Інноваційна платформа Knewton</i> полягає в тому, щоб онлайн-навчання адаптувати до потреб і можливостей кожного студента, тобто індивідуалізувати (персоналізувати) процес здобуття знань. У <i>Knewton</i> своє бачення процесу навчання: потрібно адаптуватися до рівня знань, з'ясувати мету учасника курсів, побачити його слабкі місця і негайно ліквідувати ці прогалини. Щоб навчання було ефективнішим, платформа радить, над чим варто попрацювати зараз, і пропонує потрібні завдання. Щоб їх підібрати, <i>Knewton</i> аналізує навчальні матеріали за сотнями параметрів: виділяє ключові ідеї, теорії і поняття, аналізує структуру, рівень складності та формат. Також <i>Knewton</i> аналізує поведінку студента: який у нього робочий ритм, що йому вже відомо і в якій формі він краще засвоює інформацію. На основі цих даних система розуміє, що саме запропонувати далі – текстове пояснення, відеогру чи інтерактивну вправу. Тривалість і складність завдань при цьому також будуть різними. Алгоритм <i>Knewton</i> збирає дані про те, як навчаються тисячі студентів. Це допомагає програмі постійно розвиватися – з кожним новим студентом її поради стають ефективнішими і точнішими. Її творці порівнюють такий підхід з аналізом на рівні атомів. У курсі на базі <i>Knewton</i> існують інші корисні функції: постійно оцінюють загальний прогрес студента, під рукою завжди є список останніх його досягнень і останні завдання. Це дещо нагадує соціальну мережу – система може порекомендувати партнера для навчання, орієнтуючись на спільні інтереси і рівень знань.
Bring your own devices (BYOD)	Це технології, за яких для занять активно використовують смартфони, ноутбуки, планшети тощо, які не належать навчальним закладам, а є власністю самих дітей. Принцип BYOD, який давно застосовують у західних школах, ймовірно, невдовзі використовуватимуть і у нас.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Bring your own devices (BYOD) Приносьте із собою ваші девайси (пристрої)	Найчастіше діти приносять смартфони, планшети, електронні книги і ноутбуки. Застосування девайсів руйнує традиційний патріархальний урок, але в той же час дає абсолютно нові можливості у навчанні. Викладач повинен установити правила роботи з девайсами і створити таку атмосферу, щоб ці правила неухильно виконували.
LEARNING TO LEARN (LL) – учися вчитися	Здатність визначати свої власні потреби в навчанні, і постійно обмірковувати, аналізувати сам процес навчання, тобто рефлексувати. <i>Технологія LL</i> дозволяє розвивати навички відкритої, вільної комунікації, навички роботи в команді, гнучкість підходів і креативність у нестандартних ситуаціях, упевненість у власних здібностях і ефективності дій у незнайомій, мінливій ситуації. <i>Технологію LL</i> застосовують в освітніх системах багатьох країн світу, але кожен іде до цього своїм шляхом. В українській освіті є поняття «учнівські компетенції», першою з яких указане «уміння вчитися».
Скрайбінг	Це створення невеликих малюнків, які роблять тему заняття або презентації більш зрозумілою. Точніше, це мікс малюнків, слів, фраз, стислих пропозицій, стрілок, які показують взаємозв'язок смайликів та інших графічних символів. Пояснюючи тему, викладач одночасно ілюструє на дошці (або на аркуші паперу тему). При цьому виникає «ефект паралельного слідування», коли діти чують і бачать одне й те ж саме, а графічне зображення фіксує ключові моменти теми. Це скрайбінг офлайн. Викладачеві необхідні лише поверхня для замальовки та інструмент для малювання.
Скрайб-малюнок	Це малюнок у стилі мінімалізму, переважно контурний, без зайвої деталізації, тобто схематичний. Є два правила створення скрайбінгу: послідовність і логічність викладу. Аргументи повинні йти один за одним, а коментарями треба постійно залучати аудиторію до процесу створення скрайбінгу. <i>Переваги скрайбінгу</i>: ефективність, універсальність візуалізації, мінімум затрат, якісне засвоєння інформації та

<i>Продовження табл. Д.1</i>	
Скрайб-малюнок	запам'ятовування ключових моментів теми, можливість безперервного спілкування з дітьми протягом усього року, можливість використовувати скрайб в подальшій роботі як огляд усієї здобутої інформації, ефект паралельного прямування, універсальність у використанні.
Скрайбінг онлайн (комп'ютерний)	<i>Комп'ютерний скрайбінг</i> набагато простіший. Такий скрайбінг можна створити за допомогою сервісу PowToon і програми VideoScribe. Будь-яке творче завдання може бути подано у вигляді скрайбінгу: від вітальної листівки до мультфільму. Завдання скрайб-презентації онлайн таке саме, що й офлайн – донести інформацію, зробити її привабливою для студентів, допомогти краще її запам'ятати і засвоїти. У скрайбінгу онлайн свої позитивні моменти. Створений відеоролик можна показувати необмежену кількість разів, використовувати як ефективне доповнення заходу, створювати з його допомогою різні інформаційні продукти.
Освітні комікси	<i>Комікс</i> – це ланцюг статичних зображень, об'єднаних загальним сюжетом. Усередині зображень зазвичай розташований текст, що їх пояснює, а діалоги передають за допомогою спеціальних хмарок «баблів». Комікси читають, тобто сприймають зображення по черзі, зліва направо зверху донизу в американській та європейській традиціях. При цьому мозок читача перекидає логічні зв'язки між малюнками приблизно так само, як між сценами в кіно. Комікс як освітній ресурс має значний потенціал, який в Україні не набув ще популярності (версія офлайн), але є чудові приклади використання цього інструменту і під час викладання, і впродовж виконання індивідуального творчого домашнього завдання. Робота з цим інструментом потребує певної послідовності: знайомство з коміксами; ігри та завдання з коміксами; створення власних коміксів. Для створення коміксів можна використовувати різні онлайн-ресурси, а саме: Canva.com, CLASSTOOLS.NET, Comic Master, Pixton та інші. Наприклад, конструктор коміксів від Canva простий у використанні.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Сторітелінг офлайн	<i>Сторітелінг</i> – це навчання через цікаві розповіді. Функції сторітелінгу: мотивує до вивчення конкретної теми; впливає на емоції слухачів, наприклад покращує настрій; систематизує (узагальнює) інформацію; стимулює активність на занятті, залучає до спілкування та співпраці; розвиває фантазію, логіку та інтуїцію. <i>Техніки сторітелінгу:</i> ✓ подорож героя (уявна або реальна) з перешкодами, їхнім подоланням, проблемами, результатами; ✓ контраст (є дві історії або два героя: одна реальна, інша – вигадана); порівняння реального і того, що могло би статися; ✓ початок з фіналу (оповідач починає з кульмінації, яка незрозуміла, інтригує, а потім повертається до початку розгортання подій, щоб слухачі зрозуміли, як герой опинився в складній ситуації); ✓ помилки (щасливого завершення подій не відбувається, проте герой знає, що його шлях був не даремним, досвід, якого він набув, допоможе в майбутньому).
Сторітелінг онлайн	Об'єднує традиційну розповідь, комікси та сучасні інструменти онлайн-навчання. Існують ресурси, які дають змогу створювати навчальні комікси. CREAZA CARTOONIST – це норвезький стартап, що отримав багато призів. Його підтримує Міністерство дітей та освіти Данії. Самі себе вони називають «скринькою з інструментами». Інструменти допомагають учасникам цього проекту критично й нешаблонно мислити, працювати в групах, розповідати історії та просто спілкуватися. На вибір у цій програмі запропоновано чотири редактори – для роботи з інтелект картами, відео-, аудіо- та мультиками з коміксами. COMIC LIFE «великі комікси», які пишуть художники, створюють малими засобами. Щоб почати роботу, досить вибрати шаблон.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Скретч	Це нова сфера програмування, яка дозволяє дітям молодшого та середнього шкільного віку, студентам створювати власні анімовані та інтерактивні історії, ігри тощо. Цими власними напрацюваннями вони обмінюються всередині міжнародної спільноти, яка поступово формується в мережі Інтернет. У скретч можна створювати фільми, грати з різними об'єктами, змінювати їхній вигляд, переміщати їх екраном, установлювати форми взаємодії між об'єктами. Це об'єктно-орієнтована сфера, у якій блоки програм збирають з різнокольорових цеглинок команд так, як машини збирають з різнокольорових цеглинок у конструкторах «Лего». Історія Дня Скретч почалася 2008 року, коли була проведена перша щорічна конференція Скретч, у якій взяли участь сотні викладачів, дослідників і конструкторів, залучені у програмі. З 2014 року був організований щорічний День Скретч онлайн.
Мейкерство	Педагогічна технологія, яка базується на створенні руками власного продукту. Це інноваційний підхід впровадження STEM-освіти. Визначають як вид діяльності або заняття, що спрямований на виготовлення корисного та цікавого продукту з доступних ресурсів, майже без витрати фінансів. Мейкер – це людина, яка щось створює. Мейкерські здібності – щось робити своїми руками – є практично у всіх. Мейкер – креативний та винахідливий з хорошим почуттям смаку.
LEGOдіафестиваль	Цікава форма роботи, яка передбачає наявність у дошкільній групі конструктора. За допомогою LEGO-конструктора дошкільнята створюють об'єкти, які потім використовують для розроблення власних діафільмів. Така робота сприяє сенсорному розвитку, вчить дошкільнят співпрацювати, забезпечує наступність з методиками Нової української школи у використанні нового освітнього ресурсу - LEGO-конструктора, формує первинні навички медіаграмотності, коли діти створюють медіапродукт із виготовлених конструкцій чи проєктів.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Веб-квести	Інтерактивна подорож у просторах інтернету. Квест-технологія – ігрова технологія, при реалізації якої відбувається процес виконання вихованцями навчальних, пошуково-пізнавальних, проблемних завдань відповідно до ігрового задуму, під час якого вони добирають та упорядковують інформацію, виконують самостійну, дослідницьку роботу, що сприяє систематизації та узагальненню вивченого матеріалу, його збагаченню та поданню у вигляді цілісної системи. Освітній веб-квест - це спосіб організації спільної діяльності дітей і дорослих, який містить проблемне завдання з елементами рольової гри, для розв’язання якого використовують ресурси мережі Інтернет. Педагог може створити веб-квест на сайті за допомогою конструкторів або в програмі PowerPoint як презентацію. Обов’язкові елементи веб-квесту: мотивувальна інформація – звернення до учасників у супроводі мультфільму, слайд-шоу, привітання казкових персонажів; проблемне завдання – залежно від віку дітей; ролі й маршрути – для старшого дошкільного віку добирають реалістичні ролі (фотограф, учений, турист), для молодшого - ігрові (качеля, курча); посилання на інтернет-ресурси – зображення, пізнавальні відеозаписи, інші матеріали, що мають художню і пізнавальну цінність. Алгоритм створення веб-квесту: Крок 1. Визначаємо тему веб-квесту. Крок 2. Продумуємо завдання та ролі. Крок 3. Описуємо алгоритм роботи над виконанням завдання. Крок 4. Знаходимо джерела інформації й робимо на них посилання. Крок 5. Створюємо систему оцінювання. Крок 6. Обираємо форму подачі інформації.
Шведська ЕРА-модель для роботи з інформацією	Цікавий досвід педагогів Швеції, які пропонують методики розвитку навичок критичного мислення, необхідного для формування медіаграмотності дошкільників. Працюючи з інформацією, у шведській школі застосовують ЕРА-модель, яка розшифровується наступним чином: Е — дати дитині приблизно одну хвилину, щоб вона мала змогу

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Шведська ЕРА-модель для роботи з інформацією	подумати над питанням; Р — потім у парах обговорити, що діти думають із цього приводу; А — дати охочим можливість виступити з цього питання. Якщо дитина не хоче, каже «пас» і передає хід. Дитині дають можливість почути інші думки. І що обов'язково, вона має пояснити, чому не захотіла висловитися. Якщо ж у жодній парі не змогли відшукати правильної відповіді, то намагаються колективно відповісти на всі питання. Застосування ЕРА-моделі — це приклад організації роботи в класі: спочатку озвучуємо факт, потім пропонуємо пояснити: «Чому?», після чого разом шукаємо відповідь.
Графічні органайзери	Це все, що допомагає організувати інформацію на папері або моніторі. Тож прості таблиці — їхній різновид. Вивчати все це дітям варто не лише для того, щоб вміти працювати з інформацією, а й для того, щоб одразу ж застосовувати. Адже так значно легше запам'ятати матеріал.
<i>Метаплан</i>	Особливої популярності набув цей метод, адже він передбачає графічну ілюстрацію дискусії. Педагоги його також використовують здебільшого для розв'язання складних проблем. Деякі педагоги зробили цей метод більш практичним. Цікаво застосувати його для роботи над стилістичними, лексичними, граматичними помилками. Цей метод підходить для різних класів, навіть тих, де є проблеми з дисципліною. Діти водночас і задіяні в дискусії, і відповідають письмово, а це зменшує галас.
<i>Діаграма Вена</i>	Це вид схеми, під час застосування якої найчастіше використовують кола, що перетинаються. У спільному секторі кіл записують, наприклад, спільні риси героїв казок чи певні поняття, а в інших двох колах - відмінні риси. Використання діаграми Вена можливе під час вивчення теоретичних понять. Наприклад, саме цей графічний організатор дозволить у зручний спосіб порівняти мотиви народних і дитячих пісень, спільне і відмінне в сучасних і народних піснях, особливості оповідання й вірша тощо.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Графічні органайзери <i>Т-схема</i> <i>«Квітка Блума»</i> <i>Бортовий журнал</i> <i>Стратегія 6 W</i>	Т-таблиця — це вид схеми, за допомогою якої аналізується певна ідея: її переваги та недоліки. В одній половині таблиці записують усі докази, що підтримують ідею, у другій — протилежні. Наприклад, обираємо тему «Інтернет». Педагог креслить на дошці таблицю у формі великої літери «Т». Спочатку розглядаємо переваги, які згадають діти: пошук інформації, знайомства, спілкування, листування, навчання, придбання товарів і послуг, розваги. Усі ці аргументи записуємо ліворуч. Тепер разом з дітьми аналізуємо ризики, які приховує Інтернет. Педагог записує в таблицю, скажімо, такі недоліки: інформація не завжди достовірна, є ризик крадіжок особистих даних, шантажу, розсилання комп'ютерних вірусів і небажаної пошти, шкода здоров'ю, неякісне обслуговування, залежність від Інтернету.
	На пелюстках квітки записані різні види запитань. Діти об'єднуються в групи, кожна група має свій тип запитань. Вони складають запитання до тексту, і по черзі кожна група презентує свої напрацювання, а учасники іншої групи відповідають.
	Стратегія, яка допомагає актуалізувати знання студентів з певної теми через фіксацію, а також отримати нові знання в процесі роботи. Головна перевага в тому, що учні письмово фіксують інформацію. У процесі роботи діти вчаться визначати відомі й маловідомі факти з певної теми. Упродовж опрацювання тексту діти роблять зупинки, паузи, щоб заповнити бортовий журнал. Ця стратегія сприяє кращій роботі під час самостійного навчання. Студенти вчаться складати алгоритми вивчення нової теми.
	Ця вправа починається запитанням «Чому», допомагає знайти шляхи вирішення проблеми, які виникають у різних сферах діяльності. Побудова такого ланцюжка питань корисна, бо дає змогу дізнатись багато нового, про що ми раніше і не здогадувались.

Інтерактивні технології онлайн-навчання	Змістова характеристика
Віртуальна, змішана і доповнена реальність	<i>Методи покращення сприйняття навколишнього світу за допомогою комп'ютерної техніки.</i> <i>Доповнена реальність</i> — проектування будь-якої цифрової інформації (зображення, відео, текст, графіка та ін.) поза екраном будь-яких пристроїв, внаслідок чого реальний світ доповнюється штучними елементами і новою інформацією. Доповнена реальність може бути реалізована за допомогою додатків для звичайних смартфонів і планшетів, окулярів доповненої реальності, стаціонарних екранів, проєкційних пристроїв та інших технологій. <i>Змішана реальність</i> — проектування тривимірних віртуальних об'єктів або голограм на фізичний простір, що дає змогу переміщатися навколо віртуального об'єкта, оглядати його з усіх боків і у разі потреби всередині. Змішана реальність зазвичай вимагає спеціального обладнання: окулярів або шоломів. У змішаній реальності віртуальні образи привносяться в фізичний простір, візуалізуються і розташовуються відповідно до предметів реальності так, щоб вони сприймалися як справжні. Людина продовжує взаємодіяти з фізичним світом, в якому одночасно присутні й віртуальні об'єкти, які іноді майже неможливо відрізнити від реальних. <i>Віртуальна реальність</i> — занурення людини в заздалегідь змодельований світ і часткове (в перспективі — повне) ізолювання її від світу фізичного, для чого використовуються шоломи віртуальної реальності та інші спеціальні пристрої. Розробники прагнуть імітувати взаємодію зі створеною ними псевдореальністю шляхом впливу на всі органи чуття людини. Під цим поняттям розуміється комп'ютерна віртуальна реальність, у такий спосіб уточнюючи за допомогою якого засобу людина занурюється в цю реальність, тим самим відокремлюючи це поняття від філософського осмислення віртуального і віртуальної реальності.

Додаток Е

**Порівнева характеристика сформованості компонентів та критеріїв
готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації
інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі**

Таблиця Е.1

Рівні	Компоненти	Критерії та показники	Характеристика рівнів за основними показниками
Високий	Мотиваційний	Мотиваційний критерій. Показники: соціальні, освітні, професійні	Стійка мотивація до вдосконалення комунікативних умінь; підвищений інтерес до опанування інтерактивними освітніми технологіями; наполегливість і послідовність в усвідомленні та засвоєнні інклюзивних цінностей, усвідомленість впливу інклюзії на гуманістичні процеси в українському суспільстві.
	Когнітивний	Когнітивний критерій. Показники: теоретично-наукові знання, практично-фахові знання	Здобувачі освіти оперують знаннями про особливості розвитку уваги, пам'яті, мислення дітей з ООП; знають правила педагогічного етикету, які дозволяють впровадити активні форми взаємодії з дитячим колективом в умовах інклюзії; демонструють розуміння можливостей використання знань з навчальних дисциплін для формування професійної готовності працювати в інклюзивному освітньому середовищі; усвідомлюють значення і доцільність ґрунтовної теоретичної підготовки для вдосконалення організаційних форм педагогічної взаємодії.

Продовження табл. Е.1

Рівні	Компоненти	Критерії та показники	Характеристика рівнів за основними показниками
Високий	Діяльнісно-технологічний	Практичний критерій. Показники: уміння застосовувати інтерактивні педагогічні технології в ІОС	Стійка установка на пошук нових знань, їх систематичне поповнення, вміння орієнтуватися у різних джерелах інформації; уміння працювати з навчальною та додатковою літературою з метою самостійного розвитку засобів та прийомів використання активних форм педагогічної взаємодії; здатність використовувати різні методи та прийоми роботи над самоконтролем та самостійним розвитком прийомів педагогічного впливу на дітей інклюзивної групи відповідно до їхніх вікових, компенсаторних і психологічних можливостей; цілеспрямованість і зацікавленість у виконанні самостійної роботи. В них присутня адекватна самооцінка рівня можливостей організації освітнього процесу в умовах інклюзії; об'єктивне ставлення до самостійної діяльності з метою набуття вмінь і навичок впровадження активних форм педагогічної взаємодії з усіма учасниками інклюзивного навчання.

Продовження табл. Е.1

Рівні	Компоненти	Критерії та показники	Характеристика рівнів за основними показниками
Середній	Мотиваційний	Мотиваційний критерій. Показники: соціальні, освітні, професійні	Ситуативність інтересу до опанування активними формами педагогічної взаємодії; нестійкий інтерес до опанування інноваційними технологіями організації освітнього процесу в умовах інклюзії під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників; непослідовність у засвоєнні інклюзивних цінностей; підтримка необхідності доступу до якісної освіти та соціалізації дітям різних нозологічних груп; визнання їх права на інклюзивне навчання та створення прийнятних умов для навчання з однолітками.
	Когнітивний	Когнітивний критерій. Показники: теоретично-наукові знання, практично-фахові знання	Достатньо сформований комплекс знань із навчальних дисциплін під час інклюзивного навчання з дитячим колективом; здобувачі освіти володіють певним обсягом знань із психології, філософії, соціології, проте недостатнім для розкриття сутності активних форм взаємодії в змісті інклюзивного навчання дітей як міждисциплінарної проблеми; мають сформований словник «інклюзивних» термінів; демонструють усвідомлення предметів гуманітарного циклу тощо.

Продовження табл. Е.1

Рівні	Компоненти	Критерії та показники	Характеристика рівнів за основними показниками
Середній	Діяльнісно-технологічний	Практичний критерій. Показники: уміння застосовувати інтерактивні педагогічні технології в ІОС	Здобувачі освіти усвідомлюють важливість самостійної освітньої діяльності з метою опанування ефективними методами і прийомами педагогічної взаємодії з вихованцями інклюзивних груп; виявляють зацікавленість новизною та оригінальністю запропонованих проблемних ситуацій для самостійного опрацювання; мають здатність до застосування методів і прийомів самостійної роботи з метою вдосконалення педагогічного впливу на взаємодію суб'єктів інклюзивного освітнього процесу; опановують засобами та прийомами самостійного опанування активними формами педагогічної взаємодії.
Низький	Мотиваційний	Мотиваційний критерій. Показники: соціальні, освітні, професійні	Відсутність чітко визначеного розуміння значення інклюзивного навчання; відсутність прагнення опановувати інтерактивні технології; нестійкий інтерес до проблеми інтеграції, організації інклюзивного навчання; обережне ставленням до ефективності спільного навчання дітей з ООП; недовірою щодо можливостей для опанування інклюзивними цінностями в освітньому процесі ЗВО.

Продовження табл. Е.1

Рівні	Компоненти	Критерії та показники	Характеристика рівнів за основними показниками
Низький	Когнітивний	Когнітивний критерій. Показники: теоретично-наукові знання, практично-фахові знання	Здобувачі освіти мають поверхневі знання з циклу гуманітарних дисциплін; наявні в них знання не систематизовані, що перешкоджає осмисленню психологічних, філософських, етичних і соціологічних основ формування готовності до педагогічної взаємодії в умовах інклюзії; недостатньо сформований словник «інклюзивних» термінів, не використовують науково-методичну літературу для підготовки до аудиторних занять.
Низький	Діяльнісно-технологічний	Практичний критерій. Показники: уміння застосовувати інтерактивні педагогічні технології в ІОС	Відсутня здатність самостійно опрацьовувати навчальний матеріал; відсутність виокремлення основоположних аспектів застосування методів і прийомів педагогічної взаємодії з вихованцями інклюзивних груп; самостійна навчальна робота відзначається ситуативністю та несистемним характером; труднощі в опануванні тренінгів і вправ, самостійного опанування методикою застосування активних форм педагогічної взаємодії в змісті інклюзивного навчання дітей з ООП.

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Ж
Програма навчальної дисципліни
«Інклюзивна освіта в ЗДО»

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: оволодіння майбутніми педагогами ЗДО компетентностями щодо концептуальних засад інклюзивної освіти, системи державно-громадського управління інклюзивною освітою, формування в здобувачів освіти необхідних знань, які є чинниками їх професійної підготовки до практичної діяльності; ознайомлення здобувачів освіти з різними стилями навчання, видами інтерактивних технологій, особливостями освітнього процесу в умовах ІОС.

Завдання:

- засвоєння змісту основних принципів і цінностей інклюзивної освіти;
- оволодіння знаннями щодо міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти, зарубіжного досвіду;
- формування управлінських компетентностей у сфері інклюзивної освіти;
- засвоєння основних понять і вимог деонтології інклюзивної освіти;
- засвоєння основних принципів та технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти;
- оволодіння основними методами інклюзивного навчання у ЗДО;
- оволодіння технологіями оцінювання результатів інклюзивного навчання дітей з ООП;
- забезпечення високого рівня професійної та практичної підготовки майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в умовах ІОС.

Компетентності:

Компетентності загальні (КЗ)	<i>КЗ-2. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. Здійснювати професійну діяльність за принципами толерантності, безоціночності іншої особистості; вирішувати конфліктні ситуації і надавати підтримку в нових, проблемних і кризових ситуаціях.</i> <i>КЗ-3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. Мати потребу вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень; самостійно набувати і використовувати нові знання і уміння.</i> <i>КЗ-5. Здатність працювати в команді. Вміння ставити актуальні завдання, спрямовувати свої зусилля на досягнення цілей, вмотивовувати всіх суб'єктів соціальної взаємодії, що забезпечують інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами на їх розв'язання; будувати свою діяльність відповідно до моральних, духовних, етичних і правових норм, працюючи в команді. Володіти навичками самоорганізації і саморегуляції.</i>
Компетентності фахові (КФ)	<i>КФ-3. Здатність організовувати інклюзивне навчання у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних, науково обґрунтованих, традиційних та інноваційних засобів, методів, прийомів, технологій. Створювати максимально сприятливі умови для розвитку, навчання і виховання дітей незалежно від рівня їх можливостей та особливостей розвитку.</i> <i>КФ-5. Здатність до співпраці з різними категоріями</i>

	<i>фахівців.</i> Вміти ефективно взаємодіяти з працівниками закладу дошкільної освіти, всіма учасниками освітнього процесу в умовах реалізації інклюзивного навчання дошкільників з особливими освітніми потребами, органами управління і самоврядування; налагоджувати професійну комунікацію; враховувати зв'язок і вплив власної діяльності на сумарний результат роботи колективу.

Результати навчання:

ПРН 1	Володіти законодавчою базою щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування дошкільної інклюзивної освіти в Україні.
ПРН 2	Знати сучасні концепції, завдання, зміст, методи, організаційні форми і засоби інклюзивного навчання дошкільників з особливими освітніми потребами; особливості та інструментарій психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в ЗДО; методи діагностики та корекції психофізичного розвитку дітей дошкільного віку.
ПРН 3	Розуміти заклад дошкільної освіти як педагогічну систему: значення, зміст, порядок розробки і затвердження статуту ЗДО; комплектування інклюзивних та загальних груп, порядок прийому, відрахування та збереження місць за дитиною, вимоги до відкриття інклюзивних груп. Знати режим роботи закладу, організацію освітнього процесу за реалізації інклюзивної моделі навчання, функції учасників

	освітнього процесу в ЗДО та психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
ПРН 5	Знати посадові обов'язки вихователя групи з інклюзивним навчанням, асистента вихователя, методиста з дошкільної освіти районного (міського) управління освіти, функції діяльності науково-методичного центру (методкабінету) району (міста).
ПРН 6	Знати зміст нормативних документів щодо визначення порядку організації інклюзивного навчання в ЗДО, здійснення інноваційної освітньої діяльності, створення експериментальних навчальних закладів та майданчиків. Називати ознаки передового педагогічного досвіду, етапи і процедуру його вивчення, узагальнення і поширення.
ПРН 8	Володіти вміннями стратегічного і оперативного планування. Розробляти різні види планів: перспективний, річний, календарний, план окремого заходу.

Програма курсу розрахована на 75 годин (2,5 кредити). З них 20 год. – лекційних, 10 год. – практичних та 45 год. – самостійна робота. Форма контролю – залік.

Орієнтовний розподіл годин за темами програми (75 год.)

№ з/п	Зміст курсу	Всього годин	Лекції	Практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль І. Теоретичні та законодавчо-нормативні основи в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі					
1	Порядок організації інклюзивного навчання в ЗДО	6	2		4
2	Робота команди супроводу дитини дошкільного віку з ООП	8	2	2	4
3	Технологія індивідуального планування в ЗДО	8	2	2	4
4	Переваги та недоліки впровадження інклюзії для учасників освітнього процесу в ЗДО	5	2		3
Разом за змістовим модулем І		27	8	4	15
Змістовий модуль ІІ. Практичні аспекти реалізації інтерактивних технологій в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі					
1	Соціально-педагогічна діяльність педагога ЗДО в умовах ІОС	8	2		6
2	Специфіка освітнього процесу з дітьми дошкільного віку з ООП	8	2		6
3	Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання	10	2	2	6
4	Технології формування в дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків із ООП	10	2	2	6
5	Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО	12	4	2	6
Разом за змістовим модулем ІІ		48	12	6	30
Усього годин		75	20	10	45

Програма навчальної дисципліни

Змістові модулі

Змістовий модуль I. Теоретичні та законодавчо-нормативні основи в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі

Лекційний модуль I (8 годин) :

1. Порядок організації інклюзивного навчання в ЗДО (2 години).
2. Робота команди супроводу дитини дошкільного віку з ООП (2 години).
3. Технологія індивідуального планування в ЗДО (2 години).
4. Переваги та недоліки впровадження інклюзії для учасників освітнього процесу в ЗДО (2 години).

Практичний модуль I (4 години) :

1. Робота команди супроводу дитини дошкільного віку з ООП (2 години).
2. Технологія індивідуального планування в ЗДО (2 години).

Модуль самостійної роботи (15 годин):

1. Порядок організації інклюзивного навчання в ЗДО.
2. Робота команди супроводу дитини дошкільного віку з ООП.
3. Технологія індивідуального планування в ЗДО.
4. Переваги та недоліки впровадження інклюзії для учасників освітнього процесу в ЗДО.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти схеми, що розкривають структуру порушень у дітей різних нозологічних груп.
2. Роль команди психолого-педагогічного супроводу у забезпеченні освітніх потреб різних категорій дітей (есе).
3. Підготувати порівняльну таблицю «Класифікація видів дизонтогенезу» (за бажанням).
4. Сформулюйте умови, за яких інклюзивне навчання дітей із ООП буде ефективним.

Підсумкова тека:

1. Колоквіум з теми самостійної роботи.
2. Інформаційне повідомлення з презентацією матеріалів.

Змістовий модуль II. Практичні аспекти реалізації інтерактивних технологій в умовах ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі

Лекційний модуль II (12 годин) :

6. Соціально-педагогічна діяльність педагогів ЗДО в умовах ІОС (2 години).
7. Специфіка освітнього процесу з дітьми дошкільного віку з ООП (2 години).
8. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання (2 години).
9. Технології формування в дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків із ООП (2 години).
10. Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО (4 години).

Практичний модуль II (6 годин) :

1. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання (2 години).
2. Технології формування в дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків із ООП (2 години).
3. Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО (2 години).

Модуль самостійної роботи (30 годин):

1. Соціально-педагогічна діяльність педагогів ЗДО в умовах ІОС.
2. Специфіка освітнього процесу з дітьми дошкільного віку з ООП.
3. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання.
4. Технології формування в дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків із ООП.

5. Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО.

Завдання для самостійної роботи

1. Створити інтелект-карту з питання «Форми організації навчання в інклюзивній групі ЗДО».
2. Роль інтерактивних методів навчання в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО (доповідь, есе).
3. Назвати чинники, які визначають доцільність використання конкретного методу в інклюзивному процесі.
4. Обґрунтуйте вибір методів навчання для активізації пізнавальної діяльності дітей з ООП.
5. Назвати критерії вибору методів навчання в інклюзивній групі ЗДО.
6. Підготуйте писемну відповідь на питання «Яких вимог до засобів навчання повинен дотримуватися педагог у роботі з дітьми з особливостями розвитку» (мініреферат).
7. Підібрати низку заходів і різних видів діяльності дошкільників, під час яких педагог матиме можливість формувати толерантні взаємостосунки між дітьми (проект).
8. Презентувати програму «У колі друзів» (робота в групах).
9. Підготувати поради педагогам щодо формування толерантних якостей особистості у дітей.
10. Сформулювати завдання, які мають виконувати педагоги ЗДО для підвищення ролі сім'ї у формуванні толерантних взаємостосунків.
11. Підібрати теми, які доречно рекомендувати для обговорення з батьками вихованців.
12. Створити перелік художньої літератури для читання і обговорення з дітьми старшого дошкільного віку.
13. Підготувати порівняльну характеристику пасивного, активного та інтерактивного навчання за критеріями порівняння.
14. Розкрити поняття «інтерактивні технології навчання» (мінідоповідь).

15. Сутність компетентнісного підходу у навчанні майбутніх педагогів ЗДО до роботи з дітьми з ООП.
16. Види освітніх технологій на сучасному етапі (панельна дискусія).
17. Розробити анкету для вивчення стану сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до інтерактивної взаємодії з дітьми з ООП.
18. Розглянути таблицю «Характерні ознаки інтерактивного навчання», підготуйте мінідоповідь.
19. Підготувати презентацію, відеоролик «Інтерактивні технології» (характеристика однієї із вибраних форм взаємодії).
20. Сформулюйте умови впровадження інтерактивних методів в освітній процес для забезпечення ефективної взаємодії у системі «дитина – педагог», «дитина – дитина».
21. Аналіз рівнів готовності майбутніх педагогів ЗДО до інтерактивної взаємодії з дітьми з ООП (порівняльна характеристика).
22. Стан сформованості готовності майбутніх педагогів ЗДО до інтерактивної взаємодії з дітьми з ООП (дискусія).
23. Створіть інтелект-карту «Сутність технології інтерактивного навчання».
24. Підготувати майстер-клас «Інтерактивні методи навчання дошкільників в інклюзивному освітньому середовищі».

Підсумкова тека:

1. Колоквіум з теми самостійної роботи.
2. Інформаційне повідомлення з презентацією матеріалів.

Тематика рефератів

1. Роль і місце інклюзії у сучасній системі освіти України.
2. Основні підходи до реалізації інклюзивної освіти студента.
3. Саламанська декларація про принципи та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами.
4. Заклад освіти як установа відкритого типу.

5. Основні підходи до організації освітньої діяльності дітей із особливими освітніми потребами.
6. Освітнє середовище інклюзивного типу: специфіка організації в закладах освіти.
7. Доступність та універсальний дизайн навчального середовища у закладі освіти: принципи та технології впровадження.
8. Інтерактивний досвід реалізації професійної діяльності в системі інклюзивної освіти країн Західної Європи.
9. Зарубіжний досвід співпраці громадських організацій із закладами освіти інклюзивного типу.
10. Соціальні служби та їх роль у наданні спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей.
11. Організація соціокультурних проєктів у закладах освіти інклюзивного типу.
12. Організація соціально-педагогічних проєктів у закладах освіти інклюзивного типу.
13. Роль інтерактивних методів навчання в інклюзивній групі ЗДО.
14. Есе «Моє бачення майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти».

Тематика презентацій

1. Модель інклюзивного освітнього середовища у закладі дошкільної освіти.
2. Ідеальний портрет педагога ЗДО інклюзивного типу.
3. Компоненти інклюзивної компетентності вихователя ЗДО.
4. Презентація відеосюжетів, що демонструють приклади професійного співробітництва педагога ЗДО у команді фахівців інклюзивного закладу освіти.
5. Презентація спеціальних освітніх програм для обдарованих і талановитих вихованців ЗДО інклюзивного типу.
6. Презентація альтернативних методів комунікації педагога ЗДО з дошкільниками з ООП.

7. Презентація фрагмента заняття (за власним вибором) з використанням однієї із педагогічних технологій навчання студентів із ООП (технології опанування професійними знаннями, кооперативне навчання, інтерактивні технології, особистісно-орієнтовані технології тощо) або фрагмента заняття із використанням здоров'язбережувальних технологій у роботі з дітьми з ООП.
8. Презентація стратегій особистісного розвитку студентів з ООП (розвитку самозмобілізованості, упевненості у власних силах, самостійності тощо).
9. Презентація методів безпечної практики (виробничої) студентів у закладах дошкільної освіти, зокрема, з дітьми з ООП.

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання прописані в матеріалах практичних занять.

Методи навчання

Семінарські заняття, дискусії, обговорення, майстер-класи, тренінги, опрацювання літератури, ІКТ.

Комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяють розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця-вихователя ЗДО з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу й спілкування.

З метою формування професійних компетенцій широко впроваджуються інноваційні методи навчання, що забезпечують комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу. Це, наприклад, комп'ютерна підтримка навчального процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод тощо).

Значна увага під час вивчення курсу приділяється словесним (пояснення, роз'яснення, тощо), наочним (використання мультимедійних

презентацій; муляжів органів мовлення, головного мозку; схем, таблиць; записів дитячого мовлення тощо) та практичним методам (вправи).

Методи контролю

Поточний, підсумковий.

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуально-зорієнтованого підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю.

Використовуються: методи усного контролю (опитування), письмового (контрольні роботи, тести). Вони мають сприяти підвищенню мотивації студентів-майбутніх педагогів ЗДО до впровадження активних форм взаємодії з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання.

Відповідно до специфіки фахової підготовки перевага надається усному опитуванню та тестовому контролю.

Технології навчання

Здоров'язберезувальні, інформаційно-комунікаційні, ігрові, комунікативно-мовленнєві, соціально-комунікативні, розвивальні, діагностичні, пропедевтичні, виховного спрямування, особистісно-орієнтовані, діяльнісні, диференційованого навчання.

Розподіл балів, які отримують студенти

	Семестр 4 (система є як накопичувальною так і та, при якій віднімаються бали)										Підсумковий контроль (Залік) 20	СУМА
К-ть балів за модуль	90 -100 – „А” – відмінно 82-89 – „В” – добре 75-81 – „С” – добре 64-74 „D” – задовільно 60 – 63 – „Е” – задовільно 35-59 „FX” – незадовільно (з правом перездачі) 1-34 „ F” – незадовільно (без права перездачі, повторний курс)											
Модулі	М 1					М 2						Модульний контроль
К-ть балів за модулі та модульний контроль	30					30						
К-ть балів за видами роботи	л.	пр.	с.		срс	л.	пр.	с.		срс		М 1 10
Активність	2	8				2	6					М 2 10
срс.					5					10		
Наук. робота	Участь у наукових конференціях, круглих столах – 1-10										10	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною системою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма дисципліни.
2. Плани занять.
3. Навчально-наочні посібники, технічні засоби навчання тощо.
4. Конспект лекцій з дисципліни.
5. Завдання до семінарських, практичних занять і самостійної роботи студентів.
6. Питання до заліку, тести.
7. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів.
8. Базові програми.

Рекомендована література

1. Авраменко К. Роль інтерактивних технологій у змісті методичної підготовки майбутніх учителів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2012. Вип. 42, ч. 2. С. 65–68.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти від 12.01.2021 № 33 URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti> (дата звернення: 11.09.2021).
4. Богущ А. М. Українське дошкілля: здобутки і перспективи. *Освіта*. 2012. 12-19 верес. (№ 39/40). С. 10-11.
5. Богущ А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / за ред. А. М. Богущ. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.
6. Вільчковський Є.С. Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Є. С. Вільчковський. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 336 с.
7. Гавриш Н. В. Болонські освітні ініціативи щодо професійної підготовки фахівців з дошкільної та початкової освіти . *Освіта Донбасу*. 2005. №24. С. 57.
8. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). Київ: Райдуга, 1994. 61с.
9. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Беленька Г. В. та ін. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. – 2016. – 492 с.
10. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навч. посіб. Київ: Слово, 2013. 447 с.
11. Діти з розладами аутистичного спектра : план корекційно-розвиткової роботи / авт. кол. : Л. О. Юрченко, Л. В. Олтаржевська, Т. А. Малюченко та ін.; упор. В. В. Семизорова. – Вид. 4-те. – Тернопіль : Мандрівець, 2020. – 104 с.

12. Колупаєва А.А., Софій Н. З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. Київ: ФОП Придатченко П.М., 128 с.
13. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / Алла Колупаєва [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53.
14. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Наук. світ, 2010. 196 с.
15. Колупаєва А. А., Софій Н.З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. Київ: ФО-П Парашин І.С., 2010. 128 с.
16. Колупаєва А.А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. Київ: АТОПОЛ, 2010. 96 с.
17. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Вид. допов. та переробл. Київ: АТОПОЛ, 2011. 274 с.
18. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174 (дата звернення: 23.12.2019).
19. Конвенція ООН про права дитини : прийнята 20 листопада 1989 року, ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року). URL: www.chl.kiev.ua/UKR/konv u.htm.
20. Конвенція про права інвалідів, ратифікована Законом № 1767-УІ від 16.12.2009. Офіційний вісник України. 2009. № 101. Ст. 34-96.
21. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2010. №34-35-36. С. 42-50.

22. Крок за кроком : програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення (заїкання) / Л. І. Ткаченко, І. В. Деуля, І. А. Шаповалова. – Тернопіль : Мандрівець, 2021. – 72 с.
23. Монтессори М. Разум ребенка. Помоги мне сделать это самому. М.: Изд. дом «Карапуз», 2005. С. 23–28.
24. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 17.04.2020).
25. Носенко Ю. Г., Матюх Ж. В. Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті. Нова педагогічна думка № 4 (84). 2015. С. 95–102.
26. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
27. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / Т. В. Сак, Л. І. Прохоренко, Г. Б. Соколова; за ред. Л. І. Прохоренко. – Тернопіль : Мандрівець, 2020. – 312 с.
28. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Довкілля і розвиток мовлення». Методичні рекомендації / А. В. Міненко, О. І. Мякушко; за ред. О. І. Мякушко. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 125 с.
29. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Музичне виховання». Василевська О. та ін. Сайт МОН. Лист МОН України від 12.04.2013 №1/11-6940.
30. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Образотворча діяльність» : методичні рекомендації; практикум з образотворчого мистецтва / С. В. Трикоз. – К. : 2014. – 135 с.
31. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату / А. Г. Шевцов. – К. : 2012. – 232 с.

32. Програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» / В. В. Тарасун, Т. О. Куценко, І. М. Дуброва та ін.; за ред. Т. В. Скрипник. – Тернопіль : Мандрівець, 2017. – 240 с.

33. Програма «Корекційно-розвиткова робота з дітьми із загальним та фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення» / І. В. Кравцова, Л. Л. Стахова. – Тернопіль : Мандрівець, 2021. – 80 с.

34. Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років : програма розвитку дітей з важкими порушеннями зору від 3 до 6 років / І. М. Гудим, Л. С. Вавіна. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 106 с.

35. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я». Методичні рекомендації / І. В. Гладченко. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 152 с.

36. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Формування соціальних навичок». Методичні рекомендації / А. М. Висоцька. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 128 с.

37. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 28 грудня 2007 р. №107-УІ.ЦБЪ: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>. (дата звернення: 05.04.2021).

38. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07. 2001 № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (Дата звернення: 17.04.2020).

39. Про затвердження Переліку деяких категорій осіб з особливими освітніми потребами (Документ 952-2018-п, чинний, поточна редакція — Прийняття від 14.11.2018).

40. Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 №86 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2021-%D0%BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2021-%D0%BF) (дата звернення: 20.03.2021).

41. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» № 545 від 12 липня 2017 р. (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 617 від 22.08.2018) // Урядовий кур'єр. – 2017. – № 137.

42. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII // Урядовий кур'єр від 04.10.2017. - №186 (Згідно з внесеними змінами (Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 09.08.2019, підстава - 2745-VIII, № 38–39, ст. 380).

43. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 19 грудня 2017 р. №2249-VIII.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 05.03.2021).

44. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001р. №2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 22. Ст. 981.

45. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 20.11.2019).

46. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради України від 27.02.1991 № 789–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 13. – Ст. 145.

47. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6.10.2005 р. № 2961- ІУ. Відомості Верховної Ради. 2006. № 2/3. Ст. 36.

48. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>. (дата звернення: 15.04.2020).

49. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 14.10.2020).

50. Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: poradник для педагогів закладів дошкільної освіти : навч. посібн. ЮНІСЕФ, ВФ ««Крок за кроком», 2019. 66 с.

51. Стежки у світ: програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом / Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. [та ін.]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 248 с.

52. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки : підручник / І.Г. Улюкаєва. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. — 424 с.

Інформаційні ресурси

Бібліотеки, Інтернет, електронні книги.

1.www.knowledgeloom.org.

2.www.includingsamuel.com.

3.www.osvita.org.ua.4.www.aupam.narod.ru

Джерело: розроблено авторкою

Додаток 3

Методика оцінювання готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС

Метою методики є дослідження готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій та виявлення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах ІОС.

Завданнями методики дослідження стали:

- підбір і розробка діагностичних методик для виявлення рівня готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- обґрунтування критеріїв та показників, які свідчать про стан готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС;
- обробка результатів отриманих даних з їх подальшим співвіднесенням з виділеними рівневими характеристиками;
- аналіз готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС відповідно до критеріїв: мотиваційного, когнітивного та практичного.

Методики підбиралися відповідно до вище зазначених критеріїв. Зміст діагностичної моделі представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Методика оцінювання готовності майбутніх педагогів ЗДО
до реалізації інтерактивних технологій в ІОС**

Критерії готовності	Показники готовності майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в ІОС	Методи та методики оцінювання	Рівні
Мотиваційний	Мотиваційна готовність до вдосконалення власної професійної діяльності; до реалізації інтерактивних технологій.	<i>Методи оцінювання:</i> анкетування, експертиза. <i>Методики:</i> 1. Анкета «Інтерактивні технології в ІОС ЗДО». 2. Методика оцінки роботи педагога (МОРП) (Л. Мітіна). 3. «Межі педагогічної толерантності» (Ю. Макаров»).	Високий
	Усвідомлення необхідності опанування здатністю реалізації інтерактивних технологій в ІОС.		Середній
	Ціннісне ставлення до реалізації інтерактивних технологій в ІОС.		Низький
	Позитивне відношення до функціонування інклюзивного навчання як важливої умови особистісного розвитку, соціальної адаптації та інтеграції в суспільство дітей з ООП.		
Когнітивний	Знання про ІОС в дошкільній освіті, про сутність понять «інклюзія», «інтерактивні технології»; закономірності реалізації інтерактивних технологій.	<i>Методи оцінювання:</i> експертиза (самоекспертиза), експертна оцінка результатів діяльності, самоаудит. <i>Методики:</i> 1. Методика оцінювання результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО (плани роботи, конспекти, моделі та проекти інклюзивної освіти)	Високий
	Вміння аналізувати особливості розвитку та ресурсні можливості дітей з ООП.		Середній
	Здатність налагоджувати комунікацію із дітьми з ООП та членами команди супроводу.		Низький
	адаптація навчального матеріалу до можливостей дітей різних нозологічних груп,		

Продовження таблиці 3.1

Когнітивний	створення індивідуальної програми розвитку, застосування прийомів підтримки та організації співпраці усіх дітей групи, залучення батьків до освітнього процесу.	в ЗДО). 2. Маршрут оцінювання готовності ЗДО до інклюзивної освіти.	
Практичний	Уміння необхідні для формування цілей освітнього процесу, пошукової роботи та планування.	<i>Методи оцінювання:</i> розв'язання педагогічних ситуацій, самооудит. <i>Методики:</i> 1. Авторський опитувальник «Аналіз труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО». 2. Методика оцінювання здатності вирішення педагогічних ситуацій шляхом впровадження інтерактивних технологій в ІОС	Високий
	Готовність планувати педагогічну діяльність у ЗДО з метою реалізації інтерактивних технологій в ІОС.		Середній
	Оволодіння новими знаннями й уміннями в організації педагогічної взаємодії з вихованцями інклюзивних груп.		Низький
	Здатність вдосконалювати форми організації навчання, виховання та соціалізації дітей з ООП.		
	Здатність оперувати засобами та прийомами використання інтерактивних педагогічних технологій.		
	Здатність реалізовувати інтерактивні технології в практичній діяльності.		

Джерело: розроблено авторкою

Додаток К

Анкета «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО»

Анкетування дає змогу оцінити специфіку та досвід роботи, особистісне ставлення майбутніх педагогів ЗДО до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

З метою формування ефективності підготовки майбутніх педагогів ЗДО до застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі просимо відповісти на такі питання:

1. Укажіть, будь ласка, Ваші дані (за бажання анкета може залишитися анонімною), стаж педагогічної роботи (якщо він є), освіту, посаду та ким Ви працюєте.

2. Чи проходили Ви навчання або підготовку для роботи з дітьми з ООП?

3. Чи працювали Ви раніше з дітьми з ООП?

4. Вкажіть категорію дітей з ООП, з якими Вам доводилося працювати або стикатися в професійній діяльності: діти з порушеннями слуху; діти з порушеннями зору; діти з порушеннями мовлення; діти з порушеннями опорно-рухового апарату (в тому числі з дитячим церебральним паралічем (ДЦП)); діти із порушенням пізнавальних процесів; діти з інтелектуальним порушенням; діти з розладами аутистичного спектру; діти з важкими соматичними захворюваннями; діти з порушеннями поведінки.

5. На Вашу думку, чи є актуальною для сучасної дошкільної освіти проблема застосування інтерактивних технологій в ІОС під час професійної підготовки майбутніх педагогів ЗДО. Будь ласка, обґрунтуйте відповідь.

6. Як Ви розумієте поняття «інтерактивні технології в ІОС» (їх методи, завдання)?

7. Як Ви ставитеся до дітей з ООП та інклюзивного навчання?

8. Чи готові ви працювати з дітьми з ООП в ІОС?

9. На Вашу думку, чи є переваги застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі в ЗДО у порівнянні із традиційними технологіями?

10. При застосуванні Вами інтерактивних технологій в ЗДО назвіть найпоширеніші педагогічні проблеми, які виникають під час підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності?

11. Вкажіть, будь ласка, на шляхи подолання педагогічних проблем про застосування інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО.

12. Які інтерактивні педагогічні технології, форми та методи інтеракції Ви б запропонували для здійснення настановності між закладом дошкільної освіти та інклюзивно-ресурсними центрами?

13. Чи відчуваєте Ви труднощі при застосуванні інтерактивних технологій в освітній діяльності ЗДО з дітьми з особливими освітніми потребами?

14. Назвіть, будь ласка, інтерактивні технології, які найчастіше використовують в ЗДО у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами .

Щиро вдячні за співпрацю!

Оцінка анкети здійснюється за допомогою аналізу змісту відповідей респондентів.

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Л

Модифікована та адаптована авторкою під завдання дослідження методика оцінки роботи педагога (МОРП)

Методика спрямована на виявлення індивідуального рівня прояву (демонстрації) педагогом професійної компетентності.

У рамках нашого дослідження вивчаємо професійну діяльність педагогів ЗДО, а також їх вміння організувати роботу в умовах ІОС. Зважаючи на це, нами модифіковані формулювання показників професійної компетентності та деякі індикатори.

Оцінює показники й індикатори присутній спостерігач (викладач) під час організації освітнього процесу (в закладі дошкільної освіти) або аналізує подані відеоматеріали і, використовуючи спеціальний бланк методики (див. нижче Бланк-1, табл. Е.1), фіксує наявність або відсутність індикаторів (ставить «+» або «-» навпроти кожної літери - а, б, в, г).

Бланк-1 методики МОРП

П.І.П. _____ дата проведення _____ Заклад освіти _____

Показники педагогічної компетентності (кількість індикаторів)	Індикатори педагогічної компетентності	Заняття і дата його проведення				
1. Демонстрація педагогом розуміння філософії (принципів, завдань, цінностей) інклюзивного навчання (4 інд.)	1. Педагог приймає всіх дітей без винятку:					
	а) демонструє прийняття кожної дитини, в тому числі з ООП (персоналізована підтримка);					
	б) кожен відчуває, що педагог відноситься доброзичливо (дітей називає по імені, в теплій, дружній манері);					
	в) педагог шанобливо звертається до всіх дітей (приємний тон голосу, зоровий контакт);					
	г) діти прагнуть допомагати один одному.					
2. Отримання педагогом інформації про індивідуальні освітні потреби і потенційні можливості дитини; та динаміку її результатів під час інклюзивного навчання (12 інд.)	2. Педагог демонструє знання особливостей дітей з ООП:					
	а) розуміє особливості розвитку дітей з ООП;					
	б) демонструє здатність виявляти особливі освітні потреби;					
	в) оцінює можливості дітей з ООП;					
	г) проектує «шлях» розвитку дітей з ООП, в тому числі в умовах інклюзії.					
	3. Педагог аналізує труднощі та проблеми всіх дітей:					
	а) демонструє вміння спостерігати за дітьми в умовах інклюзивного освітнього середовища;					
	б) розуміє причинно-наслідкові зв'язки, що визначають ту чи іншу поведінку та стан дітей;					
	в) адекватно оцінює труднощі та проблеми дітей в інклюзивному освітньому процесі;					
	г) проектує попередні шляхи вирішення труднощів і проблеми дітей в інклюзивному процесі.					

	4. Педагог оцінює динаміку розвитку всіх дітей в інклюзивному освітньому середовищі:					
	а) контролюються всі діти, в тому числі з ООП;					
	б) потрібна увага та відповідь від конкретних дітей для оцінювання динаміки розвитку;					
	в) діти мотивуються до оцінювання власної роботи або роботи один одного;					
	г) здійснюється пошук причини труднощів і нерозуміння в роботі дітей.					
3. Організація корекційно-розвивального середовища в умовах інклюзивного навчання (12 інд.)	5. Педагог включає дітей в корекційно-розвивальне середовище:					
	а) використовує завдання і ситуації, що передбачають зміну домінантного аналізатора;					
	б) пропонує завдання і ситуації з опорою на декілька аналізаторів;					
	в) включає продуктивні варіанти оброблення матеріалу;					
	г) включає завдання та ситуації, які передбачають перенесення щойно засвоєних навчальних умінь на своє індивідуальне завдання.					
	6. Педагог створює доступне, варіативне середовище в умовах інклюзивного навчання:					
	а) створює необхідну адаптацію приміщень;					
	б) використовує завдання і ситуації, що дозволяють дітям з різними здібностями отримувати задоволення від освітнього процесу;					
	в) створює для дитини можливості виконувати завдання відповідним для неї способом;					
	г) створює передумови для самостійного вибору і заохочує до спроби зробити щонебудь самостійно.					
	7. Педагог підтримує розвиток кожної дитини:					
	а) мотивує дітей на активність;					

	б) надає підтримку в освітньому процесі кожної дитини різними способами;					
	в) створює зовнішні умови, що сприяють розвитку всіх дітей;					
	г) ефективно та цілеспрямовано використовує час для створення розвивального середовища.					
4. Реалізація різних способів педагогічної взаємодії між усіма учасниками інклюзивного процесу (16 інд.)	8. Педагог демонструє відкритість і співпрацю в процесі взаємодії дітей в умовах інклюзивного навчання:					
	а) демонструє персоналізоване схвалення, підтримку під час зіткнення з труднощами в роботі;					
	б) стимулює інтерес дітей до спілкування та взаємодії в навчанні;					
	в) передає позитивний настрій під час спілкування з дітьми;					
	г) створює ситуації відкритого обговорення та співпраці дітей один з одним.					
	9. Педагог створює умови для ефективної взаємодії дітей в умовах інклюзивного простору:					
	а) надає можливість вибору альтернативних засобів комунікації, допомагаючи робити їх доступними для розуміння всіма дітьми;					
	б) створює умови, коли діти з нормотиповим розвитком вважають дитину з ООП частиною своєї групи;					
	в) створює умови для активної участі дітей з ООП в роботі всієї групи;					
	г) створює умови для надання дітям з ООП різної підтримки з боку інших дітей.					
	10. Педагог подає зміст матеріалу з урахуванням можливостей дітей з ООП:					
	а) пояснює зміст ясно та зрозуміло для всіх категорій дітей, в тому числі з ООП (використовує відповідні слова та терміни);					
	б) визначає частину незрозумілого матеріалу для дітей і за необхідності повторно пояснює;					
	в) запитує в дітей пояснення питання (прикладу), що показує ступінь розуміння матеріалу;					

	г) надається особливий зворотний зв'язок дітям за адекватного / неадекватного виконання завдання.					
	11.Педагог організовує колективну продуктивну вмотивовану діяльність дітей:					
	а) створює позитивну атмосферу, що сприяє взаємодії;					
	б) включає дітей в ситуації, необхідні для освоєння комунікативних умінь і способів взаємодії;					
	в)створює умови для прояву власної ініціативи у взаємодії дітей один з одним;					
	г)дозволяє дітям знаходити своє місце в колективній роботі за своїми інтересами та здібностями.					
5. Демонстрація педагогом умінь відбирати оптимальні способи організації інклюзивного навчання (16 інд.)	12.Педагог використовує прийнятні методи навчання:					
	а)методи навчання відповідають меті навчання;					
	б)застосовує методи навчання, що відповідають особливостям слухового і зорового сприйняття дітей;					
	в) застосовані методи навчання стимулюють пізнавальну діяльність дітей;					
	г) застосовані методи спрямовані на розвиток вищих психічних функцій у дітей.					
	13.Педагог реалізує індивідуально-диференційований підхід в інклюзивній групі:					
	а) є індивідуальна освітня програма (план / маршрут / траєкторія) для навчання дітей з ООП;					
	б)організовано гнучке навчання (використання диференційованих завдань, спеціальних умов);					
	в)реалізується багаторівнева подача матеріалу, різноманітні прийоми та способи пояснення;					
	г) забезпечується розуміння навчального матеріалу всіма дітьми.					

. Продовження таблиці Л.1

	14.Педагог використовує різні засоби навчання та навчальні матеріали:					
	а)засоби навчання відповідають особливостям дітей, завданням;					
	б) засоби навчання використовуються без будь-яких труднощів;					
	в)навчальні матеріали відповідають особливостям дітей, меті навчання;					
	г) навчальні матеріали використовуються без відволікання уваги дітей і стимулюють їх активність.					
	15.Педагог здійснює активність у логічній послідовності:					
	а)освітній процес починається зі стимулюючого вступу;					
	б)встановлюється необхідний зв'язок з пройденим (знайомим) матеріалом;					
	в) навчальні активності слідує у логічному порядку;					
	г) освітній процес закінчується логічно.					
6. Демонстрація педагогом здатності використовувати різні ресурси для розвитку всіх дітей (16 інд.)	16.Педагог використовує внутрішні та зовнішні ресурси в організації інклюзивного навчання:					
	а) передає дітям позитивний настрій і власний інтерес;					
	б) демонструє дітям прояви душевного тепла і дружелюбності та мотивує їх до цього;					
	в) стимулює інтерес дітей до освітнього процесу за допомогою питань, гумору, досвіду дітей;					
	г) допомагає дітям у виробленні позитивної самооцінки.					
	17.Педагог використовує різноманітні ресурси комунікації для забезпечення інклюзивного навчання та розвитку всіх дітей:					
	а) застосовує спеціальні підручники, робочі зошити тощо, що відповідають особливим освітнім потребам дітей зазначеної категорії;					
	б) організовує діалогові та дискусійні форми роботи, що сприяють розумінню та інформованості дітей;					

	в) використовує ТЗН (у тому числі ІКТ) для всіх дітей;					
	г) усуває бар'єри, які гальмують розвиток усіх дітей.					
	18. Педагог грамотно використовує часовий ресурс:					
	а) ефективно використовує і розподіляє час в освітньому процесі;					
	б) підтримує оптимальний темп освітнього процесу;					
	в) відступ від плану, заминки та зволікання обґрунтовані;					
	г) освітній процес проходить без перешкод.					
	19. Педагог грамотно використовує ресурс простору:					
	а) простір дозволяє педагогу утримувати в полі зору роботу кожної дитини;					
	б) враховуються індивідуальні особливості всіх дітей;					
	в) ефективно розташовуються всі необхідні засоби навчання;					
	г) правильно розставлені меблі в групі.					
7. Підтримка педагогом прийнятної поведінки дітей (14 інд.)	20. Педагог підтримує включеність дітей в інклюзивний освітній процес:					
	а) варіювання стимуляції шляхом зміни голосу, рухів;					
	б) шукає способи активного включення в роботу пасивних дітей;					
	в) заохочує участь дітей у роботі;					
	г) не менше 85 % часу діти проводять в активній діяльності.					
	21. Педагог грамотно керує дітьми, які не включені в освітній процес:					
	а) використовує невербальні засоби впливу з метою залучення цих дітей в роботу;					
	б) використовує вербальні засоби впливу з метою залучення цих дітей в роботу;					
	в) використовує різні засоби утримування уваги всіх дітей у роботі.					

Продовження таблиці Л.1

	22. Дотримання дітьми певних очікувань щодо їх поведінки:					
	а) очікування щодо поведінки зрозумілі дітям;					
	б) підтримання постійних очікувань щодо поведінки дітей;					
	в) дітям надається вербальна (невербальна) підказка / вказівка щодо неприйнятної поведінки.					
	23. Вплив на порушення дисципліни:					
	а) управління поведінкою всіх дітей;					
	б) діти рідко порушують дисципліну;					
	в) діти, які порушують дисципліну, стикаються з швидкою реакцією педагога;					
	г) діти, які порушують дисципліну, залишаються поза увагою.					

Методика оцінки роботи педагога дозволяє не лише фіксувати та оцінювати реальний для кожного конкретного педагога (чи майбутнього педагога) рівень володіння професійною компетентністю або його зміну (динаміку) в часі, а й зіставляти їх з рівнем, мінімально необхідним для фахівця, що працює в умовах ІОС. Для цієї мети в методиці є спеціальний ключ обчислення мінімального рівня – Бланк-2 (див. табл. Л.2).

Бланк-2 методики МОРП

**Ключ для виявлення мінімально необхідного для педагога рівня
володіння професійною компетентністю за методикою МОРП**

Найменування показників педагогічної компетентності	№ індикаторів педагогічної компетентності	Повна (ліворуч) і мінімальна (праворуч) кількість індикаторів щодо кожного показника	
1. Демонстрація педагогом розуміння філософії (принципів, завдань, цінностей) інклюзивного навчання	1	а, б, в, г	а+1
	Разом:	4	2
2. Отримання педагогом інформації про індивідуальні освітні потреби та потенційні можливості дитини; динаміку її результатів під час інклюзивного навчання	2	а, б, в, г	усі чотири
	3	а, б, в, г	усі чотири
	4	а, б, в, г	а, б, в
	Разом:	12	11
3. Організація корекційно-розвивального середовища в умовах інклюзивного навчання	5	а, б, в, г	а, б, в
	6	а, б, в, г	а, г+1
	7	а, б, в, г	Будь-які три
	Разом:	12	9
4. Реалізація різних способів педагогічної взаємодії між усіма учасниками інклюзивного процесу	8	а, б, в, г	а+2
	9	а, б, в, г	б+1
	10	а, б, в, г	а, б
	11	а, б, в, г	а, б+1
	Разом:	16	10

Продовження таблиці Л.2

5. Демонстрація педагогом уміння підбирати оптимальні способи організації інклюзивного навчання	12	а, б, в, г	а, б+1
	13	а, б, в, г	а, в+1
	14	а, б, в, г	а, в
	15	а, б, в, г	а, в+1
	Разом:	16	11
6. Демонстрація педагогом здатності використовувати різні ресурси для розвитку всіх дітей	16	а, б, в, г	а, б+1
	17	а, б, в, г	а, в+1
	18	а, б, в, г	а+2
	19	а, б, в, г	а+1
	Разом:	16	11
7. Підтримка педагогом прийнятної поведінки дітей	20	а, б, в, г	г+2
	21	а, б, в	в+2
	22	а, б, в	а+2
	23	а, б, в, г	а, в, г
	Разом:	14	12

Процедура оцінки роботи педагога (чи майбутнього педагога) за допомогою цієї методики: на підставі даних, одержаних під час освітнього процесу (заняття або безпосередньо освітньої діяльності) в обстежуваного, за допомогою формули обчислюється відсоткова вираженість за кожним показником професійної компетентності. Одержані значення дозволяють на графіку побудувати індивідуальну криву реального рівня володіння цим педагогом педагогічною компетентністю.

Додаток М

Модифікована та адаптована авторкою під завдання дослідження методика «Межі педагогічної толерантності»

Ця методика спрямована на вивчення у педагогів сформованості професійної педагогічної толерантності. Респондентам пропонується одна на вибір відповідь «ПОГОДЖУЮСЯ» або «НЕ ПОГОДЖУЮСЯ».

1. Іноді буває так, що будь-чий вчинки, поведінка, ідеї, на перший погляд, абсолютно неприйнятні, за міркуваннями знаходять відгук у моїй душі.

2. Щоб дійсно зрозуміти іншу людину, варто знайти щось спільне з нею в поглядах, поведінці, думках.

3. Іноді ловлю себе на думці, що погані вчинки та поведінка дітей в чомусь схожі на мої дитячі пустощі або приховані бажання.

4. Педагог повинен мати власну непохитну точку зору з будь-якого питання.

5. Щоб не зробила дитина, вона в цьому не винна вже тому, що вона дитина.

6. Основне завдання досвідченого педагога полягає в тому, щоб забезпечити розвиток вихованця, в усьому його підтримуючи.

7. Здобувач освіти, перш ніж пропонувати свою точку зору на ту чи іншу проблему, має освоїти основні істини.

8. Якщо вихованець не погоджується з очевидним, то це означає, що він або тупий, або надмірно упертий, або хуліганить.

9. Якщо навіть я сильно покараю дитину, це не означає, що я караю внаслідок злості на неї за її неправильну поведінку. Це лише педагогічний прийом, який формує навички, необхідні дитині для подальшого життя.

10. Якщо вихованець висловлює свою незгоду з тим, що говорить педагог, або тим, що написано в підручнику – це лише спроба показати свою винятковість, виділитися.

11. У педагогічній практиці не можна допускати панібратства з дітьми. Слід дати їм відчуття деякої дистанції, зберігаючи повагу і любов до них.

12. Старшим не варто придушувати думку молодших, якщо вона не суперечить нормам моралі, навіть у тому випадку, якщо ця думка не збігається з думкою старших.

13. Якщо я ловлю себе на негативному ставленні до вихованця, намагаюся зрозуміти, чим воно викликано, а потім пояснити це собі та йому.

14. Дивлячись на дитину, мені часто хочеться вгадати, як складеться її життя.

15. Якщо дитина плаче, на то є свої причини.

16. Я втручаюся, якщо бачу сварку підлітків чи дорослих.

17. Я завжди все прощаю батькам, навіть якщо вони були чи є неправі.

18. Побачивши покалічену тварину, я намагаюся їй чимось допомогти.

19. Якщо діти сьогодні незгодні зі мною, це не привід для переживань: вони тільки набираються досвіду і скоро, можливо, змінять свою точку зору.

20. Якщо дитина не заважає оточуючим, не порушує їхніх прав, дорослий не має вимагати від неї вести себе в усьому як дорослий.

21. Навіть якщо я негативно ставлюся до когось з дітей, вважаю за потрібне це приховати, використовуючи свій педагогічний досвід.

22. Нерозумно ставити будь-яку рівність між дитиною і дорослим, так як є неминучі відмінності в освіті, життєвому досвіді.

23. Педагоги закладів освіти, у більшості своїй, навряд чи мають високий рівень професійної компетентності. Якщо десь говорять про такого великого педагога, то мені це смішно.

24. Дитина принципово не може знати матеріал краще педагога.

25. Мене, буває, виводить з рівноваги некмітлива дитина.

26. Абсолютно бездоганні в усіх відносинах діти, як і педагоги, насторожують мене.

27. Гучні дитячі ігри я переношу з труднощами.

28. Терпіти не можу педагогів з низьким професійним рівнем.

29. Зовнішній вигляд педагога завжди має відповідати прийнятим стандартам.

30. Я маю звичку повчати оточуючих.

31. Я часто ловлю себе на тому, що намагаюся виховувати будь-кого.

32. Я постійно роблю комусь зауваження.

33. Коли вихованець не погоджується в чомусь з правильною позицією, то зазвичай це дратує мене.

34. Не можна прощати колегам безтактні жарти.

35. Зазвичай я насилу пристосовуюся до нових колег.

36. Діти не можуть мати рацію в суперечці з батьками, тому що батьки краще них розбираються в житті.

37. Діти мають право на власну думку, лише якщо вони можуть переконливо цю думку обґрунтувати.

38. Якщо приймати близько до серця емоційні проблеми та переживання кожної дитини, то робота педагога стане нестерпною.

39. Дорослих дітей дратує турбота батьків.

40. Побачивши вуличну подію, я намагаюся не потрапляти до числа свідків.

41. Добрий педагог – це тільки той, хто завжди і в усьому є позитивним прикладом для дітей у поведінці на роботі, особистому житті.

42. Мої слова не так вже й часто розходяться з ділом.

43. У мене досить здібностей, щоб досягти високого професійного рівня.

44. Можу сказати, що, як правило, розумію, що відбувається в моїй душі.

45. Я самостійно намагаюся контролювати свою долю.

46. Іноді не заважає пожаліти самого себе.

47. Думаю, якщо зі мною не станеться чогось, самому мені не вийти з «накатаної життєвої колії».

48. Іноді думаю, що моя професійна діяльність наповнена спробами приховати нерозуміння того, що відбувається.

49. У глибині душі я ніяк не можу повірити, що я дійсно доросла людина.

50. У професійній діяльності я часто покладаюся на свою інтуїцію; раптово виникають бажання.

51. Найчастіше я схвалюю свої професійні плани і вчинки.

52. Навколишні визнають мене як професіонала.

53. Мої переваги цілком переважають мої недоліки.

54. Іноді мені здається, що деякі мої якості, які проявляються у професійній діяльності, мені, як людині, не властиві.

55. У критичній ситуації я часто внутрішньо обурююся, а іноді і втрачаю самовладання.

56. Колеги вважають мене самовпевненим і заздрисним.

57. Якщо мені запропонують відповідальну посаду, то я ще подумаю, чи варто пожертвувати своїм спокоєм.

58. Боротися з розбещеністю молоді варто строгістю і контролем.

59. Якщо дитину скривдять в закладі, то я пораджу їй навчитися самостійно захищати себе і дати здачі.

60. Якщо вихованець зіткнувся зі мною в дверях, то я повинен нагадати йому про культуру поведінки.

61. Хуліганство серед молоді варто жорстко присікати покаранням, інакше молодь вийде з-під контролю.

62. Якщо в даному мені дорученні щось для мене залишається незрозумілим, то я завжди уточнюю всі неясності і деталі до виконання завдання.

63. Зазвичай я висловлюю свою думку після старших за віком, за посадою.

64. У своїх вчинках я завжди намагаюся дотримуватися прийнятих у суспільстві правил поведінки.

65. Я досить вимоглива людина і завжди наполягаю на тому, щоб все робилося, за можливості, правильно.

66. Виступаючи перед аудиторією, я завжди намагаюся стежити за своїм голосом і жестами.

67. Я не буваю нетактовним навіть із вкрай неприємними мені людьми.
68. Намагаюся, щоб всі необхідні мені в роботі речі лежали завжди на своїх місцях.
69. Як професійний педагог, я завжди на роботі жорстко стежу за проявом своїх почуттів.
70. Щирість емоційних реакцій, відкритість у вираженні почуттів до оточуючих і є справжній педагогічний професіоналізм.
71. Якщо я мимоволі порушив правила поведінки, перебуваючи в суспільстві, то скоро забуваю про це.
72. Мені кажуть, що коли я занадто захоплено щось розповідаю, моє мовлення стає дещо плутаним.
73. Якщо під час читання службового тексту я зустрічаю будь-які неясності, я не звертаю на них уваги, продовжую читати далі.
74. Іноді мені кажуть про те, що в моїх голосі та манерах надмірно проявляється збудження.
75. Під впливом моменту я можу сказати щось, про що потім шкодую.
76. Під час роботи я намагаюся віддати всі сили, напружуюся.
77. Часто складно відволіктися від тривожних ситуацій, що виникають у професійній діяльності.
78. Мене часто турбують можливі в професійній діяльності неприємності.
79. Я часто червонію.
80. Я часто ніяковію, і мені неприємно, якщо інші помічають це.
81. Часто не можу стримати сліз.
82. Мені б хотілося бути таким же щасливим і професійно успішним, як інші.
83. Робота стомлює мене.
84. Зазвичай я спокійний і засмутити мене нелегко.
85. Робота справжнього педагога – це, перш за все, жертівність, нехтування власними інтересами.

86. Професійний педагог завжди прагне до того, щоб заспокоїти дітей, колег, зберегти добрі відношення.

87. Якщо позиція іншого здається йому дуже важливою, я намагаюся «йти» йому на зустріч.

Таблиця М.1

Ключ для опрацювання результатів за методикою діагностики професійної педагогічної толерантності

«Погоджуюся» (так)	«Не погоджуюся» (ні)
1, 2, 3, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 42, 43, 44, 45, 50, 51, 52, 53, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 84	4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87

Розрізняємо наступні рівні сформованості педагогічної толерантності: Показники нижчі 21 балу свідчать про те, що професія педагога протипоказана для людини. Людині краще зайнятись іншим видом діяльності.

Низький рівень (21 – 32 бали) – характеризується яскраво вираженими авторитарними установками у педагогічній діяльності, байдужістю до особистісних проявів дітей, дистанцією у спілкуванні.

Середній рівень (33 – 49 балів) – оптимальний рівень толерантності. Характерні толерантні відносини з іншими, взаємодія з ними, розуміння, прийняття їхніх особистісних особливостей та права на власне самовираження. Не допускається панібратство, а співпраця ґрунтується на довірі та повазі.

Високий рівень (49 – 87 бали) – надміру виражена толерантність. Властиві конформізм, поступки, надмірна опіка педагога у взаємодії з дітьми. Толерантні установки виражені максимально, у зв'язку з чим здійснення педагогічної діяльності матиме характер самознищення для людини, можливі депресії. Це варіант інтолерантності.

Додаток Н

Методика оцінки результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО

Дана методика спрямована на вивчення здатності майбутніх педагогів ЗДО вмінь проєктувати перспективний план роботи на рік; конспекти занять освітньої діяльності та картки індивідуальних занять для дітей з ООП; адаптовану освітню програму; індивідуальну картку розвитку дитини; проєкт організації інклюзивного навчання в групі; програми самоосвіти педагогів та есе.

Відповідно до методики респонденти представляли експертам розроблені ними матеріали. На кожного респондента заповнювався чек-лист, де визначені критерії оцінки та наявні результати роботи (табл. Н.1).

Таблиця Н.1

Чек-лист оцінки результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО

Результат діяльності (ситуативні завдання)	Критерії оцінки	Наявність (+/-)
Перспективний план роботи на рік	Поставлені мета і завдання (діагностично) відображають вимоги до створення ІОС в ЗДО.	
	Відмічені планові результати відповідають індивідуальним особливостям дітей.	
	Виділений розділ щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями розвитку.	
	Запланована робота щодо формування толерантного ставлення в дитячому і дорослому колективі по відношенню до осіб з особливостями розвитку.	
	Запланований розділ, пов'язаний з організацією самоосвіти педагога в сфері інклюзивного навчання.	
Конспекти занять освітньої діяльності та картки	Висвітлені мета і завдання, що відповідають програмовим вимогам та індивідуальним особливостям дітей.	

індивідуальних занять для дітей з ООП	Зафіксовані плановані результати диференціюються залежно від освітніх потреб дітей.	
	На всіх етапах фіксуються спеціальні умови для дітей з особливими потребами.	
	Сформульовані завдання носять індивідуально-диференційований характер і сприяють розумінню змісту навчального матеріалу всіма дітьми.	
	Простежується диференціація в формах організації діяльності всіх вихованців.	
Адаптована освітня програма	У пояснювальній записці викладається коротка характеристика дитини з ООП з переліком сформованих умінь і навичок.	
	В індивідуальному навчальному плані фіксуються зміни в кількості годин, в змісті програми обґрунтовується адаптація тем, методів і форм навчання.	
	У зміст програми включені три блоки: освітній, корекційно-розвивальний, виховний.	
	Фіксується необхідність створення особливого середовища, з чітким описом спеціальних засобів і пристосувань.	
	Означені критерії та показники оцінки сформованості необхідних умінь і навичок, а також соціальних компетенцій у дітей з ООП.	
Індивідуальна картка розвитку дитини	Сформульована необхідність складання індивідуальної освітньої траєкторії.	
	Відображені мета, завдання і терміни реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.	
	В індивідуальній освітній траєкторії позначені механізми організації, розклад і карта навчання.	
	Детально фіксується форма організації корекційно-освітнього процесу.	
	Описуються очікувані результати та способи їх оцінювання.	

Проект організації інклюзивного навчання в ЗДО та модель освітньої діяльності дітей в інклюзивному просторі ЗДО	Зазначена мета на визначений період часу.	
	Відображена психологічна, корекційна, педагогічна та лікувально-профілактична допомога.	
	Відображається режим і форма організації роботи з дитиною з особливостями розвитку.	
	Фіксуються спеціальні умови, їх тривалість, характеристика та конкретне завдання для кожної дитини з ООП.	
	Сформульовані критерії досягнень і форма їх оцінювання.	
Програма самоосвіти педагогів	Фіксується покрокове досягнення поставлених цілей щодо вдосконалення знань з питань інклюзивного навчання.	
	Відзначається, які професійні завдання буде розв'язувати педагог.	
	Розкрито основні знання і вміння, необхідні для вирішення поставлених професійних завдань.	
	Описано способи організації самоосвіти.	
	Фіксуються очікувані результати.	
Есе	Формується особистісна оцінка щодо інклюзивного навчання та його проявів.	
	Відзначається позитивне ставлення до дітей з особливостями розвитку.	
	Приводяться приклади з життя.	
	Відзначаються відчуття (враження) від інклюзивного навчання.	
	Фіксується особистісне ставлення до результатів організації інклюзивного навчання.	

За підсумками проведення експертної оцінки підраховується кількість «+» і «-». Високому рівню відповідає – 40 балів – максимальна кількість.

Методика оцінювання результатів реалізації майбутніми педагогами ЗДО інтерактивних технологій в ІОС спрямована на вивчення готовності ЗДО до роботи в умовах ІОС. Методика передбачає заповнення педагогами маршруту, де перераховані критерії та показники готовності ЗДО до організації інклюзивної освіти (табл. Н.2).

Таблиця Н.2

**Маршрут оцінювання готовності ЗДО
до організації інклюзивної освіти**

Критерії	Показники	Наявність (+/-)
Організація освітнього процесу	Є план (програма) щодо впровадження технологій спільного навчання і розвитку в закладі освіти з інклюзивним навчанням.	
	Внесені зміни і доповнення до Статуту закладу освіти, в інші місцеві акти.	
	Представлена організаційно-правова база закладу освіти (накази, локальні акти, посадові інструкції).	
	Є спеціальні помічники (тьютори або асистенти)	
	В основній освітній програмі описана робота щодо організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами (ООП).	
	Розробляються або впроваджуються наявні програми психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП.	
	Зростає кількість адаптованих програм навчання до фізичних та інтелектуальних можливостей дітей з ООП.	
	Наявні програми індивідуального освітнього маршруту (індивідуальні корекційні плани), що дозволяє дітям з ООП вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку.	
	Наявні договори про співпрацю з іншими організаціями, що здійснюють корекційний напрям роботи.	

Психологічна готовність адміністрації та працівників ЗДО	Директор і вся адміністрація проявляє активну позицію щодо відношення до впровадження інклюзивного навчання, позитивно ставляться до спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком і особливостями розвитку.	
	Формується інклюзивна культура, прийняття всіх дітей (людей) такими, якими вони є, й здійснюється ефективна взаємодія.	
	Педагогічний колектив приймає принципи інклюзивного навчання, проявляючи високий рівень зовнішньої і внутрішньої активності.	
	Інші працівники розуміють принципи інклюзивного навчання, що проявляється в дотриманні їх на практиці.	
	Педагогічні працівники не відчують страх, тривожність.	
	Адміністрація і працівники включають в освітній процес батьків дітей.	
	Всі батьки ставляться до інклюзивного навчання позитивно.	
	Між батьками є взаєморозуміння і взаємопідтримка.	
	Інші діти надають різну підтримку дітям з ООП.	
	Інші діти вважають дітей з особливостями розвитку частиною своєї групи.	
	Діти з особливостями розвитку беруть участь в усіх заходах групи (закладу).	
Навчально-методичне забезпечення	Позначені теми програми, які потребують адаптації за методами, формою і тривалістю навчання.	
	Зміст програми адаптовано під освітні потреби кожної дитини.	
	Для дітей з особливостями розвитку передбачається реалізація індивідуалізованого навчання.	
	Батьки дітей з ООП беруть участь у виготовленні індивідуальних матеріалів навчання.	
	Батьки задоволені якістю наданих освітніх послуг.	

Навчально-методичне забезпечення	Є необхідна кількість примірників навчальної літератури, адаптованої під спеціальні потреби дітей з особливостями розвитку.	
	Є доступ до всіх навчально-методичних та інформаційних ресурсів закладу дошкільної освіти.	
	Під час оцінювання враховуються індивідуальні особливості дітей.	
	Відзначається динаміка індивідуальних освітніх результатів, в тому числі соціалізації дітей з ООП.	
Інформаційне забезпечення	В закладі освіти освітній процес будується з урахуванням запитів батьків.	
	Інформація про інклюзивне навчання надходить усім учасникам освітнього процесу.	
	Для організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання використовуються різні інформаційні ресурси (сайт, комп'ютерні програми, блог, стенди, консультації, збори тощо).	
	У публічній інформації аналізується діяльність закладу освіти щодо впровадження інклюзивного навчання.	
	Систематично ведеться просвітницька робота з усіма учасниками освітнього процесу.	
	Заклад освіти активно співпрацює із засобами масової інформації.	
Фінансова забезпеченість	З місцевого бюджету виділено кошти на підтримку інклюзивного навчання в закладі освіти.	
	Визначено обсяг витрат, необхідних для реалізації інклюзивного навчання та досягнення запланованих результатів, а також механізму їх формування.	
	Визначено обсяг коштів, що виділяються на підготовку і перепідготовку педагогів	
	Визначено обсяг коштів, що виділяються на придбання спеціального навчально-наочного обладнання та забезпечення доступного середовища.	
	Визначено обсяг коштів, що виділяються на оплату праці фахівців, які працюють з дітьми з ООП.	

Матеріально-технічне забезпечення	Забезпечено доступність будівлі закладу освіти.	
	Є необхідне спеціалізоване обладнання, належні допоміжні навчальні матеріали.	
	Проведена необхідна адаптація приміщень.	
	В закладі освіти є світлове і звукове сповіщення.	
	Створено умови для всіх категорій дітей з ООП.	
Кадрове забезпечення	Забезпечена відповідна підготовка і перепідготовка педагогів та інших працівників закладу освіти (тьюторів або асистентів).	
	Створена команда психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, фахівці якої підтримують ідеологію інклюзивного навчання.	
	У закладі освіти є методист, який забезпечує методичний супровід педагогів у процесі реалізації інклюзивного навчання.	
	Існує методичне об'єднання педагогів (рада), яка здійснює проектування стратегії та тактики розвитку інклюзивного навчання в закладі освіти.	
	Усі працівники закладу освіти включені в процес організації інклюзивного навчання.	

Дана методика оцінювалась за допомогою аналізу змісту відповідей респондентів.

Джерело: розроблено авторкою

Зразки виконання завдань вищезазначеної методики здобувачами освіти представлені у додатку П.

Додаток П

Зразки результатів діяльності майбутніх педагогів ЗДО

Додаток П.1

Фрагмент конспекту заняття з розвитку зв'язного мовлення для дітей старшого дошкільного віку «Мандруємо до країни казок»

Тема: розвиток діалогічного та монологічного мовлення дітей.

Мета: формування у дітей навички монологічного та діалогічного мовлення через драматизацію казок, формувати художньо-образні засоби виразності (інтонацію, міміку і пантоміміку), вправлятися в засвоєнні елементів спілкування (жестів, інтонації), активізувати і поповнити активний словник дітей; розвивати лексико-граматичні категорії мовлення дітей; вдосконалювати звукову культуру мовлення дітей; вдосконалювати звукову культуру мовлення; спонукати дітей брати участь у драматизації знайомих казок.

Матеріали та обладнання: великий будиночок для драматизації, настільний театр «Курочка Ряба», пальчиковий театр «Рукавичка», маски із зображенням емоцій, шапочки героїв казки «Зайчикова хатинка», будиночки–хатинки.

Хід заняття

І. Вступна частина

Логопед. Діти, у нас сьогодні незвичайне заняття. До нас завітали гості. Давайте привітаємося з ними. Ви любите подорожувати? А на чому можна подорожувати? (відповіді дітей).

Пропоную полетіти на повітряній кулі. Але для початку необхідно її надути. Давайте встанемо в коло. Візьмемо уявний насос і почнемо – «ф-ф-ф» – будемо надувати кулю. Повітря треба вдихати через ніс, а видихати – ривками, вимовляючи «ф-ф-ф» (діти імітують надування кулі).

Логопед. Ну що ж, кулю надули і полетіли! З висоти все видається таким маленьким, пролітаємо моря, ліси і поля. А ось і наша галявина. Треба

приземлятися. Здуємо нашу повітряну кулю. Давайте покажемо, як повітряна куля здувається. Робимо вдих через ніс і видихаємо повітря зі звуком «с...». Ось ми і приземлилися. Нумо, озирнімося, куди це ми потрапили? В країну казок!

II. Основна частина

Гра «Дід плаче, баба плаче» (за казкою «Курочка Ряба»)

Логопед. Що це за казка? (на столі театр «Курочка Ряба»).

- Хто герої цієї казки? Що з ними сталося? Що відчували баба і дід, коли курочка знесла їм яєчко? А як воно розбилося? Давайте спробуємо зобразити, як вони раділи і як плакали? *(діти виконують завдання).*

Гра «Дзеркала»

(Діти сідають на стільчики. Вихователь показує маску, на якій зображено емоцію. Діти називають її, а потім показують).

Логопед. Який настрій передає ця маска? Я її зараз одягну, а ви станете моїми дзеркалами і покажете такий же настрій.

(Вихователь вдягає по черзі на дітей 4–5 масок з емоціями (радість, смуток, злість, страх тощо)).

Гра «Пантоміма» (за казкою «Рукавичка»)

Логопед. Продовжуємо нашу подорож. Подивіться в якій казці наступна зупинка? *(на столі будиночок і герої казки «Рукавичка», пальчиковий театр).* Хто жив у рукавичці? Хто перший у ній оселився? А хто останній? Хто знайшов рукавичку? Давайте станемо у коло і пограємо в гру. Ми спробуємо зобразити героїв цієї казки *(діти за допомогою пантоміми зображують тварин, героїв казки «Рукавичка»).*

Інсценізація казки «Зайчикова хатка»

Логопед. А ось і третя казка... Що це за хатинки стоять? З якої вони казки? *(зайчикова хатка).* У мене є чарівна скринька, а в ній, подивіться, маски звірят. Усі вони – герої цієї казки. Давайте пограємо з вами в казку.

(Вихователь одягає дітям маски, шапочки).

Жили були в лісі лисичка і зайчик. Зайчик побудував собі хатинку дубову, а лисичка крижану. Прийшла весна, сонечко пригріло, і хатка лисички розтанула. Попросилася вона до зайчика жити, а його – вигнала. І ось сидить зайчик на пеньочку, плаче, лапкою сльози витирає.

(Виходить дитина в шапочці зайчика, сідає на пеньок коло хатки, плаче).

Пробігав повз собачка *(вибігає дитина в шапочці собачки)*, і питає.

Собачка. Чому ти зайчику плачеш?

Зайчик. Як же мені не плакати? Була у мене хатка дубова, а у лисиці крижана. Попросилася вона переночувати, та мене ж і вигнала.

Собачка. Не плач, зайчику, я тобі допоможу *(підходить до хатки і кричить)*. Іди, лисице, геть!

Лисиця. *(із будиночка)*. Як вискочу, як вистрибну, розірву тебе на шматки!

Логопед. Злякався собачка і втік. А зайчик сидить і плаче. Йшов повз ведмідь *(виходить дитина в масці ведмедя)*.

III. Завершальна частина

Логопед. Молодці, діти! Справжні артисти! Сподобалося вам бути акторами? А подорож наша сподобалася? Але час повертатися додому. Де наша повітряна куля? Надуємо її знову і полетимо додому *(діти повторюють вправу «Повітряна куля»)*. Ось ми і повернулися з нашої подорожі по казках. У яких казках ми побували? Чи сподобалася вам наша подорож?

Додаток П.2

Зразок картки індивідуальних занять для дітей з розладами аутистичного спектра

Картка 1

Вихователь-дефектолог

1. Формування уявлення про власне тіло:

а) стимулювання відчуттів: диференційований масаж, схоплення та утримання м'яких, теплих предметів;

б) вчити показувати на собі частини тіла. Спочатку показуємо самі: «Ось це (відповідний жест) носик Лесика. Покажи, де в Лесика носик».

Можна взяти пасивну руку дитини і спрямувати її до носика.

2. Розвивати немовленнєві прояви дитини (усмішку, гуління та лепетання):

а) виконувати відповідні дії з дитиною: обіймати, лоскотати, привертати увагу до обличчя дорослого (кожен погляд дитини має зустріти усмішку у відповідь);

б) гра «Хованки» (дорослий закриває руками своє обличчя, відкриває і каже: «Ку-ку»).

3. Формувати прагнення дитини досліджувати власне відображення в дзеркалі:

а) спочатку ознайомити із дзеркалом (на дотик, роздивляємося, «обстежуємо дзеркало», «Допомога дорослого «рука в руці»);

б) розвивати бажання розглядати своє відображення у дзеркалі. Гра «Хованки із дзеркалом». Перед дитиною розмістити дзеркало. Накриваємо його аркушем паперу, а потім відкриваємо: Хто це? Лесик. «Ось це (вказівний жест) Лесик. Покажи, де в Лесика носик, ротик»;

в) гра «Дзеркало». Вчитель показує перед дзеркалом нескладні рухи або показує гримаси (веселі), звертаючи увагу дитини на те, як дзеркало передає ці рухи. Спонукає дитину повторити: «Зроби так».

4. Формувати позитивні емоції, використовуючи вірші-забавлянки з емоційною кульмінацією.

Їде, їде пан, пан

(Підгилюючи дитину на коліні або на нозі)

Їде, їде пан, пан

На конику сам, сам

А за паном, хлоп, хлоп

На конику гоп, гоп!

5. Формувати імітацію загальної моторики:

а) махати рукою, плескати в долоні;

б) формувати імітацію дрібної моторики: використовувати вказівний жест.

6. Вчити первинних умінь соціально-побутових навичок:

а) брати і тримати і в руці ложку (горнятко) (допомога дорослого «рука в руці»);

б) піднімати та класти на місце іграшку (допомога дорослого «рука в руці»).

Вихователь-логопед

1. Ознайомлення з частинами тіла людини:

а) за картками Глена Домана;

б) дидактична гра «Покажи, де...».

2. Формування навички повертати голову в пошуку джерела звуку:

Дидактична гра «Де звучить?» (використання брязкалець, іграшок, що звучать).

3. Формування здатності до наслідування рухів та звуків:

а) дидактична гра «Зроби, як я...»;

б) використання ритмічних віршів-забавлянок:

Діти, ручки піднесіть

І долоньки покажіть.

Ми поплескаєм тихенько,

Ля-ля-ля, ля-ля-ля.

Ми поплескаєм гучніше,

Всім нам буде веселіше.

Ля-ля-ля, ля-ля-ля.

4. Введення в мовлення дитини відповідних жестів «Привіт», «Бувай!»

5. Розвиток навичок розуміння мовлення:

а) дидактична гра «Покажи, де горнятко ...» (використання реальних предметів);

б) формування навичок використання вказівного жесту.

Практичний психолог

1. Формувати навички до пізнання навколишнього світу та елементарного усвідомлення себе в ньому:

а) привітання «Долоньки»;

б) права-гра «Познайомимося!»;

в) використання елементів тілесно зорієнтованої терапії.

Психогімнастика «Збираємося в подорож».

2. Розвивати вміння дитини звертати увагу на дорослого.

Наслідувати дії та вербальні спроби:

а) вправа-гра «Вмілі ручки»;

б) гра «Знайди родзинку під склянкою».

3. Формувати слухове та зорове зосередження:

а) терапевтична гра «Дощ-град»;

б) застосування елементів пісочної терапії. Ігри з гравієм.

Моделювання настрою.

4. Формувати цілеспрямовану активність дитини:

а) застосування елементів ігрової терапії;

б) ігри з паличками.

5. Коригувати рухи, що виконують роль аутостимуляції:

застосування елементів кольоротерапії. Гра «Кольоровий салют».

6. Спонукати до емоційного контакту з дитиною, враховуючи її індивідуальні особливості:

- а) вправа «Тепле сердечко»;
- б) рефлексія «Сонечко»;
- в) прощання. Гра «Даруємо посмішку».

Додаток П.3

Індивідуальна картка

розвитку дитини з розладами аутистичного спектра (Зразок)

1. Загальна інформація про дитину**Дитина**

Зублевич Владислав

Дата народження: 14.03.2016 р.**Батьки:** Зублевич Андрій Володимирович, Зублевич Марина Віталіївна**Телефон:** _____**Адреса:** _____**Рекомендації ПМПК(№ 916, 11.08.2022 р.)**

Навчання та виховання за програмою для дітей з розладом аутистичного спектра до початку шкільного навчання. За умов інклюзивного навчання 6 годин корекційно-розвивальних занять. Потребує асистента вихователя. Заняття з психологом, логопедом, дефектологом.

Заклади та групи попереднього спеціального або загальноосвітнього**навчання:** дата зарахування в групу: 01.09.2021; вікова група: старша група

Строки дії програми з 01.09.2022 до 01.11.2022.

Вихователі:

Фаренюк Катерина Вікторівна, Вовк Зінаїда Дмитрівна.

Асистент вихователя: Нестерчук Юлія Вікторівна

Склад групи індивідуального супроводу дитини:

вихователі, асистент вихователя, логопед, психолог, дефектолог.

Присутні на засіданні з приводу розробки ІПР

Присутні	ПІБ
Вихователі	Фаренюк Катерина Вікторівна, Вовк Зінаїда Дмитрівна
Асистент вихователя	Нестерчук Юлія Вікторівна
Психолог	Заєць Людмила Вікторівна
Логопед	Прокопчук Галина Станіславівна
Дефектолог	Ставнічук Катерина Дмитрівна

2. Наявний рівень розвитку дитини

1. Особливості психомовленнєвого розвитку

Медичні показання:

- гіперактивність з розладом поведінки;
- атиповий дитячий аутизм з якісними порушеннями комунікації;
- знижена опірність до хронічних хвороб;
- навички самообслуговування недостатньо сформовані;
- недостатньо сформована дрібна моторика;
- володіє основними рухами;
- переключення рухів уповільнене;
- не часто розуміє інструкції дорослого;
- стійко виражений ступінь порушення життєдіяльності.

Мовленнєвий розвиток:

- порушення мовленнєвого розвитку;
- відсутність мовлення;
- окремі звуки та звуконаслідування;
- окремі слова не спрямовані на комунікацію;
- не відразу розуміє звернене мовлення;
- виконує прості інструкції.

2. Особливості психологічного розвитку, поведінки, характеру:

- виражена пасивність до сенсорних подразників;
- відсутній зоровий контакт;
- знижена чутливість до зауважень та похвали;
- переважають моторні стереотипії;
- переживання, зниження концентрації уваги;
- емоційні прояви імпульсивності;
- рухове та вербальне розгальмування;
- автономна гра, відсутня взаємодія з дітьми;
- пасивне ігнорування, не відгукується на ім'я;

- цілеспрямована поведінка;
- вибіркова цікавість до занять;
- інтерес до співпраці з дорослим;
- увага привертається цікавими предметами.

Сильні якості:

- старанний;
- здатний виконувати правильні дії з предметами, використовувати за призначенням;
- здатний виконувати завдання на рівні своїх можливостей.

Труднощі, обсяг необхідної допомоги:

- поганий зоровий контакт у дитини, а тому необхідне постійне його зосередження на предметі діяльності;
- відволікання на різні подразники вимагає їх усунення чи зниження сили впливу;
- складні завдання викликають невпевненість, а тому слід використовувати полегшені завдання;
- погано орієнтується в просторі, потребує додаткового супроводу.

3. Освітні послуги

Мета: адаптувати до умов ЗДО з додатковими послугами логопеда, психолога, вчителя-дефектолога

Вид послуг Провідний фахівець	Кількість годин на тиждень	Місце проведення	Розклад Тривалість занять
Корекція та розвиток мовлення (вчитель-логопед)	2 години на тиждень	ЖЦРД	20-25 хв.
Психодіагностика та корекція психіки (психолог)	2 години на тиждень	ЖЦРД	20-25 хв.
Виправлення невротичних порушень(дефектолог)	2 години на тиждень	ЖЦРД	20-25 хв.

Зміст завдань та результативність роботи фахівців

Вчитель-логопед:

- формування та розвиток всіх сторін мовлення дитини/

Психолог:

- корекція пізнавальної та емоційно-вольової сфери;
- розвиток саморегуляції і самоконтролю діяльності та поведінки;
- формування комунікативних компетенцій.

Дефектолог:

- системні корекційно-розвивальні завдання;
- розвиток і корекція пізнавальних процесів.

4. Адаптація та модифікація

Модифікації змісту програми:

- застосовувати кінезіологічні вправи під час заняття з фізичної культури;
- проводити роботу над усіма аспектами мовлення;
- розвивати знання про навколишнє середовище;
- слід знижувати рівень складності завдань;
- розширювати знання сенсорних еталонів.

Адаптації:

адаптації провідних методів та прийомів навчання:

- підвищувати темп роботи та працездатність;
- використовувати систему заохочень, групову терапію;
- слід візуалізувати для дитини навчальний матеріал та правила;
- застосовувати методи та прийоми виходячи з реальних можливостей та інтересу дитини;
- під час роботи з дитиною слід використовувати словесний та наочно-образний дидактичний матеріал для мотивації до роботи;
- застосовувати роздатковий матеріал, реальні предмети та іграшки для розвитку чуттєвого сприймання навколишнього світу;

- словесне та жестово-образне пояснення;
- організовувати бесіду під час занять та повсякденного життя.

адаптація навчально-виховних матеріалів:

- враховувати особливості пізнавальних процесів під час використання дидактичних матеріалів;
- використання предметного середовища для розвитку сенсорно-моторного відчуття дитини;
- використання спеціальних ігор для мовленнєвого розвитку дитини;
- Здійснення активної взаємодії з дитиною.

Пристосування навколишнього середовища:

- застосування ландшафтної терапії;
- розвиток побутових навичок;
- використання для дитини сенсомоторних ігор та матеріалів;
- стимулювати та заохочувати самостійність дитини;
- використовувати релаксаційні вправи;
- групова терапія;
- щодня слід забезпечувати безпечне середовище, щоб унеможливити можливе травмування дитини;
- використовувати безпечні іграшки.

Джерело: розроблено авторкою

Перспективний план роботи на рік (Зразок)

№ з/п	ЗМІСТ	ТЕРМІН ВИКОНАННЯ	ВІДМІТКА ПРО ВИКОНАННЯ
1. ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА			
1.1	Обстежити мову дітей логопедичної групи, заповнити мовні картки, діагностичні картки; скласти індивідуальний план корекційної роботи на кожну дитину. Поділити дітей на підгрупи за діагнозами. Надати інформацію мовлення дітей адміністрації ЗДО	До 01.10.2020	
1.2	Ознайомити вихователів, батьків, керівника музичного, практичного психолога з результатами обстеження дітей	01.10.2020	
1.3	Скласти графік роботи, ознайомити з ним вихователів, батьків	01.10.2020	
1.4	Обстежити мову дітей у групах загального призначення ЗДО	До 15.01.2021 До 25.05.2021	
1.5	Оформити документацію для проведення психолого-медико-педагогічної комісії з відбору дітей у логопедичні групи	Згідно графіку	
1.6	Брати активну участь у психолого-медико-педагогічному консилиумі ЗДО	Згідно графіку	
1.7	Підтримувати зв'язок з ЗОШ №6,1 з метою встановлення взаємозв'язку між вчителем-логопедом та вчителями початкових класів	Вересень Травень	
2. ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА			
2.1	Провести комплексну діагностику дітей молодшого віку	З 05.05.2021 до 25.05.2021	
2.2	Консультації у лікарів-спеціалістів по питанню психоневрологічного стану дітей-логопатів, з метою впровадження індивідуально-диференційованого підходу	Протягом року	

3. КОРЕКЦІЙНА РОБОТА			
3.1	Вироблення та корекція звуків	Грудень-січень	
3.2	Автоматизація звуків	Січень-березень	
3.3	Диференціація звуків, близьких за звучанням	Квітень	
3.4	Збагачення словникового запасу	Протягом року	
3.5	Розвиток фонематичного сприймання та формування звукового аналізу та синтезу складу, слів	Протягом року	
3.6	Формування граматично правильного мовлення згідно з вимогами навчання рідної мови	Протягом року	
3.7	Розвиток зв'язного мовлення	Протягом року	
4. МЕТОДИЧНА РОБОТА			
4.1	Підготувати та провести відкрите заняття на тиждень творчості з лексичної теми відповідно календарного плану	21.02.2021 р.	
4.2	Приймати активну участь у педгодинидах та педрадах згідно річного плану роботи ЗДО	Протягом року	
4.3	Брати активну участь в роботі міського методичного об'єднання вчителів-логопедів. Провести разом з керівником музичним інтегроване корекційно-розвиваюче заняття з дітьми логопедичної групи	Квітень 18.10.2020 р.	
4.4	Вивчати та поетапно впроваджувати в роботу програмно-методичний комплекс: Ю.В.Рібцун «Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення» та програмно-методичний комплекс «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ» Л.І.Трофименко	Протягом року	

4.5	Впроваджувати в систему логопедичної групи корекційної роботи комплекс ігор і вправ «Мнемотехніка»	Протягом року	
4.6	Використовувати в роботі з дітьми окремі розвивально-дидактичні ігри «Мандрівки веселих м'ячиків», розроблених вчителями-логопедами ДНЗ №84 м. Миколаєва І.Романюк та І.Соломко	Протягом року	
4.7	Виготовлення дидактичних та наочних матеріалів відповідно до завдань корекційної роботи. Поповнити новинками (дидактичними, наочними посібниками, літературою)	Протягом року	
4.8	Опрацювати тему: «Значення словесно-дидактичних ігор для виправлення порушень звуковимови у дітей-логопатів» - опрацювати літературу згідно теми - підібрати словесні ігри для середньої групи - підібрати словесні ігри для старшої групи - систематизувати словесні ігри та виготовити посібник «Словесні ігри»	До 27.10.2020 До 22.12.2020 До 28.02.2021 До 20.04.2021	
5. РОБОТА З ВИХОВАТЕЛЯМИ ТА КЕРІВНИКОМ МУЗИЧНИМ			
5.1	Провести бесіди з вихователями логопедичної групи за темами: - індивідуальні особливості мовлення дітей; - динаміка розвитку мовлення дітей; - закріплення правильної звуковимови у дітей	19.09.2020 На протязі року	

5.2	Провести консультацію для керівника музичного: - «Використання розпівок на голосні звуки для розвитку мовного дихання» Приймати участь у розробці сценаріїв до свят з метою розподілу ролей та підбору віршів індивідуально для кожної дитини	10.10.2020 Згідно графіку	
5.3	Провести консультацію для вихователів логопедичної групи: - «Дидактичні ігри у роботі вихователя по звуковимові» - «Розвиток слухового сприймання у дітей дошкільного віку» - «Розвиток дрібної моторики у дітей 5-6 років»	08.11.2020 14.03.2021 11.04.2021	
6. РОБОТА З БАТЬКАМИ			
6.1	Провести групові батьківські збори в логопедичній групі: - режим і форми роботи логопедичної групи, результати обстежень - створення умов для правильного мовного розвитку дітей у сім'ї; результати корекційної роботи з дітьми за I півріччя - підсумки корекційної роботи з дітьми в логопедичній групі за навчальний рік	22.09.2020 26.01.2021 18.05.2021	
6.2	Провести консультації для батьків: - «Як правильно виконувати домашнє завдання логопеда» - «Роль пальчикової гімнастики у розвитку мовлення дошкільника» - «Артикуляційні вправи – корисні та цікаві» - «Мовленнєве виховання дитини в сім'ї» - «Що таке стигматизм»	22.09.2020 11.04.2021 07.12.2020 24.11.2020	
6.3	Майстер-клас разом з вихователями для батьків старшої логопедичної групи «Що за чудо ці казки!»	24.11.2020	

Продовження табл. П.1

6.4	Провести заняття в педагогічній гостинній для батьків дітей (5-6 р.) «Заставимо язичок трудитися»	07.12.2020	
6.5	Проводити консультації у разі потреби, та за бажанням батьків	У разі потреби	
6.6	Проводити індивідуальні заняття в присутності батьків з метою показу прийомів корекційної роботи	На протязі року	
6.7	Запрошувати батьків на ранки та розваги з метою демонстрації правильної вимови дітей	На протязі року	
6.8	Вести зошити для домашніх завдань батьків з дітьми	На протязі року	

Джерело: розроблено авторкою

Адаптована освітня програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами (Зразок)

П.І.П. дитини _2 група (середній дошкільний вік)

Група здоров'я __6, _ (дитячий церебральний параліч, порушення зору)

Вік __ 6 років

Дошкільна група (компенсуюча, інклюзивна)

Напрямок роботи (фахівець)	Режим і форма роботи (кількість годин, форми роботи)	Рекомендовані програми та технології	Критерії досягнень	Форми оцінки результатів роботи
КОРЕКЦІЙНА ДОПОМОГА				
Практичний психолог	Групові заняття 2 рази на тиждень	Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років «Вчимося жити разом».	Позитивна динаміка розвитку всіх сфер особистості в різних видах діяльності.	Результати діагностичного обстеження: «Навчальна мотивація» (М.Гінзбург), «Шкільна зрілість» (К.Йєрасик), «Малюнок людини» (К.Йєрасик), «Психосоціальна зрілість поведінки» (О.Таран), опитування педагогів – «Профіль соціального розвитку» (О.Дідов), «Графічний диктант» (Д.Ельконін).

Продовження табл. П.2

Учитель-логопед	Індивідуально-підгрупові заняття 3 рази на тиждень	Програма «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ» (Ю.Рібцун); Програма з корекційно-розвиткової роботи з дітьми із ЗНМ та ФФНМ (І.Кравцова і Л.Стахова); Програма з корекційно-розвиткової роботи для дітей з ТПМ (заїкання) (І.Деуля, Л.Ткаченко, І.Шаповалова).	Формування правильної звуковимови, сформованість всіх компонентів мовлення, розвиток зв'язного мовлення.	Результати обстеження рівня мовлення дітей.
Учитель-дефектолог	Підгрупові заняття 3 рази на тиждень	Програма розвитку дітей дошкільного віку із ЗПР від 3 до 7 років «Віночок» (Л.Прохоренко, Г.Соколова Т.Сак та ін.).	Розвиток довільності психічних процесів відповідно до віку.	Спостереження, взаємодія дітей, включення в різні види діяльності.

ПЕДАГОГІЧНА ДОПОМОГА				
Вихователь	40 годин на тиждень	Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (О.Аксьонова, А.Аніщук, Л.Артемова та ін.).	Розвиток пізнавальних процесів, мовленнєвих умінь, соціальної адаптації.	Спостереження, взаємодія дітей, включення в різні види діяльності.
Інструктор з фізичного виховання	Фронтальні заняття 2 рази на тиждень	Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура»; Фізичне виховання дошкільників (автор Л.Шалімова).	Формування рухового контролю, узгодженості рухів.	Виконання рухових вправ і дій.
ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ДОПОМОГА				
Інструктор ЛФК	Індивідуальні заняття 2-3 рази на тиждень	Логоритміка для дітей у ЗДО (О.Золотарьова, Л.Чеснокова); Фізична культура для дітей старшого дошкільного віку з порушенням опорно-рухового апарату (В.Чоповська).	Відпрацювання довільності, вміння диференціювати м'язове напруження і розслаблення.	Виконання рухових вправ і дій.

СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ УМОВ ДЛЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ				
Спеціальні умови	Тривалість	Характеристика даної умови	Конкретне завдання для дитини	Відповідадь-ні
Режим перебування	Без особливостей			
Створення безбар'єрного середовища	Постійно	Пандуси, поручні, підтримка, контроль на сходах і на вулиці.	Забезпечити ЗСЖ і безпеку	
Особливості корекційно-розвивального середовища	Впродовж року	1) логопедичний куточок; 2) комплекс ігор з розвитку цілісного сприйняття.	Підготовка до навчання грамоті.	Вихователі, фахівці
Забезпечення додатковим обладнанням	Впродовж року	1) масажні килимки, м'ячі; 2) спеціальне обладнання: стіл механотерапії, тренажер ерготерапії	Подолання рухових проблем	
Особливості організації освітнього процесу	Постійно	1. Контроль за м'язовою силою. 2. Збільшення обсягу і змісту навчального матеріалу в міру засвоєння	Розвиток м'язових диференціювань	
Особливості організації виховної роботи (при потребі)	Постійно	Контроль міжособистісних відносин (в т.ч. в процесі ігрової та рухової сфери)	Розвиток толерантності й адекватності серед однолітків	
Цілі на поточний період	1) розвиток просторово-часових уявлень; 2) розвиток довільної регуляції; 3) розвиток пізнавальної, емоційно-вольової та особистісної сфери; 4) підготовка до навчання грамоті.			

Проект організації інклюзивного навчання в ЗДО

Паспорт

Назва	Створення інклюзивного простору в загальноосвітньому навчальному закладі
Нормативна база	Закон України «Про освіту». У розділі І «Загальні положення» надається визначення понять «інклюзивне освітнє середовище», «особа з особливими освітніми потребами», «індивідуальна програма розвитку». <i>Особа з особливими освітніми потребами</i> – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. <i>Інклюзивне освітнє середовище</i> - сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. <i>Індивідуальна програма розвитку</i> - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. Стаття 19 «Освіта осіб з особливими освітніми потребами». Органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх її рівнях з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Стаття 20 «Інклюзивне навчання». Заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків така група або клас утворюється в обов'язковому порядку. Поняття «інклюзивне навчання», яке визначене у Законі України «Про освіту» можна представити як багатогранник, де кожна грань – це аспект поняття в межах системи.

<i>Назва</i>	<i>Створення інклюзивного простору в загальноосвітньому навчальному закладі</i>
<i>Нормативна база</i>	2. Закон України «Про загальну середню освіту». Стаття 16 «Інклюзивне навчання». Для навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади загальної середньої освіти на підставі звернення батьків дитини або осіб, які їх замінюють, утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи. Інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Організація інклюзивного навчання у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. 3. Нормативні документи: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»; Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 88 «Про порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами»; Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 № 872 «Про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»; Лист МОН України від 12.07.2017 № 1/9-385 «Про організаційно-методичні засади забезпечення навчально – виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами». - Лист МОН України від 05.08.2019 № 1/9-498 «Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти у 2019/2020 навчальному році» - Наказ МОН України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» - Наказ МОН України від 12.07.2017 № 545 «Про затвердження положення про інклюзивно – ресурсний центр.

<i>Розробник</i>	Кузьменко В.П.
<i>Цільова аудиторія</i>	Діти з особливими освітніми потребами, що навчаються в ЗДО, та їх батьки.
<i>Виконавці</i>	Педагогічна спільнота ЗДО, робоча група
<i>Часові параметри</i>	10.01.17 – 30.05.20
<i>Мета</i>	Забезпечення рівного доступу до отримання освітніх послуг, організація простору для досягнення успіхів дітей, незалежно від індивідуальних особливостей, стану здоров'я, психічних і фізичних якостей.
<i>Основні заходи</i>	<i>Початковий етап:</i> створення банку даних про потенційних учнів з ООП; накопичення методологічної та матеріальної бази; адаптування освітніх програм до потреб учнів, що мають особливі освітні потреби; формування нормативно-правової, методологічної, освітньої бази; професійна підготовка педагогів до роботи в класі з інклюзивною формою навчання. <i>Основний етап:</i> діагностика дітей з метою відстеження позитивної динаміки; корекційна робота; соціальна адаптація; робота з батьками (консультації, психопросвіта, тренінги). <i>Заключний (рефлексивний) етап:</i> аналіз результатів діяльності загальноосвітнього закладу щодо стану інклюзивної освіти; узагальнення результатів діяльності педагогічного персоналу в даному напрямку; складання перспективного плану подальшої роботи.
<i>Джерело фінансування</i>	Здійснюється в межах субвенції, передбаченої на галузь освіти, яка щороку передбачається у місцевому бюджеті на розвиток інклюзивного навчання, а також за рахунок коштів місцевих громад, коштів громадських, благодійних організацій.

Пояснювальна записка

За статистикою більше 5 процентів дітей в Україні мають обмежені можливості, причиною чого є проблеми зі здоров'ям. Саме ця категорія потребує додаткових освітніх послуг, які відповідатимуть їх освітнім потребам.

Згідно Конституції України (стаття 53) кожний громадянин держави має право на освіту. Це означає, що діти з обмеженими можливостями мають право обирати не тільки форму її отримання, але й заклад.

Першочерговими завданнями загальноосвітніх закладів, що впроваджують інклюзію, мають бути:

- створення комфортного освітнього середовища;
- забезпечення адекватними умовами та рівними можливостями дітей з ООП;
- визначення їх здібностей;
- виховання, лікування, оздоровлення;
- соціалізація через включення в різні види діяльності, творчий розвиток.

Проект «Створення інклюзивного середовища в загальноосвітньому навчальному закладі» призначений вирішувати проблеми навчання і соціалізації дітей з ООП.

Мета і завдання проєкту

Мета – надання освітніх послуг та соціалізація дітей з особливими освітніми потребами, кваліфікована педагогічна допомога їх батькам.

Завдання:

- організація системи ефективного психолого-педагогічного супроводження дітей, що мають різні можливості;
- зміцнення фізичного та нервово-психічного здоров'я дітей з урахуванням специфіки їх особистих та психофізіологічних особливостей;
- апробація теоретичної моделі інклюзивної освіти в загальноосвітньому закладі.

На виході із гімназії потенційний випускник класу з інклюзивною формою навчання повинен мати адекватний запас знань, бути обізнаною людиною щодо ринку праці, адекватно оцінювати власні можливості.

Продовження табл. П.3

Етапи реалізації проекту

Робота в цьому напрямку складається із етапів:

<i>Етапи</i>	<i>Завдання</i>	<i>Термін</i>
<i>Початковий (1 етап)</i>	1. Створення банку про потенційних дітей, які потребують додаткових освітніх послуг. 2. Матеріально-технічне та методологічне забезпечення навчального закладу. 3. Адаптація змісту освітньої програми з різних предметів відповідно індивідуальних особливостей та нозології. 4. Формування нормативно-правової, освітньої, психолого-медико-соціальної бази. 5. Формування банку світового досвіду з питань інклюзії. 6. Курсова перепідготовка спеціалістів.	10.01.21- 01.09.21
<i>Основний (2 етап)</i>	1. Безпосередня робота з учнями з ООП щодо набуття академічних знань. 2. Корекційно-розвиваюча робота. 3. Соціальна адаптація. 4. Діяльність батьківського клубу «Педагогічна вітальня». 5. Професійна освіта педагогів.	01.09.21- 01.09.22
<i>Рефлексивний</i>	1. Аналіз результатів діяльності освітнього закладу щодо створення класів з інклюзивною формою навчання. 2. Складання перспективного плану стосовно майбутньої роботи в цьому напрямі.	01.09.21- 31.05.22

Очікувані результати:

У разі успішної реалізації проекту ми плануємо отримати наступні результати:

- створення умов для доступної і якісної освіти для всіх дітей, не залежно від їх фізичних та нервово-психічних особливостей;
- розширення соціального простору для дітей з особливими освітніми потребами;
- сформованість особистісних якостей, що сприяють адаптуванню до сучасних умов та реалізації потенціалу у суспільстві;

- підвищення компетентності батьків щодо потенціалу їх дітей;
- створення мережі інформаційного взаємозв'язку з питань освітнього та психологічного супроводження дітей з ООП в контексті інклюзивної освіти;
- підвищення професійної компетентності вихователя щодо роботи з дітьми які мають різні можливості;
- залучення дітей з ООП до участі в житті ЗДО (конкурси, виставки, змагання, участь в проєктній діяльності);
- набуття цінного досвіду спілкування, толерантного відношення до людей з ООП;
- узагальнення досвіду ЗДО, участь педагогів у районних, обласних заходах, які стосуються питань інклюзивної освіти;
- презентація досвіду за межами міста, на сторінках мережі Інтернет.

Можливі ризики

Впровадження інклюзивної освіти в навчальному закладі передбачає врахування потенціалу кожного з учасників навчально-виховного процесу. У зв'язку з цим можуть виникати певні ризики, а саме:

- недостатній професіоналізм педагогів;
- незгода інших батьків щодо відкриття групи з інклюзивною формою навчання;
- необізнаність батьків, діти яких рекомендуються ресурсним центром до групи з інклюзивною формою навчання;
- недостатня матеріально-технічна база;
- ризик «формальної інклюзії», коли інтереси дітей з ООП будуть задовольнятися частково;
- некомпетентність батьків у разі їх незгоди щодо нозології, ігнорування висновків ресурсного центру.

Критерії оцінювання реалізації проєкту:

Критерії	Об'єктивні показники	Джерела перевірки
1. 1. Створення єдиного комфортного освітнього середовища для учнів з різними стартовими можливостями	1.1 Опис особливостей освітнього середовища. 1.2. Сформовані нормативно-правова та навчально-методична база 1.3 Сприятливий мікроклімат у колективі.	1.1. Наявність публікацій 1.2. Комплект нормативно-правової бази, навчально-методичних матеріалів. 1.3. Анкетування всіх учасників навчально-виховного процесу.

Продовження табл. П.3

1. 2. Розробка системи психолого-педагогічного супроводження дітей з ООП в інклюзивному просторі.	1.1. Динаміка емоційного стану дитини. 1.2. Зниження шкільної тривожності. 1.3. Зміна соціального статусу дитини у класі.	2.1. Результати психологічної діагностики. 2.2. Результати діагностик. 2.3. Спостереження.
2. 3. Підвищення професійного рівня і компетентності педагогів у галузі інклюзивної освіти.	3.1 . Збільшення кількості педагогів з вищою категорією. 3.2 Кількість спеціалістів, які пройшли курси, відвідали тренінги з питань. інклюзивної освіти 3.3. Активність педагогів у гімназійних заходах.	3.1. Результати атестації. 3.2. Документація про проходження курсів. 3.3. Протоколи засідань, анкетування, візуальні підтвердження.
3. 4.Підвищення інформаційної компетентності батьків учнів з ООП.	4.1 Залучення батьків до гімназійного життя, відвідування батьківських зборів. 4.2 Відвідування батьківського клубу «Педагогічна вітальня».	3.1.Протоколи батьківських зборів. 3.2. Протокол батьківського клубу «Педагогічна вітальня».
4. 5. Розробка серії науково-практичних семінарів.	5.1. Проведення семінарів, педрад за запитом.	5.1. Календарний план проведення семінарів, методичні розробки проведених заходів.

Заходи щодо реалізації проєкту

№	Найменування заходів	Термін виконання	Виконавці
1. Нормативно-правове та організаційне забезпечення			
1.1.	Організація діяльності педколективу, створення робочої групи	10.01.22-10.02.22	Адміністрація

Продовження табл. П.3

1.2.	Формування нормативно-правової бази, затвердження наказів, коригування нормативно-правової бази гімназії (за потребою).	10.01.22 - 10.02.22	Адміністрація, робоча група.
1.3.	Формування методичної, освітньої, психолого-медико-соціальної баз.	10.02.22 10.09.22	Адміністрація, робоча група
1.4.	Формування банку даних про дітей, що потребують особливих умов.	Серпень, 2017 Серпень 2018 Серпень 2019	Адміністрація, робоча група
1.5.	Адаптація змісту освітніх програм.	Серпень, 2022	педагоги
1.6.	Формування банку даних передового досвіду, який має відношення до інклюзивної освіти.	Травень- Вересень 2022	Адміністрація, робоча група.
1.7.	Діагностика з метою виявлення обізнаності педколективу з даного питання, організація курсової перепідготовки вихователів.	Вересень 2022	Психолог, адміністрація.
1.8.	Консультування учасників реалізації проєкту – вихователів, соціальних працівників, спеціалістів, їх батьків.	Жовтень 2022	Адміністрація, психолог, залучені спеціалісти.
1.9.	Контроль і аналіз результатів діяльності дітей з ООП з інклюзивної освіти.	Травень 2022	Адміністрація
1.10	Узагальнення результатів і побудова системи трансляції досвіду з питань інклюзивної освіти.	В кінці кожного семестру	Адміністрація.
1.11	Коригування плану майбутньої роботи.	За потребою	Адміністрація

Продовження табл. П.3

2. Створення «безбар'єрного» середовища			
2.1.	Забезпечення гімназії необхідним обладнанням для створення «безбар'єрного» середовища: - Забезпечення наочними посібниками класної кімнати. Забезпечення методичними та наочними посібниками кабінету психолога. Забезпечення наочними та методичними посібниками кабінету логопеда.	Вересень 2021	Адміністрація
3. Робота з батьками			
3.1.	Діагностика, анкетування.	Листопад 2022	Психолог, адміністрація
3.2.	Організація батьків в батьківському клубі «Педагогічна вітальня».	Січень 2021	Психолог, соціальний педагог
3.3.	Складання/корекція плану роботи батьківського клубу «Педагогічна вітальня».	Грудень 2021	Психолог, соціальний педагог
3.4	Тренінги, консультації.	За планом	Психолог, соціальний педагог
3.5	Батьківські збори, конференції.	У кінці кожного семестру	Вихователі, адміністрація
3.6	Позаурочні заходи.	Згідно календарного планування	Класні керівники, асистенти
4.			
4.1	Формування банку даних про дітей, які потребують додаткових освітніх послуг.	Жовтень кожного року	Адміністрація
4.2	Діагностика, анкетування.	Листопад кожного року	Психолог

Продовження табл. П.3

4.3	Розробка індивідуальних освітніх маршрутів	Серпень кожного року	Психолог, педагоги, адміністрація, батьки, логопед, дефектолог
4.4	Корекційно-розвиваюча робота.	Протягом року згідно графіка	Психолог, соціальний педагог, логопед, дефектолог, асистенти
4.5	Додаткові заняття.	Протягом року згідно графіка	Педагоги, вузькі спеціалісти
4.6	Позаурочні заходи.	Згідно календарного плану	Педагоги, асистенти
5. Робота з педпрацівниками			
5.1	Формування банку даних передового досвіду, участь в заходах.	Серпень, протягом року	Адміністрація
5.2	Діагностика з метою виявлення рівня досвідченості щодо питань інклюзії, проходження курсів переатестації, тренінгів.	Жовтень кожного року та за потребою	Адміністрація, психолог
5.3	Організація психолого-педагогічних тренінгів для педагогів та асистентів педагога.	Згідно річного плану	Психолог
5.4	Адаптування змісту освітніх програм з урахуванням індивідуальних можливостей дітей з ООП.	Серпень кожного року	Адміністрація, психолог згідно заключення ІРЦ
5.5	Складання індивідуальних планів педагогів.	Серпень кожного року	Педагоги
5.6	Обмін досвіду серед педагогів ЗДО, відвідування відкритих занять та заходів.	Згідно плану	Адміністрація, психолог, педагоги

Продовження табл. П.3

5.7	Виконання плану роботи щодо наступності між дошкільною та початковою освітою.	Квітень кожного року	Адміністрація, педагоги дошкільної та початкової освіти.
5.8	Розробка та реалізація індивідуальних маршрутів.	Вересень, за потребою	Адміністрація, педагоги згідно нозології
5.9	Забезпечення необхідним обладнанням, програмами, наочними посібниками.	Серпень кожного року	Адміністрація
5.10	Організація та проведення консультативно-просвітницької роботи за участю батьків, вихователів, вузьких спеціалістів.	Згідно плану	Педагоги, психолог, батьки, вузькі спеціалісти
5.11	Індивідуальне планування роботи вихователів, асистентів, які задіяні в роботі стосовно інклюзивної освіти.	Серпень кожного року	Педагоги
5.12	Організація виховних заходів в групах з інклюзивною формою навчання.	Згідно календарного плану	Педагоги, асистенти
5.13	Узагальнення результатів та побудова системи трансляції досвіду ЗДО щодо впровадження інклюзивної освіти.	Травень 2020	Адміністрація, вихователі, психолог, соціальний педагог, вузькі спеціалісти.

Модель освітньої діяльності дітей в інклюзивному просторі ЗДО

Рис. П.1. Модель освітньої діяльності дітей в інклюзивному просторі ЗДО

Програма самоосвіти педагога інклюзивної групи ЗДО (Зразок)

№ з/п	Зміст роботи	Термін проведення	Примітки

І. Організаційно-педагогічна робота.

1	Обстежити дітей у групі: стан загальної та дрібної моторики, уміння і навички дітей, фонематичні процеси, словник, логічне мислення, зв'язне мовлення, рівень сформованості узагальненої функції мовлення, сформованість психічних процесів, часових і просторових орієнтирів.	Вересень	
2	Вивчити медичну документацію та висновки ІРЦ, діагнози психоневролога й інших лікарів-фахівців. Заповнити індивідуальні картки розвитку дітей. Скласти розклад занять. Скласти індивідуальну програму розвитку дитини, план корекційно-розвиткової роботи з дітьми. Заповнювати щоденники спостережень.	Вересень Протягом року	
3	Забезпечити охоплення дітей і дітей з інвалідністю дошкільного віку різними формами навчання відповідно до стану здоров'я, їхніх можливостей і здібностей.	Вересень	
4	Оформити документацію для направлення дітей на консультацію до ІРЦ	Квітень-травень.	

ІІ. Робота з медичними установами.

1	Направляти дітей на консультативні обстеження до лікарів-фахівців: - Під час надання корекційної допомоги; - Під час повторного обстеження.	Грудень (за потреби)	

III. Освітня робота.

1	Систематично проводити індивідуальні та підгрупові заняття з огляду на план корекційно-розвиткової роботи	Протягом навчального року	
2	Поповнювати куточок розвивальними іграми, дидактичними матеріалами для проведення занять в ігровій формі.	Протягом навчального року	
3	Систематично відвідувати заняття вихователів для аналізу проведеної корекційної роботи.	Протягом навчального року	
4	Разом із вихователем групи здійснювати соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, зокрема: Проводити освітні, виховні, соціально-адаптаційні заходи з використанням різних форм роботи та запровадженням ефективних форм їх проведення; допомагати дітям з особливими освітніми потребами виконувати освітні завдання; залучати дітей з особливими освітніми потребами до різних видів освітньої діяльності на заняттях.	Протягом навчального року	
5	Використовувати різноманітний дидактичний матеріал на заняттях.	Протягом навчального року	
6	Проводити роботу за такими напрямками: • розвивати зв'язне мовлення; • розвивати часові та просторові орієнтири; • розвивати трудову та ігрову діяльність.	Протягом навчального року	
7	Формувати словник дітей: • активізувати та	Протягом навчального року	

7	збагачувати, уточнювати відповідно до лексичних тем, передбачених програмою. • розвивати інтерес дітей до незнайомих і малознайомих слів.	Протягом навчального року	
8	Розвивати інтерес дітей до незнайомих і малознайомих слів.	Травень	

IV. Робота з вихователями, учителем-логопедом, музичним керівником

1	Постійно проводити консультації для вихователів із метою ознайомлення з динамікою корекційно-розвиткової роботи, індивідуальними особливостями розумового розвитку дітей	Протягом навчального року	
2	Організувати предметно-корекційне середовище й обладнання інклюзивної групи	Протягом навчального року	
3	Проводити спільно з вихователем групові батьківські збори	Протягом навчального року	
4	Співпрацювати з музичним керівником у проведенні музичних занять, підготовці до святкових ранків.	Протягом навчального року	
5	Співпрацювати з учителем-логопедом для встановлення наступності в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.	Протягом навчального року	
6	Співпрацювати з практичним психологом дошкільного закладу для встановлення наступності в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.	Протягом навчального року	

7	Проводити консультації для вихователів: • «10 правил комунікації з батьками дітей з особливими освітніми потребами»; • «Круглий стіл для вихователів тема: Як працювати з дітьми з ООП»; • Проблемна бесіда «Організація індивідуальної роботи з дітьми з особливими потребами»	Грудень Лютий Березень	

V. Робота з батьками.

1	Провести консультації для батьків: ➤ «Психологічний практикум з проблеми Діти з особливими потребами: правила взаємодії з ними» ➤ «Організація роботи батьківського радника: Психологічна допомога батькам дітей з особливими освітніми потребами» ➤ «Як допомогти дитині з аутизмом»	Вересень. Жовтень. Листопад.	
2	Заохочувати батьків до щоденного закріплення завдань, які надають учитель-логопед, вихователь, асистент вихователя.	Протягом навчального року	
3	Систематично доводити до відома батьків результати корекційного впливу на розвиток дитини	Протягом навчального року	
4	Ознайомити батьків з результатами моніторингу	Травень	
5	Підбити підсумки корекційно-розвиткової роботи за навчальний рік.	Травень	
6	Проводити роз'яснювальну роботу з батьками щодо способів реалізації права дітей з особливими освітніми потребами.	Постійно	

VI. Підвищення фахового рівня.

1	Постійно підвищувати власний фаховий рівень через ознайомлення з новинками методичної літератури; досвідом роботи своїх колег; своєчасно вивчати нормативно-правові документи.	Протягом навчального року	
2	Брати участь у методичних об'єднаннях вихователів міста.	Протягом навчального року	
3	Використовувати інноваційні технології та програми в роботі для дітей з особливими освітніми потребами (аутичного спектру)	Протягом навчального року	
4	Брати активну участь у роботі педагогічних рад, консультацій і семінарів-практикумів закладу дошкільної освіти	Протягом навчального року	
5	Опрацювати новинки методичної та спеціальної літератури, статті фахових журналів: «Вчитель-дефектолог», «Дошкільне навчання», «Практичний психолог» тощо	Протягом навчального року	
6	Співпраця з методичним центром відділу освіти з питань впровадження інклюзивних цінностей в освітній процес	Протягом навчального року	
7	Висвітлення проблеми інклюзивної освіти на сайті ЗДО.	Протягом навчального року	

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Р

Авторський опитувач

«Аналіз труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО»

Опитувальник виявляє труднощі та професійні проблеми педагогів, а також визначає вміння проводити самоаналіз педагогічної діяльності. Педагогам варто самостійно заповнити таблицю, проаналізувавши власну педагогічну роботу, з огляду на специфіку інклюзивного навчання (див. табл. Р.1).

Таблиця Р.1

Аналіз труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО

П.І.П. педагога, заклад освіти

№ з/п	Індикатори (напрями) педагогічної діяльності	Ступені труднощів			
		Високий	Середній	Низький	Відсутній
Розвиток інклюзивної культури					
1.	Кожний відчуває, що йому раді в ЗДО				
2.	Діти допомагають один одному				
3.	Співробітники працюють у партнерстві один з одним				
4.	Педагоги та діти ставляться один до одного з повагою				
5.	Педагоги пов'язують навчальний досвід з досвідом, який дитина отримує вдома				
6.	Місцева громада залучена до роботи з ЗДО				
7.	Усі члени навчального закладу віддані ідеям інклюзії				
8.	Від усіх дітей очікують високих досягнень				
9.	Усіх дітей цінують однаково				
10.	Навчальний заклад дає дітям можливість почуватись добре				

Розробка інклюзивної політики				
1.	Навчальний заклад прагне до того, щоб його відвідували всі діти, які живуть поблизу від нього			
2.	Усім новим дітям допомагають адаптуватись у навчальному закладі			
3.	Усі види підтримки, що надаються навчальним закладом, координуються			
4.	Підвищення професійної кваліфікації співробітників допомагає їм краще реагувати на різноманітність потреб дітей			
5.	Політика навчального закладу для дітей з ООП інклюзивна			
6.	Подолання бар'єрів на шляху навчання й повноцінної участі в діяльності ЗДО регулюється відповідними нормативними документами в галузі дошкільної освіти			
7.	Результатами політики підтримки дітей з порушеннями поведінки користуються всі діти навчального закладу			
8.	Знижений тиск, що веде до виключення дітей, які розглядаються як діти із проблемною поведінкою			
9.	Знижені бар'єри, що заважають відвідуванню дітьми занять у навчальному закладі			
10.	Випадки неухважного та нешанобливого ставлення мінімізовано			

Запровадження інклюзивної практики				
1.	Навчальні види діяльності плануються з урахуванням освітніх потреб усіх дітей			
2.	Навчальні види діяльності заохочують дітей до спілкування			
3.	Заохочується участь кожної дитини у процесі навчання			
4.	Види діяльності попереджають виникнення стереотипів			
5.	Діти беруть активну участь у грі та навчанні			
6.	Педагоги заохочують спокійну атмосферу, що будується на взаємній повазі			
7.	Педагоги розробляють навчальні плани, переглядають їх та оцінюють успіхи у співпраці один з одним			
8.	Асистенти педагогів надають підтримку у грі, навчанні й повноцінній участі всіх дітей			
9.	Відмінності між дітьми — це ресурс, який використовується для підтримки гри, навчання та участі в них			
10.	Досвід педагогів використовується повністю			

Що ви хотіли б змінити в навчальному закладі?

Дякуємо за ваші відповіді!

Оцінювання та виявлення професійних труднощів в інклюзивному освітньому середовищі ЗДО здійснювалося відповідно до відповідей: високий ступінь труднощів – 0 балів, середній – 1 бал, низький – 1,5 бали, труднощі відсутні – 2 бали. Максимальна кількість балів – 60.

Джерело: розроблено авторкою

Додаток С

Методика оцінювання здатності вирішення педагогічних ситуацій шляхом впровадження інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі

Дана методика має за мету визначення у майбутніх педагогів ЗДО рівня вирішення педагогічних ситуацій шляхом впровадження інтерактивних технологій в ІОС. Респондентам було запропоновано вирішити такі педагогічні ситуації:

1. Інклюзивну групу ЗДО відвідує дитина, яка має діагноз дитячий церебральний параліч (ДЦП). Спостерігається тетрапарез (ураження усіх кінцівок). Розумові здібності збережені. Визначаються інтелектуальні порушення легкого ступеня. Спостерігається дизартрія (порушення звуковимови внаслідок паралічу артикуляційних м'язів). Адміністрація ЗДО піднімає питання на педагогічній раді про створення в інклюзивній групі безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища у зв'язку з порушенням структури універсального дизайну та принципів розумного пристосування (відсутність пандусів та підйомних пристроїв).

Ситуативне завдання: Спроекувати модель сучасного інклюзивного освітнього середовища в ЗДО (див. Додаток Ф., табл. Ф.1).

2. У ЗДО в інклюзивній групі навчаються 15 дітей старшого дошкільного віку, серед них 2 дітей з ООП мають загальний рівень недорозвитку мовлення. Разом з тим, проявляється синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, який визначається основними критеріями (симптомокомплексами): неухважність, гіперактивність та імпульсивність.

Ситуативне завдання: Розробити алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу (див. Додаток Ф., табл. Ф.2).

3. Інклюзивну групу ЗДО відвідує дитина з розладами аутистичного спектра (РАС). У дитини спостерігаються порушення соціальної взаємодії

(надає перевагу самотності, не терпить дотиків до себе, неадекватно реагує на присутність мами). Також яскраво виражені проблеми комунікації (мало і неохоче говорить, не цікавиться навколишнім світом, не реагує на прохання, не вступає в діалог) та стереотипність поведінки (безупинно повторює одні й ті самі прості рухи, зовсім не здатна до адаптації, некомфортно в присутності незнайомих людей).

Ситуативне завдання: розробити креативну освітню картотеку «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами (див. Додаток Ф., табл. Ф.3).

4. У інклюзивній групі ЗДО навчаються 15 дітей. У однієї дитини з ООП спостерігається порушення когнітивного розвитку. У дитячому колективі почуває себе некомфортно. Особливості поведінки, зумовлені хворобливими проявами нервової системи, сприймаються вихователем як невихованість та впертість. Водночас і дитина на заняттях не розуміє вихователя. З нею не хочуть грати однолітки, часто ображають. У дитини накопичується почуття тривожності та страху, виникає депресія, що ускладнює хворобливий стан.

Ситуативне завдання: спроектувати poradnik щодо толерантного ставлення до дітей з ООП в дитячому та дорослому колективах за допомогою інтерактивної технології «Комікси» (див. Додаток Ф., табл. Ф.4).

5. У інклюзивній групі ЗДО здобуває освіту 20 дітей, з яких двоє з ООП. Педагог ЗДО систематично використовує інтерактивні методи та технології навчання: арт-терапевтичні технології (музикотерапія, казкотерапія, лялькотерапія); техніки розвитку моторики (кінезотерапія, Суджок терапія); інформаційні технології (мультимедійні засоби корекції та розвитку). Діти з ООП не завжди включаються в роботу, не зацікавлені у більшості режимних моментів.

Ситуативне завдання: розробити освітній проєкт для дітей з ООП в ЗДО «Фестиваль авторських ідей «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля» (див. Додаток Ф., табл. Ф.5).

Відповіді надавалися в писемному вигляді, результати піддавалися аналізу самотійно педагогами, а оцінка давалася експертами. Далі заповнювався бланк методики оцінювання вирішення педагогічних завдань (Табл. Р.1). Відмітка про наявність (+) або відсутність (-) можливості вирішення того чи іншого педагогічного завдання фіксувалася за кожним оціночним показником навпроти зазначеного завдання.

Таблиця С.1

Бланк оцінювання здатності педагога вирішувати педагогічні завдання

Педагогічні ситуації	Оціночні показники (наявність відзначається «+», відсутність «-»)									
	розуміння ситуації		знання способів вирішення		уміння представити спосіб рішення		уміння оцінювати результати рішення		уміння розробляти план самоосвіти	
	особисто	експерт	особисто	експерт	особисто	експерт	особисто	експерт	особисто	експерт
перша ситуація										
друга ситуація										
третя ситуація										
четверта ситуація										
п'ята ситуація										
Разом										

Оцінка здійснюється шляхом підрахунку «+» і «-». Один бал присуджується в разі позитивної відповіді. Максимальна кількість балів – 50. Аналізуючи результати програми, виділяли рівні за кожною методикою і рівень готовності майбутніх педагогів до роботи в умовах ІОС. Спочатку за кожною методикою здійснювався підрахунок балів, потім проводилася обробка кількісних даних і співвіднесення їх з рівнями (високим, середнім, низьким). Джерело: розроблено авторкою

Додаток Т

**Карта характеристик засвоєння майбутніми педагогами ЗДО
рівнів змісту практичного модуля програми**

Таблиця Т.1

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 1. Соціально-педагогічна діяльність педагогів ЗДО в умовах інклюзивного освітнього середовища</i>		
<i>Мотиваційний етап формування готовності</i>		
Не орієнтується в цілях і завданнях соціально-педагогічної діяльності педагогів в умовах інклюзивного навчання, не розуміє її цінності; проявляє незначний інтерес до роботи з дітьми з ООП; демонструє нейтральне або негативне ставлення до них; висловлює сумніви в успіху організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком та ООП.	Педагог знає філософію, принципи і завдання соціально-педагогічної діяльності; але не розуміє її цінності для дітей з особливостями розвитку; інтерес до інклюзивного навчання викликаний необхідністю і вказівками адміністрації; демонструє нейтральне ставлення до дітей з ООП і в цілому до інклюзивного навчання; проявляє невпевненість в успіху організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком та ООП.	Педагог знає філософію, принципи і завдання соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання; розуміє її цінність, а також цінність включення дітей з ООП в заклади освіти; демонструє ціннісне ставлення до дітей з ООП і в цілому до інклюзивного навчання; мотивує себе на виконання визначених дій і досягнення успіху в організації спільного навчання здорових дітей і з ООП.
<i>Пізнавально-практичний етап формування готовності</i>		
Педагог не розуміє способи організації соціально-педагогічної діяльності в умовах ІОС; не знає умови включення в освітній процес дітей з ООП; не виділяє необхідні ресурси.	Педагог не розуміє способи організації соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання; знає умови включення в освітній процес дітей з ООП; виділяє необхідні ресурси.	Педагог розуміє необхідність реалізації соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання знає, яким чином її організувати; знає, які ресурси необхідні для цього.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 1. Соціально-педагогічна діяльність педагогів ЗДО в умовах інклюзивного освітнього середовища</i>		
<i>Результативний етап формування готовності</i>		
Педагог не може проаналізувати завдання професійних змін, виділити конкретні проблеми у власній педагогічній діяльності; аналіз наявних ресурсів і можливостей для інклюзивного навчання не проводить; не може оцінити власні дії.	Педагог з труднощами контролює й оцінює необхідні професійні зміни, може виділити лише конкретні проблеми в власній педагогічній діяльності.	Педагог здатний аналізувати мету, завдання професійних змін, а також проблеми та труднощі в власній педагогічній діяльності щодо реалізації інклюзивного навчання; може оцінити свою професійну діяльність.
<i>Тема 2. Специфіка освітнього процесу з дітьми дошкільного віку з ООП</i>		
<i>Мотиваційний етап формування готовності</i>		
Педагог не знає і не прагне дізнатися типи і види порушень у дітей, їх прояви в освітньому процесі; проявляє незначний інтерес до проведення діагностики; демонструє нейтральне або негативне ставлення до дітей з ООП; висловлює небажання проводити психолого-педагогічне обстеження.	Педагог знає психомоторні особливості дітей з ООП; але не проявляє інтерес до вивчення структури порушень, складання прогнозів розвитку; демонструє нейтральне ставлення до дітей з ООП; знає, але не застосовує діагностичні методики в практиці обстеження.	Педагог прагне до вивчення особливостей розвитку дітей з ООП; коректно і адекватно сприймає дітей з ООП; проявляє особисту зацікавленість у вирішенні професійних завдань теми 2; демонструє ціннісне ставлення до особливостей дітей з ООП; вмотивований на вивчення і застосування психолого-педагогічної діагностики.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 2. Специфіка освітнього процесу з дітьми дошкільного віку з ООП</i>		
<i>Пізнавально-практичний етап формування готовності</i>		
Педагог виокремлює особливі освітні потреби дітей з особливостями розвитку; не складає прогнозу розвитку таких дітей; не знає діагностичних методик.	Педагог розуміє психолого-педагогічні особливості вікового і особистісного розвитку дітей з ООП; вникає в структуру порушень при різних варіантах відхилень, але самостійно виявити освітні та психомоторні особливості не може; застосовує методи психолого-педагогічного вивчення особливих освітніх потреб дітей з особливостями розвитку; насилу визначає прогноз розвитку інтегрованих дітей.	Педагог розуміє психолого-педагогічні особливості вікового і особистісного розвитку дітей з ООП; самостійно виявляє структуру порушень при різних варіантах відхилень; може визначити освітні та психомоторні особливості таких дітей; застосовує методи психолого-педагогічного вивчення особливих освітніх потреб дітей з особливостями розвитку.
<i>Результативний етап формування готовності</i>		
Педагог не може проаналізувати структуру порушень, особливі потреби дітей з особливостями розвитку; прогноз подальшого розвитку інтегрованих дітей не складає; не може оцінити власні дії під час проведення обстеження.	Педагог з труднощами аналізує структуру порушень при різних варіантах відхилень; частково виділяє освітні потреби діагностованих дітей; не складає прогнози розвитку інтегрованих дітей, не вміє використовувати діагностичні методики під час обстеження.	Педагог здатний аналізувати структуру порушення, виявляти особливі освітні потреби дітей з особливостями розвитку; складає прогноз розвитку інтегрованих дітей; може оцінити своє вміння проводити обстеження за допомогою діагностичних методик.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 3. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах ІОС</i>		
<i>Мотиваційний етап</i> формування готовності		
Педагог має труднощі у виборі і не прагне дізнатися про методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання; не намагається їх застосувати на практиці; демонструє нейтральне або негативне ставлення організації інклюзивного навчання; висловлює небажання включатися в процес проектування.	Педагог вивчає методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання, але не прагне до їх застосування на практиці; частково розуміє необхідність володіння арсеналом спеціальних методів, прийомів корекційно-розвиваючої роботи; ефективно застосовує деякі засоби і форми організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком та особливостями розвитку.	Педагог прагне до вивчення методів, прийомів та форм роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання; розуміє необхідність застосування спеціальних методів, прийомів корекційно-розвиваючої роботи; прагне до вивчення арсеналу педагогічних засобів і форм організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком та особливостями розвитку
<i>Пізнавально-практичний етап</i> формування готовності		
Педагог недостатньо володіє арсеналом методів, прийомів і форм організації роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання; не може самостійно створити корекційно-розвиваюче середовище; вибір педагогічних технологій не є адекватним.	Педагог володіє методами, прийомами і формами організації роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання, але не розуміє, яким чином вони використовуються при організації інклюзивного навчання; при створенні корекційно-розвивального середовища орієнтується на одну категорію дітей (не бачить усіх дітей).	Педагог знає методи, прийоми і форми організації роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання й може їх застосовувати в практиці; створює ІОС, що забезпечує розвиток і соціалізацію всіх дітей; адекватно здійснює відбір методів і прийомів навчання, що дозволяють усім дітям бути активними діячами.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 3. Методи, прийоми та форми роботи з дітьми з ООП в умовах ІОС</i>		
<i>Результативний етап формування готовності</i>		
Педагог відчуває труднощі під час проектування корекційно-освітнього процесу і застосування методів, прийомів і форм організації роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання; не може оцінити власні дії під час організації спільного навчання дітей з нормотиповим розвитком та особливостями розвитку.	Педагог виявляє проблеми і труднощі у виборі методів, прийомів і форм організації роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання, але не може пояснити їх причини; іноді може проаналізувати власну діяльність з позиції технологічного підходу; частіше адекватно оцінює своє вміння до проектування інклюзивного навчання.	Педагог здатний аналізувати власну діяльність з позиції технологічного підходу; виявляє проблеми і труднощі у виборі методів, прийомів і форм організації роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання, пояснює їх причини; критично оцінює своє вміння проектування корекційно-освітньої роботи в умовах інклюзивного навчання.
<i>Тема 4. Технології формування у дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків з ООП</i>		
<i>Мотиваційний етап формування готовності</i>		
Педагог не вивчає особливості міжособистісних відносин дітей; не прагне виховувати толерантне ставлення серед здорових однолітків і не включає в інклюзивний процес батьків, які виховують дітей з ООП.	Педагог вивчає особливості міжособистісних відносин дітей; не прагне виховувати толерантне ставлення серед здорових однолітків; насилу підключає до інклюзивного процесу батьків, які виховують дітей з ООП.	Педагог прагне до створення сприятливого клімату в дитячому колективі; розуміє необхідність виховання толерантного ставлення до дітей з ООП у здорових однолітків; прагне до вивчення технології залучення батьків в інклюзивний освітній процес.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 4. Технології формування у дітей з нормотиповим розвитком толерантного ставлення до однолітків з ООП</i>		
<i>Пізнавально-практичний етап формування готовності</i>		
Педагог частково орієнтується в підходах і особливості формування дитячого колективу в умовах інклюзивного навчання; недостатньо застосовує технологію залучення батьків; не створює умови для виховання толерантного ставлення в дитячому колективі.	Педагог знає основні підходи до формування дитячого колективу в умовах інклюзивного навчання; але не застосовує знання на практиці; не вміє створювати умови для виховання толерантного ставлення в дитячому колективі; знає, але не використовує технологію залучення батьків в інклюзивний освітній процес.	Педагог знає основні підходи до формування дитячого колективу в умовах інклюзивного навчання; створює умови для виховання толерантного ставлення в дитячому колективі; застосовує технологію залучення батьків в інклюзивний освітній процес.
<i>Результативний етап формування готовності</i>		
Педагог виявляє проблеми та труднощі у формуванні дитячого колективу, та не може пояснити їх причини; не аналізує власну діяльність, самостійно не може спроектувати програму; часто неадекватно оцінює своє вміння проєктування.	Педагог виявляє проблеми та труднощі у формуванні дитячого колективу, але не може пояснити їх причини; іноді може проаналізувати власну діяльність, але спроектувати програму самостійно не може; частіше адекватно оцінює своє вміння проєктування.	Педагог здатний аналізувати емоційний стан дітей і виявляти проблеми у взаєминах в дитячому колективі; може пояснити їх причини та спроектувати програму щодо формування толерантного ставлення серед дітей; критично оцінює своє вміння проєктування.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 5. Інтерактивні технології в організації інклюзивного освітнього середовища ЗДО</i>		
<i>Мотиваційний етап</i> формування готовності		
Педагог має труднощі у виборі інтерактивних технологій і не прагне дізнатися про сучасні інтерактивні форми педагогічної взаємодії; не намагається їх застосувати на практиці; демонструє нейтральне або негативне ставлення до необхідності їх використання у роботі з дітьми в умовах інклюзивного простору; висловлює небажання включатися в процес створення інноваційного середовища.	Педагог вивчає сучасні інтерактивні освітні технології, але не прагне до систематичного їх застосування на практиці; розуміє необхідність володіння арсеналом інтерактивних методів; частково пробує застосовувати їх під час організації педагогічної взаємодії з дітьми з нормотиповим розвитком та ООП.	Педагог прагне до вивчення сучасних інтерактивних освітніх технологій; розуміє необхідність застосування активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання; прагне до вивчення арсеналу інтерактивних методів для взаємодії з дітьми з нормотиповим розвитком та ООП.
<i>Пізнавально-практичний етап</i> формування готовності		
Педагог недостатньо володіє арсеналом інтерактивних методів для здійснення педагогічної взаємодії з дітьми з нормотиповим розвитком та ООП під час організації інклюзивного навчання; має труднощі у виборі інтерактивних методів в залежності від колекційної мети та діагнозу дітей.	Педагог володіє різними інтерактивними технологіями, але не до кінця розуміє, яким чином вони доповнюють традиційний освітній процес; при організації інноваційного ІОС орієнтується на одну категорію дітей (не бачить усіх дітей); активні форми педагогічної взаємодії застосовуються адекватно.	Педагог знає різні інтерактивні технології й може їх застосовувати на практиці; створює ІОС, що забезпечує розвиток і соціалізацію всіх дітей; адекватно здійснює відбір інтерактивних методів; застосовує різноманітні інтерактивні форми педагогічної взаємодії з дітьми з нормотиповим розвитком та ООП.

Рівні засвоєння та їх характеристика		
Низький	Середній	Високий
<i>Тема 5. Інтерактивні технології в організації інклюзивного освітнього середовища ЗДО</i>		
<i>Результативний етап формування готовності</i>		
Педагог відчуває труднощі під час проектування корекційно-освітнього процесу із застосуванням інтерактивних технологій; не може оцінити власні дії при організації інтерактивних форм педагогічної взаємодії в умовах ІОС.	Педагог виявляє проблеми і труднощі в організації педагогічної взаємодії із застосуванням інтерактивних форм, але не може пояснити їх причини; часто адекватно оцінює своє вміння до проектування застосування інтерактивних форм педагогічної взаємодії з усіма учасниками ІОС.	Педагог здатний аналізувати власну діяльність з позиції технологічного підходу; виявляє проблеми і труднощі в організації педагогічної взаємодії із застосуванням інтерактивних форм роботи, пояснює їх причини; критично оцінює своє вміння до проектування застосування інтерактивних форм педагогічної взаємодії з усіма учасниками ІОС.

Джерело: розроблено авторкою

Додаток У

Інтерактивні технології та їх реалізація в підготовці майбутніх педагогів ЗДО до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища

Таблиця У.1

Інтерактивні технології	Застосування	Характеристика	Особливості реалізації
<i>Технологія контекстного навчання</i>	Формування цілісних уявлень педагогів про професійну діяльність в умовах ІОС	Формування цілісних уявлень педагогів про професійну діяльність в умовах ІОС. Тим, хто навчається, пропонується поряд традиційною організацією навчальної діяльності (у формі лекцій) здійснювати через квазіпрофесійні (ігрові форми) і навчально-професійну (науково-дослідницьку роботу) власне професійну діяльність за допомогою семіотичної, імітаційної та соціальної навчальних моделей.	В ігрових формах відпрацьовуються різні позиції «координатора інклюзії», «керівника команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП», «розробник стратегії ІОС в ЗДО» і т.д.. Науково-дослідна робота передбачає проведення аналізу моделей організації інклюзії у вітчизняній практиці, вивчення технологій, методів, прийомів. В якості навчальних моделей (семіотичної імітаційної і соціальної) виступають індивідуальні корекційно-освітні маршрути, карти і щоденники супроводу, організаційні моделі інклюзивного навчання та ін.

<i>Технологія розвитку критичного мислення</i>	Вироблення власної думки щодо інклюзивного навчання, осмислення досвіду організації інклюзивної практики.	В основі цієї технології лежать три фази: виклик (спрямований на мотивацію учасників), смислова фаза (осмислення нової інформації), рефлексія (міркування та вироблення власної позиції).	Широко використовуються графічні засоби (моделі, схеми, графіки, таблиці, кола та ін.). Це забезпечує співвіднесення понять, явищ, предметів. У кожній темі програми підготовки педагогів до впровадження інклюзивного навчання представлені різноманітні прийоми, що дозволяють мотивувати учасників, організувати їх роботу з теоретичним матеріалом і проаналізувати результати набутих знань.
<i>Технологія групової роботи</i>	Особистісно-професійна позиція педагогів, розроблення нових ідей, рішень, підвищення активності членів групи, створення педагогічної команди (колективу однодумців).	Етапи роботи: інформаційний (ознайомлення з предметним змістом або запропонованим завданням), смисловий (аналіз запропонованого матеріалу), демонстраційно-дискусійний (пред'явлення результатів попереднього етапу та їх обговорення), рефлексія.	Робота в цій технології передбачає навчання через різні позиції: «критик», «автор, який розуміє», «контролер», «практик», «опозиція», «методист» та ін. Причому позиції можуть бути віднесені як до окремого суб'єкта підготовки, так і до групи учасників.

<i>Технологія навчання методом кейсів</i>	Формування вміння аналізувати різні ситуації, пов'язані з інклюзивним навчанням, вибирати оптимальний варіант рішення, скласти план його здійснення	Виділяються такі етапи роботи: підготовка кейса, модерація роботи з кейсом (створення підгруп, вибір модератора), аналіз і прийняття рішення (організація дискусії, формулювання думки, того хто резюмує), представлення результатів роботи з кейсом, оцінювання.	Під час складання програми підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчання в якості завдань кейсів була використана узагальнена структура навчально-професійних завдань, спроектованих із питань організації інклюзивного навчання та психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП.
<i>Технологія фокус-групової роботи</i>	Дослідження професійної діяльності педагогів з метою активізації та вдосконалення знань і умінь	Організація роботи включає декілька етапів: формування груп, проектування змісту дискусійного обговорення (програми, питання), проектування механізму запуску фокус-групової дискусії та сценарію, проведення фокус-групи, аналітична та інформаційна діяльність, аналіз даних, розроблення гнучкого керівництва на основі вироблення	Технологія фокус-групової роботи використовується або на початку, або у кінці вивчення теми. Це необхідно для активізації особистісної позиції педагогів, проведення рефлексії та підведення підсумків роботи за запропонованою темою.

<i>Технологія фокус-групової роботи</i>		і вдосконалення нових професійно-значущих смислів і з урахуванням результатів діяльності фокус-груп.	
<i>Технологія проєктування</i>	Формування вміння підбирати, організовувати та використовувати активні форми взаємодії під час роботи з дітьми з нормотиповим розвитком та особливостями розвитку і навчання педагогів складанню індивідуальних корекційно-освітніх «маршрутів» (планів)	Виділяються такі етапи: організація і проведення діагностики, аналіз одержаної інформації, вироблення рекомендацій і основ стратегії і тактики, підбір традиційних та інтерактивних методів, прийомів роботи, які сприятимуть здобуттю знань дітьми різних категорій, участь у роботі команди супроводу дітей із ООП, реалізація стратегії, тактики і «маршруту» (плану) в практичній діяльності, аналіз проведеної роботи.	У структурі програми виділено тему «Інтерактивні технології в організації освітнього процесу в інклюзивному ЗДО», в ході вивчення якої відбувається знайомство майбутніх педагогів з технологією інтерактивного навчання, розвивається вміння проєктувати свою корекційно-освітню діяльність (створювати індивідуальний корекційно-освітній «маршрут» (план), формується вміння організовувати інтерактивні форми педагогічної взаємодії.

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Ф

**Педагогічні ситуації, що пов'язані з темами практичного модуля
програми курсу «Інклюзивна освіта в ЗДО»**

Таблиця Ф.1

Педагогічна ситуація теми 1 практичного модуля

Педагогічна ситуація	<i>Загальне формулювання педагогічної ситуації.</i> Інклюзивну групу ЗДО відвідує дитина, яка має діагноз дитячий церебральний параліч (ДЦП). Спостерігається тетрапарез (ураження усіх кінцівок). Розумові здібності збережені. Визначаються інтелектуальні порушення легкого ступеня. Спостерігається дизартрія (порушення звуковимови внаслідок паралічу артикуляційних м'язів). Адміністрація ЗДО піднімає питання на педагогічній раді про створення в інклюзивній групі безбар'єрного інклюзивного освітнього середовища у зв'язку з порушенням структури універсального дизайну та принципів розумного пристосування (відсутність пандусів та підйомних пристроїв). <i>Ситуативне завдання:</i> Спроекувати модель сучасного інклюзивного освітнього середовища в ЗДО з елементами мейкерства. <i>Шляхи розв'язання педагогічної ситуації:</i> Для організації інклюзивного навчання мають бути створені спеціальні умови: забезпечення стійкої державної політики в регіоні; наявність нормативно-правових основ інклюзивної освіти; формування толерантного відношення соціуму до проблем інвалідності; своєчасне виявлення онтогенетичних порушень і своєчасна комплексна допомога; підготовка компетентних педагогів; розроблення технологій організації інклюзивного навчання; забезпечення «безбар'єрного середовища»; постачання сучасними технічними засобами; організація соціально-педагогічної діяльності педагога в інклюзивній групі ЗДО; розроблення програмно-методичного супроводу корекційно-освітнього процесу. <i>Результативні завдання (завдання, що сприяють вирішенню педагогічної ситуації):</i> 1. Визначити, які теоретичні знання допоможуть розв'язати педагогічну ситуацію. 2. Проаналізувати основні положення державних нормативних документів, що регламентують створення безбар'єрного середовища. Узагальнення подайте у вигляді таблиці. Висновки обґрунтуйте. 3. Сформулювати основні принципи універсального дизайну в ЗДО. 4. Оформити остаточний варіант розв'язання завдання.
Результат теми	1. Творчий проєкт «Модель сучасного інклюзивного освітнього середовища в ЗДО» 2. Перелік державних нормативних документів, що регламентують створення безбар'єрного середовища у вигляді таблиці. 3. Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО».

Результати вирішення педагогічної ситуації теми 1 практичного модуля студентів 2 курсу, спеціальності 012 Дошкільна освіта

Таблиця Ф.1.1

Державні нормативні документи, що регламентують створення безбар'єрного середовища

Який нормативний документ	Що регламентує
ЗУ «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 № 124-VIII	Визначає відповідності введеної в обіг, наданої на ринку або введеної в експлуатацію в Україні продукції вимогам усіх чинних технічних регламентів. Незабезпеченість доступності закладів освіти всіх рівнів буде розцінюватись як порушення обов'язкових регламентних вимог і небезпека для споживачів послуг, що надають заклади
ЗУ «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV	Дозволяє замовнику для конкретного об'єкта визначити в завданні на проектування планувальні, архітектурні, інженерні і технологічні рішення та властивості об'єкта архітектури. Не допускає в завданні на проектування вимоги, що суперечать нормам законодавства України, державним стандартам і правилам
ЗУ «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI	Визначає ДБН як нормативний акт, що містить обов'язкові вимоги для всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, які проводять будівельну, містобудівну, архітектурну діяльність та забезпечують виготовлення продукції будівельного призначення
Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності, затверджені постановою КМУ від 30.12.2015 № 1187	Наведено основні вимоги до забезпечення доступності в ЗДО. Ліцензійні вимоги передбачають обов'язковість комплексної доступності як будівлі, її приміщень, так і прилеглої території. Визначено основні ознаки безперешкодного доступу до будівель, групових приміщень ЗДО та безпеки пересування для маломобільних груп населення
Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів, затверджений наказом МОЗ від 24.03.2016 № 234	Визначає санітарно-епідеміологічні вимоги до ЗДО усіх форм власності, створених зокрема в житлових та нежитлових приміщеннях. Вимоги дають змогу створити нешкідливі умови розвитку, виховання, навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей
ДБН В.2.2-40-2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»	Визначає обов'язкові вимоги до забезпечення рівних прав на використання будинків і споруд різними верствами населення, зокрема особами з інвалідністю, при проектуванні, будівництві нових та реконструкції, реставрації, капітальному ремонті та технічному переоснащенні існуючих цивільних будівель і споруд. Містить перелік нормативно-правових і нормативних актів, вимоги яких необхідно враховувати при забезпеченні доступності
ДБН В.2.2-4:2018 «Будинки і споруди. Заклади дошкільної освіти»	Містять конкретні вимоги до забезпечення доступності будівель, споруд і приміщень ЗДО для організації інклюзивного навчання дітей з ООП
ДБН В.2.2-9-2009 «Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення»	Сформульовано вимоги до вузлів і комунікацій, спеціальних ліфтів і підйомників, шляхів евакуації, наведені вимоги до параметрів зон, просторів та елементів будинків і приміщень
ДБН В.2.3-4:2015 «Автомобільні дороги. Споруди транспорту»	Вимоги до пішохідних доріжок, можливості руху по них крісел колісних
ДБН В.2.3-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів»	Надані вимоги до пішохідних доріжок і тротуарів для руху маломобільних груп населення
ДСТУ-Н Б В.2.2-31:2011 «Настанова з облаштування будинків і споруд цивільного призначення елементами доступності для осіб з вадами зору та слуху»	Поширюється на проектування та реконструкцію будинків і споруд громадського призначення з урахуванням потреб осіб з порушенням зору та слуху, облаштування тактильних наземних та підлогових покажчиків, інформаційне та інженерне обладнання для осіб з порушеннями слуху

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН

Універсальний дизайн – це дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання усіма людьми без необхідності пристосування чи спеціального дизайну.

СІМ ПРИНЦИПІВ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

	Принцип 1 Рівність у використанні	Дизайн буде корисним для людей з різними здібностями і можливостями
	Принцип 2 Гнучкість використання	Дизайн повинен врахувати широкий спектр індивідуальних уподобань і здібностей
	Принцип 3 Простота та інтуїтивність використання	Використання дизайну повинно бути легким для розуміння, враховувати поточний досвід користувача, знання, лінгвістичні навички або ступінь концентрації
	Принцип 4 Сприйняття та доступність інформації	Дизайн ефективно передає необхідну інформацію користувачеві, враховуючи умови навколишнього середовища або сенсорні можливості користувача
	Принцип 5 Терпимість до помилок	Дизайн мінімізує ризики та несприятливі наслідки ненавмисних або випадкових дій
	Принцип 6 Малі фізичні зусилля	Дизайн можна використовувати безпечно, комфортно та з мінімумом зусиль
	Принцип 7 Наявність необхідного розміру та простору	Дизайн забезпечує відповідний розмір і простір для доступу та використання, враховуючи розмір тіла, рухливість користувача та ін.

Рис. Ф. 1.1. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Єлізавета Кардаш, Тетяна Кузьменко, Анастасія Товарницька. URL.: <https://www.ud.org.ua/prikladi?catid=0&id=35>

1. Принцип рівності та доступності середовища

- Відсутність сходів до будівлі;
- Поручні різних рівнів в транспорті та в будівлях;
- Навчальні матеріали підготовлені для використанні учнями та вихованцями з різними функціональними порушеннями;
- Титування або переклад на жестову мову інформаційних повідомлень.

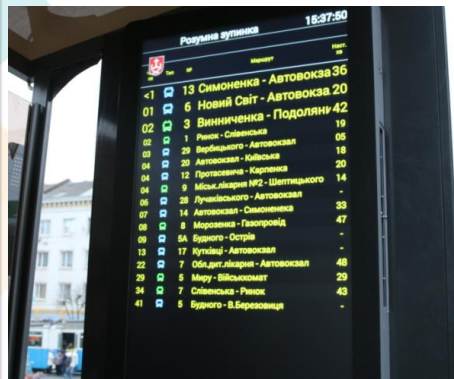

Рис. Ф. 1.2. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

2. Гнучкість у використанні середовища

- Автобус із підйомником або висувним пристроєм для заїзду.
- Шкільні парти та стільці, які регулюються за висотою.
- Ручка на дверях важільного типу, для людей які мають функціональні обмеження.
- Різні варіанти входу – сходи, ліфт, ескалатор.

Рис. Ф. 1. 3. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

3. Простота та інтуїтивність використання

- Навчальні матеріали прості та чіткі у використанні незалежно від навичок та досвіду дітей.
- Лабораторне обладнання та обладнання в майстернях із чіткими та інтуїтивно зрозумілими кнопками управління.
- На табличці назва групи пишеться великими літерами

Рис. Ф. 1. 4. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

4. Доступне викладення інформації

- Інформація про зупинки , яка дублюється – усно і на табло у транспорті (якщо людина має порушення слуху або їде в навушниках);
- Використання кольору, світла та звуків для сприймання навчального матеріалу ;
- Доступна для сприймання інформація (інтерактивна дошка, шрифт Брайля) .

Рис. Ф. 1. 5. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

5. Терпимість до помилок користувачів

- Підсвічування сходів у будівлях.
- Кольорове маркування на дверях (жовта стрічка на скляних дверях).
- Тротуарна плитка зі спеціальною тактильною поверхнею (для людей які мають порушення зору).

Рис. Ф. 1. 6. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

6. Малі фізичні зусилля

- Зручне розташування вмикача на висоті, доступної як для дорослого, так і для дитини.
- Наявність зони відпочинку в навчальному закладі.

Рис. Ф. 1. 7. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

7. Наявність необхідного простору при різних підходах до навчання

- Доступні навчальні місця для учнів, вихованців, у тому числі з прилеглим простором для асистентів вчителів.
- Можливість регулювання середовища (наприклад, освітлення) для різноманітних потреб учнів у навчанні.
- Широкі автоматичні розсувні двері для проїзду людини у візку.

Рис. Ф. 1. 8. Завдання «Карта пам'яті «Принципи універсального дизайну в ЗДО». Укладачі: Наталія Бондар, Вікторія Гора, Ангеліна Зозуля. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Модель сучасного інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти

Сьогодні ми обговоримо:

- 🌸 Який дитячий садок можна назвати «Садок майбутнього»
- 🌸 Вимоги до дошкільного закладу
- 🌸 Незвичайні заклади дошкільної освіти нашого часу

До перегляду 🚀

Рис. Ф. 1. 8. Творчий проєкт «Модель сучасного інклюзивного освітнього середовища в ЗДО»

Педагогічна ситуація теми 2 практичного модуля

Педагогічна ситуація	<i>Загальне формулювання педагогічної ситуації.</i> У ЗДО в інклюзивній групі навчаються 15 дітей старшого дошкільного віку, серед них 2 дітей з ООП мають загальний рівень недорозвитку мовлення. Разом з тим, проявляється синдром дефіциту уваги з гіперактивністю, який визначається основними критеріями (симптомокомплексами): неухильність, гіперактивність та імпульсивність. <i>Ситуативне завдання:</i> Розробити алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу. <i>Шляхи розв'язання педагогічної ситуації:</i> Проблеми особливої дитини полягають не в її біологічному порушенні, а в порушенні соціальної адаптації. Під час цього структура порушення навіть усередині однієї категорії дітей (до прикладу, в осіб з тяжкими порушеннями мовлення) може бути різною. В однієї дитини більшою мірою порушена фонетична сторона мовлення, в іншій відсутнє або недостатньо сформоване розуміння мовного висловлювання тощо. Виникають питання: «Від чого залежить структура порушення? Чи можна за допомогою організованого середовища впливати на зміни в структурі порушення?». Корекційно-освітня робота педагога ЗДО здійснюється паралельно з роботою учителя-логопеда. Проте позитивна динаміка відзначається лише в однієї дитини. Друга дитина (з синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю) з аналогічним мовленнєвим порушенням недостатньо засвоює навчальний матеріал. <i>Результативні завдання (завдання, що сприяють вирішенню педагогічної ситуації):</i> 1. Визначити, які теоретичні знання допоможуть розв'язати завдання. 2. Розробити методичні рекомендації батькам гіперактивних дітей. Проаналізувати дитячий мультфільм «Як Петрик П'яточкін слоників рахував» (URL.: https://www.dailymotion.com/video/x3y5za0). 3. Визначити структуру порушень у дітей, про яких говорилося в завданні. 4. Сформулювати основні правила та умови їх дотримання при роботі з гіперактивними дітьми. 5. Оформити остаточний варіант розв'язання завдання.
Результат теми	1. Мультимедійна презентація «Особливості навчання гіперактивних дітей в ІОС ЗДО». 2. Методичні рекомендації батькам гіперактивних дітей «Сучасні Петрики П'яточкіни в ЗДО. Аналіз дитячого мультфільму «Як Петрик П'яточкін слоників рахував». 3. Алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу.

«ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ В ІОС ЗДО»

ПІДГОТУВАЛА: СТУДЕНТКА
11-Д(Б) ГРУПИ ОЛЕНА ЧЕРНЕГА

Рис. Ф. 2.1. Мультимедійна презентація «Особливості навчання гіперактивних дітей в ІОС ЗДО». Укладач: Олена Чернега. URL.: <https://giperaktivnu-ditinu.ua/articles/edu-and-/mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Висока рухова активність, нестійкість уваги й імпульсивність є характеристикою нормального розвитку дитини дошкільника.

Гіперактивність як один із патологічних проявів є частиною комплексу порушень, які складають синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДГУ), що охоплює порушення системи емоційної регуляції.

Емоційна саморегуляція – це керування людиною власними емоціями у процесі її діяльності чи спілкування з іншими людьми.

Рис. Ф. 2.2. Мультимедійна презентація «Особливості навчання гіперактивних дітей в ІОС ЗДО». Укладач: Олена Чернега. URL.: <https://giperaktivnu-ditinu.ua/articles/edu-and-/mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 2.3. Методичні рекомендації батькам гіперактивних дітей «Сучасні Петрики П'яточкини в ЗДО. Укладач: Альона Безкрєвна. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

Рис. Ф. 2.4. Методичні рекомендації батькам гіперактивних дітей «Сучасні Петрики П'яточкини в ЗДО. Укладач: Альона Безкрєвна. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

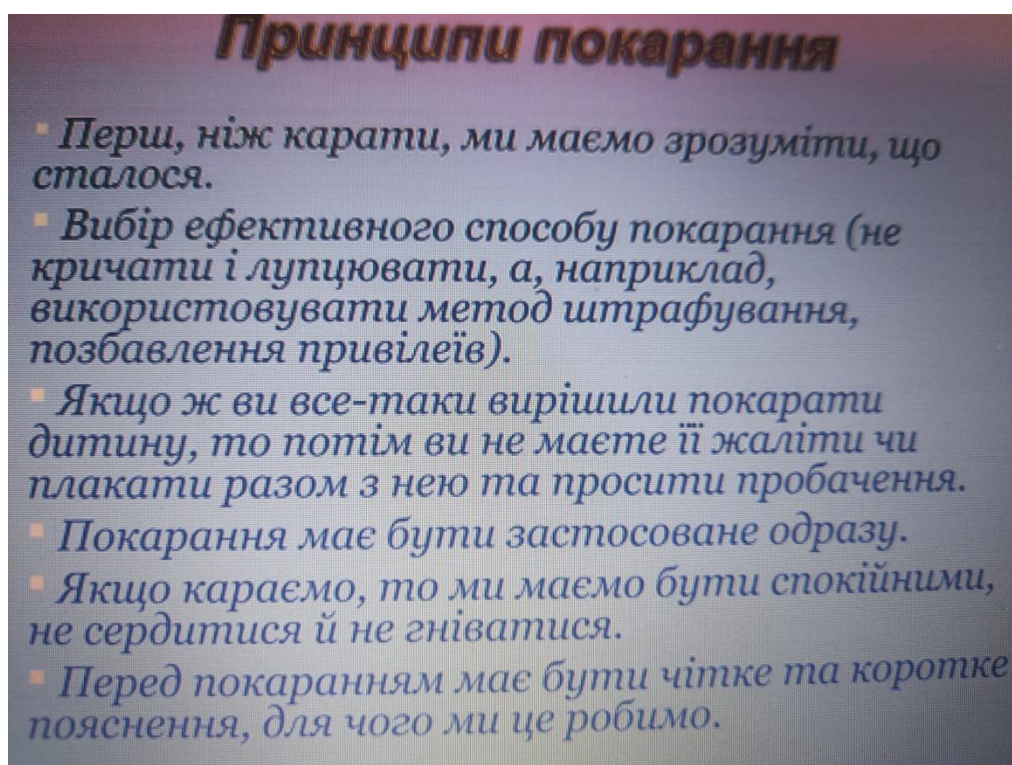

Рис. Ф. 2.5. Методичні рекомендації батькам гіперактивних дітей «Сучасні Петрики П'яточкіни в ЗДО. Укладач: Альона Безкрєвна. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

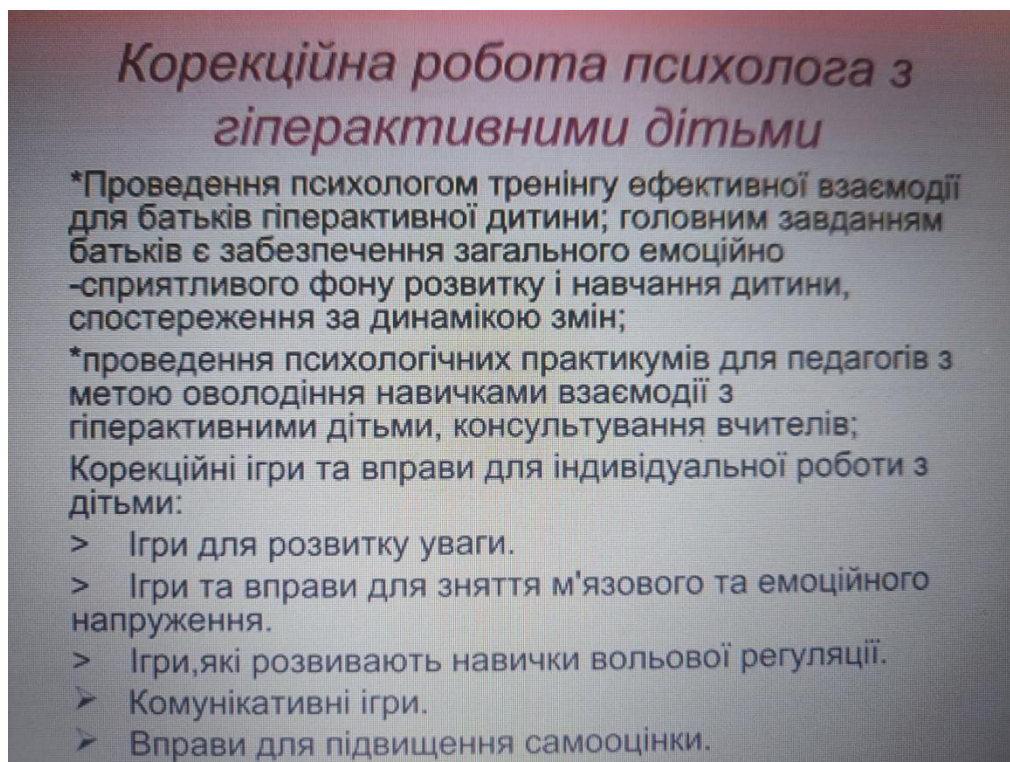

Рис. Ф. 2.6. Методичні рекомендації батькам гіперактивних дітей «Сучасні Петрики П'яточкіни в ЗДО. Укладач: Альона Безкрєвна. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

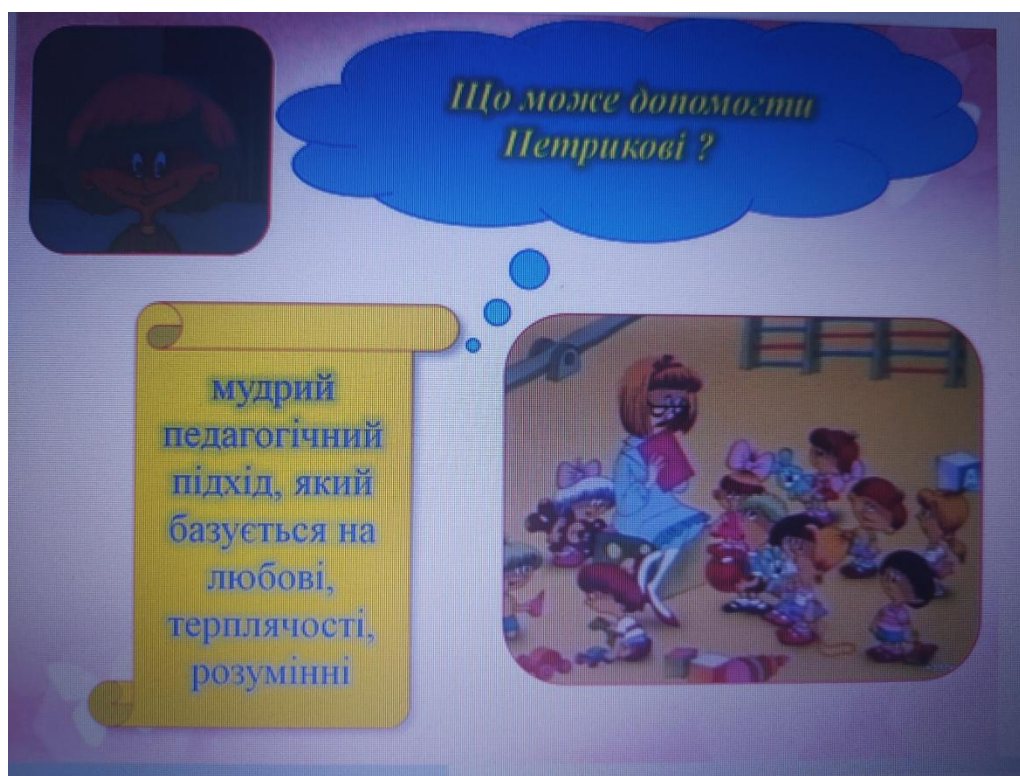

Рис. Ф. 2.7. Аналіз дитячого мультфільму «Як Петрик П'яточкін слоників рахував». Укладач: Ангеліна Камінська. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

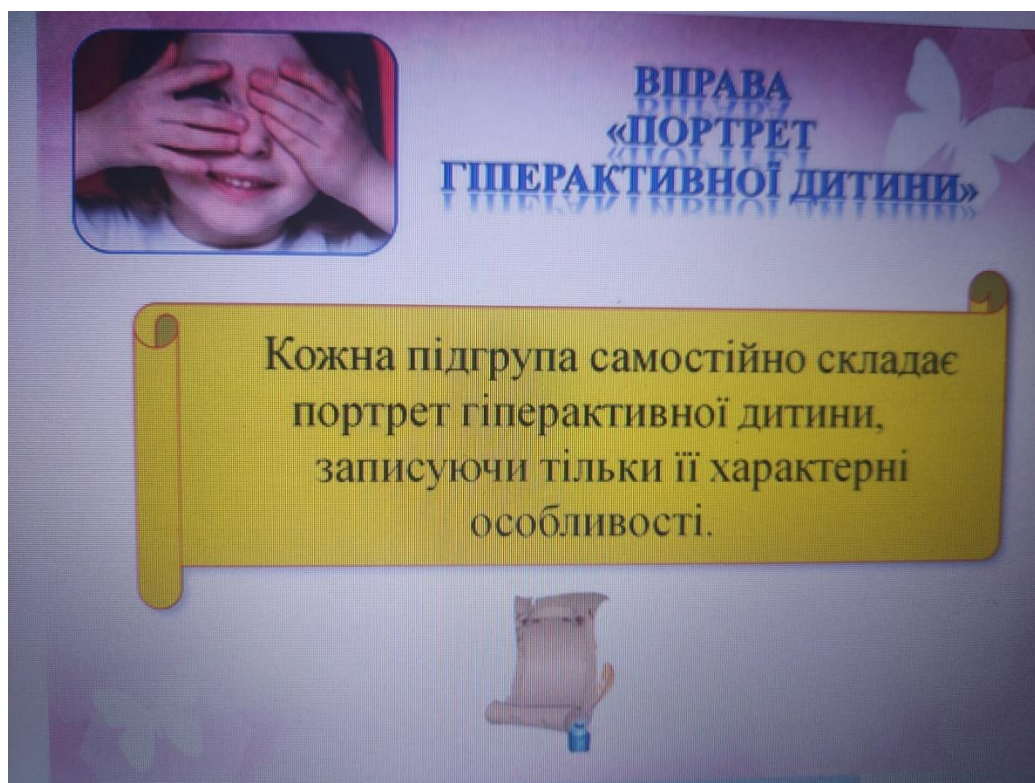

Рис. Ф. 2.8. Аналіз дитячого мультфільму «Як Петрик П'яточкін слоників рахував». Укладач: Ангеліна Камінська. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

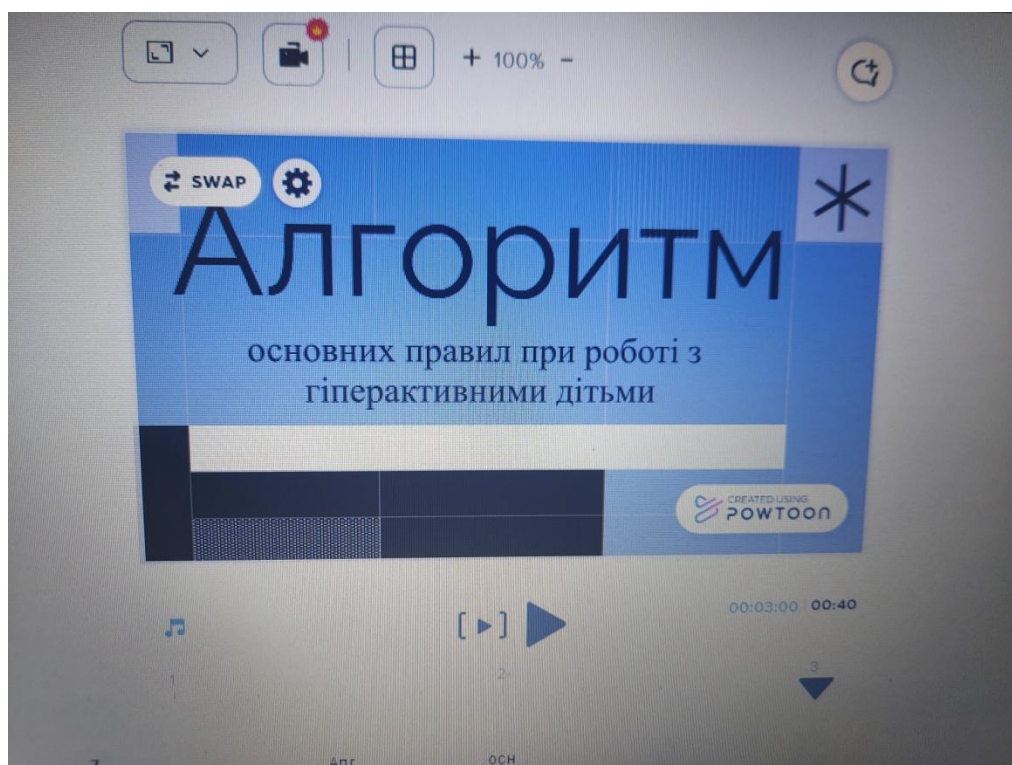

Рис. Ф. 2.9. Алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу. Укладач: Ліна Орлова. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

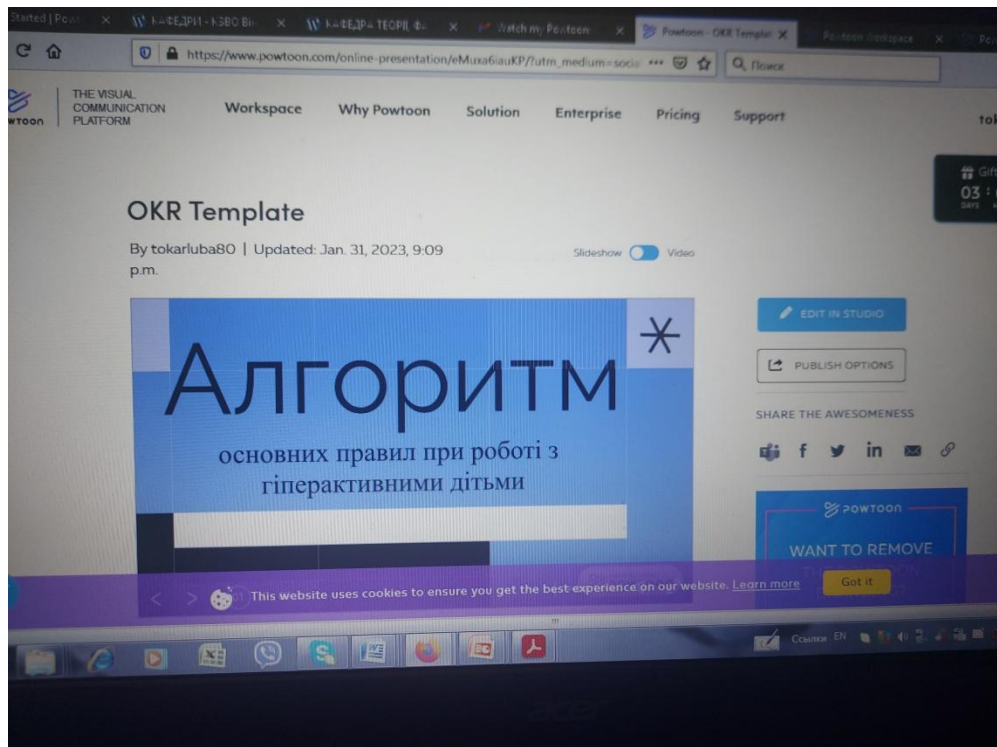

Рис. Ф. 2.10. Алгоритм основних правил при роботі з гіперактивними дітьми у формі онлайн скрайбінгу. Укладач: Ліна Орлова. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

Педагогічна ситуація теми 3 практичного модуля

Педагогічна ситуація	<i>Загальне формулювання педагогічної ситуації.</i> Інклюзивну групу ЗДО відвідує дитина з розладами аутистичного спектра (РАС). У дитини спостерігаються порушення соціальної взаємодії (надає перевагу самотності, не терпить дотиків до себе, неадекватно реагує на присутність мами). Також яскраво виражені проблеми комунікації (мало і неохоче говорить, не цікавиться навколишнім світом, не реагує на прохання, не вступає в діалог) та стереотипність поведінки (безупинно повторює одні й ті самі прості рухи, зовсім не здатна до адаптації, некомфортно в присутності незнайомих людей). <i>Ситуативне завдання:</i> розробити креативну освітню картотеку «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами. <i>Шляхи розв'язання педагогічної ситуації:</i> Удосконалення системи корекційно-педагогічної роботи з дітьми аутистами вимагає постійного оновлення колекційного процесу та впровадження інтерактивних корекційних технологій, мета яких: формування компетентностей – різнопланових навичок адаптації до сучасного життя та соціалізації. У закладі створені такі спеціальні умови: працюють фахівці (учитель-логопед, практичний психолог, учитель-дефектолог, три асистенти вихователя); забезпечений доступ дітей із ООП до всіх приміщень будівлі; є програми і навчально-методичні засоби. <i>Результативні завдання (завдання, що сприяють вирішенню педагогічної ситуації):</i> 1. Визначити, які теоретичні знання допоможуть вирішити завдання. 2. Скласти таблицю (чек-лист) «Робота асистента педагога в умовах дистанційного навчання в ІОС». 3. Спланувати алгоритм роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС). 4. Розробити креативну освітню картотеку «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами. 5. Оформити остаточний варіант розв'язання завдання.
Результат теми	1. Чек-лист «Робота асистента педагога в умовах дистанційного навчання в ІОС». 2. Алгоритм роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС) «Крок до розуміння». 3. Креативна освітня картотека «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами.

Результати вирішення педагогічної ситуації теми 3 практичного модуля студентів 4 курсу, спеціальності 012 Дошкільна освіта

Рис. Ф. 3.1. Чек-лист «Робота асистента педагога в ІОС» . Укладач: Олена Чернега. URL.: [https:// library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html](https://library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html)

Рис. Ф. 3.2. Чек-лист «Робота асистента педагога в ІОС» . Укладач: Олена Чернега. URL.: [https:// library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html](https://library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html)

Рис. Ф. 3.3. Чек-лист «Робота асистента педагога в ІОС» . Укладач: Олена Чернега. URL.: [https:// library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html](https://library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html)

Рис. Ф. 3.4. Чек-лист «Робота асистента педагога в ІОС» . Укладач: Олена Чернега. URL.: [https:// library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html](https://library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html)

ЧЕК – ЛИСТ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

дистанційне навчання

Надає учню та його батькам рекомендації щодо дотримання норм при користуванні комп'ютерною технікою, забезпечує інформацією батьків дитини з ООП про організацію робочого місця дитини, наявність достатнього освітлення

(примітка: на столі немає бути відволікаючих зайвих предметів, що не стосуються уроку та знижують концентрацію уваги на завданні; позначити початок та кінець уроку словами чи дзвоником, щоб організувати режим дистанційної роботи)

Асистент займається упорядкуванням портфолію учнів з ООП для відстеження динаміки розвитку та досягнень дитини протягом року

Рис. Ф. 3.5. Чек-лист «Робота асистента педагога в ІОС» . Укладач: Олена Чернега. URL.: [https:// library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html](https://library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html)

ЧЕК – ЛИСТ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ

дистанційне навчання

Асистент вчителя веде щоденник спостережень за дитиною з ООП з метою вивчення її індивідуальних особливостей, потреб, інтересів та оцінки рівня досягнення цілей зазначених в ІПР.

Завдяки чому можна відстежити, що потрібно змінити, продовжити, спростити чи включити до ІПР.

Рис. Ф. 3.6. Чек-лист «Робота асистента педагога в ІОС» . Укладач: Олена Чернега. URL.: [https:// library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html](https://library/chek-lyst-asystenta-vchytelia-pid-chas-onlain-navchannia-582262.html)

Рис. Ф. 3.7. Алгоритм роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС) «Крок до розуміння». Укладач: Тетяна Кузьменко. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 3.8. Креативна освітня картотека «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами. Укладач: Марія Мальченко. URL.: <https://mail.google.com/mail>

Рис. Ф. 3.9. Креативна освітня картотека «Інтерактивні технології у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра (РАС)» з мультимедійними елементами. Укладач: Марія Мальченко. URL.: <https://mail.google.com/mail>

Педагогічна ситуація теми 4 практичного модуля

Педагогічна ситуація	<i>Загальне формулювання педагогічної ситуації.</i> У інклюзивній групі ЗДО навчаються 15 дітей. У однієї дитини з ООП спостерігається порушення когнітивного розвитку. У дитячому колективі відчуває себе некомфортно. Особливості поведінки, зумовлені хворобливими проявами нервової системи, сприймаються вихователем як невихованість та впертість. Водночас і дитина на заняттях не розуміє вихователя. З нею не хочуть грати однолітки, часто ображають. У дитини накопичується почуття тривожності та страху, виникає депресія, що ускладнює хворобливий стан. <i>Ситуативне завдання:</i> Що має зробити майбутній педагог ЗДО, щоб сформувати толерантне відношення до дітей з ООП в дитячому і дорослому колективі? Спроекувати поради щодо толерантного ставлення до дітей з ООП в дитячому та дорослому колективах за допомогою інтерактивної технології «Комікси». <i>Шляхи розв'язання педагогічної ситуації:</i> Когнітивні розлади – специфічні порушення, що відбуваються в пізнавальній сфері дитини і включають такі симптоми: зниження пам'яті, розумової працездатності й інших когнітивних процесів мозку порівняно з нормативним розвитком. Пізнавальними або когнітивними функціями називають найбільш складні процеси, що виникають в головному мозку. Педагогу слід добре володіти теоретично-практичним матеріалом щодо освітньо-виховного процесу дітей з ООП та формувати толерантне відношення в дитячому і в дорослому колективі. <i>Результативні завдання (завдання, що сприяють вирішенню педагогічної ситуації):</i> 1. Визначити, які теоретичні знання допоможуть розв'язати завдання. 2. Розробити маршрутну карту «Виховання толерантного відношення здорових дітей до однолітків з ООП». 3. Спланувати розповідь для дітей «Всі ми різні – всі ми рівні у вигляді сторітелінг». 4. Спроекувати поради щодо толерантного ставлення до дітей з ООП в дитячому та дорослому колективах за допомогою інтерактивної технології «Комікси».
Результат теми	1. Маршрутна карта роботи педагога щодо формування толерантного відношення до дітей із ООП. 2. Сторітелінг про дітей з ООП «Всі ми різні – всі ми рівні». 3. Комікси «Толерантне ставлення до дітей з ООП».

Результати вирішення педагогічної ситуації теми 4 практичного модуля студентів 2 курсу, спеціальності 012 Дошкільна освіта

Рис. Ф. 4.1. Маршрутна карта роботи педагога щодо формування толерантного відношення до дітей із ООП. Укладач: Софія Загородня. URL.: [https:// sadok.zt.ua/yak-vyhovaty-tolerantnist-u-ditej//mail.google.com/mail](https://sadok.zt.ua/yak-vyhovaty-tolerantnist-u-ditej//mail.google.com/mail)

Рис. Ф. 4.2. Маршрутна карта роботи педагога щодо формування толерантного відношення до дітей із ООП. Укладач: Софія Загородня. URL.: [https:// sadok.zt.ua/yak-vyhovaty-tolerantnist-u-ditej//mail.google.com/mail](https://sadok.zt.ua/yak-vyhovaty-tolerantnist-u-ditej//mail.google.com/mail)

СТОРИТЕЛІНГ

Рис. Ф. 4.3. Сторітелінг «Всі ми різні – всі ми рівні». Укладач: Ольга Бородій. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

СТОРИТЕЛІНГ

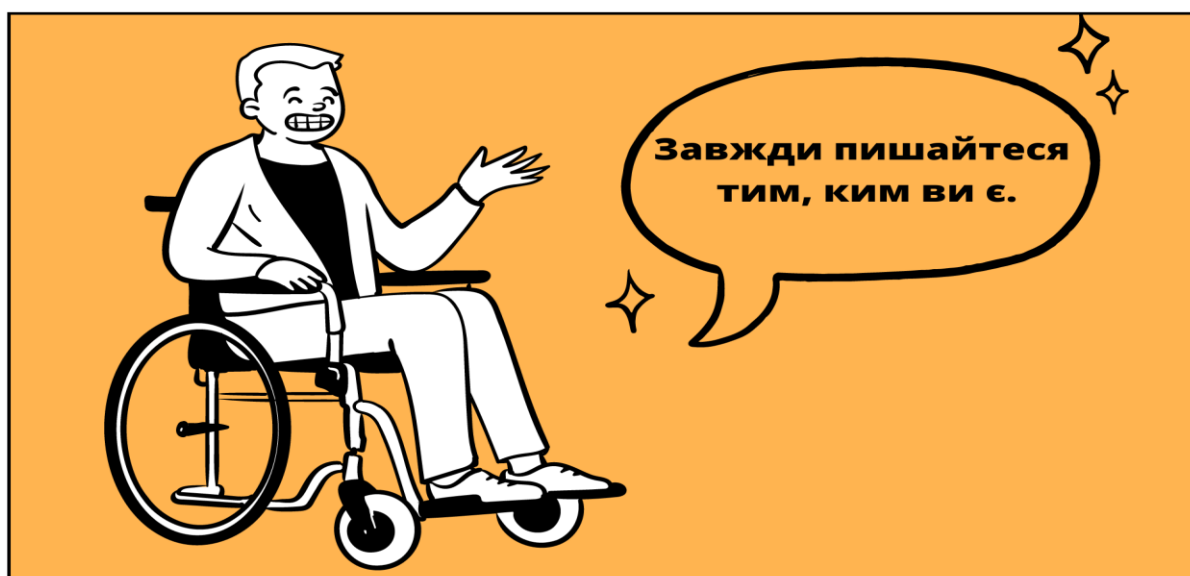

Рис. Ф. 4.4. Сторітелінг «Всі ми різні – всі ми рівні». Укладач: Ольга Бородій. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

Толерантне ставлення до дітей з особливими потребами

Рис. Ф. 4.5. Комікси «Толерантне ставлення до дітей з ООП». Укладач: Ольга Бородій. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

Толерантне ставлення до дітей з особливими потребами

Рис. Ф. 4.5. Комікси «Толерантне ставлення до дітей з ООП». Укладач: Ольга Бородій. URL.: <https://pt.slideshare.net/ssusereaf48f/ss-44747326>

Педагогічна ситуація теми 5 практичного модуля

Педагогічна ситуація	<i>Загальне формулювання педагогічної ситуації.</i> У інклюзивній групі ЗДО здобуває освіту 20 дітей, з яких двоє з ООП. Педагог ЗДО систематично використовує інтерактивні методи та технології навчання: арт-терапевтичні технології (музикотерапія, казкотерапія, лялькотерапія); техніки розвитку моторики (кінезотерапія, Су-Джок терапія); інформаційні технології (мультимедійні засоби корекції та розвитку). Діти з ООП не завжди включаються в роботу, не зацікавлені у більшості режимних моментів. <i>Ситуативне завдання:</i> Розробити освітній проєкт для дітей з ООП в ЗДО «Фестиваль авторських ідей «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». <i>Шляхи розв'язання педагогічної ситуації:</i> Інноваційні освітні технології завжди відповідають пріоритетним напрямкам освіти, визначеним державою. Педагоги, які використовують інтерактивні технології в корекційно-розвивальній роботі, прагнуть розвинути у дітей з ООП індивідуальні можливості, не обмежуючись формуванням «програмових завдань» (знань, умінь та навичок). В сучасних ЗДО в інклюзивному освітньому середовищі використовують інтерактивні технології психолого-педагогічного впливу: метод сенсорно-інтегративної логотерапії Маріанни Линської для немовленнєвих дітей; психосоматична гімнастика та ритміка; техніки розвитку моторики; арт-терапевтичні технології; сенсомоторні ігри та вправи; соціальні історії для навчання дітей альтернативній поведінці та соціальним навичкам; методи та вправи для корекції поведінки у дітей з ООП. <i>Результативні завдання (завдання, що сприяють вирішенню педагогічної ситуації):</i> 1. Визначити, які теоретичні знання допоможуть розв'язати завдання. 2. Визначити місце технології інтерактивного навчання в ряду інноваційних педагогічних технологій. 3. Підготувати освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання» та на їх основі міні доповідь у формі сторітелінг. 4. Розробити творчий проєкт для дітей з ООП в ЗДО «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». 5. Оформити остаточний варіант розв'язання завдання.
Результат теми	1. Інклюзивний калейдоскоп «Технології інтерактивного навчання в ІОС». 2. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». 3. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля».

Результати вирішення педагогічної ситуації теми 5 практичного модуля студентів 2 курсу, спеціальності 012 Дошкільна освіта

Таблиця Ф.5.1

**Інклюзивний калейдоскоп
«Технології інтерактивного навчання в ІОС»**

(Завдання виконали студенти 2 курсу, 21-Д(б) групи, спеціальності 012 «Дошкільна освіта» Тетяна Кузьменко, Марія Мальченко)

Технології	Характеристика
АВА-терапія (метод прикладного аналізу поведінки)	Метод АВА для роботи з особливими дітьми вперше було використано доктором Іваром Ловаасом і його колегами з Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі 1963 року. Метод затверджено службою охорони здоров'я США й американською асоціацією психологів. Він пройшов наукове тестування, яке підтверджує практичність, якість і ефективність програми. Цей метод використовують у корекційній педагогіці для вирішення завдань, пов'язаних особливостями у навчанні та поведінці. АВА-терапію використовують для роботи з дітьми та дорослими, у яких спостерігають особливості в сприйнятті й засвоєнні інформації, розвитку мовлення та пам'яті. В основі АВА-терапії лежить взаєморозуміння взаємозв'язку поведінки й навколишнього середовища. Допомагає в роботі з порушеннями концентрації уваги, соціалізації, пам'яті та навчання.
Арт-терапевтичні методики – це сукупність методик, побудованих на застосуванні різних видів мистецтва, які за допомогою креативності дитини корегують порушення психосоматичних та психокорекційних процесів	
Анімалотерапія (Зоотерапія)	Першовідкривач терапії – психіатр із Нью-Йорка Борис Левінсон. Включає в себе використання тварин, як засіб для лікування. Мета такої терапії полягає у поліпшенні соціальних, емоційних, або когнітивних функцій пацієнта. Прихильники стверджують, що тварини можуть бути корисні для навчання та збільшують мотивацію до життя її учасників. Терапевт, який приносить із собою домашню тварину може виконувати роль посередника між твариною і пацієнтом, вказуючи на безпечність тварини. Тварини, що використовуються в терапії можуть бути домашніми, сільськогосподарськими або навіть морськими ссавцями (наприклад, дельфіни).

<i>Гудзикотерапія</i>	Допомагає дітям ліпше засвоїти сенсорні еталони (колір, форма, величина, число) на рівні розуміння, навчитися співвідносити предмети за кольором та розміром, збагатити тактильний досвід. Розвиток дрібної моторики, злагодження в роботі рук і очей – невід’ємний аспект у розвитку та корекції зорового сприймання. Гудзикотерапія з дітьми з ООП вимагає особливого підходу, терпіння. Головне правило, якого слід дотримуватися, – рівень складності завдань має відповідати віковій дитини.
<i>Кольоротерапія</i>	Кольоротерапія – це найдавніша наука. Це один з розділів психотерапії. Кольоротерапія може проводитися у вигляді кольорорелаксації. Може використовуватися і окремо, і в поєднанні з музикотерапією. Метод заснований на тому, що кожна з біологічно активних зон організму реагує на один із кольорів : колір впливає на орган зору, а через нього – на нервову систему. Вплив кольору на підсвідомість не менший, ніж вчасно сказане слово. Тому створюють цікаві програми, розробки вправ та занять, у поєднанні з нестандартними техніками роботи в образотворчому мистецтві.
<i>Крупотерапія</i>	Одна з методик, що дозволяє розкрити індивідуальність кожної дитини, розв’язати її психологічні проблеми. Це і тренування дрібної моторики рук, і розвиток уяви та фантазії. Крім цього, занурення рук у крупу – гарний заспокійливий засіб для малечі, що особливо корисно для гіперактивних дітей. Гра з крупою – природним екологічно чистим матеріалом – допомагає педагогам вирішити низку навчальних та корекційних завдань.
<i>Казкотерапія</i>	Це інтегрована діяльність, у якій дії уявної ситуації пов’язані з реальним спілкуванням, що спрямоване на самостійність, активність, творчість, регулювання дитиною власного емоційного стану. Дітям з ООП частину корекційних занять доцільно проводити в формі казки.
<i>Лялькотерапія (Імаготерапія)</i>	Це метод психологічної допомоги з використанням лялькового театру та розділ психотерапії, що використовує в якості основного прийому психокорекційний вплив ляльки як проміжний об’єкт взаємодії дитини і дорослого.

<i>Музикотерапія</i>	Впливаючи на психоемоційний стан людини, музика спричиняє певні гормональні та біохімічні зміни в організмі, позитивно впливає на інтенсивність обмінних процесів. Позитивні емоції, що виникають під час звучання музики, стимулюють інтелектуальну діяльність дитини. Особливо важливою ланкою музикотерапії є формування сенсорного розвитку, а саме – музично-сенсорних здібностей дітей. Сприймання музики не потребує підготовки та доступне дітям різного віку. Музикотерапію проводять в індивідуальній, підгруповій і груповій формах.
<i>Стоун-терапія</i>	Лікуванням камінням, оздоровча й лікувальна технологія, заснована на поєднанні термо- та рефлексотерапії. У ЗДО стоун-терапію застосовують не як лікувальний засіб, а як вид гри з елементами масажу. Діти з раннього віку мають змогу гратися камінням. У роботі з дошкільнятами використовують спрощений масаж камінням.
Методика Марії Монтессорі	Це створення предметно-просторового середовища, у якому дитина може найповніше реалізувати свої природні здібності та задатки. Діяльність дитини має бути вільною та самостійною. Педагог використовує у роботі самонавчальні засоби – матеріали, з якими працює вихованець, наслідуючи педагога, діючи за зразком, а потім самостійно виконує їх. Індивідуалізація розвитку дошкільників реалізується через взаємодію з матеріалами, з урахуванням права вибору дітей, природних потреб та вікових особливостей. Дитина починає відчувати, позитивно сприймати дійсність через свою практичну діяльність.
Методика Floortime (Флортайм) /	Автор методики – доктор медичних наук, один із видатних фахівців в області вивчення та корекції аутизму – Стенлі Грінспен. Floortime (Флортайм) – базується на концепції DIR (D – Developmental – розвивати; I – Individual difference – індивідуальні особливості; R – Relationship based – ґрунтується на взаєминах). Суть методики полягає в ігровій взаємодії дорослого і дитини. Корекційну програму складають з урахуванням переважного сенсорного профілю дитини, індивідуальних обмежень та оцінки стадій емоційного розвитку дитини.

Су-Джок терапія в корекційній роботі	Є однією з нетрадиційних інтерактивних технологій («Су» – кисть, «Джок» – стопа). Розробив південнокорейський професор Пак Чве Ву. Методика базується на взаємовпливі окремих ділянок тіла за принципом подібності. На кистях і стопах є високоактивні точки, що відповідають за роботу внутрішніх органів і певних ділянок тіла. Су-Джок терапія – досягнення східної медицини, що активізує розвиток мовлення дитини.
Тістопластика	Одна із нових образотворчих технологій. Тісто – чудовий матеріал для мистецтва. Борошно, сіль, вода – доступні екологічно чисті матеріали. Дітям дуже корисне це заняття, адже воно розвиває фантазію, знімає надлишкове емоційне напруження, вчить посидючості та відповідальності. Завдяки такому виду діяльності поліпшується робота внутрішніх органів, адже робота з тістом сприяє природному масажу біологічно активних точок.
Технологія раннього навчання Глена Домана	Глен Доман – американський лікар-нейрорітург, який займався розробкою системи реабілітації дітей із важкими порушеннями в роботі мозку. В цій програмі особливу увагу приділяють карткам із комбінаціями яскравих точок, зображеннями різних предметів зі словами. Глен Доман удосконалив свою програму, і вже понад півстоліття вона є однією з найпопулярніших у ранній педагогіці. Основний постулат методики : «Мозок росте лише тоді, коли він працює». Під час навчання за методикою, стимулюючи зорові органи чуття, досягається різке посилення активності мозку загалом. Дитина мимоволі засвоює назву предмета. У такий спосіб збагачується словниковий запас дитини.
Теассh / Структуроване навчання	Автор методики – Ерік Чоплер, засновник відділення Теассh-терапії – методики, яка дозволяє дітям з ООП навчатися. Цю методику активно використовують для навчання дітей з ООП в ЗДО, школах та індивідуальній роботі. В основі методики – ідея структурованого навчання, коли групову кімнату поділено на зони, в кожній з яких дитина навчається окремим навичкам та умінням. До таких навичок належать : академічні навички (математика, письмо, читання); навички самообслуговування (самостійно одягатися, прибирати після себе).

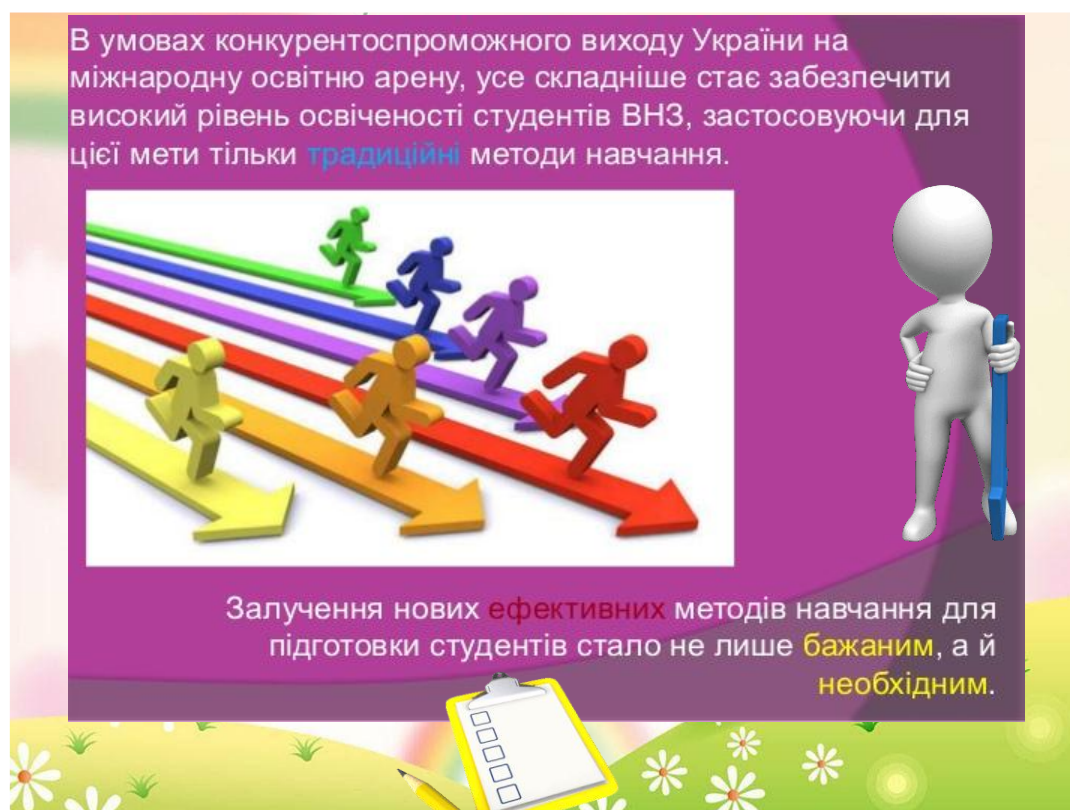

Рис. Ф. 5.1. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання».
Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.:
https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

Рис. Ф. 5.2. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання».
Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.:
https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

МООС

Масові відкриті онлайн-курси з інтерактивними вправами та відкритим доступом через інтернет. Приклади: Coursera, EdX, Udacity, Prometheus, EdEra

Рис. Ф. 5.3. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

Форум

Форма спілкування педагогів і здобувачів освіти при дистанційному навчанні. Зазвичай на форумах є можливість прикріпити файли різного виду та розміру.

Рис. Ф. 5.4. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

Рис. Ф. 5.5. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

The image displays an educational case study titled "Ментальні карти та карти знань" (Mind maps and knowledge maps). It features a table with three columns: "Назва + покликання" (Name + link), "Опис" (Description), and "Примітка" (Note). The table lists three online tools: CartoDB, Mindomo, and Mindmeister. The entire graphic is framed by a decorative border with a bell icon at the top right and various school-related icons (globe, books, trophies, etc.) at the bottom.

Назва + покликання	Опис	Примітка
CartoDB	Інструмент для створення динамічних карт. З його допомогою можна нанести на карту будь-які дані, представивши у будь-якому стилі.	
Mindomo	Створення асоціативних карт. Тут можна переглянути приклади.	Сервіс російськомовний.
Mindmeister	Онлайн-інструмент, який дозволяє візуально оформлювати ментальні карти та ділитися ними.	Сервіс англomовний.

Рис. Ф. 5.6. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

Рис. Ф. 5.7. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

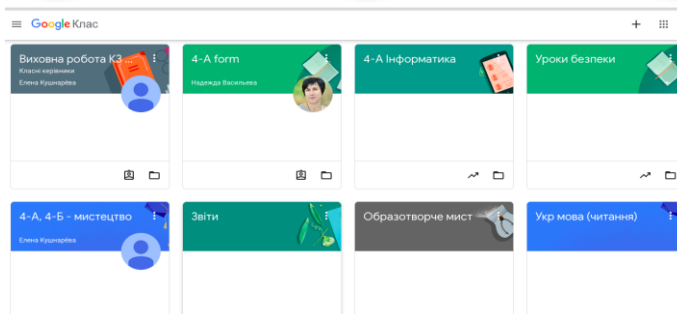

Рис. Ф. 5.8. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

<https://classroom.google.com/>

Google Клас – це безкоштовний сервіс для навчальних закладів. Він допомагає заощадити час, ефективніше організувати роботу й спілкуватися з учнями. Google Classroom пов'язує Google Drive та Gmail

Google Classroom – сервіс дає можливість здійснювати контроль результатів навчання за допомогою тестування, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання завдань, коментувати й організовувати ефективне спілкування в режимі реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи

Рис. Ф. 5.9. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

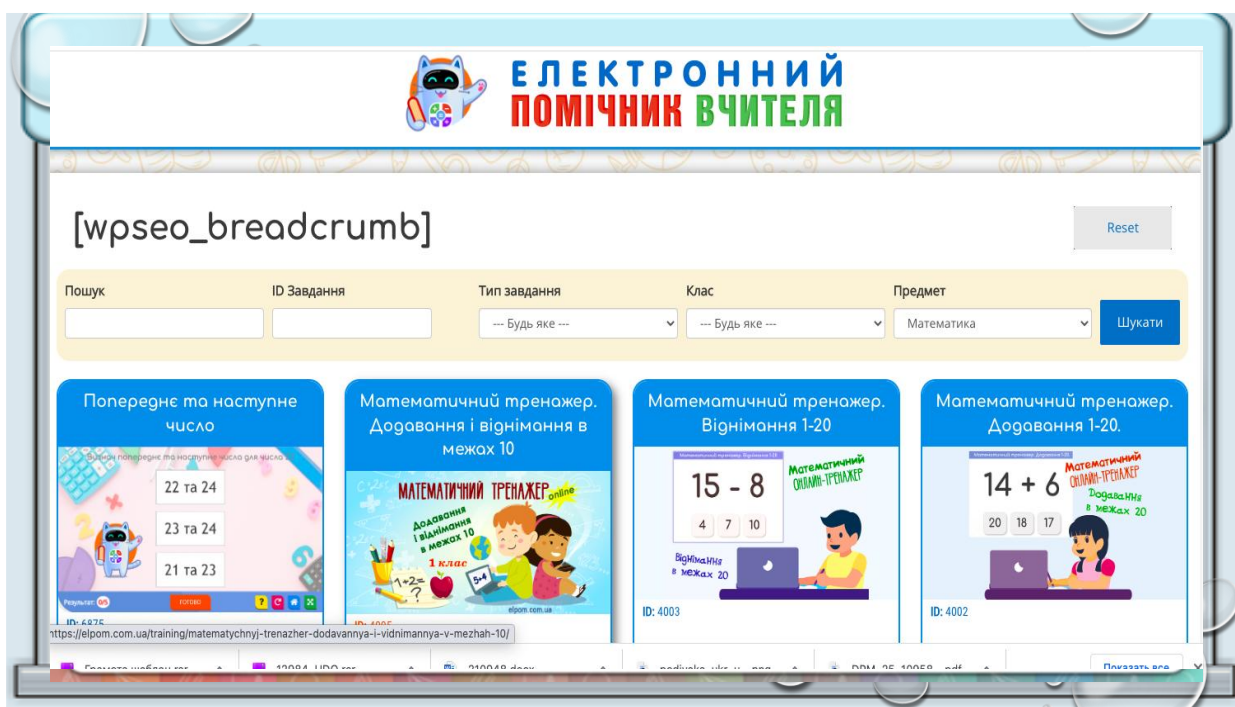

Рис. Ф. 5.10. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

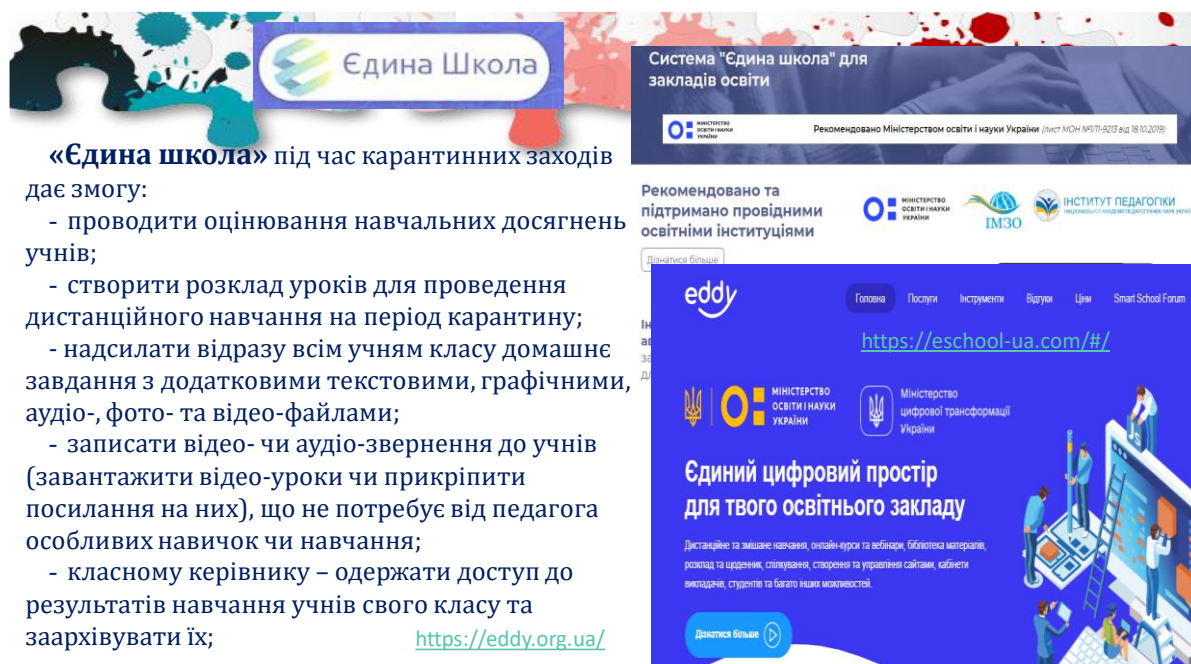

Рис. Ф. 5.11. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

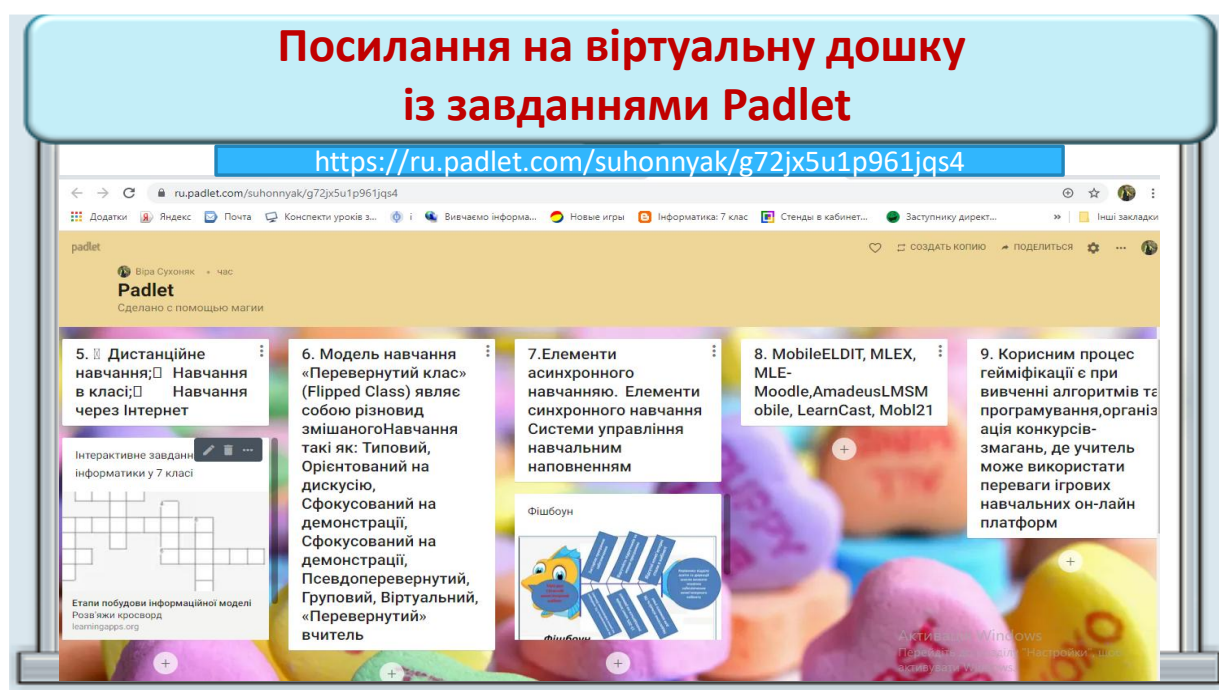

Рис. Ф. 5.12. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

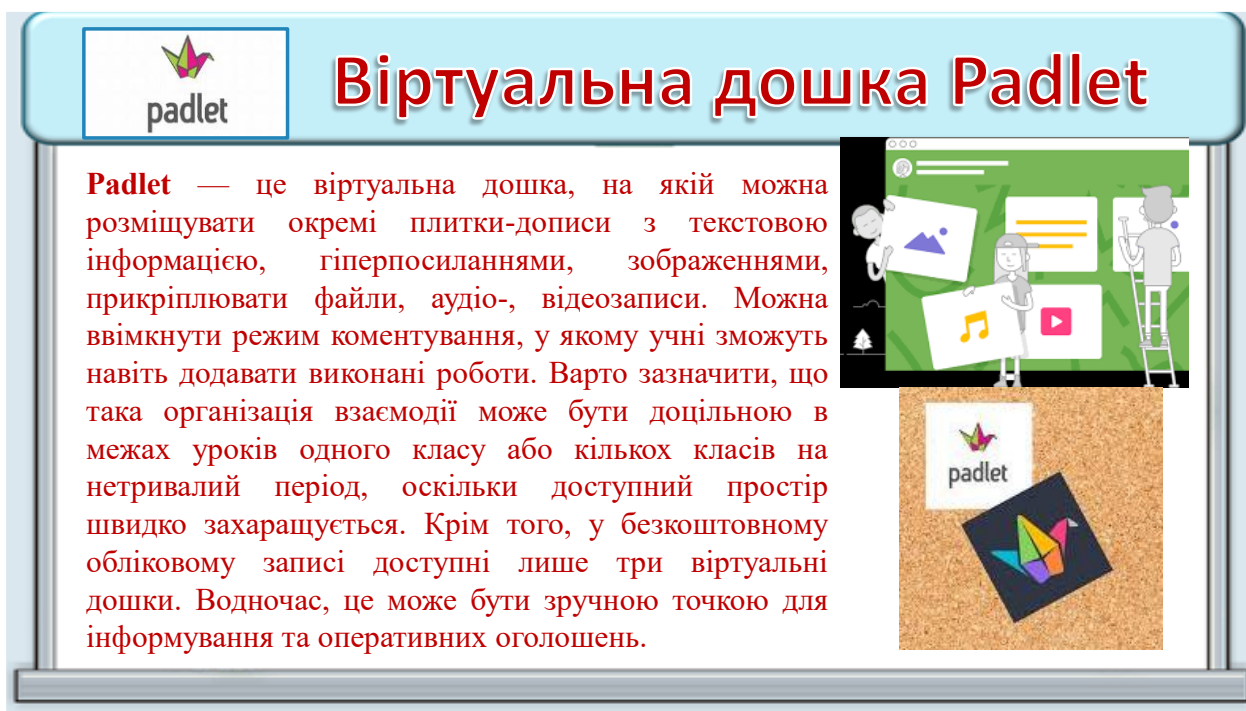

Рис. Ф. 5.13. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

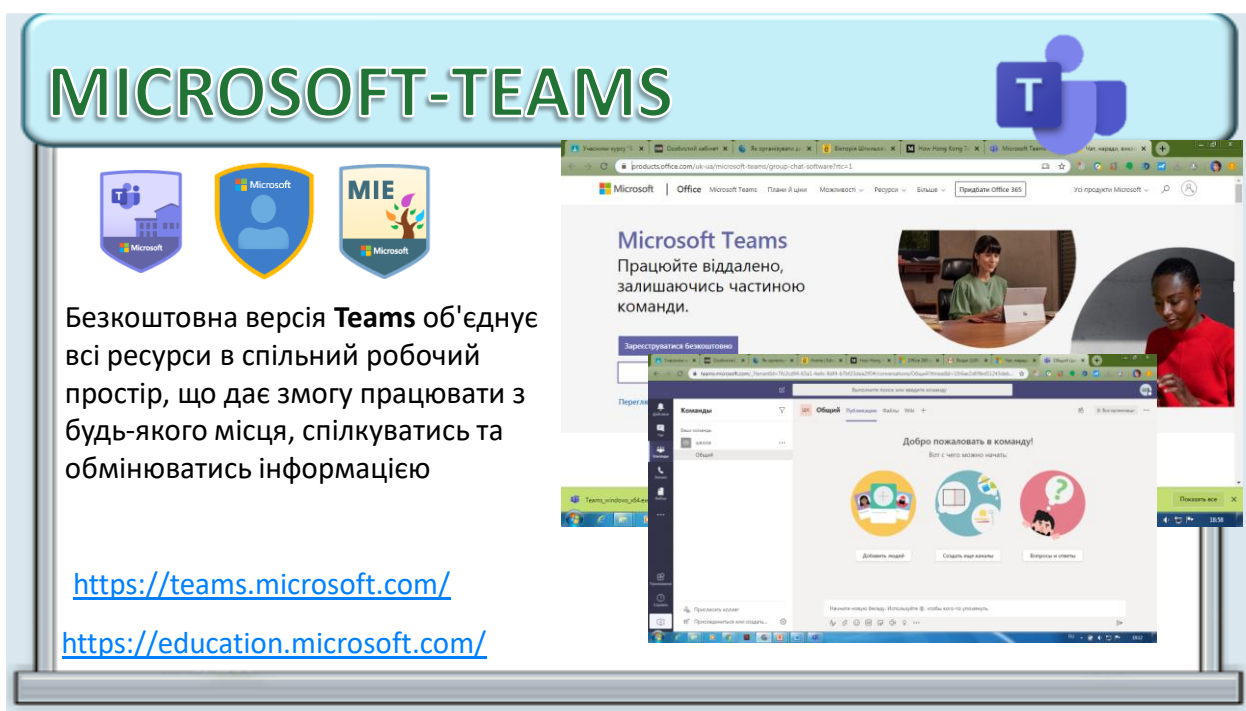

Рис. Ф. 5.14. Освітні кейси «Інтерактивні технології онлайн-навчання». Укладачі: Альона Гаврилюк, Анастасія Товарницька, Олена Чернега. URL.: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid

Рис. Ф. 5.15. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». Укладачі: Наталія Боднар, Ангеліна Зозуля, Тетяна Ольхович. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 5.16. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». Укладачі: Наталія Боднар, Ангеліна Зозуля, Тетяна Ольхович. URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 5.17. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». Укладачі: Наталія Боднар, Ангеліна Зозуля, Тетяна Ольхович.
URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 5.18. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». Укладачі: Наталія Боднар, Ангеліна Зозуля, Тетяна Ольхович.
URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 5.19. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». Укладачі: Наталія Боднар, Ангеліна Зозуля, Тетяна Ольхович.
URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

Рис. Ф. 5.20. Освітній проєкт «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля». Укладачі: Наталія Боднар, Ангеліна Зозуля, Тетяна Ольхович.
URL.: <https://mail.google.com/mail/u/0/?ogbl#inbox>

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ШЕСТИ КАПЕЛЮХІВ
МИСЛЕННЯ ЕДВАРДА ДЕ БОНО

Рис. Ф. 5.21. Фото захисту освітнього проекту «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля».

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ШЕСТИ КАПЕЛЮХІВ
МИСЛЕННЯ ЕДВАРДА ДЕ БОНО

Рис. Ф. 5.22. Фото захисту освітнього проекту «Креативний освітній простір «Інтерактивні технології в інклюзивному освітньому середовищі сучасного дошкілля».

Додаток X

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у контексті сучасних освітніх реформ», м. Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка, 06-07 грудня 2018 року (очна участь).

2. Науково-практичний семінар для керівників закладів дошкільної освіти міста та педагогів ВГПІК «Співпраця закладу дошкільної освіти та Вінницького обласного гуманітарно-педагогічного коледжу у формуванні фахової компетентності майбутніх вихователів та музичних керівників в процесі педагогічної практики», м. Вінниця, комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад №38 Вінницької міської ради», 20 грудня 2018 року (очна участь).

3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Освіта дітей дошкільного віку у соціокультурному просторі», м. Хмельницький, 11 квітня 2019 року (заочна участь).

4. Всеукраїнська (з міжнародною участю) науково-практична конференція «Актуальні проблеми виховання, розвитку та навчання дітей передшкільного віку крізь призму освіти для сталого розвитку», м. Хмельницький, 24-25 вересня 2019 року (заочна участь).

5. Всеукраїнська науково-практична конференція науковців, аспірантів, педагогів, стейкхолдерів та студентів «Розвиток соціальної роботи та спеціальної освіти: реалії, досвід, перспективи», м. Умань, Комунальний вищий навчальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка», 11-12 грудня 2019 року (очна участь).

6. Семінар вихователів-методистів закладів дошкільної освіти «Застосування інтерактивних методів у професійній діяльності педагога ЗДО на засадах концепції НУШ», м. Вінниця, Комунальний заклад «Дошкільний

навчальний заклад №61 Вінницької міської ради», 26 лютого 2020 року (очна участь).

7. Міжнародна науково-практична конференція «Неформальна та інформальна освіта як ресурс розвитку особистості», м. Київ, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 22 травня 2020 року (заочна участь).

8. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС», м. Люблін, університет Марії Кюрі-Склодовської, 25-26 вересня 2020 року (заочна участь).

9. Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціально-економічні трансформації у розвитку держави», м. Вінниця, Західноукраїнський національний університет, Вінницький навчально-науковий інститут економіки, 22-23 квітня 2021 року (заочна участь).

10. Міжнародний круглий стіл «Європейські цінності різноманіття та інклюзії в освіті: уроки для України», м. Київ, Україна, м. Генуя, Італія, 15 травня 2021 року (заочна участь).

11. Очний виїзний семінар-тренінг «Діти з ООП та їх корекція методами АВА-терапії», м. Будапешт (Угорщина) за підтримки ТОВ «Міжнародний інститут інклюзії», 18-23 листопада 2021 року (очна участь).

12. Міжвузівська науково-практична конференція «Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи», м. Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 22 лютого, 2022 року (заочна участь).

13. Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні тренди в освіті та науці: від теорії до практики», м. Київ, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 16 листопада, 2022 року (заочна участь).

14. Міжнародна (заочна) науково-практична конференція «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної

підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти», м. Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 22-23 листопада, 2022 року (заочна участь).

15. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Особистісно-професійне становлення педагога в контексті інтеграції України в європейський освітній простір», м. Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 29 листопада 2022 року (заочна участь).

16. IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика», м. Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 30-31 березня 2023 року (заочна участь).

17. III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми музичного виховання: методичний супровід розвитку дітей з особливими освітніми потребами», м. Вінниця, Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 06 квітня 2023 року (очна участь).

Додаток Ц

Довідки про впровадження результатів науково-педагогічного дослідження

ВІННИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

23000, Вінницька обл., м. Бар, майдан Михайла Грушевського, 1, кабінет: зал 02403160, каб 04341, факс 2-12-70, тел. 2-44-31, 2-12-70
E-mail: bar_bpu01@ukr.net

13.10.2022 р. № 01-09/283

Па №

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Токар Любові Петрівни

на тему: «Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі» в практику Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

Токар Л. П. особисто брала участь у експериментальній перевірці та практичній реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; перевірці теоретичних аспектів розроблення та впровадження сучасних інтерактивних технологій; виокремленні та апробації шляхів просвітування підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до інтерактивної педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі; експериментальній перевірці підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. Експериментально підтверджено, що впровадження результатів дослідження сприяє формуванню у майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти не тільки знань у галузі інтерактивних підходів в інклюзивному освітньому середовищі, а й розвитку в них мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічних інновацій і власної інтерактивної діяльності, формуванню креативності, здатності до самоаналізу, саморозвитку і рефлексії.

Розроблений сценарій «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами» може з успіхом використовуватися в подальших дослідженнях із проблем професійної підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та з питань реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі в освітній процесі педагогічних ВПЗ України.

Все вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження є актуальним, а наукові напрацювання та висновки з успіхом використовуються в освітньому процесі та науковій діяльності Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського». Результати дослідження можуть бути

рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних ЗВО України з метою формування готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти та педагогів інших педагогічних спеціальностей до інтерактивної освітньої діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Результати дисертаційного дослідження Токар Л. П. обговорені та схвалені на засіданні кафедри педагогіки, психології та фахових методик КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського» (протокол від 10.10.2022 р. №3).

Завідувач кафедри педагогіки,
психології та фахових методик

КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського», к.п.н.

 Наталія ФЕДОРЧУК

Заступник директора з навчально-методичної роботи
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний
коледж імені Михайла Грушевського», д.ф.

 Олена САМБОРСЬКА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

вул. Прокурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013,
тєл./факс: (0382) 72-09-23, 65-65-52, тєл.: 79-53-55, 79-59-45

E-mail: kgra@ukr.net Код ЄДРПОУ 02138872

Від 18.10.2022 р. № 402
на № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Токар Любові Петрівни

**на тему: «Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації
інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі» за спеціальністю
015 «Професійна освіта»**

Упродовж 2019-2022 років в освітній процес Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії впроваджувались результати наукових досліджень Токар Любові Петрівни – аспірантки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Токар Л. П. досліджено теоретичні засади інклюзивного освітнього середовища в системі сучасної дошкільної освіти України та особливості розроблення та реалізації сучасних інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; обґрунтовано структуру, критерії, показники та схарактеризовано різні готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель підготовки педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

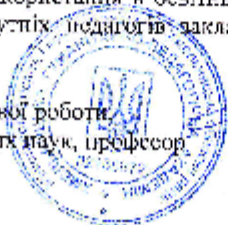
Запропонований аспіранткою спєктуру «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами» дістав схвалення серед викладачів кафедри дошкільної педагогіки, психології та фіхових методик, оскільки дозволив здійснювати діяльність, спрямовану на підготовку майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до інтерактивної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

Основні теоретичні, методичні та практичні результати досліджень, а також концептуальні положення і загальні висновки були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних та всьукраїнських науково-практичних конференціях.

Усе це дає підстави вважати, що наукове дослідження Токар Любові Петрівни, пройшло належну апробацію та впровадженє в освітній процес і наукову діяльність Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Результати дослідження можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних ЗВО України з метою підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до інтерактивної освітньої діяльності.

Прорєктор з наукової роботи,
доктор педагогічних наук, профєсор

Олександр ГАЛУС

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Педагогічний фаховий коледж
Львівського національного університету імені Івана Франка»
79018, м. Львів, вул. Антоновича, 16. Тел. 275-65-40

«10» 11 2022 року № 94
На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Токар Любові Петрівни
на тему: «Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти
до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому
середовищі» за спеціальністю 015 «Професійна освіта»

Любов Петрівна Токар працює над проблемою підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. Напрямованим досвідом поділилася з працівниками Відокремленого структурного підрозділу "Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка".

Аспірантка брала участь в експериментальній перевірці та практичній реалізації основних теоретичних, методичних і практичних результатів дослідження. Запропонований аспіранткою спецкурс «Організація освітньої роботи з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами» схвалений викладачами циклової комісії фахових дисциплін дошкільної освіти, циклової комісії педагогічно-психологічних і соціальних дисциплін та методичною радою Коледжу (протокол № 1 від 30 серпня 2022 року). Матеріали спецкурсу використовуються в освітньому процесі реалізації інтерактивних технологій у підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Апробація, експериментальна перевірка й впровадження в освітній процес педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підтвердили висновок про потребу формування професійно орієнтованого освітнього середовища ВНЗ та розроблення методики професійної підготовки майбутніх

педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі. За результатами експертного опитування та аналізу результатів дослідження було встановлено, що рівень мотиваційної, когнітивної, комунікативної, креативної та діяльно-технологічної готовності здобувачів експериментальних груп підвищився відповідно до визначених Токар Л. П. показників і рівнів.

Висшезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження є актуальним, а наукові напрацювання та висновки з успіхом використовуються в практиці роботи Відокремленого структурного підрозділу "Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка".

Голова методичної ради
ВСП «Педагогічний фаховий коледж
Львівського національного університету
імені Івана Франка»

Романа МИХАЙЛИШИП

Підпис Р.Михайлишин

засвідчую в.о. директора

Оксана СУРМАЧ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-
педагогічний коледж»
вул. Нагірна, 13, м. Вінниця, 21019,
тел. (0432) 55-68-99, тел. (0432) 55-68-92
e-mail: vpk@ua.fm, vpk_pav@ua.fm
Код ЄДРПОУ 05486450

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE
VINNYTSIA REGIONAL COUNCIL
Communal Higher Education
Institution "Vinnytsia Humanities
Pedagogical College"
Nagirna St. 13, Vinnytsia, 21019,
Tel. (0432) 55-68-99, (0432) 55-68-92
e-mail: vpk@ua.fm, vpk_pav@ua.fm
USREOU 05486450

«Вінницького» 2022 р. № 12/12-03-08-03

На № _____ від «___» _____ 20__ р.

Довідка
про впровадження результатів науково-педагогічного дослідження
Токар Любові Петрівни
на тему: «Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до
реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому
середовищі»

Упродовж 2019-2022 років в освітній процес коледжу впроваджувались результати наукових досліджень Токар Л. П. – аспірантки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Токар Л. П. досліджено теоретичний аналіз підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; обґрунтовано структуру, критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Матеріали дослідження використовувались у змісті лекційних та практичних занять з дисциплін «Інклюзивна освіта», «Корекційна педагогіка» та «Педагогіка дошкільна». Аспіранткою розроблено навчально-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі: програма курсу «Інклюзивна освіта в ЗДО», тематичні завдання, проблемні та освітні ситуації.

За результатами експертного опитування та аналізу результатів дослідження підтверджено, що в результаті впровадження педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в

інклюзивному освітньому середовищі підвищився рівень мотиваційної, когнітивної та діяльнісно-технологічної готовності студентів експериментальних груп відповідно до визначених Токар Л. П. показників та рівнів.

Основні теоретичні, методичні та практичні результати досліджень, а також концептуальні положення і загальні висновки були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Усе це дає підстави вважати, що наукове дослідження Токар Любові Петрівни, пройшло належну апробацію, впроваджене в освітній процес і наукову діяльність Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» та його результати можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних ВНЗ України з метою підготовки майбутніх педагогів закладів допільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Результати дисертаційного дослідження Любові Петрівни Токар обговорені та схвалені на засіданні кафедри теорії, фахових методик та технологій допільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» (протокол від 16.11.2022 р. №4).

В. о. завідувача кафедри теорії,
фахових методик та технологій
допільної освіти

Любов Токар

Любов ТОКАР

В. о. директора коледжу

Костянтин Войцехівський

Костянтин ВОЙЦЕХІВСЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 616-620, факс (0432) 612-812, E-mail: info@vspu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125094

06.12.2022р № 06/24-1

на №

Довідка
про впровадження результатів науково-педагогічного дослідження
Токар Любові Петрівни
на тему: «Підготовка майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до
реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі»

Упродовж 2019-2022 років в освітній процес університету впроваджувались результати наукових досліджень Токар Л. П. – аспірантки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Токар Л.П. досліджено проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; обґрунтовано структуру, критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови та розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Аспіранткою розроблено навчально-методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі: програма курсу «Інклюзивна освіта в ЗДО», тематичні завдання, проблемні та освітні ситуації, які впроваджені в освітній процес університету.

За результатами експертного опитування та аналізу результатів дослідження підтверджено, що в результаті впровадження педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі підвищився рівень мотиваційної, когнітивної та діяльнісно-технологічної готовності студентів експериментальних груп відповідно до визначених Токар Л. П. показників та рівнів.

Основні теоретичні, методичні та практичні результати досліджень, а також концептуальні положення і загальні висновки були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Усе це дає підстави вважати, що наукове дослідження Токар Любові Петрівни, пройшло належну апробацію та впроваджене в освітній процес і наукову діяльність Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Результати дослідження можуть бути рекомендованими для використання в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти України з метою підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до реалізації інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі.

Проректор з наукової роботи

Алла КОЛОМІЄЦЬ

Євген Громов (0432) 61-80-72

